

VILNIAUS UNIVERSITETAS

AGNĖ MATULAITĖ

**KAI „TAVO KŪNAS TIESIOG
IŠPROTĖJA“:
ĮKŪNYTAS NĖŠTUMO PATYRIMAS**

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai, psichologija (06 S)

Vilnius, 2013

Disertacija rengta 1998 – 2012 m. Vilniaus universitete

Mokslinė vadovė:

Doc. dr. Rasa Bieliauskaitė

(Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, psichologija – 06S)

TURINYS

PRATARMĖ	6
1. ĮVADAS: TEORINĖS IR METODOLOGINĖS DARBO PRIELAIDOS	8
1.1. Subjektyvaus įkūnytumo samprata	9
1.2. Santykio su nėščiu kūnu tyrimai psichologijoje	12
1.3. Kūniškumo ir nėštumo patyrimo teorijos psichologijoje	16
1.4. Tyrimo metodologinės prielaidos	18
1.4.1. Įkūnyto požiūrio į nėštumą prasmė	18
1.4.2. „Įkūnytos patyrimo“ sąvokos pasirinkimas	19
1.4.3. Fenomenologinės darbo prielaidos	20
1.5. Tyrimo tikslai	22
2. TYRIMO METODIKA	23
2.1. Fenomeno formulavimas	23
2.2. Tyrimo metodo ir duomenų analizės būdo pasirinkimas	23
2.2.1. Kokybinės tyrimo paradigmos pasirinkimo pagrindimas	24
2.2.2. Interpretacinės fenomenologinės analizės metodo (IFA) pasirinkimas ir jo pristatymas	24
2.2.3. Giluminių pusiau struktūruotų interviu kaip duomenų rinkimo būdo pasirinkimas	27
2.3. Pasiruošimas atlikti tyrimą	28
2.3.1. Vidinis pasirengimas atlikti tyrimą	28
2.3.2. Praktinis pasiruošimas tyrimui	29
2.3.2.1. IFA metodo mokymasis	29
2.3.2.2. Kalbos įgūdžių tobulinimas	30
2.3.2.3. Praktinis pasirūpinimas interviu patalpomis	31
2.4. Tyrimo dalyvių pasirinkimas	31
2.4.1. Tyrimo dalyvių demografinis aprašymas	31
2.4.2. Pasirinktos imties pagrįstumas	32
2.4.2.1. Homogeniškumo kriterijus	33
2.4.2.2. Patyrimo universalumo kriterijus	33
2.4.2.3. Duomenų aprėpiamumo kriterijus	35
2.4.2.4. Žinojimu pagrįsto sutikimo dalyvauti tyrime kriterijus	35
2.5. Patyrimo aprašymų rinkimas	36
2.5.1. Tyrimo trukmė ir vieta	36
2.5.2. Giluminis pusiau struktūruotas interviu	36
2.5.3. Papildomos priemonės	37
2.6. Transkribavimas	37
2.7. Tyrimo duomenų analizė	38
2.8. Etiniai tyrimo aspektai	41
2.9. Reikalavimai šiam kokybiniam tyrimui	42
3. REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ	48
3.1. Atvejo analizė: moters savo kūno patyrimas nėštumo metu	50
3.1.1. Pirmasis Silvos nėštumo trimestras	50
3.1.1.1. Kitokia nei tikėjosi nėščio kūno realybė	51
3.1.1.2. Siekis prisijaukinti savo kūnišką realybę	52
3.1.1.3. Nejaučiamas kūno vidus „užpildomas“ fantazijomis	57
3.1.1.4. Išorinės kūno ribos svarba	58
3.1.1.5. Įkūnyto tapatumo paieškos	60

3.1.1.5.a. Tolstantis partneris	62
3.1.1.5.b. Artėjančios panašų kūnišką patyrimą turinčios moterys	63
3.1.1.5.c. Besirūpinančios moterys ir vyrai (arba 1:0 moterų naudai)	63
3.1.1.5.d. Motiniškumo savyje paieškos	64
3.1.2. Antrasis Silvos nėštumo trimestras	65
3.2. Įkūnytas nėštumo vidurio patyrimas	68
3.2.1. Besilaukiančio kūno nekontroliuojamumas	69
3.2.1.1. Kūno pokyčiai vyksta savaime	69
3.2.1.2. Nepageidaujami dabartinio kūno pasikeitimai	71
3.2.1.2.a. Storėjimas	71
3.2.1.2.b. Ankstesnio patrauklumo netektis	74
3.2.1.2.c. Kūno susvetimėjimas	74
3.2.1.3. Fizinio nekontroliavimo ateityje baimė	76
3.2.1.3.a. Gimdymo baimė	77
3.2.1.3.b. Savo kasdienio, fizinio gyvenimo pagimdžius nesuvaldymo baimė	79
3.2.1.4. Persileidimo grėsmė	82
3.2.1.5 Nėštumas ir kitos negrįžtamos kūniškos transformacijos	84
3.2.2. Kūnas - mano mokytojas	85
3.2.2.1. Kūno išmintis	85
3.2.2.2. Nuovargis kaip signalas	87
3.2.2.3. Maisto įnorių pamokos	89
3.2.2.4. Krūtinės pokyčių ir skausmų įprasminimas	93
3.2.2.5. Prieštaringas išaugusio kūno jautrumo vertinimas	94
3.2.3. Kūno vidinių ir išorinių ribų neaiškumas	95
3.2.3.1. Siekis surasti vidinę ribą ir kūdikį	96
3.2.3.2. Siekis nustatyti išorines ribas arba „Kieno tai kūnas?“	101
3.2.4. Besiformuojantis kūniškas tapatumas	104
3.2.4.1. Vaidmenų verpetai	105
3.2.4.2. Partnerio stebėjimas	108
3.2.4.3. Analogo paieškos	110
3.2.4.3.a. Įkūnyto likimo seserys	110
3.2.4.3.b. Mano kūnas kaip mano mamos	111
3.3. Atvejo analizė (tėsinys)	113
3.3.1. Trečiasis Silvos nėštumo trimestras	113
3.3.1.1. Asmeninių ribų išsiplėtimo ir bejėgiškumo dėl sumažėjusios kontrolės jausmas	113
3.3.1.2. Nėščiosios kūniškas tapatumas	114
3.3.1.2.a. Lytinių santykių trūkumas ir savęs vertinimas	115
3.3.1.2.b. Išvaizdos priėmimo iššūkis ir tausojantys sprendimai	116
3.3.1.2.c. Energijos trūkumas ir koncentracija į save	117
3.3.1.2.d. Susitapatinimas su panašią patirtį turinčiomis seserimis	117
3.3.1.3. Įkūnyta pažintis su būsimu kūdikiu iščiose	119
3.3.1.4. Siekis kontroliuoti artėjančią gimdymą ir vyro išstūmimas	120
3.3.2. Silva praėjus trims mėnesiams po gimdymo	121
3.3.2.1. Siekis surasti savo kūno ribas	123
3.3.2.2. Įkūnytas motiniškas tapatumas	124
3.3.2.2.a. Išsivadavimas nuo sutapatinimo su krūtimis	124
3.3.2.2.b. Lytinio gyvenimo ir pasitikėjimo savimi sugrįžimas	125
3.3.2.3. Įkūnytas prioritetų pasikeitimas	126
3.3.2.3.a. Rūpestis išvaizda nukeliamas į antrą planą	126
3.3.2.3.b. Grįžusi energija ir noras būti namuose	127
3.3.2.3.c. Sutelkto taktilinio bendravimo svarba	127

3.3.2.3.d. Darnios aplinkos poreikis	128
3.3.3. Silva praėjus metams po gimdymo	129
3.3.3.1. Tvirtėjančios naujos ribos	129
3.3.3.1.a. Siekis suformuoti mažą ir saugų savo šeimos pasaulį	129
3.3.3.1.b. Asmeninių ribų stiprinimas	131
3.3.3.2. Motiniškas įkūnytas tapatumas	132
3.3.3.2.a. Vaikas „nešiojamas“ galvoje	132
3.3.3.2.b. Poreikis mažiau kontroliuoti savo kūną	132
3.3.3.2.c. Motinystės atspindys pasikeitusiame kūne	134
4. REZULTATŲ APTARIMAS	135
4.1. Rezultatų aptarimas kitų tyrimų ir teorijų kontekste	135
4.1.1. Moterys savo besikeičiantį kūną nėštumo metu patyrė kaip nekontroliuojamai prastėjantį	137
4.1.2. Nėštumas gali sustiprinti savo kūniškumo patyrimą, tačiau jis nebūtinai yra pageidaujamas ar auginantis	140
4.1.3. Nėštumo metu gali kisti moterų savęs ir savo kūno patyrimo ribos	144
4.1.4. Įkūnytas santykis su kūdikiu viduje gali keisti pačią moterį ir būti nuolatos patiriamas ambivalentiškai	148
4.1.5. Moterų kūniško tapatumo patyrimas glaudžiai susijęs su kitais žmonėmis	152
4.1.6. Galimybė įvertinti kūnišką išmintį	155
4.2. Apibendrinimas	157
4.3. Tyrimo procesas ir klaidos	159
IŠVADOS	164
LITERATŪROS SĄRAŠAS	166
PRIEDAI	181
1 priedas. Tyrimo skelbimai (lietuvių ir anglų kalba)	181
2 priedas. Sutikimas dalyvauti tyrime (lietuvių ir anglų kalba)	182
3 priedas. Pagrindiniai interviu klausimai (lietuvių ir anglų kalba)	183
4 priedas. Interviu analizės pavyzdys	184
5 priedas. Metatamų lentelė	185
PUBLIKACIJOS IR PRANEŠIMAI DISERTACIJOS TEMA	188
Padėka	191

PRATARMĖ

Moterims nėštumas – labai asmenišką ir labai fizinis išgyvenimas. Net tais atvejais, kai jis nėra problemiškas medicinos požiūriu, dažnai moterų išgyvenamas kaip jas sukrečiantis patyrimas. Tačiau iki šiol labai retai į nėštumą žiūrėta ar jis tyrinėtą būtent taip. Išskyrus keletą psichoanalitinių ir šiuolaikinės, dažniausiai feministinės krypties, filosofijos darbų bei paskirų tyrinėjimų, pati kūno patyrimo tema nėštumo metu yra nustumta į visiškai socialinių mokslų paraštes. Tad tenka sutikti su Baraitser (2009, p. 124), kad subjektyvi ir įkūnyta nėštumo, kaip, beje, ir pogimdyminio bei žindymo laikotarpio patirtis kol kas išlieka „be žemėlapių, be paaiškinimo, o gal ir nepaaiškintina“. Kaip dviejų atskirų žmonių, esančių viename kūne, o vėliau tiesiogiai fiziškai priklausomų vienas nuo kito patirtis, ji, ko gero, prieštarauja baziniam kūno individualumui, stabilumui ir aiškumui.

Šiame darbe susitelkiama į pirmą kartą besilaukiančias moteris, kurios savo kūnu išgyvena šį esminį savo ir savo šeimos virsmą. Iš dalies tikintis, kad moters santykis su jos besikeičiančiu kūnu nėštumo metu gali šiek tiek atskleisti, koks yra žmonijos santykis su savo kūniškumu apskritai.

Šio **darbo naujumas** pasireiškia keliais aspektais. Visų pirma, į nėštumą buvo žiūrima psichologijoje itin mažai analizuotu – įkūnyto patyrimo rakursu. Patyrimo universalumo ieškoma, apibendrinant skirtingą kultūrinį patyrimą turinčių moterų išgyvenimus. Be to, metodine prasme, darbo naujumas siejamas su tuo, kad: a) buvo taikytas visą nėštumą ir pirmuosius metus po gimdymo apimantis longitudinalinis tyrimas; b) verbaliniame tyrime pasitelkta neverbalinė medžiaga; c) aprašytas iki šiol tyrėjų dėmesio nesulaukęs įkūnytas moterų patyrimas antrajame jų nėštumo trimestre. Galiausiai nuoseklios analizės rezultatai leido pažiūrėti giliau ir kasdienybės akivaizdoje atskleisti, kas slypi už ligšioliniuose literatūros šaltiniuose aprašomo sumišusio, nuolat besikeičiančio ar ambivalentiško besilaukiančių moterų santykio su savo kūnu.

Besilaukiančių moterų patyrimo išskleidimas gali būti naudingas ir praktikoje. XXI amžiuje dar vis išlikusi tendencija tikėti, kad ne pačios moterys, o jas supantys specialistai – šeimos gydytojai, akušeriai, dietologai, psichologai ir panašūs profesionalai yra jų nėštumo žinovai. Nors jau ne visuomet, bet vis dar pernelyg dažnai iš moterų tikimasi tik klusnaus specialistų nurodymų vykdymo. Vis dar retai įsiklausoma, kaip jaučiasi ir ko nori tikrosios ekspertės, šiuo atveju – besilaukiančios moterys. Tad šis darbas, manau, ir yra **aktualus**, ir gali turėti **praktinę vertę**, leidžiančią su moterimis dirbantiems profesionalams (psichologams, psichoterapeutams, gydytojams ar akušeriams ir kt.) naujai pažvelgti į šią svarbią žmogiško patyrimo dalį, susipažinti su patirčių įvairove ir prisidėti prie pačios besilaukiančios moters ir jos būsimo vaiko gerovės. Reikia pripažinti, kad be teorinių priežasčių ir asmeninio susidomėjimo būtent toks moterų patyrimo ignoravimas praktikoje iš dalies ir paskatino šios disertacijos temos pasirinkimą.

Tyrimas atliktas ir darbas parašytas, remiantis fenomenologine tradicija. Pirma, prieš pradedant tyrimą, siekiama atvirai reflektuoti ir pristatyti anksčiau įgytas bei neplėsti jau esamų žinių apie tiriamą žmogaus patyrimo fenomeną. Antra, vengiama bet kokių išankstinių hipotezių ir spėliojimų. Trečia, kalbant apie žmogaus patyrimą, pabrėžiamas vienintelės objektyvios tiesos bei galutinio ir tiesioginio kito žmogaus patyrimo pažinimo neįmanomumas. Ketvirta, tyrimo metu siekiama pažinti, atskleisti ir struktūruoti žmogaus savęs refleksijas. Penkta, pripažįstama, kad visuomet šios žmogaus patyrimo refleksijos pasakojamos ir atsiskleidžia tik konkrečioje situacijoje ir todėl joms neišvengiamai daro įtaką tiek pati situacija, tiek pasakotojo refleksijos sugebėjimas ir noras atsiskleisti, tiek tyrėjo subjektyvumas, kurie turi būti reflektuojami viso tyrimo procese.

Šiam darbui buvo keliami pasirinktam indukciniam kokybiniam fenomenologiniam tyrimui – interpretacinei fenomenologinei analizei – būdingi tyrimo atlikimo, rezultatų pateikimo bei aprašymo reikalavimai: atviras asmeninės pozicijos išsakymas, kalbėjimas pirmuoju asmeniu, jautrumas esamai situacijai ir kontekstui, įsitraukimas, tikslumas, tyrimo

proceso skaidrumas ir darna, pasakojimo gyvumas, tyrimo proceso, jo prasmingumo ir pritaikomumo refleksija.

Galiausiai šis darbas, siekiant užtikrinti proceso skaidrumo reikalavimą, aprašytas tokiu būdu, kad matytųsi, kas buvo žinoma ir daroma kiekviename tyrimo žingsnyje. Tokiu būdu, pirmoje, įvadinėje, dalyje pristatomos tik iki tyrimo atlikimo įgytos teorinės žinios bei metodologinės - epistemologinės prielaidos, prisidėjusios prie šios tyrimo temos pasirinkimo. Antroje, metodinėje, dalyje nuosekliai supažindinama su tyrimo atlikimo procesu – nuo pasirinkto fenomeno formulavimo, tyrimo metodo ir tyrimo duomenų analizės būdo pasirinkimo apsvairstymo iki reikalavimų šiam tyrimui aptarimo. Trečioje dalyje pristatomi du gautų rezultatų pjūviai – įkūnyto visų tyrime dalyvavusių moterų patyrimo analizė antrajame jų nėštumo trimestre ir vienos moters nuoseklaus įkūnyto nėštumo patyrimo analizė viso jos nėštumo ir pirmųjų metų pagimdžius laikotarpiu. Visos moterų patyrimą struktūruojančios temos yra iliustruojamos ištraukomis iš originalių interviu su tyrimo dalyvėmis. Ketvirtoje dalyje yra aptariami tyrimo metu gauti rezultatai, juos grindžiant ir lyginant su panašiais tyrimais ir teorijomis (kurie atsiverčiami tik pilnai pabaigus tyrimą), reflektuojamas pats tyrimo procesas, daromi apibendrinimai ir formuluojamos išvados.

1. ĮVADAS: TEORINĖS IR METODOLOGINĖS DARBO PRIELAIDOS

Toliau nurodysiu tas teorijas ir tyrimus, kurie man buvo žinomi dar prieš pradėdant atlikti tyrimą ar buvo sužinoti jo eigoje bei supažindinsiu su savo metodologinėmis prielaidomis. Viena vertus, kitų autorių darbai ir mano pačios susiformavęs požiūris į patį pažinimo procesą ir tyrinėtinius fenomenus ar objektus paskatino atlikti būtent tokį tyrimą, kokį galiausiai atlikau, bet, kita vertus, visi šie dalykai kaip huserliški išankstiniai „mokslinio pažinimo akiniai“ galėjo vienaip ar kitaip pakreipti patį tyrimą ir trukdyti išgirsti tai, kas

naujo atsiskleidžia pačiuose konkrečių žmonių, šiuo atveju – besilaukiančių moterų kasdieniniuose pasakojimuose.

1.1. Subjektyvaus ikūnytumo samprata

„Kas yra žmogaus kūnas? Dauguma mūsų atsakytų net nedvejodami.

Tačiau filosofai ir psichoanalitikai šitą mūsų tikrumą nesunkiai

paverčia niekais“

Totton (1998, p. 1)

Kūnas ir siela arba materija ir dvasingumas turi ilgą nuo antikos laikų nusidriekusią prieštaros istoriją. O kalbant apie psichologiją, kuri yra gana jaunas mokslas, galbūt paradoksalu, o galbūt ir dėsninga, kad nosisukus nuo domėjimosi žmogaus sąmone, žmogaus subjektyvumu, buvo nosisukta ir nuo domėjimosi žmogaus kūnu.

Ankstyvieji psichologiniai (Fechner, Wundt, Brentano, James) žmogaus sąmonės srautų ir tiesioginio žmogaus patyrimo ir potyrių tyrimai buvo glaudžiai susiję su žmogaus kaip ikūnytos būtybės supratimu. Tačiau jau antrajame praeito amžiaus dešimtmetyje dėl pozityvistinės mokslo filosofijos įtakos ne tik žmogaus kūnas, bet ir jo siela bei sąmonė neteko psichologų susidomėjimo. Kartu su Watson 1913 metų deklaracija prasidėjo nauja psichologinių tyrimų ir pačios psichologijos era. Kūnas, išskyrus kūniškus refleksus, buvo atskirtas nuo psichikos ir laikomas žmogaus anatomijos, fiziologijos ar medicinos tyrimų objektu. Mediciniškai, dekartiškai pabrėžiant subjekto ir objekto, kūno ir psichikos skirtumus bei bandant nustatyti gamtos pasauliui būdingus dėsningumus kūnas kartu su mus supančia aplinka buvo suprantamas kaip daiktas, paklūstantis mechaniškiems procesams ir poveikiams, o santykis su kūnu atskleidžiamas per turėjimą arba nuosavybę – „aš turiu savo kūną“, „mano kūnas“.

Praeitame amžiuje populiarių psichologinių mokyklų objektu dažniau tapdavo sąmonė, nei sąmonė, objektyviai matomas žmogaus elgesys, o ne jo

subjektyvus pasaulis, labiau dvasingumas nei kūniškumas (Spinelli, 2003; Ashworth, 2003). Psichologija, išskyrus retas išimtis, iki praeito amžiaus pabaigos buvo grindžiama kūniškumo neigimu arba bent jau dekartišku polinkiu sielą ir kūną matyti kaip atskiras esybes.

Tuo tarpu filosofijoje dar praeito amžiaus pradžioje Husserl (1900/1970) kvietė „nusiimti mokslinio pažinimo akinius“ ir be išankstinių prielaidų, atmetus viską, kas atrodo savaime suprantama, laikinai atidėjus arba suskliaudus pažintas teorijas, įsiklausyti į savo patyrimą, sugrįžti „prie daiktų tokių, kokie jie yra“. Dar daugiau, Husserl (1913/1983) žmogaus kūną laikė atskaitos tašku, nuo kurio prasideda reali žmogaus sąveika su pasauliu. Jis, sekdamas savo mokytojo Brentano pasiūlymu, kvietė atkreipti dėmesį į garsios Descartes frazės „mąstau, vadinasi esu“ pasekmes. Ši frazė, anot Husserl, išryškino radikalų Descartes kūno ir psichikos atskyrimą, skepticizmą, verčiantį pastarąjį abejoti viskuo, išskyrus patį abejojimą. Husserl (1913/1983) tvirtino, kad taip tvirtinant užmirštama, kad mąstymas nėra įmanomas pats savaime, nes neįmanoma izoliuoti galvojančios psichikos, be to, pats mąstymas visuomet yra nukreiptas į kažką, intencionalus, susijęs su aplinkiniu pasauliu. Taigi kūnas negali būti atskirtas nuo psichikos, o žmogaus egzistencija visuomet yra įkūnyta.

Kiti fenomenologinės filosofijos atstovai (Ricoeur, 1973/1990, 1976; Heidegger, 1962; Merleau-Ponty, 1945/2006) irgi remiasi prielaida, kad paprastai savo kūną patiriame kaip realybės rėmus, ribojančius, bet ir suteikiančius galimybę suvokti ir suprasti kitus bei aplinkinį pasaulį. Žmogaus kūnas suvokiamas kaip objektas ir kaip subjektas, kaip žmogaus vidinės („subjektyviosios“, „gyvenamosios“) ir išorinės („objektyviosios“) tikrovės dalis (Merleau-Ponty, 1945/2006), kaip subjektyvi ir neskaidoma žmogaus dalis (Merleau-Ponty, 1945/2006, Straus, 1969, Stewart, 1998) ar netgi kaip neatskiriamai persipynusi ir susikryžiausi pasaulio dalis arba „pasaulio-kūnas“ (Merleau-Ponty, 1964/1968). Merleau-Ponty (1964/1968), siekdamas filosofiją priartinti prie žemės ir atspindėti mūsų įkūnytą egzistenciją, šia fraze netgi pakeičia žinomą Husserl frazę „buvimas-pasaulyje“.

Taigi fenomenologinės filosofijos rėmuose formuluojama kitokia kūno samprata. Kūnas suprantamas kaip pasaulyje „gyvenamas kūnas“, o sąmonė – kaip „percepcinė ir įkūnyta“ (Merleau-Ponty, 1945/2006, p. 82). Gyvenamas kūnas „yra suvokiamas visiškai kitaip negu gamtos kūnas“, teigia Mickūnas ir Stewart (1994, p. 118), o Jonkaus (2009) analizė parodė, kad, nagrinėjant tokias temas, kaip intersubjektyvumas, žmogaus ir pasaulio santykis, empatija, etinė atsakomybė, kūno patyrimo fenomenologiniam aprašymui atitenka kartinis vaidmuo.

Merleau-Ponty (1945/2006, p. 239) siekė žodžiais paaiškinti vidinį kūnišką patyrimą: „Aš nesu priešais savo kūną, aš esu jame arba, kitaip sakant, aš esu jis“. Taigi, anot jo, kalbėdami apie kūno patyrimą, iš esmės kalbame apie tai, kaip „kūnas interpretuoja pats save“. Young (2004, p. 288-289) gerai apibendrina Merleau-Ponty filosofijos įtaką vakarietiškam mąstymui: „jis patalpino sąmoningumą ir subjektyvumą pačiame kūne, tuo iki galo sugadindamas dualistinę metafiziką“. Dabar šias teorijas patvirtina ir šiuolaikiniai neuropsichologiniai tyrimai (Pert, 1986; Damasio, 1994, 2000; Schore, 1994, 2001; Panksepp, 1998), atskleidę ryšius tarp žmogaus centrinės nervų sistemos, jo smegenų ir jo sąmoningumo.

Sampratos apie kūno patyrimo svarbą pasaulio supratimui sulaukė bent keleto pasekėjų ir postmodernistinėje fenomenologinėje tradicijoje. Pvz., Gendlin (1991, 1996, 2004), sekdamas Heidegger (1927/1962) filosofija, siūlo mintį, kad žmonės pirmiausia veikia ir reaguoja dar nereflektuodami, o vėliau interpretuoja, o Todres (2007, p. 21) teigia, kad subjektyvus patyrimas yra „nešiojamas kūne nesudėliotoje formoje“. Įkvėptas Heidegger egzistencinės filosofijos, žymus šveicarų psichiatras psichoanalitikas, Freud mokinys Boss (1963, p. 186) irgi teigė, kad „žmogaus somatinė dalis yra neatskiriama nuo jo buvimo pasaulyje. Visuose žemiškuose santykiuose žmogus dalyvauja kūniškai. Kūniškumas yra toks betarpiškas, kad mes visuomet patys esam ir kūniškumas“. Winnicott (1966, p. 516) kalbėjo apie „apsigyvenimą“ (angl. „in-dwelling“) savame kūne. Tad, ko gero, nestebina, kad ši holistinė banga galiausiai persismelkė ir į psichoterapiją (žr. Ogden ir kt., 2006; Van Der Kolk,

1994; Aposhyan, 2004), skatindama somatinės psichologijos bei kūno psichoterapijos augimą.

Pastaruoju metu, galbūt su išaugusiomis medicinos ir plastinės chirurgijos galimybėmis, kartu su kokybinių tyrimų banga ir nauju požiūriu į žmogaus prigimtį socialiniai mokslai irgi grįžta prie žmogaus „kūniškumo“. Tačiau vėlgi apie patį žmogaus „subjektyvųjį kūną“ ar „ikūnytumą“ nemažai kalba filosofai (Foucault, 1981; Butler, 2004; Lakoff, Johnson, 1999), feministės (Wolf, 2001; Bordo, 2004), sociologai (Petersen, 2007; Shilling, 1993), galima rasti netgi Lietuvos kultūrologų darbų (Tereškinas, 2001, 2007). Tuo tarpu psichologai, kaip nurodo ir Cash, Pruzinsky (2002) bei Gleeson ir Frith (2006), kur kas dažniau tyrinėja „objektyvųjį“ žmogaus santykį su savo kūnu arba kūno vaizdą, t.y., kaip kūnas yra matomas ar įsivaizduojamas, o ne kaip jis yra jaučiamas, patiriamas ar išgyvenamas paties žmogaus.

1.2. Santykio su nėščiu kūnu tyrimai psichologijoje

Nepaisant to, kad psichologai dažniausiai tyrinėja objektyvųjį žmogaus santykį su kūnu arba kūno vaizdą, nėštumo ir laikotarpiu po gimdymo net ir psichologinių moters kūno vaizdo tyrimų nėra daug. Pasak Heinberg, Guarda (2002, p. 354), nors moteris nėštumo metu patiria „milžiniškus fizinius pokyčius, per devynis mėnesius priaugdama 10 - 15 kilogramų ar daugiau“ (sakyčiau, dažnai ir kur kas daugiau – iki 20 - 30 kg arba iki trečdalis savo pačios prieš nėštuminio svorio), „pajunta reikšmingą savo krūtinės dydžio pasikeitimą, liemens linijos išnykimą, dubens ir šlaunų praplatėjimą, laikinus ir pastovius odos pokyčius; plaukų, nagų ir net bato dydžio pasikeitimus, jos svoris ir dieta susilaukia didžiulio jos pačios, jos šeimos, gydytojų ir netgi visiškai svetimų žmonių dėmesio“ – „nėštumo įtaka normalių moterų kūno vaizdai yra mažai tyrinėta“. Psichologinių tyrimų nėštumo ir laikotarpiu po gimdymo vakuumas stebina ne tik šias autorės, bet ir kūno pagimdžius vaizdą pastaraisiais metais tyrinėjusią Gil-Rodriquez (2008, p. 20).

Vis gi trumpai stabtelėsiu prie šių tyrimų, kurių dauguma kiekybiniai ir, išskyrus kelis, priklauso dar praeitam šimtmečiui. Vieni jų atranda, kad

moterys labiau (Davies, Wardle, 1994; Clark, Ogden, 1999; Wood Baker ir kt., 1999), kiti – kad mažiau (Strang, Sullivan, 1985; Drake ir kt., 1988) patenkintos savo besilaukiančiu kūnu nei savo kūnu iki nėštumo. Trečioje grupėje tyrimų (Fox, Yamaguchi, 1997; Skouteris ir kt., 2005), kuriuose kiekybiniai metodai buvo derinami su kokybiniais, atskleista, kad moterys skirtingai vertina savo besilaukiantį kūną priklausomai nuo to, kaip jos vertino savo kūną ar savo išvaizdą iki pastojimo. Be to, vieni tyrimai (Fox, Yamaguchi, 1997) tarsi parodo, kad anksčiau buvusios pernelyg apkūnios moterys ima labiau džiaugtis savo besilaukiančiu kūnu, o anksčiau buvusios normalaus ar lieso kūno sudėjimo moterys jaučia sumažėjusį pasitenkinimą savo kūnu nėštumo metu. Tačiau kai kurių tyrimų (Malson, Swann, 2003) rezultatai kaip tik leidžia manyti priešingai.

Ta pati maišatis ir vertinant tai, kaip moterys žiūri į savo kūną po gimdymo: vieni tyrėjai pastebi, kad šiuo periodu kūnas vertinamas šiek tiek pozityviau nei besilaukiantis (Strang, Sullivan, 1985; Drake ir kt., 1988; Morin ir kt., 2002), kiti – kaip tik priešingai (Hisner, 1986; Stein, Fairburn, 1996; Jenkin, Tiggemann, 1997; Wood Baker ir kt., 1999; Jordan ir kt., 2005).

Iš esmės, šie tyrimai pasmerkti prieštaravimams, nes remiasi, mano manymu, klaidinga pozityvistine mokslo filosofija, grindžiama tikėjimu, kad galima rasti žmogaus elgesio dėsningumus, arba šiuo konkrečiu atveju tikėjimu, kad, pavyzdžiui, moters svoris iki pastojimo ar jos mitybos įpročiai gali būti vienintelė ar lemianti moterų pasitenkinimo savo besilaukiančiu kūnu priežastis. Manau, kad, viena vertus, turiu sutikti su Mullin (2002, p. 33), kuri teigia, kad „realus nėštumas labai retai, jei iš viso kada nors, moterų patiriamas kaip reikšmingas tik fiziškai“, ir tai papildyti tuo, kad egzistuoja dar begalė priežasčių, dėl ko moterys pildydamos joms pateiktas skales tuo konkrečiu momentu su tuo konkrečiu tyrėju savo patirtį pateikdavo kaip patenkinamą arba ne.

Tačiau, žiūrint konkrečiau, dauguma tyrimų rezultatų man kelia abejonių dar ir dėl to, kad dažniausiai moterų jų besilaukiančio ir net iki joms pastojant turėtas kūno vaizdas vertinamas moterims jau pagimdžius, be to, pats tyrimo

laikas labai skiriasi – vienuose tyrimuose moterys tiriamos nuo jų gimdymo praėjus vos 24 — 48 val. (Morin ir kt., 2002), kituose – praėjus net trims metams (Jordan ir kt., 2005). Spėčiau, kad moterų savo (besilaukiančio) kūno vertinimas praėjus vos parai po gimdymo gali būti gerokai paveiktas įkūnytą tik įvykusio gimdymo patirties. Tuo tarpu vertinant po trijų metų kyla klausimas, kokią įtaką nėštumo ir gimdymo prisiminimui turėjo tarpinė trijų metų patirtis.

Taip pat šių tyrimų rezultatai sunkiai apibendrinami, nes: a) turint omeny kiekybinio tyrimo ypatumus, juose dalyvavo mažai tiriamųjų (nuo 20 iki 92); b) tiriamosios buvo skirtingos (vienos buvo susilaukusios pirmojo vaiko, kitos jau turėjo daugiau vaikų); c) matavimai atliekami skirtingomis psichometrinėmis priemonėmis ir metodikomis (modifikuota ABIS¹, BAS², atskirų kūno dalių vertinimu, topografiniais instrumentais³, kortelių rūšiavimu, EDE⁴, EAT⁵, pasitenkinimo savo kūno svoriu ir forma skale, savigarbos ir depresijos skalėmis, Q metodologija). Be abejo, tokie prieštaringi tyrimo rezultatai nelabai naudingi ir su moterimis dirbantiems sveikatos specialistams.

Tad dešimties metų senumo Bailey (2001, p. 110) sociologijos kritika dėl pernelyg didelio susidomėjimo „kūno paviršiumi“, kai „nėštumas, gimdymas ir kūnas pagimdžius yra įdomūs ne tik savo paviršiaus, bet ir kūno vidinio patyrimo pokyčiais“, šiuo metu galėtų būti perkelti psichologijai. Mat pastaruoju metu jau galima paminėti pačios Bailey (2001) ir kitų sociologų Warren, Brewis (2004), antropologų Upton, Han (2003), akušerių Bondas, Eriksson (2001) bei tarpdisciplininį Nicolson ir kt. (2010) darbus, kaip ir nemažą eilę feministinių studijų (Houvouras, 2006; Markens ir kt., 1997; Mullin, 2002; Rudolfsdottir, 2000), tačiau psichologinių tyrimų – vos keletas. Viename jų Johnson su kolegomis (2004) kalbėjosi su paskutiniame nėštumo trimestre esančiomis moterimis apie visą jų nėštumo periodą, o kitame – Gil-

¹ The Attitude to Body Image Scale (ABIS).

² Body Attitude Scale (BAS).

³ Body Attitude Scale (BAS) erdvės matavimui.

⁴ The Eating Disorder Examination (EDE).

⁵ The Eating Disorder Examination (EDE).

⁵ The Eating Attitude Test (EAT).

Rodriguez (2008), po gimdymo praėjus iki 7 mėnesių laikotarpiui, domėjosi moterų nėštumo ir dabartine – pogimdymine – patirtimi. Abu juos iki savo tyrimo pabaigos palieku neatverstus.

Be to, pats nėštumas, anot Smith (1999), Ussher (1989), Moscucci (1993), Shorter (1984), Parry (2006), Crossley (2007) ilgai buvo suprantamas ne kaip natūralus, moterims būdingas gyvenimo etapas, o intensyvios medikų kontrolės ir specializuoto dėmesio reikalaujantis reiškinys. Tad nė kiek nestebina, kad kalbant apie kūniškus nėštumo psichologijos aspektus dažniausiai ir tyrinėjami bei aprašinėjami probleminiai nėštumo atvejai (Schetter, 2011) – paauglių ar vyresnio amžiaus moterų nėštumai, nesportuojančių, pastovų stresą patiriančių, dirbančių kenksmingose sąlygose, vartojančių kūdikiui pavojingas medžiagas (alkoholį, kofeiną, narkotikus) ar depresyvių moterų nėštumai.

Taigi šioje srityje dominuoja kiekybiniai tyrimai. Vieni jų siekia atskleisti moterų pasitenkinimo ar nepasitenkinimo savo nėščiu ar kūnu pagimdžius sąsajas su ankstesniu patyrimu, kiti – ieško probleminio nėščių moterų elgesio sąsajų su būsimo vaiko sveikata. Tad, nepaisant kelių išimčių, psichologijoje vyrauja tendencija nėštumą tyrinėti atsietai nuo motinystės, o besikeičiantį nėščią kūną atskirai nuo moters psichikos.

1.3. Kūniškumo ir nėštumo patyrimo teorijos psichologijoje

Klasikinėje psichoanalizėje tarytum kiek priartėjama prie žmogaus kūniškumo, tačiau vis tik, detaliau paanalizavus, paaiškėja, kad čia labiausiai domimasi kūno reprezentacija ar kūno vaizdu (ankstyvieji autoriai) bei žmogaus laikysena (vėlesni autoriai). Nors Freud (1896/1962, p. 223) Ego apibrėžė kaip kūnišką projekciją: “kūnas atlieka svarbiausią vaidmenį Ego struktūros raidoje ir psichopatologijos genezėje“, tačiau jis labiausiai akcentuoja Ego sąsają su kūno paviršiumi. Anot Freud (1962, p. 223), Ego kuriamas remiantis kūniškais, ypač paviršiniais žmogaus oda juntamais

pojūčiais. Be to, Freud (1923/1961) tvirtina, kad „kūniškas Ego“ yra tarytum besiribojantis paviršius, tarytum odos maišas ar odos įdėklas. O oda – tarytum kokia psichikos žievė ar luoba, užtikrinanti kontaktą tarp išorinio pasaulio ir psichikos.

Jo mokinyš, pasekėjas ir kūno psichoterapijos pradininkas Reich (1983, p. 167) kalba apie „kūno šarvus“, kurie apima ne tik paviršutinišką, odos, bet ir visos jo kūno konstitucijos (raumenų, sausgyslių, griaučių – atraminės sistemos) bei laikysenos prisitaikymą. „Kūno šarvai“, jo nuomone, atskleidžia tam tikrą, dažnai neįsisąmonintą, žmogaus psichikos sandarą. Tad Reich (1983) ir praktikoje savo pacientus dažnai tiesiogiai masažudavo, liesdavo, spausdavo, o ne tik rūpinosi jų patyrimo didinimu (tai, beje, tapo viena iš jo teorijos ir praktikos nesuderinamumo su Freud teorija bei praktika priežasčių). Reiktų paminėti dar keletą holistinių psichologijos mokyklų (Jung, Adler, Horney, geštalt terapijos), kurios taip pat skatino atkreipti dėmesį į žmogaus kūną ir atsižvelgti į žmogaus laikyseną, nors jų studijų apie nėščią moters kūną rasti ir nepavyko.

Visgi daugiausiai dėmesio būtent nėštumo psichologijai skyrė anglų psichoanalitikės Deutsch (1947) ir Pines (1972/1993). Pines (1988) netgi išgarsėjo savo darbais, kuriuose analizuojamas psichikos ir kūno tarpusavio ryšys. Apibendrinant jų atradimus, galima pastebėti, kad tiek Deutsch (1947), tiek Pines (1972/1993) mano, kad nėštumas yra viena iš moters sąsąmoninius jausmus labiausiai „sukrečiančių“ gyvenimo stadijų. Abi jos nėštumą, o ypač pirmąjį nėštumą, laiko kritiniu savo moteriško identiteto atradimo tašku bei mato jį kaip asmeninių pokyčių galimybę. Mat, anot jų, tai laikas, kai moteris tarsi pajuda asmeninės brandos link. Asmeninė branda suprantama kaip pastovesnė ir daugiau pasitenkinimo suteikianti pusiausvyra tarp savo sąsąmoninių fantazijų, svajonių ir vilčių bei didesnio savo pačios, savo santykio su vyru ir vaiku įsisąmoninimo.

Kita vertus, Deutsch (1947) ir Pines (1988) besilaukiančias moteris pagal tai, kaip jos priima patį nėštumą, kaip išgyvena savo fizinius simptomus ir savo

santykius su mama, linkusios skirstyti į tipus, pabrėždamos ir harmoningos⁶, ir psichopatologinės nėštumo eigos galimybes. Visgi, skaitant šias teorijas, reiktų neužmiršti, kad, kaip ir dauguma psichoanalitikų, šios autorės savo medžiagą grindžia teoriniais samprotavimais ir vienetiniais, dažniausiai gana sudėtingą klinikinę istoriją ir išreikštus simptomus turinčių analizuojamų moterų, atvejais.

Taip pat subjektyvų moterų patyrimą nėštumo metu, kad ir dažniau tik teoriškai ar tik besiremiant klinikiniais atvejais, analizavo ir dar viena žinoma britų psichoanalitikė Raphael-Leff (1993, 2009). Tačiau jos, kaip ir kritiškai socialinės sąrangos atžvilgiu nusiteikusių feminisčių (Young, 1984/2004; De Beauvoir, 1949/1996; Kristeva, 1982; Ussher, 1989; Tyler, 2000; Baraitser, 2009) teorijas, bei Johnson ir kt. (2004) ir Gil-Rodriguez (2008) tyrimus skaičiau tik pabaigusi savo tyrimą ir todėl juos plačiau pristatysiu vėliau, aptardama savo darbe gautus rezultatus (žr. 4 skyrių).

⁶ Harmoninga nėštumo eiga apibūdinama kaip tam tikras nėščios moters emocinis brandumas, pakankamas psichinės ir fizinės sveikatos kiekis ir pakankamai palankios aplinkos sąlygos, pvz., gera vedybinė situacija, socialiniai ir ekonominiai veiksniai.

1.4. Tyrimo metodologinės prielaidos

1.4.1. Įkūnyto požiūrio į nėštumą prasmė. Dar Merleau-Ponty (cit. pgl. Finlay, 2011, p. 55) teigė, kad „aš suprantu daiktus kaip „aukštus“ ar „trumpus“, priklausomai nuo savo kūniško santykio su jais. Jei mano gebėjimas judėti sutrinka, man pasaulis atrodo kaip „suvaržytų galimybių pasaulis“, kai staiga visi dalykai atsiduria „per žemai“ ar „per toli““. Tad, panašiai kaip nepastebime oro, kuriuo kvėpuojame, kol jo nepritrūkstame, kaip teigia Kepner (1997), paprastai mums ir mūsų kūnas kaip objektas yra nepastebimas (jis yra neįsisąmoninamas), kol kažkas nepasikeičia. Tuo tarpu fiziškai kažkam pasikeitus, kūno įsisąmoninimas staiga sustiprėja (Merleau-Ponty, 1945/2006; Young 1984; Kepner, 1997; Van Manen, 1998).

Nors toks kūno įsisąmoninimo sustiprėjimas dažniausiai aptarinėjamas ligos kontekste (Radley, 2000; Svenaeus, 2001, 2011), o dauguma šiuolaikinių kokybinių kūno patyrimo tyrimų (Osborn, Smith, 2006; Phinney, Chesla, 2003; Kaminskienė, 2007; Jarema, 2008) atliekami būtent sveikatos psichologijos srityje, manau, būtų galima galvoti, kad tai taip pat gali kaip nors pasireikšti ir kūniškoje motinystės transformacijoje, kai besikeičiant savam kūnui, gali keistis ir tai, kaip moteris patiria save savo pasaulyje.

Kitaip tariant, greitai besikeičiančio kūno patyrimas nėštumo metu iškelia daugybę ryškių savo kūno įsisąmoninimo momentų. Todėl, remiantis Young (1984, p. 50), „nėštumo analizė, atskleidama moterų kūno patyrimo specifiškumą, galėtų būti svarbi tema fenomenologijoje“. Jos nuomone, tokia analizė galėtų papildyti Merleau-Ponty įkūnytumo (arba žmogaus santykio su kūnu) teoriją, kurioje kaip ir dauguma to laikmečio filosofų, Merleau-Ponty nedetalizavo žmogaus lyties ir dažniausiai kalbėjo apie bendražmogišką ar dar tiksliau – vyrišką pasaulio supratimą.

Apibendrinama ką tik išsakytas mintis, drįstu teigti, kad motinystės transformacija, kai per gana trumpą laiką išgyvenamas drastiškas kūno keitimasis ir unikalus naujos būtybės savyje augimas, gali gerokai praplėsti

žmogaus įkūnytos patirties supratimą. Tuo tarpu subjektyvi ir įkūnyta nėštumo, kaip ir pogimdyminio laikotarpio, patirtis vis dar išlieka labai mažai tyrinėta. Kalbant konkrečiau, pavyko aptikti tik keletą psichologinių įkūnytą nėštumo patyrimą analizuojančių darbų: Johnson, Burrows, Williamson (2004) ir Gil-Rodriguez (2008).

1.4.2. „Įkūnyto patyrimo“ sąvokos pasirinkimas. Kūniškumo teorijų įvairovė, skirtingas žmogaus santykio su savo kūnu supratimas, be abejo, lemia ir kūniškumo terminų įvairovę. Kalbant apie psichologijos terminus, reikia pripažinti, kad jų yra ne vienas ir jie tikrai klaidina. Kaip jau minėta, „kūno vaizdą“ būtų galima laikyti pagrindine sveikatos psichologijos sąvoka. Ji pasitelkiama (McLaren, Wardle, 2002, p. 181-187), tyrinėjant ryšius tarp pasitenkinimo savo kūnu, amžiaus, valgymo sutrikimų, svorio kontroliavimo, rūkymo, sportavimo, vaistų ar narkotikų vartojimo, depresijos, pasitikėjimo savimi, išgyvenamo streso, chroniškų ligų ar operacijų. Anot Gleeson, Frith (2006, p. 85-86), tai, kad XX amžiaus viduryje dažniausiai buvo analizuojama kūno „reprezentacija“, o ne jo išgyvenimas, psichikos faktas, o ne pats fenomenas, galima paaiškinti „tradicinių psichologų klaidingu noru nuasmeninti, suvienodinti žmogaus patyrimą“.

Kaip jau minėta, kūno reprezentacijai didžiulis vaidmuo atitenka ir psichoanalizėje. Čia vartojamos „kūniškojo Ego“ (Freud, 1962, p. 223), „kūno šarvų“ (Reich, 1983, p. 167) sąvokos. Egzistencinė ir geštalt terapijos (Kepner, 1997; Laing, 1971) vartoja „kūniškos savasties“ ar „kūniškojo Aš“ terminus.

Iš filosofijos atėjusi „kūno patyrimo“ sąvoka, kurią pradžioje galvojau taikyti ir savo darbe, galiausiai manęs nebetenkino, nes įgavo šiek tiek vienpusišką kūno, kaip tyrimo objekto, prasmę. Paaiškėjo, kad paraleliai panašius atradimus sau darė ir kiti tyrėjai, ir, kaip suformulavo Finlay (2005, 2011), fenomenologiniuose tyrimuose vis dažniau šis, „kūno patyrimo“ terminas yra keičiamas į „gyvenamo kūno“, „įkūnytos patirties“ ar „įkūnyto patyrimo“ terminus. Iš dalies tai galbūt paaiškintina tuo, kad šiuo metu vis labiau suvokiama ir akcentuojama paties kūno kaita ir santykio su kūnu

dinamika. Kūniškumas suprantamas kaip kažkas kintamo, esančio nuolatiniam įsikūnijimo procese, o „kūnas – kaip pati to kitimo šerdis, keitimosi įsikūnijimas“ (Totton, 2010) arba „kažkas, ką darome mes, ir, kas daroma mums“ (Frank, 1991; Csordas, 1994; Totton, 2010; Rumble, 2010; Carroll, 2011).

„Įkūnyto patyrimo“ (angl. „embodied experience“) sąvoka apibrėžiamas subjektyvus, įsisąmoninimui sunkiai prieinamas bei nuolat kintantis savo kūno ir savo buvimo kūnišku pasaulyje jausmas, kuris gali apimti ir perceptinius pojūčius, ir „objektyvų“ savo kūno vaizdą, girdėtus ir įsivaizduojamus kitų žmonių vertinimus. Ši sąvoka kartu su anksčiau minėtomis „kūno patyrimo“ ir „įkūnytos patirties“ sąvokomis, yra artimiausios mano holistiniam žmogaus supratimui. Tad, nors jos, kaip ir visas kalbėjimas apie santykį su žmogaus kūnu, dėl „pačios sampratos naujumo“ ir „pačioje kalboje įsikūnijusio dualizmo“ (Totton, 2010; Carroll, 2011) nėra tobulos, atvirai pripažindama savo simpatijas fenomenologinei kūniškumo paradigmai, būtent jas taikau savo darbe.

„Įkūnyto patyrimo“ terminas labiausiai populiarus fenomenologinėje psichologijoje (Finlay, 2005), bet taip pat yra vartojamas somatinėje psichologijoje (Bivins, 2011) bei geštalt terapijoje (Kepner, 1997). Pamažu jis atranda savo nišą (Jones, 2011) ir Jung analitinėje psichologijos mokykloje.

1.4.3. Fenomenologinės darbo prielaidos. Šis darbas rašomas remiantis fenomenologine tradicija, kurioje kalbant apie žmogaus patyrimą, pabrėžiamas vienintelės objektyvios tiesos neįmanomumas. Mano giliu įsitikinimu, kalbant apie psichologiją, ir, ypač apie žmogiškojo patyrimo tyrinėjimus, nėra galimybės surasti vienintelę objektyvią tiesą, nes yra daugybė jos versijų. Remdamasi Dilthey (1976) posakiu, manau, kad „galime paaiškinti gamtą, o žmogų turime suprasti“.

Taip pat atlikdama tyrimą laikiausi tokių epistemologinių prielaidų:

- 1) tiek visas žmogiškasis patyrimas apskritai, tiek ir šiuo atveju tyrime atskleista moters įkūnyta nėštumo patirtis yra unikali ir

nepakartojama bei priklausoma nuo ankstesnės moters gyvenimo patirties;

- 2) moters pasakojimą apie savo patirtį smarkiai veikia jos savirefleksijos sugebėjimai, jos būseną ir pasirinkimas ką ir kaip pasakoti konkrečioje situacijoje mūsų susitikimo metu;
- 3) nėra įmanomas tiesioginis priėjimas prie kito žmogaus patyrimo, išskyrus jo paties norą šį patyrimą atskleisti, o mano kaip tyrėjos asmeninė patirtis ir teorinės žinios leidžia suprasti šią moters patirtį, bet kartu šį supratimą ir apsunkina.

Iki pat tyrimo rezultatų analizės pabaigos vengiau plėsti savo teorines žinias šioje konkrečioje srityje, pažintį su į atliekamą tyrimą panašių tyrimų rezultatais atidėjau pabaigai, siekiau išsamiai reflektuoti ir aprašyti savo nuolat besikeičiantį asmeninį santykį su tyrinėjama tema.

Norėdama atspindėti savo tyrimo atlikimo procesą, turiu pripažinti, kad dar prieš pradėdama savo tyrimą jau buvau skaičiusi ir aprašiusi, kaip nėštumą interpretuoja psichoanalitikės Deutsch (1947) ir Pines (1972/1993, 1988) (Matulaitė-Horwood, 2000). Vėliau dalį savo tyrimo rezultatų jau esu lyginusi su šiuolaikiniu psichoanalitiniu požiūriu ir feministinėmis teorijomis (Matulaitė-Horwood, Bieliauskaitė, 2005; Matulaitė, 2012). Nors man pačiai tai ir nėra labai artimas požiūris į nėštumą, vis dėlto straipsnių rašymo tikslais įgyta pažintis, be abejo, galėjo kiek paveikti mano tyrimą. Tad, nors ir stengiausi nuolat reflektuoti šių žinių galimą poveikį tyrimui, nors ir siekiau išlaikyti atstumą laike tarp, pavyzdžiui, teorinių darbų skaitymo, reikalingo doktorantūros referatui parašyti ir paties tyrimo atlikimo, vis dėlto jos galėjo kiek prisidėti prie to, kad aš kiek ryškiau savo tyrime mačiau tiek asmeninius, tiek ir socialinius moterų sunkumus.

Galiausiai svarbu pažymėti, kad tai, kas matysis pateiktuose rezultatuose, nėra tiesioginis atspindys ar identiškas pačių tyrimo dalyvių perpasakojimas. Tai neišvengiamai yra nauja istorija, nors ir labai atsargiai, bet kuriama mano, kaip tyrėjos, pasauliui susidūrus su tyrimo dalyvių subjektyviais pasauliais. Šiuo darbu nesiekiu nei apibendrinti savo atradimų kitoms moterims ar

žmonėms, nei sukurti besilaukiančio kūno, įkūnyto nėštumo patyrimo ar jo svarbos šiuolaikinėje visuomenėje teorijos.

1.5. Tyrimo tikslai

Šio tyrimo tikslai:

- a) identifikuoti, kaip savo įkūnytą nėštumo ir pogimdyminio laikotarpio patyrimą supranta ir įprasmina pačios pirmą kartą besilaukiančios moterys;
- b) aprašyti ir struktūruoti šio patyrimo, atsispindėjusio kalbėjimo momentu, daugiasluoksniškumą ir galimą dinamiką moterų kasdienybėje.

2. TYRIMO METODIKA

Siekiant aiškumo ir skaidrumo (žr. 2.9. „Reikalavimai šiam kokybiniam tyrimui“), tyrimo metodikos skyrius pateikiamas ne pagal įprastą daktaro disertacijos schemą, o nuosekliai, pagal realiai vykusius tyrimo eigos etapus.

2.1. Fenomeno formulavimas

Šios temos pasirinkimo priešistorė turi bent tris mano įsisąmonintas šaknis. Viena vertus, jau rašydama savo magistro darbą (Matulaitė, 1996), pamačiau, kad mes ne visuomet įsisąmoniname savo kūnišką egzistenciją, esame linkę gyventi dualistiniame pasaulyje. Kita vertus, savo psichologinėje, o vėliau ir psichoterapinėje praktikoje (esu Tarptautinės kūno psichoterapijos asociacijos (EABP) tikroji narė) vis dažniau integruodavau holistinius aspektus ir mačiau, kaip tai klientams svarbu. Galiausiai, pradėjusi dirbti su besilaukiančiomis ir negalinčiomis pastoti moterimis, pamačiau, kad nėra žinoma kaip, keičiantis fizinei egzistencijai nėštumo metu, jaučiasi besilaukianti moteris. Skaitant populiariąją ir mokslinę literatūrą šia tema tapo aišku, kad dažnai vyrauja tik nuomonės, kaip moteris „turėtų“ jaustis ar išgyventi šį permainingą savo gyvenimo periodą, ar kaip ji turėtų rūpintis savo besilaukiančiu kūnu. Be to, tiriamas tik siauras, dažniausiai probleminių nėštumų, pasitenkinimo savo išvaizda aspektas. Šias ir kitas iki tyrimo atlikimo įgytas teorines žinias trumpai aprašiau pirmajame šio darbo skyriuje.

Dar kartą priminsiu, kad iki paties tyrimo atlikimo siekiau tik atsirinkti panašią medžiagą ir, siekdama apriboti jos įtaką mano rezultatams, ją iki pat rezultatų analizės pabaigos kaupiau į specialų („draudžiama atverti, kol nepabaigtas tyrimas“) segtuvą.

2.2. Tyrimo metodo ir duomenų analizės būdo pasirinkimas

Subjektyvų nėščių moterų kūno patyrimą pasirinkau tirti kokybiškai, tekstus (patyrimo aprašymus) rinkdama pusiau struktūruoto individualaus

interview metu, o šiuos aprašymus analizavau pasitelkdama interpretacinę fenomenologinę analizę. Dabar pateiksiu tokio savo pasirinkimo priežastis.

2.2.1. Kokybinės tyrimo paradigmos pasirinkimo pagrindimas.

Kokybinės tyrimo paradigmos pasirinkimą nulėmė tyrimo objekto – žmogiškojo patyrimo – specifika ir mano pačios vidinė, įvardiniame skyriuje aprašyta, metodologinė pozicija. Kokybinis tyrimas grindžiamas tuo, kad kiekvienas žmogus savo patyrimo pagrindu nuolat ir aktyviai kuria savo unikalią psichologinę realybę (Cropley, 2002; Spinelli, 2003; Smith ir kt., 2009). Be to, man atrodo labai svarbu, kad šiuose metoduose pripažįstamas neišvengiamas tyrėjo subjektyvumas bei tyrimo reliatyvumas.

2.2.2. Interpretacinės fenomenologinės analizės metodo (IFA) pasirinkimas ir jo pristatymas. Šį pasirinkimą nulėmė tai, kad pats tyrimo klausimas yra atviras, ieškantis, siekiama suprasti ir atskleisti tyrimo dalyvių patyrimus ir jų daugiasluoksniškumą. Dėl tos priežasties labai greitai buvo atmesti kiti kokybiniai tyrimo metodai. Pavyzdžiui, nutarus koncentruotis ne į pačią kalbą, atkrito diskursinės analizės pasirinkimas, kadangi neturėjau tikslo analizuoti jėgos santykių ar paslėptų hierarchijų, atmečiau feministinį tyrimą, atkrito ir grindžiamoji teorija, nes čia siekiama apibendrinimų, tikimasi atrasti vieningą, objektyvizuotą tiesą, nors tai ir daroma iš apačios aukštyn.

Šiek tiek ilgiau svarsčiau, ar nesirinkti anksčiau jau mano pačios (Matulaitė, 1994, 1996) taikyto fenomenologinės analizės metodo (Giorgi, Giorgi, 2003). Tačiau galiausiai atmečiau ir šį pasirinkimą, nes: a) šio tyrimo metu man rūpėjo ne tiek atskleisti kūno patyrimo fenomeno struktūrą, kiek suvokti, kaip vyksta pačios moters asmeninės prasmės paieškos konkrečiame nėštumo kontekste; b) buvo svarbu išlaikyti ne tik fenomenologinę, bet ir interpretacinę perspektyvą, atsižvelgti į tą faktą, kad žmogus įprasmina savo pasaulį, pasitelkdamas interpretacijas ir savirefleksiją, be to, jis sąmoningai pasirenka, kaip ir ką pabrėžiant pasakoti tyrėjui (Smith, Flowers, Osborn, 1997; Smith, 2010); c) jau turėdama tam tikrą fenomenologinio metodo

atlikimo patirtį, suvokiau, kad vargu ar galimas visiškas savo išankstinių įsitikinimų, patyrimų ir žinių suskliaudimas, ką Husserl (1900/1970) dar vadino „epoche“.

Be to, būtent IFA, anot Smith (1996), ypač tinka sveikatos psichologijos tyrimuose, nes „čia kūnas ir jo suvokimas vaidina lemiamą vaidmenį“. Atlikdamas IFA, fenomenologas pripažįsta egzistuojantį nesutapimą arba skirtumą tarp to, kas iš tiesų vyksta (pvz., liga, kūno pakitimas), ir to, kaip pats žmogus tai suvokia bei siekia šio nesutapimo prigimtį paaiškinti. Todėl, pritariu Smith (1996, p. 264-265), kad tokios „objektyvios realybės kaip liga ar kūnas buvimas suteikia naudingą atspirties tašką, kurio dėka galima palyginti skirtingus fizinio proceso atpasakojimus ne tik kalbiniu, bet ir už to slypinčio savęs supratimo aspektu“.

Kalbant apie patį mano pasirinktą duomenų analizės būdą – IFA, reikia pasakyti, kad tai dar pakankamai naujas metodas. Jis pirmą kartą buvo pristatytas Smith (1996) ir nuo to laiko pamažu augo tiek psichologijoje, tiek ir už jos ribų (Smith, 2011). Čia ypatingas dėmesys skiriamas fenomenologiniam žmogaus patyrimo supratimui. Pagrindinis IFA tikslas – išsiaiškinti, kaip konkretus žmogus įprasmina savo asmeninį ir socialinį pasaulį arba kokias prasmes jis suteikia tam tikram konkrečiam savo patyrimui, įvykiui ar būsenai, neatmetant to fakto, kad žmogus nuolat yra veikiamas tiek išorinio pasaulio įspūdžių, tiek ir savo vidinių nuostatų bei ankstesnės patirties.

Remiantis IFA metodu, ne tik siekiama aprašyti konkretaus žmogaus patyrimą, kaip tai daroma, remiantis fenomenologiniu metodu pagal Giorgi, Giorgi, 2003; Collaizi, 1978, cit.pgl. Spinelli, 2005; Hycner, 1982; Van Kaam, 1969 ir kitus), bet ir leidžiama žengti už paties tiriamo žmogaus savo pasaulio suvokimo ribų (ir toliau nuo grynios Husserl fenomenologijos). Šis metodas visų pirma grindžiamas Husserl mokinio – Heidegger (1927/1962) – *hermeneutine* fenomenologija. Heidegger žmonės visuomet egzistuoja konkrečiame kontekste, todėl jie negali savęs atsieti nuo subjektyvių įtakų ir suteikti objektyvų, gryną aprašymą, kaip siūlo Husserl. Heidegger pabrėžia

žmogiškosios tikrovės pasaulyje situatyvumą, ypatingą žmogaus sąsają ir ryšį su pasauliu, kurį ir siekia suprasti fenomenologas, pasitelkdamas IFA.

IFA metodas laikomas *fenomenologiniu*, nes čia vietoj to, kad būtų siekiama sukurti objektyvų tam tikro reiškinių (fenomeno) ar įvykio vaizdą, detaliai analizuojamas toks žmogaus „pasaulis“, koks jis yra jo paties (konkreto žmogaus) matomas. Tuo jis, kaip jau minėjau, yra panašus į fenomenologinę analizę. Tačiau šis metodas yra ir *interpretacinis*, nes tyrimas yra suvokiamas kaip dinamiškas dviejų ar daugiau žmonių bendradarbiavimo procesas. Tyrėjas siekia priartėti prie tyrimo dalyvio asmeninio pasaulio patyrimo, pažiūrėti į tiriamą reiškinį (fenomeną) tarytum iš vidaus. Tuo pačiu yra suprantama, kad tai įmanoma pasiekti tik iš dalies, nes priartėjimas prie kito žmogaus pasaulio tuo pačiu metu ir priklauso, ir yra apsunkinamas paties tyrėjo pasaulio. Šis tyrėjo pasaulis arba tyrėjo vidinės nuostatos yra būtinos, nes tik remdamasis jomis, interpretacinio proceso pasekoje tyrėjas gali suteikti prasmę tiriamam kito žmogaus pasauliui. Tad tyrime vyksta dvigubas interpretacinis procesas: a) žmogus (tyrimo dalyvis) siekia suvokti ir suteikti prasmę savo pasauliui (taip pat ir tiriamam reiškiniui, fenomenui); b) tyrėjas / tyrėja siekia suvokti tyrimo dalyvius, kurie stengiasi suprasti savo pasaulį. O susipažįstant su pristatomu darbu, atsiranda dar vienas, trečiasis, interpretacinis sluoksnis: skaitytojas ar klausytojas interpretuoja tai, kaip tyrėjas interpretavo tyrimo dalyvių interpretuotą pasaulį.

Apibendrinant reiktų pasakyti, kad, be jau minėtos Heidegger (1927/1962) įtakos, didžiulę įtaką IFA atsiradimui taip pat turėjo ir Husserl (1900/1970, 1913/1983), Merleau-Ponty (1962/2006), Sartre (1943/1956, 1948) fenomenologinė filosofija; Gadamer (1960/1990) ir Schleiermacher (1998) hermeneutinė filosofija bei ideografija (Harre, 1979; Lamiell, 1987; Gergen 1991). O pasitelkus IFA šiame darbe buvo tikimasi atskleisti ne tik unikalios tyrimo dalyvės atskleidžiamas psichologinio pasaulio prasmes (fenomenologinė dalis), bet ir tų prasmų turinį bei daugiasluoksniškumą (interpretacinė dalis).

2.2.3. Giluminių pusiau struktūruotų interviu kaip duomenų rinkimo būdo pasirinkimas. Duomenų, šiuo atveju – patyrimo aprašymų, – rinkimo būdo pasirinkimui turėjo įtakos:

- 1) metodologinė kryptis arba, kaip tai vadina Cropley (2002, p. 32), „tyrimo filosofija“: tikėjimas žmogaus unikalumu, jo kasdienio patyrimo svarba, indukcinis tyrimų procesas;
- 2) kūno patyrimo motinystės transformacijos metu tyrimų ir teorijų trūkumas;
- 3) noras kuo išsamiau ir iš pačių moterų sužinoti, kaip jos tai išgyvena ir įprasmina;
- 4) pasirinkto duomenų analizės metodo (interpretacinės fenomenologinės analizės) reikalavimai.

Tad buvo ieškoma tokio duomenų rinkimo būdo, kuris būtų: a) etiškas, tinkamas darbui su jautriais duomenimis; b) leidžiantis surinkti sudėtingus, daugiasluoksnius duomenis; c) atviras aplinkybėms, leidžiantis iškilti iš anksto nenumatytoms detalėms.

Nors šiuos kriterijus galėjo atitikti ir laisvi, nestruktūruoti interviu, tyrimo dalyvių stebėjimai, fokusinės grupės, šiuo atveju buvo pasirinkti giluminiai pusiau struktūruoti interviu. Individualiesiems interviu buvo teikiama pirmenybė fokusinės grupės atžvilgiu dėl galimybės užtikrinti aukštesnės konfidencialumo ir anonimiškumo sąlygas bei užmegzti ryšį ir betarpiškai stebėti tiesioginę sąveiką su kiekviena tyrimo dalyve atskirai. Giluminiams pusiau struktūruotiems interviu buvo teikiama pirmenybė laisvųjų nestruktūruotų interviu atžvilgiu dėl galimybės savo klausimais, reakcijomis siek tiek nukreipti dalyvės sąmonės ir kalbėjimo srautą gilėjančia, save analizuojančia kryptimi. Fenomenologijos metoduose, sekant Husserl ir Merleau-Ponty (Spinelli, 2003, p. 11-15; Finlay, 2011, p. 37, 45), tai vadinama „intencionalumu“.

2.3. Pasiruošimas atlikti tyrimą

2.3.1. Vidinis pasirengimas atlikti tyrimą. Nuolat reflektuojamos ir užrašomos ne tik teorinės įtakos, bet ir asmeniniai patyrimai, išankstinės ir vėliau besikeičiančios prielaidos ir nuostatos, galinčios paveikti tyrimą, duomenų analizę ar netgi tyrimo aprašymą. Stengiamasi būti kiek galima nuoširdesnei ir reflektuojančiai. Savo santykio su tyrimu savistabos dienoraštis tęsiamas iki pat tyrimo aprašymo arba šiuo atveju iki disertacijos galutinio parašymo momento. Štai keletas ištraukų iš asmeninio santykio su šiuo tyrimu dienoraščio:

„Pradedu planuoti tyrimą, suvokių, kad šiuo metu nėščią kūną, taip pat ir nėštumo teigiamą ar neigiamą baigtį (vaikelio susilaukimą ar nevalingą persileidimą) suvokių kaip labai „protingą“, gal net per daug (?). Tarsi tai atspindėtų pačias teisingusias ir giliausias mintis, troškimus. Gali būti susiję su mano studijomis kūno psichoterapijos institute Londone, o gal ir su tuo, kad pati dar neturiu vaikų, bet jau išgyvenau kelis nesėkmingus nėštumus, sutapusius su labai sunkiomis savo gyvenimo aplinkybėmis“ (2000, vasaris)

„Po pirmojo interviu: bijau, kad atlikdama interviu pati sau gilumoje nėštumą suvokių kaip žavų, bet kartu ir kaip socialiai bei emociškai labai sunkų, sudėtingą ir neįvertintą procesą. Motinystė man atrodo kaip daugiau ar mažiau mamą nuo išorinio pasaulio socialiai atskiriantis, izoliuojantis reiškinys. Svarbu prisiminti, kad ne visoms ir nebūtinai taip yra. Greičiausiai toks mano požiūris susijęs su mano pačios besikeičiančiais išgyvenimais, besilaukiant ir auginant savo dukrelę, bei kai kurių tekstų (pvz., Cusk) apie motinystės mitus ir sunkumus skaitymas“ (2001, gruodis)

„Moterys klausia manęs apie mano asmeninį patyrimą gimdant. Svarbu neatsidurti eksperto pozicijoje! Jų, o ne mano, patyrimas čia svarbiausias“ (2003, liepa)

„Šiandien aptikau nuostabų Bailey straipsnį panašia tema apie nėščiąsias, pasidėjau jį ateičiai, nes bijau, kad jos išvados neapribotų mano atvirų ieškojimų analizuojant tekstus“ (2004, sausis)

„Analizuoju... šiandien suvokių, kad jei nebūsiu atsargi, visur išvelgsiu gilesnę potekstę nei ji yra iš tiesų. Reikia prisiminti, kad taip gali būti dėl mano pačios nesenų skausmingų išgyvenimų ir tikėjimo begaliniu gyvybės trapumu“ (2005, balandis)

„Šiandien pajutau, kaip pasikeitė mano santykis su tekstais. Nepaisant mano pačios dvilypės patirties (dar vienas persileidimas, auglio įtarimas, sūnelio gimimas), nėštumą jau vėl matau kitaip – kur kas paprasčiau. Kartais net apima baimė, kad daktaro disertacijos tema man pačiai nebėra tokia įdomi ir aktuali, kokia ji man anksčiau atrodė“ (2006, birželis)

„Nebegaliu dirbti su tekstais – po [trečio vaikelio] gimimo tiesiog turiu padaryti pertrauką – toks kontrastas tarp to, ką išgyvenu savo baimėje, kad negalėsiu jai padėti pasijusti saugia po dramatiško gimimo patyrimo ir savęs spaudimo gilintis į kitų moterų aprašytus išgyvenimus, kad turiu priimti sprendimą atidėti darbus emociškai ramesniam laikui“ (2009, rugsėjis)

„Šiąnakt susapnavau, kad laukiuosi ketvirto vaikelio ir sapne praverkiu visą naktį – toks gąsdinantis man tai atrodė patyrimas. Pabudusi pajutau ryškų palengvėjimą, kad tai netiesa. Sapne, regis, buvau ką tik susilaukusi savo trečiojo, ką tik vėl pradėjusi vaikščioti ir tuomet – vėl išaiškėja, kad laukiuosi. Jaučiau aplinkinių mane supančių žmonių – ligoninės personalo,

kitų gimdyvių – užuojautą, supratimą, sumišusį su tyčiojimusi... Galvoju, kad tai gali būti susiję su mano neišvengiamu ketvirtąjį vaikeliu – disertacijos – iščiūčiavimu. Svarbu įsisąmoninti, kad toks mano santykis su nėštumu gali daryti poveikį mano santykiui su analizuojamais tekstais“ (2010, gruodis)

„Paradoksas: kad galėčiau rašyti apie motinystės transformaciją, turiu atsitraukti nuo savo motinystės ir prašyti savo artimųjų pagalbos pasirūpinant mano vaikeliais, bijau, kad tyrimo nepersemelktų mano pačios vaikų ilgesys“ (2011, balandis)

„Su Rasa [Bieliauskaite] aptariu savo rezultatus. Pamatau, koks stiprus Kito / dar vieno žmogaus žiūrėjimo į tą patį dalyką pojūtis. Šis pasitarimas ir painioja, ir turtina, ir padeda skleisti savo duomenis. Fizinis pojūtis toks, tarsi rezultatus kaip kokius akmenukus būčiau iš vandenyno dugno ištraukus. Matomai iš ten „išnyru“ ir pati, mat jaučiu tiesiog fizinį svaigimą, o anksčiau spalvingi atrodę „akmenukai“ atrodo kiek blankiau vien nuo to, kad atsiduria kitoje erdvėje. Pasijaučiu atsakinga už tai, kad nupasakočiau / atskleisčiau visą jų radimo stebuklą. Ir taip pat pajuntu, kad visa atsakomybė už jų „teisingą“ perteikimą užgula ant mano pečių – jokiems išoriniams ekspertams čia nieko negali atiduoti“ (2012, gegužė)

„Šiandien prisiminiau pokalbį su Virge [dr. Eatough] nuotrupą. Kalbėjom apie savo brandaus amžiaus, dažnai psichologiją kaip antrą aukštąjį išsilavinimą pasirinkusius, studentus. Ji paklausė, ar įsivaizduoju / turiu paaiškinimą, kodėl jie, realiam gyvenime dažnai jau daug pasiekę ir giliai patirtį turintys žmonės, rašydami tos savo patirties ne tik kad, regis, nesugeba panaudoti, bet kartais ir gėdijasi jos tarsi rašto darbai juos sugrąžina į net ne universitetinį, o mokyklinį suolą, kur nusibraukia visas jų ankstesnis gyvenimo įdirbis. Supratau, kad rašydama savam universitetui, kuriame pradėjau mokytis būdama septyniolikos, šitaip galiu elgtis ir aš. O neturėčiau (2012, birželis)

2.3.2. Praktinis pasiruošimas tyrimui. Jis susidėjo iš trijų konkrečių užduočių: duomenų analizės metodo (IFA) mokymosi, kalbinių įgūdžių tobulinimo ir praktinio pasirūpinimo tyrimo atlikimo vieta.

2.3.2.1. IFA metodo mokymasis. Jis vyko keliais etapais. Su kokybiniais tyrimo metodais susipažinau dar 1991 metais, pas prof. S. Kvale ir prof. A. Giorgi. Vėliau kokybinių fenomenologinių tyrimų ir fenomenologinės analizės mokiausi pas prof. A. Giorgi (Saybrook Graduate School, San Francisco, California, JAV). O jau nusprendusi keisti analizės metodą ir taikyti interpretacinę fenomenologinę analizę tam ėmiau rimtai ruoštis. Visų pirma mokiausi interpretacinės fenomenologinės analizės metodo ir praėjau visus lygius – nuo įžanginio iki supervizorių lygio: pradinis lygis (The University of Plymouth, The Nottingham Trent University, 2003 - 2004); pažengusiųjų lygis (The University of Bristol, The University of Sussex, Brighton, 2005 - 2008); mokytojų ir supervizorių lygis (Birkbeck University of London, 2011) pas prof. J. A. Smith ir dr. V. Eatough (Birkbeck University of London, Didžioji Britanija) bei dr. M. Larkin (University of Birmingham, Didžioji Britanija).

Nuo 2003 metų esu Tarptautinės interpretacinės fenomenologinės analizės diskusijos grupės narė, o nuo 2004 metų esu įgaliota koordinuoti ir atstovauti šio tyrimo mokymams Lietuvoje. Klinikinius fenomenologinius tyrimus atlieku nuo 1992 metų. Kokybinius tyrimo metodus 2002 - 2003 metais kaip vizituojanti dėstytoja dėščiau Londono universitete (UCL), Didžiojoje Britanijoje, vėliau – Vilniaus universitete. Be to, nuo 2003 metų iki šiol „Fenomenologinės psichologijos ir patyrimo aprašymo metodų“ kursą dėstau Humanistinės ir egzistencinės psichologijos institute Birštone bei vedu kasmetinį „Fenomenologinių tyrimų psichologijoje“ seminarų ciklą Vilniuje privačiai.

2.3.2.2. Kalbos įgūdžių tobulinimas. Mano gimtoji kalba – lietuvių, o didžioji tyrimo interviu dalis atlikta anglų kalba. Tuo tarpu fenomeno patyrimo tyrimui (Smith ir kt., 2009, p. 194 - 198) būtinas ne tik konkrečios kalbos ir jos konteksto supratimas, bet ir gebėjimas su ja rezonuoti, kalbėti tyrimo dalyviams būdinga kalba.

Finlay (2011, p. 110), pabrėždama konkrečios tyrimo dalyvio kalbos su joje tūnančiais niuansais ir kultūriniais akcentais svarbą fenomenologiniame tyrime (tiek jį atliekant, tiek pristatant jo rezultatus), cituoja Heidegger (Finlay, 2011, p. 52), kuris, anot jos, filosofiją prilygina poezijai, teigdamas, jog jos abi „yra pripildytos prasmų, kurios gali pasireikšti ir gyvena kalboje“. Todėl į savo kalbines galimybes ruošdamasi atlikti tyrimą pasižiūrėjau labai rimtai ir, be to, kad beveik dešimt metų nuolat gyvenau ir bendraudama tik anglų kalba mokiausi ir dirbau Didžiojoje Britanijoje, dar specialiai mokiausi anglų kalbos Cambridge universiteto organizuojamuose kursuose. Ir, galiausiai, 2003 metais Cambridge universitete sėkmingai išlaikiau anglų kalbos (Cambridge proficiency) egzaminą, reikalaujantį ne tik gramatikos ir kalbėjimo įgūdžių, bet ir sugebėjimo kalbėti skirtingais dialektais, atpažinti metaforas, perkeltines reikšmes turinčius žodžius, dažniausius ir rečiausius pasakymus. Šis egzaminas privalomas norintiems dirbti intelektualinį-kalbinį, tame tarpe ir psichologinį-psichoterapinį darbą Didžiojoje Britanijoje.

2.3.2.3. Praktinis pasirūpinimas interviu patalpomis. Išsinuomojau privataus psichoterapijos centro patalpas Anglijoje: labai jaukiame name šalia seno parko, netoli miesto centro. Buvo galimybė sėdėti minkštuose krėsluose, jaukiame apšvietime, daug pagalvių, padedančių sukurti jaukią namų atmosferą. Vilniuje tyrimas atliktas psichologinių konsultacijų patalpose Vilniaus centre, taip pat stengiantis užtikrinti analogišką privatumą, anonimiškumą ir komfortą. Paprastai interviu būdavo atliekami savaitgaliais, kai centrai buvo tušti, tokiu būdu visiškai užtikrinant dalyvaujančių moterų privatumą ir anonimiškumą. Buvo kavos, arbatos, gaiviųjų gėrimų.

2.4. Tyrimo dalyvių pasirinkimas

2.4.1. Tyrimo dalyvių demografinis aprašymas. Tyrime dalyvavo savanoriškai į skelbimus atsiliepusios ar pagal draugų rekomendacijas kaip potencialios dalyvės į mane kreipėsi pirmą kartą besilaukiančios moterys („sniego gniūžtės“ principo atranka). Moterys tarpusavyje pažįstamos nebuvo. Skelbimai su kvietimu dalyvauti tyrime buvo pakabinti prie ginekologo kabineto vienoje iš Vilniaus miesto poliklinikų ir vienoje valstybinėje nėštumo klinikoje pagal gyventojų skaičių panašiam Didžiosios Britanijos mieste – Bristolyje⁷. Tiek Vilniaus, tiek Bristolio pasirinkti mikrorajonai pasižymėjo tuo, kad juose tradiciškai gyvena nemažai universiteto darbuotojų. Skelbimo tekstai tiek lietuvių kalba (Vilniuje), tiek anglų kalba (Bristolyje) pridėti disertacijos gale (žr. 1 priedą).

Iš dešimties į skelbimą atsiliepusių ir vėliau pagal asmeninius kontaktus nurodytų moterų tyrime pilnai sudalyvavo šešios. Viena moteris, su kuria kalbėjau Bristolyje, pirmojo interviu metu suprato, kad ji nenori tiek gilintis į savo dabartinę būseną ir su ja susijusius išgyvenimus, tad su ja sutarėme

⁷ 2001 metų skaičiavimu Bristolyje buvo – 420 556, Vilniuje – 542 287 gyventojai; o 2010 metais atitinkamai: Bristolyje – 440 000, o Vilniuje – 548 835 gyventojai. Cituota pagal: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_largest_United_Kingdom_settlements_by_population http://www.trueknowledge.com/q/population_of_bristol_2010 ir <http://lt.wikipedia.org/wiki/Vilnius>

nutraukti tolesnius tyrimo interviu. Be to, iš dalyvavimo tyrime pasitraukė viena lietuvė, kuri įpusėjus nėštumui (po dviejų interviu) dėl besikeičiančių šeimos aplinkybių, t.y., grėsiančių skyrybų, nepanoro toliau dalyvauti tyrime. Tuo tarpu dvi naujos, vėliau skambinusios moterys nebebuvo įtrauktos į tyrimą, nusprendus, kad tai pernelyg padidintų turimų duomenų kiekį.

Moterų amžiaus vidurkis pirmojo interviu metu buvo 30,3 metai, o paskutiniojo interviu metu – 32,3 metai. Visos tyrimo dalyvės turi aukštąjį išsilavinimą, visoms tai pirmasis nėštumas, visos tyrimo metu gyveno santuokoje arba susituokė su būsimu savo vaiko tėvu nėštumo metu. Aiškumo dėlei kitus demografinius tyrimo dalyvių duomenis pateiksiu 1 lentelėje.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių demografinės charakteristikos

Tyrimo dalyvės	Amžius		Darbo pobūdis	Kilmės šalis	Gyvenamoji vieta	Kalba
	Pirmojo interviu metu	Paskutiniojo interviu metu				
Silva⁸	32	34	Skulptorė ir urbanistinių projektų koordinatorė	Naujoji Zelandija	Didžioji Britanija	anglų
Kamila	29	31	Mokslinio žurnalo redaktorė	Didžioji Britanija	Didžioji Britanija	anglų
Fiona	35	37	Docentė, universiteto dėstytoja	Didžioji Britanija	Jungtinės Amerikos Valstijos	anglų
Eglė	26	28	Kultūros projektų koordinatorė	Latvija	Lietuva	anglų
Saulė⁹	33	35	Pradinių klasių mokytoja	Lietuva	Lietuva	lietuvių
Vaida¹⁰	27	29	Techninių projektų konsultantė	Lietuva	Lietuva	lietuvių

2.4.2. Pasirinktos imties pagrindumas. Renkantis tyrimo dalyves, vadovavausi šiais pagrindiniais atrankos kriterijais: tyrimo dalyvių

⁸ Vardai ir visos identifikuojamos detalės čia ir toliau pakeistos, siekiant užtikrinti tyrimo dalyvių anonimiškumą.

⁹ Augina vyro sūnų iš pirmosios santuokos.

¹⁰ Tyrimo pradžioje gyvena atskirai nuo savo būsimo vaiko tėvo.

homogeniškumo, patyrimo universalumo, duomenų aprėpiamumo ir žinojimu pagrįsto sutikimo dalyvauti tyrime, kuriuos dabar pristatysiu ir paaiškinsiu.

2.4.2.1. Homogeniškumo kriterijus. Šiuo savo darbu siekiau atskleisti specifinės besilaukiančių moterų grupės patyrimą. Pasitelkusi tikslinę atranką, surinkau pagal keletą požymių tarpusavyje panašių tyrimo dalyvių imtį.

Todėl skelbimai buvo kabinami panašiose, vidurinės klasės rajonuose esančiose, gydymo įstaigose, tikintis, kad tyrimo savanorės bus tarpusavyje nepažįstamos, bet besidominčios savo patirtimi, galinčios bei norinčios ja dalintis. Taip pat viliantis, kad pirmą kartą išgyvenamas nėštumas skatins didesnę pačių moterų norą save tyrinėti ir stebėti, pasirinktos būtent pirmą kartą besilaukiančios moterys. Be to, jau surinkus grupę, paaiškėjo, kad visos tyrime dalyvavusios moterys „sutapo“ ir dar pagal kelis papildomus kriterijus. Tad visas šias moteris sieja tai, kad: 1) čia buvo jų pirmas nėštumas; 2) nėštumo pradžioje jos dirbo, rūpinosi savo karjera, profesiniais pasiekimais; 3) visos turėjo aukštąjį išsilavinimą; 4) visos buvo vidutinio vaikų laukimo atžvilgiu amžiaus – nuo 26 iki 35 metų (pirmojo susitikimo metu); 5) nė viena neturėjo ankstesnio persileidimo ar nėštumo nutraukimo; 6) turėjo ilgalaikius santykius – buvo ištekęsios arba ištekęjo nėštumo metu; 7) visoms tai buvo ne nenorimas nėštumas (nors ne visų planuotas); 8) jos buvo linkusios gilintis į savo išgyvenimus ir gebančios juos išreikšti verbaliniu būdu.

Toks sutapimas pagal demografinius, socialinius, ekonominius ir kitus aukščiau išvardintus aštuonis požymius leidžia lengviau rezultatus lyginti su kitais tyrimais, nes jei kokybiniai tyrimai negali pretenduoti į didelį apibendrinimą patys savaime, tačiau vienas tyrimas gali papildyti kitą.

2.4.2.2. Patyrimo universalumo kriterijus. Siekiant atskleisti, kas yra bendro tarp net kultūriniu atžvilgiu skirtingą patyrimą turinčių moterų, tyrimas atliktas dviejose šalyse. Filosofine prasme tokį tyrimo strategijos pasirinkimą nulėmė dar Husserl (1936/1970) aprašytas fenomenologinės redukcijos principas. Tokia redukcija pabrėžia tai, kad, norint struktūruotai pažinti

patyrimą, svarbu suprasti, kas jame yra esminio, laikinai nekreipiant dėmesio arba ignoruojant tai, kas yra atsitiktinio. „Sutelkdami dėmesį į tai, kas esmiška, tikimės atskleisti racionalius principus, būtinus tiriamam daiktui arba fenomenui suprasti“ (Mickūnas, Stewart, 1994, p. 46).

Siekiant esminius fenomeno bruožus atskirti nuo atsitiktinių ar susijusių su konkrečiomis aplinkybėmis, filosofijoje pasitelkiama „laisvos vaizduotės variacija“ (cit. pgl. Finlay, 2011, p. 48-49): siekiama įsivaizduoti ir apmąstyti kuo įvairesnius tiriamo fenomeno pasireiškimus, leidžiančius išskirti tai, kas jiems visiems yra bendra, kas juos jungia. Pavyzdžiui, norėdami nustatyti, kas sudaro „žmogiškumo“ fenomeno esmę, galbūt filosofai apgalvotų įvairias žmogiškumo variacijas (nuo pirmykščio žmogaus iki šiuolaikinio; nuo žmogaus išskirtinio polinkio nuolat ieškoti prasmės iki bandymo išgyventi įvairiomis socialinėmis aplinkybėmis ir t. t.) bei, atmesdami tai, kas susiję su konkretybe, ieškotų to, kas kartojasi arba kas yra bendro.

Tuo tarpu šiame psichologiniame tyrime, siekdama prisiliesti prie įkūnyto nėštumo patyrimo fenomeno universalumo, atsiskleidžiančio kuo įvairesnėse aplinkybėse, rinkausi dalyves, esančias skirtingose demografinėse kultūrinėse situacijose ir gyvenančias dviejose šalyse – Lietuvoje ir Didžiojoje Britanijoje. Taip pat, padarius šį sprendimą, atsiskleidė ir dar keli papildomi parametrai: a) moterų kultūrinės migracijos istorijos skyrėsi: vienos pirmojo nėštumo metu gyveno savo gimtojoje šalyje (Kamila, Saulė, Vaida), kitos – svetimoje (Silva, Fiona, Eglė); b) šeimos sudėties skirtingumai: dauguma moterų dar prieš pastodamos gyveno su savo partneriu (Kamila, Saulė, Silva, Fiona), tuo tarpu Vaida tuomet dar tik ruošėsi ištekęjusi ir gyveno atskirai nuo savo būsimo vaiko tėvo, o Saulė jau gyveno ne tik su savo vyru, bet ir su jo vaiku iš pirmosios santuokos.

Apibendrindama noriu pažymėti, kad visiškai suprasdama, jog gyvenamos šalies kultūra ir istorija, konkrečios moters migracijos ir atskirties nuo savo vaikystės šeimos istorija yra labai svarbi ir gali daryti reikšmingą įtaką moters savęs ir savo nėštumo patyrimui, šiame darbe tai laikinai atidedu, nes siekiu susitelkti į moterų patyrimo bendrumus.

2.4.2.3. Duomenų aprėpiamumo kriterijus. Šiame tyrime, kur ieškant universalumo svarbios visos detalės, analizuojamas ne tik pasakojimo turinys, bet ir kalbėjimo forma. Mėginant suprasti, kas slypi už tyrimo dalyvės pasakojimo apie savo patirtį, reikalingas ypatingas dėmesys kiekvienai pasakytai frazei, kiekvienam teisingai ar klaidingai ištartam žodžiui. Tad longitudinalinis tyrimas, kur su kiekviena moterimi buvo kalbamasi penkis kartus, apsiribojo šešių moterų dalyvavimu. Jei neskaičiuotume tų interviu, kurie buvo sunaikinti, iš tyrimo pasitraukus dviem dalyvėms (beje, buvo nepriimtose ir vėliau savo norą dalyvauti tyrime išreiškusios moterys), iš viso atlikta 30 interviu. Gauta beveik tūkstantis puslapių (1000 psl.) analizuojamo teksto, kurio, daugelio supervizorių požiūriu ir remiantis literatūros nuorodomis (Smith, Osborn, 2003; Smith ir kt., 2009; Eatough, Smith, 2008), daugiau nei pakanka šiam tyrimui atlikti.

2.4.2.4. Žinojimu pagrįsto sutikimo dalyvauti tyrime kriterijus. Pirmojo susitikimo metu supažindinau savo tyrimo dalyvę su šio tyrimo tikslais, tyrimo procedūra ir gavau jų raštišką sutikimą dalyvauti. Sutikimo dalyvauti tyrime forma (2 priedas) parengta pagal Moustakas (1994, p. 177 - 184) aprašytus reikalavimus kokybiniam tyrimams. Pristatydama tyrimą ir paties tyrimo metu vengiau bet kokių dviprasmybių ar netikro tyrimo tikslo formulavimo ar pristatymo, deklaravau tą tyrimo tikslą ir tokią disertacijos temą, kokia ji tuo metu buvo. Be to, kiekviena tyrimo dalyvė buvo informuota apie savo galimybę bet kada ir dėl bet kokių priežasčių nutraukti dalyvavimą tyrime. Buvo sutarta, kad interviu nebus transkribuojamas (perrašomas raštu) savaite ir per tą laiką moterys gali atšaukti savo konkretaus interviu medžiagą ar savo dalyvavimą apskritai. Tuomet jau atliktų interviu įrašai yra sunaikinami.

2.5. Patyrimo aprašymų rinkimas

2.5.1. Tyrimo trukmė ir vieta. Tyrimas vyko 2,5 metų – nuo 2001 m. gruodžio 16 d. iki 2004 m. gegužės 5 d. Pirmieji trys interviu su kiekviena dalyve atskirai vyko Vilniaus arba Bristolio centre esančių psichoterapijos / konsultacijų patalpose (žr. 2.3.2.3. Praktinis pasirūpinimas interviu patalpomis). Paskutiniai du interviu, po vaiko gimimo, vyko kiekvienos moters namuose ar jos nurodytu adresu. Taip buvo nuspręsta dėl to, kad šių susitikimų metu dažniausiai moterys būdavo su savo vaikais ir kur kas paprasčiau į susitikimo vietą būdavo atvykti man. Be abejo, tai galėjo paveikti bendrą tyrimo atmosferą, todėl į šį dalyką tyrime buvo atsižvelgta.

2.5.2. Giluminis pusiau struktūruotas interviu. Tyrimo duomenys apie kūnišką nėštumo patirtį buvo renkami giluminio pusiau struktūruoto interviu būdu (trukmė 60–90 min.). Panašų interviu būdą aprašė Smith, Osborn (2003, p. 56-64), Larkin (2004), Smith ir kt. (2009, p. 56-78), Eatough, Smith (2008). Trečiame disertacijos priede pateikti interviu klausimai buvo naudojami kaip preliminarus gidas, o ne kaip privaloma programa. Be to, buvo užduodami papildomi klausimai, atsižvelgiant į konkretų tyrimo dalyvės pasakojimą, situaciją bei iškeltus tyrimo tikslus. Paliekama galimybė pačiai tyrimo dalyvei papildyti ar praplėsti interviu jai rūpimomis temomis. Tyrimo dalyvės traktuotos kaip tikrosios patyrimo ekspertės ir buvo sekama jų pasiūlytomis temomis ar užuominomis, į jas buvo labiausiai gilinamasi. Užmezgus šiltą darbinį kontaktą ir įsibėgėjus interviu, iš anksto suformuluotas klausimų ir užuominų juodraštis vis mažiau buvo reikalingas. Jaučiau, kad vis labiau galiu pasikliauti natūralia pusiau struktūruoto pokalbio metu kylančia medžiaga. Tai leido mano tyrimo dalyvėms laisvai asocijuoti tyrimo tema, kartais pokalbio metu atskleidžiant net sau pačioms naujas temas. Buvo daromas pusiau struktūruoto interviu garsinis įrašas.

2.5.3. Papildomos priemonės. Susitikimų metu, dažniausiai pokalbio pabaigoje, moterys buvo prašomos paprastu pieštuku A4 formato balto popieriaus lape nupiešti žmogų (žmogaus piešinys), o ant kito lapo – save (autoportretas). Remiantis Gendlin (1981, 2004); Todres, Galvin (2008) samprotavimais ir savo kaip kūno psichoterapeutės patirtimi, buvo tikimasi, kad šie piešiniai padidins moterų susitelkimą į savo kūną, paskatins savęs refleksiją ir suteiks giluminiam pokalbiui reikalingą atsipalaidavimą, pateikęs moterims dar vieną neverbalinę saviraiškos galimybę. Svarbu paminėti, kad nors patys piešiniai kartais ir atrodo labai informatyvūs, jie čia nebuvo taikomi kaip psichodiagnostinė priemonė.

Taip pat pokalbio pradžioje ar jo pabaigoje moterys dar pildydavo Gyvenimo įvykių skalę (GIS), siekiant atskleisti, kokius nepalankius, stresą keliančius gyvenimo įvykius tyrimo dalyvės patyrė per pastaruosius 12 mėnesių (pirmajame susitikime) arba laikotarpyje nuo mūsų ankstesnio susitikimo (vėlesniuose).

Moterys žinojo ir sutiko, kad piešimo, skalės pildymo, kaip ir viso interviu metu, mūsų pokalbis bus įrašomas. Taip pat moterys turėjo galimybę man rašyti ar tartis susitikti ir tarp iš anksto planuotų susitikimų.

2.6. Transkribavimas

Atliktų 30-ties interviu metu gauta medžiaga, garso įrašai (iš viso daugiau nei 45 valandos) buvo transkribuojami – perrašomi ant popieriaus. Tai labai daug laiko užimantis procesas. Paprastai manoma, kad interviu perrašymui užimamas nuo penkių (Hancock, 2002, p. 14-15) iki septynių kartų (Smith ir kt., 2009, p. 54-55) ilgesnis laikas nei pats interviu. Tai yra, viena interviu valanda perrašymo proporcija gali būti prilyginama kaip 1:5 ar net 1:7. Panašiai ilgai trunka ir interviu peržiūrėjimas, t.y., jau transkribuoto interviu patikslinimas.

Šiame tyrime transkribavimo procesas užtruko kur kas ilgiau, nes beveik niekada nepavykdavo susitelkti tik į jį. Be to, man „gera transkripcija“ tai ne tik pasakytų žodžių perkėlimas iš garso įrašo ant popieriaus. Kai žmonės

dalinsi savo patyrimu, tik maža informacijos ar žinutės dalis atspindi žodžiuose. Daug svarbesnė dalis atspindi tame, KAIP žmonės kalba. Balso tonas ir intonacijos atspalvis yra pagrindiniai jausmų ir prasmų rodikliai / indikatoriai. Kalbėtojos balso intensyvumą ir atspindinčius jame jausmus galima sugrupuoti bent pagal keturias skales (pozityvus ar negatyvus, įsitikinęs ar dvejojantis, entuziastingas ar nedrąsus, harmoningas ar prieštaraujantis santykis su tuo, kas sakoma). Tad balso intonacijoje atpažinti jausmai, pauzės, balso akcentai, neverbaliniai įvykiai (verkimas, juokas, išsiskiriantys kūno judesiai, pavyzdžiui, tapšnojimas, suplojimas ir pan.), kiti interviu metu išsiskyrę moters judesiai buvo pažymimi pačioje interviu transkripcijoje.

Realiai vienas interviu vidutiniškai buvo perrašomas per savaitę. Jei skaičiuotume grynomis savaitėmis, tai būtų keturiasdešimt penkios pilnos darbo savaitės arba maždaug kalendoriniai metai vien žodinio teksto „vertimui“ į rašytinį (kaip jau minėjau, gauta beveik 1000 puslapių analizuojamo teksto). Didžiąją dalį transkribavimų atlikau pati, vėliau, supažindinus su konfidencialumo klausimais, į pagalbą pasitelkiau profesionalius transkribuotojus (B. Tucker, M. Simonaitis), tačiau padidėjus finansinei naštai ir pastebėjus, kad tenka labai daug laiko skirti pataisymams, nes kitose, daugiau techninėse srityse, pripratę dirbti profesionalai sunkiai „pagauna“ emociškai jautrią medžiagą, leista į darbą įsijungti kolegoms, norintiems mokytis kokybinio interviu (psichoterapeutui J. Didymus, psichologei R. Stankevičienei) ir studentams (V. Rutkevičiūtei, U. Gylytei, D. Tuskenytei). Nuoširdus jiems visiems ačiū dar kartą.

2.7. Tyrimo duomenų analizė

Reikia pripažinti, kad nėra vieno vienintelio būdo, kaip atlikti interpretacinę fenomenologinę analizę. Apskritai, kaip nuolat pabrėžia metodo kūrėjai, recepto principas čia absoliučiai nepriimtinas (seminarų ir mokymų medžiaga, individualūs pokalbiai). Kiekvienas tyrėjas privalo atrasti tokį būdą, kuris labiausiai atitinka jo asmeninį stilių, tačiau turi galėti jį pagrįsti ir laikytis tam tikrų darbo reikalavimų. Tačiau apie pastaruosius kiek vėliau (2.9

skyrelyje). Dabar pristatysiu pagrindinius interpretacinės fenomenologinės analizės žingsnius, taikytus šiame darbe, kurie buvo išgryninti, vadovaujantis Smith, Osborn (2003), Larkin (2004), Smith ir kt. (2009):

1. Vieno interviu transkripcijos skaitymas keletą kartų, klausant garso įrašo, atkreipiant dėmesį į neverbalinę išraišką, balso intonacijos aspektus.

2. Fenomenologiniai komentarai. Tai šiek tiek primena laisvą teksto analizę – tekstas skaitomas dar ir dar kartą, kairėje paraštėje pasižymint tai, kas pasirodo įdomu ar reikšminga, kokios kyla asociacijos, apibendrinimai, kokie išryškėja prieštaravimai, panašumai, pasikartojimai ar pastiprinimai, kokia vartojama kalba. Savęs klaisiu: *Apie kokią savo patyrimą kalba moteris? Kokie jai yra pagrindiniai šio patyrimo bruožai? Ką jai šis patyrimas galėtų reikšti?* Pagrindinė komentarų „validacija“ atliekama reflektuojant, t.y. klausiant savęs pačios: „ar šis mano komentaras mano tyrimo dalyvei atrodytų prasmingas?“. Analizuojant IFA: a) nėra reikalo tekstą dalinti į prasmingas dalis; b) nebūtina komentuoti kiekvieną teksto dalį; c) vienos teksto dalys savo prasme gali būti gerokai „turtingesnės“ nei kitos ir todėl reikalaus daugiau komentarų.

3. Interpretacinė dalis. Grįžtama į teksto pradžią ir dešinėje paraštėje užrašomi iškylančių temų pavadinimai (žr. 4 priedą). Savęs klaisiu: *Kokias dar prasmes šis patyrimas gali turėti šiai moteriai? Kaip dar jis gali būti suprastas? Koks yra šį patyrimą nulemiantis ir apibrėžiantis kontekstas? Kokie kiti veiksniai gali nulemti konkretų moters patyrimą tokiose sąlygose? Ko siekia moteris taip pasakodama apie savo patyrimą? Kokia pasakojimo tėkmės (ar jos trūkumo) strategija tai jai padeda sukurti? Kaip aš, kaip tyrėja, prisidėjau prie to, kas ir kaip yra pasakojama?* Formuluoju temas – abstraktesnes trumpas frazes, kuriose gali būti vartojami ir psichologiniai terminai, ir kuriomis siekiama užfiksuoti esminę tekste randamą savybę.

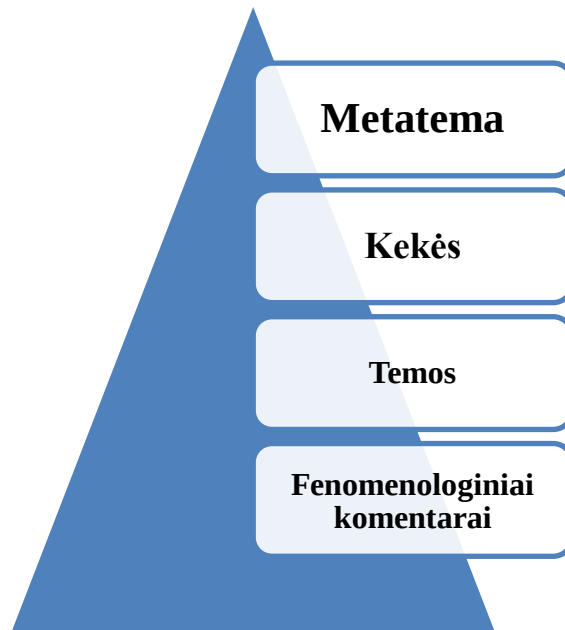
Pagrindinė kolegų „validacija“ – šiuo atveju reflektuojama, svarstoma, ar šį metodą išmanantis kolega, skaitydamas šią interviu transkripciją, gali matyti tokias temas, kokias čia matau aš? Šiame etape savo temas rodau ir savo darbo vadovei doc. dr. R. Bieliauskaitei. Taip pat detalių pranešimų būdu pagrindines savo darbo išvadas 2008 m. rudenį pristaciau Sussex universitete (Brighton,

Didžioji Britanija), o 2011 m. vasarą Oxford'o universitete (Oxford, Didžioji Britanija) kalbėjau apie galutines išvadas, analizavau savo su šio tyrimo procesu susijusius momentus. Šių pranešimų klausėsi daug kokybinio metodo tyrėjų, tarp jų ir šio metodo pradininkas prof. J. A. Smith, jo kolegos ir pasekėjai: dr. V. Eatough ir dr. M. Larkin, Britų psichologų sąjungos kokybinių tyrimų sekcijos vadovė dr. R. Shaw. Vėliau turėjau progos su jais aptarti savo medžiagą, procesą ir išvadas.

4. Temų jungimas į kekes. Iškilusios temos buvo surašytos ant popieriaus lapelių, kuriuos vėliau bandžiau grupuoti, t.y. atskleisti struktūrą, tarp jų esančius ryšius, kurie gali būti hierarchiniai ar paraleliniai. Kai kurios temos natūraliai grupavosi į kekes, traukė viena kitą. Nuolat grįždavau atgal prie teksto, žiūrėjau, ar atsiradusi temų kekė jungiasi ir tekste, ar šios temos siejasi ir tyrimo dalyvei, ieškojau paties teksto frazių, kurios iliustruotų šias temų kekes. „Validacija“ šiame etape: *“Ar atsiradusi temų kekė jungiasi ir tekste?”*

5. Kitų interviu analizė. Kartojama procedūra – atliekami 1, 2, 3 ir 4 žingsniai dar kartą, dirbant su kitais tos pačios moters interviu teksta. Į kiekvieną naują interviu pirmiausia buvo stengiamasi pasižiūrėti tarsi nauju, šviežiu žvilgsniu. Tokiu būdu siekiama praplėsti išsakytų naujų giluminių dalykų ir naujų temų atradimo galimybes. Todėl vieno interviu analizė nebuvo atliekama iš karto po kitos, o buvo paliekamas tam tikras laikas tarp jų.

6. Interviu analizių integracija. Galiausiai buvo žiūrima, kokios temos pasikartoja interviu analizėse. Sudaromos metatemos. Savęs klausiu: *kokie bruožai yra bendri interviu tekstuose? Kokie bruožai skiriasi? Kaip tai būtų galima paaiškinti?* Sudaromos metatemų lentelės – parenkami apibendrinantys viena su kita besijungiančių kekių pavadinimai, pasižymimi atitinkami žodžiai iš interviu teksto. Be to, gali būti atmestos tos temos, kurios netinka naujai atsirandančiai struktūrai ar kurias sunku pagrįsti pradiname interviu tekste. Galutinė validacija atliekama su pradiniu interviu tekstu – *ar tai jungiasi ir pasakojusiai tyrimo dalyvei?* Interviu analizių integraciją pabandžiau pavaizduoti grafiškai (žr. 1 pav.).

1 pav. Interpretacinės fenomenologinės analizės žingsniai

7. Galutinis aprašymas. Metatemos vėl grąžinamos į nuoseklų tekstą, jos yra paaiškinamos ir iliustruojamos pavyzdžiais. Galiausiai atsidaromas specialusis („draudžiama atverti“) failas, ir šio tyrimo rezultatų analizė yra lyginama su kitų tyrimų rezultatais ir teorijomis.

2.8. Etiniai tyrimo aspektai

Siekdama, kad mano tyrimo dalyvės nenukentėtų dėl savo dalyvavimo tyrime ir kad būtų išsaugotas jų psichologinė gerovė ir orumas, laikiausi tam tikrų pagrindinių tyrimo etikos principų. Visų pirma, tyrimo dalyvės žinojo tikrąją tyrimo temą, bei turėjo galimybę bet kada pasitraukti iš tyrimo. Be to, viso tyrimo metu, tiek transkribuodama ir analizuodama interviu medžiagą, tiek ir ją pristatydamą mokslinei bendruomenei, laikiausi ir laikiausi griežto anonimiškumo reikalavimo: pakeičiau moterų ir jų artimųjų vardus bei kitas jų atpažinimą galinčias lemti pasakojimo detales (pvz., vietovardžius, išskirtines aplinkybes). Taip, perfrazuojant Larkin (2012), kad tik pačios žodžių autorės galėtų atskirti, kad tai būtų jų išsakytos mintys. Visgi tai sunku pasiekti, jeigu būtų cituojamas ištisinis interviu, mat kiti tyrimo dalyvei artimi žmonės gali tiesiog žinoti konkrečius moters gyvenimo faktus ar sentencijas, todėl pagal

naujausią Smith, Larkin (2012) rekomendaciją, darbe neįtraukiami ištisi interviu, o tik jų ištraukos. Visos interviu transkripcijos ir garso įrašai yra saugomi pas šio darbo autorę.

Beje, interviu įrašai ar transkripcijos, kaip ir tyrimo analizėje gauti individualūs rezultatai, išskyrus bendrai pateiktus, nėra grąžinami ir pačioms tyrimo dalyvėms. Anksčiau buvo galvojama, kad dalyvių supažindinimas su jų pačių interviu metu atskleistu patyrimu gali sustiprinti tyrėjo argumentus, bet tokia logika yra neteisinga. „Reikia atsiminti, kad tyrimo dalyviai turi savo motyvus ir poreikius, be to, jų patyrimas nuolat keičiasi, ir kas atrodė tikra tuomet, dabar gali jau nebeatrodyti“, sako Finlay (2011, p. 223-224). Ashworth (1993, p. 15) perspėja, kad, skaitant savo surašytą patirtį, tyrimo dalyviams gali kilti noras „apsaugoti savo socialinį veidą“. Taip pat, remiantis IFA logika, tai, kas gimė interviu metu, jau yra dviejų veikėjų – dviejų pokalbio dalyvių – dinamikos bendras kūrinys, jis jau nebeatrodo vien tik tyrimo dalyvei. Galiausiai, mano nuomone, kyla grėsmė, kad sugrąžinus žmogų prie jo samprotavimų sudėtingo ir giluminio savęs patyrimo tema, atsirastų antrinės traumos galimybė.

2.9. Reikalavimai šiam kokybiniam tyrimui

Priešingai nei kiekybiniuose tyrimuose, kur seniai nusistovėję ir gerai žinomi tam tikri reikalavimai empiriniams tyrimams (pvz., tinkamo dydžio reprezentacinė imtis, geras tyrimo planavimas, šalutinių kintamųjų poveikio apribojimas, patikimos tyrimo metodikos, tinkama statistinė analizė), kokybiniuose tyrimuose, iš dalies dėl jų vis dar sąlyginio naujumo ir pačių metodų įvairovės, šie reikalavimai dar nėra tokie visuotinai aiškūs. Dėl šios priežasties, kaip teigia Stern (1997, p. 136), „tie, kas siekia atlikti ar skelbti savo kokybinius tyrimus vyraujančioje sveikatos psichologijos disciplinoje, nuolat rizikuoja, kad jų darbai bus vertinami pagal kokybiniam tyrimams nereikšmingus kriterijus, ir tų žmonių, kurie yra nesusipažinę ar netgi nepritariantys pasirinktam metodui ir jo loginiam pagrindimui“.

Kodėl šiam tyrimui neturėtų būti keliami tradiciniai kiekybiniais metodams keliami reikalavimai? Reprezentacinės imties reikalavimo atmetimą ir tikslinės, o ne reprezentacinės, imties paieškas jau aptariau ankstesniame (žr. 2.4.2.) skyrelyje. Patikimumo kriterijus, kai patikimumas suprantamas kaip laipsnis, kuriuo pateikti rezultatai yra pakartotini ir apibendrintini, čia taip pat netaikytinas, nes šis darbas siekia pateikti tik vieną iš daugybės galimų nuolat besikeičiančio fenomeno interpretacijų (Bannister ir kt., 2002; Swanson, Chapman, 1994). Ekspertų pasitelkimas, norint užtikrinti didesnę analizės „objektyvumą“, ko dabar populiariu griebtis, siekiant patenkinti tradicinius reikalavimus tyrimams, mano nuomone, negali išvengti kelių problemų. Pirma, kiek bepasitelkiama ekspertų, interpretacijų subjektyvumo veiksnys vis tiek išlieka, nors tokiu atveju tai tampa interpretacija, dėl kurios sutaria keletas žmonių (Smith ir kt., 2009, p. 183-184). Antra, jei duomenys analizuojami pagal tam tikras kelių ekspertų iš anksto susitartas duomenų analizės taisykles, gerokai apribojamos iš tiesų naujų, subtilių, vaizdžių, situacijai jautrių ir detalių interpretacijų atsiradimo galimybės (tai patvirtina ir Yardley (2000, p. 218); Manding, Cullum-Swan (1994)). Tad šiame darbe (žr. 2.7. skyrelį) taikyta tik ribota kolegų validacija.

Vis dėlto, tai nereiškia, kad šiam darbui neturėtų būti taikomi kokybės įvertinimo kriterijai. Jei neigtume bet kokią apibendrinimo ir tyrimo pritaikomumo bei validumo galimybę, nebūtų jokios prasmės pasinerti į kruopščią ilgalaikę analizę. Cropley (2002, p. 94-95), remdamasis kelių kokybinio metodo tyrėjų, tame tarpe ir mane mokiusio Kvale (1995) darbais, reikalavimus kokybiniais tyrimams lygina su kiekybinių tyrimų reikalavimais, teigdamas, kad *patikimumas* kokybiniuose tyrimuose pasireiškia kaip stabiluma (t.y. procedūra gali būti kitų tyrėjų pakartota, nors niekada nebus identiška) ir kaip patvirtinamumas (kitas tyrėjas gali gauti panašius, bet ne tokius pačius rezultatus); *vidinis validumas* – kaip tikslumas (neiškreiptas domėjimosi objekto ir rezultatų pateikimas) ir tikroviškumas (tyrimas pateikiamas, vengiant tyrėjo išankstinių nuostatų poveikio); *išorinis validumas*

– kaip patikimumas (atradingumas turi prasmę kitiems šios srities atstovams) ir *naudingumas* (praktiniai tyrimo pritaikymo aspektai pateikiami realistiškai).

Man artimesnis Yardley (2000), Smith ir kt. (2009), Smith (2011, 2011a) požiūris, kad iš esmės kokybiniais tyrimo metodams turėtų būti keliami saviti reikalavimai ir „pritempimas“ prie kiekybiškai orientuotų tyrėjų taikomų ir suprantamų terminų (pvz., „validumo“ ir „patikimumo“), kurie vėliau apibrėžiami visai kitaip, atrodo ganėtinai dirbtiniai. Šia tema plačiau galima pasiskaityti šiuolaikinių kokybinio tyrimo šalininkų ir jų kritikų darbuose (Willig, 2003; Elliott ir kt., 1999; Seale, 1999; Merriam, 2002; Mays, Pope, 1997; Matulaitė, 2000), tačiau dabar pristatysiu, kokius gero kokybinio tyrimo reikalavimus bandžiau įvykdyti šiame savo tyrime ir kaip man tai sekėsi.

Pirma, *atviras mano asmeninės pozicijos išsakymas* tiek tyrimo fenomeno, pasirinkto tyrimo ir duomenų analizės metodo, tiek ir už jų slypinčių kokybinės metodologijos atžvilgiu. Pirmosios trys jau išsakytos ankščiau šiame skyriuje, o viena iš dažniausių kokybinio tyrimo pasirinkimo priežasčių, iš dalies nulėmusi ir mano pasirinkimą, yra pripažinimas, kad mūsų žinios ir pasaulio patyrimas negali susidėti tik iš objektyvaus išorinio pasaulio vertinimo, jiems didelę įtaką daro mūsų subjektyvi asmeninė ir kultūrinė patirtis, pokalbiai su kitais žmonėmis ir ankstesni sprendimai. Yardley (2000, p. 217) apie tai kalba dar stipriau – „tiek kasdieninė, tiek ir akademinė „tiesa“, „žinios“ ir „tikrovė“ yra aktyviai kuriamos bendrose (bendruomeninėse) interpretacijose ir prasmės ieškojimuose“.

Antra, *jautrumas esamai situacijai arba kontekstui*, pasireiškiantis ne tik susipažinimu su tiriamu fenomenu, bet ir tyrimo dalyvių kalbos, individualių ir kultūrinių skirtumų pažinimas. Man šiuo atveju padėjo tai, kad nors ir gimusi bei augusi Lietuvoje, save laikydama lietuve, pakankamai ilgą laikotarpį, t.y. beveik dešimt metų kaip nuolatinė gyventoją gyvenau Didžiojoje Britanijoje ir turėjau progą „iš vidaus“ pažinti visų tyrimo dalyvių gyvenimo arba kilmės šalis. Be to, jautrumas tyrimo kontekstui suvokiamas ir konkrečiai – kaip jautrus atsižvelgimas į savo, kaip tyrėjos, įtaką pačioje tyrimo situacijoje, t.y. atsižvelgimas, kad tyrimo dalyvės interviu metu neišvengiamai kalba ne tik

apie savo vidinius jausmus, įsitikinimus ar nuomones, bet ir bendrauja su tyrėja, siekdamas tam tikro tikslo. Pavyzdžiui, jos gali siekti įtikinti, įrodyti, nustebinti, prajuokinti, gauti paramą, sukurti vienokį ar kitokį savo vaizdą, nuomonę apie save tyrėjos „akyse“, patikrinti savo idėjas ir t.t. Dėl tos priežasties labai svarbu atsižvelgti į verbalinį bei neverbalinį savo pačios indėlį interviu metu ir reflektuoti tai, kaip galiu būti tyrimo dalyvių suvokta (pavyzdžiui, nesąmoningas socialinės padėties, gyvenimo patirties, amžiaus ir netgi išvaizdos, svorio ir kitų fizinių parametrų vertinimas).

Šiuo atveju greičiausiai kaip tyrėja buvau suvokiama kaip tos pačios rasės, panašaus amžiaus, vidutinio svorio, vaikų turinti moteris, priklausanti tai pačiai ar panašiai – vidutinei – socialinei klasei, išsilavinusiai sveikatos priežiūros specialistų, tačiau ne gydytojų - ginekologų ar akušerių, grupei. Tad Lietuvoje, manau, dažniau buvau suvokiama kaip „sava, panaši į jas, tačiau kaip psichologė daugiau šitoje situacijoje žinanti moteris“. Tai man kiek apsunkindavo galimybes jaustis ir būti suvokta „nežinojimo“ pozicijoje. Tuo tarpu Anglijoje, nors, kaip man atrodė, angliškai kalbėjau gana sklandžiai, nebūtinai atrodžiau „visiškai sava“. Ir dėlto mano „kitoniškumas“ ten turėjo visai nemenką privalumą – kurdavo jausmą, kad natūralu, jog aš daug ko nežinau – juk esu ne iš čia, kita vertus, ne tiek „kitokia“, kad su manimi nebūtų verta kalbėtis. Mat negalėdamos mano akcento priskirti pažįstamai, išankstines nuostatas keliančiai kitai socialinei (aukštesnei ar žemesnei) klasei ar nemėgstamai kultūrai (pvz., amerikietišškai ar prancūziškai), su manim paprastai bendraudavo noriai, susidomėję.

Trečia, ***įsitraukimas, tikslumas, tyrimo proceso skaidrumas, darna, pasakojimo gyvumas proceso refleksija***. Šie kriterijai gana aiškūs, panašūs į tuos, kurie įprastai taikomi kiekybiniuose tyrimuose. Iš esmės jie panašūs į tyrimo patikimumo ir validumo reikalavimus kiekybiniame darbe. *Įsitraukimas*, remiantis Yardley (2000, p. 221) apima „ilgalaikį ryšį su tyrimo fenomenu (...), savo kompetencijų ir metodo taikymo įgūdžių lavinimą, pasinėrimą į svarbius duomenis“. *Tikslumas* reiškia adekvačių arba pakankamai informatyvių duomenų surinkimą ir jų daugiasluoksnę išbaigtą

analizę. Tuo tarpu pateikiant rezultatus, labai svarbus tyrimo proceso *skaidrumas* ir *darna* – aiškiai ir suprantamai išdėstyti atlikto tyrimo žingsniai (pateikiami iliustruojant pavyzdžiais, citatomis) bei atlikto tyrimo derėjimas su tyrimo klausimu, pasirinkta filosofine tyrimo perspektyva, tyrimo ir analizės metodu. *Pasakojimo gyvumas* reiškia gyvą kalbos vartojimą, suteikiantį emocinio rezonavimo ir prisilietimo prie originalaus tyrimo dalyvio pasakojimo galimybę, vengimą slėptis už negyvų, sustabarėjusių terminų. *Refleksijos* reikalavimas šiuo atveju reiškia, kad būtina ne tik aiškiai aprašyti, kas vyko ir kas buvo „atrasta“, bet ir atspindėti, kaip būtent toks kvietimas dalyvauti tyrime, tokiame, koks jis buvo, tada, kai jis vyko, būtent tokiame santykiyje ir su tokia tyrėja, kokia ji buvo dalyvių suvokta, galėjo paveikti tyrimo dalyvių fenomenologinį lauką, ir kokios įtakos (pvz., išorinis spaudimas, vidiniai išgyvenimai) buvo bei kaip jos veikė tyrėją tyrimo duomenų rinkimo ir jų analizės metu.

Tad šiame tyrime visapusiškai ruošiausi pačiam tyrimo atlikimui, o atlikdama tyrimą, siekiau aiškių ir suprantamų rezultatų, paremtų pavyzdžiais, tikslų ir patikimų, bet taip pat ir rezonuojančių emociškai (Finlay, 2011, p. 265); juos siekiau atvirai pateikti kaip interpretacinius, neišvengiamai subjektyvius; aprašymuose stengiausi išlikti asmeniškai, aiškiai atskleisdama savo kaip tyrėjos vaidmenį tiek interviu procese, tiek ir interpretuojant duomenis.

Galiausiai kokybinio tyrimo vertinimui ne mažiau svarbūs **tyrimo prasmingumo ir pritaikomumo** kriterijai. Tyrimo *prasmingumas* gali būti didelis, netgi nesant galimybei tyrimo rezultatus perkelti ar apibendrinti platesnei žmonių grupei, mat „tyrinėjant net ir vieną unikalų individą, galima nemažai sužinoti apie žmogiškąjį patyrimą apskritai“ (Hycner, 1982, p. 22).

Pritaikomumas taip pat gali būti labai įvairus. Nors, viena vertus, galima teigti, kad kokybiniai tyrimai jau patys savaime yra naudingi tuo, kad jie dažniausiai detalai aprašo ir struktūruoja tam tikrą patyrimą, tačiau kokybinių tyrimų atlikimas užima per daug laiko ir atima per daug pastangų, kad juos būtų verta daryti tik dėl teoriškai dominančio fenomeno. Dauguma kokybinio

tyrimo rezultatų iš tiesų yra labai praktiški, jie patys yra labai arti praktikos ir konkretaus konteksto. Pvz., Chapman (2002): „kaip genetinį sutrikimą turintys žmonės suvokia medicinos technologijas?“; Robson (2002): „kaip vyrai reaguoja į planuotą nėštumo nutraukimą?“; Turner, Coyle (2000): „Ką reiškia būti donoro atžala?“ (cit. pgl. Smith, Osborn, 2003, p. 53). Todėl net ir atliekant vieno atvejo kokybinį tyrimą, galima suprasti ir atskleisti žmogaus vidinės dinamikos faktorius, kas labai praverčia psichoterapijoje, sveikatos priežiūros ar švietimo srityje.

Tuo tarpu šiame tyrime buvo sekama šešių moterų giluminio įkūnyto patyrimo dinamika, susitinkant su kiekviena jų penkis kartus. Be to, buvo ieškoma, kuo yra panašūs kultūriniu atžvilgiu skirtingą patyrimą turinčių moterų išgyvenimai, tuo, mano nuomone, dar labiau padidinant šio tyrimo prasmingumą ir pritaikomumą, nes nors apibendrinimas visoms besilaukiančioms moterims ir nėra galimas, bet jo galimybės šiuo atveju gerokai išauga.

3. REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

Pirmiausia keletas žodžių apie patį rezultatų pateikimą, jų pateikimo tvarką ir tokio pasirinkimo priežastis. Atlikus longitudinalinį tyrimą, įkūnyto nėštumo patyrimo analizę, buvo gauta tiek rezultatų, jog tapo aišku, kad šiame darbe arba teks juos pristatyti be galo apibendrintai, arba visko aprėpti tiesiog nepavyks. Teko rinktis. Labai apibendrintas rezultatų pristatymas nebūtų buvęs tinkamas dėl šio metodo ypatumų ir jo rezultatams keliamų reikalavimų (Smith, 2011), nes paneigtų pačią tyrimo esmę – pagalbą skaitytojams prisiliesti prie konkrečios patyrimo realybės.

Tad po ilgų dilemų ir svarstymų, galiausiai buvo nuspręsta šiame darbe pateikti du tyrimo pjūvius. Visų pirma, siekiant pristatyti specifinį ir konkretų kūno patyrimo kitimą motinystės transformacijos virsme (nuo to laikotarpio, kai ji, sužinojusi, kad laukiasi, nusprendžia dalyvauti tyrime, iki tol, kol jos vaikeliai sueina metukai ir mėnuo), buvo nuspręsta pateikti vienos moters pasakojimo analizę. Kita vertus, siekiant atskleisti, kas yra bendro, kas nepaisant skirtingų kultūros, gyvenimo būdo ir migracijos aplinkybių, vienija visų tyrime dalyvavusių moterų pasakojimus, pasirinkta plačiau pristatyti apibendrintą visų moterų įkūnytą nėštumo patirtį antrajame nėštumo trimestre. Tuo pačiu, šis daktaro darbas ir susiaurina anksčiau apsibrėžtus tyrimo tikslus iki antrojo nėštumo trimestro bendrų visoms moterims temų išskyrimo ir vienos moters dinamikos atskleidimo.

Tyrimo rezultatų pateikimo tvarka. Aprašydama rezultatus, pradėsiu nuo vienos iš besilaukiančių moterų (Silvos) atvejo (longitudinio įkūnyto savo nėštumo patyrimo rezultatų pristatymo), antrajame nėštumo trimestre Silvos medžiagą papildysiu apibendrinta interviu su kitomis penkiomis moterimis analizės medžiaga. Vėliau sugrįšiu prie Silvos atvejo ir pristatysiu jos patyrimą paskutiniame nėštumo trimestre ir po kelių mėnesių bei metų vaikui gimus.

Rezultatų pateikimo pasirinkimas. Kodėl, nors buvo analizuojamos visų moterų motinystės transformacijos, šiame darbe pasirinkta pristatyti

būtent Silvos nuoseklų longitudinalinį atvejį? Silva nebuvo pasirinkta kaip kažkuo ypatinga ar kaip geriausiai reprezentuojanti nėščias moteris ar šią moterų imtį. Greičiau jau Silva iš visos šešių moterų grupės neišsiskiria nei pernelyg emocingu, nei pernelyg racionaliu kalbėjimu, nei polinkiu labai išsiplėsti, nei kaip tik tuo, kad jos patyrimo pasakojimą tektų traukte traukti. Tad šis atvejis pasirinktas kaip reflektyvus motinystės transformacijos įkūnyto patyrimo pavyzdys, leidžiantis atidžiau pažvelgti į analizuojamą fenomeną.

Kodėl pasirinkau apibendrintą būtent antrojo nėštumo trimestro arba nėštumo vidurio pristatymą, palikdama visų kitų nėštumo etapų analizę kitiems darbams? Dar ir dar kartą skaitant ir klausantis interviu medžiagą, susidarė bendras įspūdis, kad būtent šiame etape, kartu su kur kas labiau fiziškai realiu, savyje esančio kūdikio pajutimu, visos šnekintos moterys jau iš tiesų „niurkteli“ į savo kūno vidinius patyrimus. Jos tarsi įtraukiamos į joms, besilaukiančioms pirmąjį kartą, labai neįprastą ir kūniškai labai iškalbingą situaciją. Įdomu, kad dažnai būtent šis nėštumo etapas moterų apibūdinamas kaip fiziškai lengviausias – tarsi pirmieji blogumai jau praėję, moteris jaučiasi dar pakankamai paslanki, o didžiausias savo būsimo kūdikio augimas ir gimdymas dar ateityje. Beje, vėlesnė literatūros analizė parodė, kad antrasis nėštumo trimestras yra ir beveik netyrinėtas etapas (plačiau apie tai šio darbo rezultatų aptarime, 4 skyrius).

Tad pradėsiu nuo chronologiško longitudinalinio atvejo pristatymo. Skaitytojų patogumui žemiau pateikta analizė yra suskaidyta į dalis pagal išskirtas temų kekes, tačiau pačios dalys nėra atskiros pačios savaime. Greičiau kaip tik jos yra tarpusavyje persipynusios ir persidengusios, plaukiančios viena iš kitos. Jas visas vienija tai, kad kalbama apie sudėtingą savo kūno patyrimo struktūrą ir jo virsmo nėštumo metu procesą.

3.1. Atvejo analizė: moters savo kūno patyrimas nėštumo metu

Kai į mano skelbimą (žr. 1 priedą) atsiliepė Silva, priimdama kvietimą dalyvauti tyrime, jai buvo 32 metai. Ji laukėsi pirmą kartą ir per pirmąjį susitikimą buvo 15-toje savo nėštumo savaitėje. Silva buvo ištekęjusi ir su savo vyru gyveno jo gimtajame mieste Bristolyje, Didžiojoje Britanijoje. Į šią šalį, būdama jau suaugusi, Silva atvyko iš Naujosios Zelandijos. N. Zelandijoje interviu metu gyveno didelė jos šeimos dalis – mama, vienais metais vyresnė sesuo Rebeka su šeima (besilaukianti jau savo trečio vaiko) ir vienais metais už Silvą jaunesnis brolis Markus. Be to, dar viena, penkiolika metų už ją vyresnė, sesuo su savo šeima ir keturiais vaikais tyrimo metu gyveno JAV. Interviu metu Silva dirbo mažoje kompanijoje, kur ji buvo atsakinga už urbanistinius projektus. Laisvalaikiu ji lipdydavo skulptūras ir piešdavo.

3.1.1. Pirmasis Silvos nėštumo trimestras

Pirmą kartą mes susitikome sausio mėnesį. Anglijoje tai labiau primena lietuvišką rudenį. Naktį prieš susitikimą, gal dėl to, kad turėjau pasimatyti su nauju žmogumi, beveik negalėjau miegoti pati. Galbūt tai pajutusi prastai miegojo ir mano vienerių metų dukrelė. Sutarėme susitikti šalia didžiulio parko esančiame privačiame psichoterapijos centre. Tai trijų aukštų namas, kuriame aš kartais nuomodavausi kambarį savo konsultacijoms. Buvo savaitgalis, kadangi Silva galėjo atvykti tik ne darbo dieną, visas pastatas susitikimo metu buvo tuščias. Atidariusi duris, išvydau man besišypsančią, regis, kur kas už mane pačią žvalesnę, labai aukštą šviesiais ilgais plaukais moterį. Net stovėdama už ją kiek aukščiau ir sveikindamasi su Silva nuo psichoterapijos centro slenksčio, pasijutau taip, lyg pati būčiau beveik neadekvačiai maža. Nors apskritai, ir ypač Anglijoje, kur dauguma moterų mažesnės ar panašaus ūgio, taip su kuo nors jaučiuosi labai retai. Beje, pačiai Silvai jos ūgis (183 cm,

kaip vėliau išsiaiškinome) santykių su manimi (168 cm) tuomet, regis, nepadarė jokio įspūdžio; ji elgėsi taip, tarsi tai būtų absoliučiai įprasta.

Taip pat svarbu paminėti, kad per pirmąjį savo interviu Silva, labai daug kalba apie situaciją savo darbe ir, regis, apskritai daugiausia pasakoja apie savo susidūrimus su išoriniu pasauliu. Nepaisant to, čia temos yra atrinktos ir grupuojamos ne pagal jų pasireiškimo laiką, dažnį ar kiekį, o pagal tai, kaip jos atspindi mūsų tiriamą fenomeną – įkūnytą patyrimą, pirmenybę suteikiant toms temoms, kurios yra pasiūlomos pačios moters. Buvo išskirtos penkios Silvos įkūnytą patyrimą pirmajame jos nėštumo trimestre atspindinčios temų kekės: 1) kitokia nei ji tikėjosi nėščio kūno realybė; 2) siekis prisijaukinti savo kūnišką realybę; 3) nejaučiamas kūno vidus „užpildomas“ fantazijomis; 4) išorinės kūno ribos svarba; 5) įkūnyto identiteto paieškos.

3.1.1.1. Pirmoji temų kekė: kitokia nei tikėjosi nėščio kūno realybė. Ši kekė apjungia, ko gero, pirmajame nėštumo etape Silvai stipriausius jausmus kėlusias temas. Beje, Silva apie kitokią nei tikėjosi nėštumo fizinę realybę ima kalbėti pati. Paklausta apie tai, kaip jaučiasi kalbėjimo momentu, Silva man atsako, kad tokios savijautos ji nesitikėjusi – mat fiziškai jaučiasi gana¹¹ smarkiai išsunkta („*you are quite drained*” (S1, 153)¹²), priversta gulinėti, kas ją „*depresuoja*“, gniuždo¹³. Tai yra labai nuobodu, nyku („*quite dull*”¹⁴), trūksta įspūdžių, nesmagu prieš draugus (S1, 158-167). Be to, iš to, kaip ji apie tai kalba – dažniausiai vartodama

¹¹ Angliškas sumenkinimas, pabrėžiant svarbą – žodžių žaismas, randamas visame Silvos interviu tekste.

¹² Ištraukos iš originalaus teksto. **Žymėjimų paaiškinimas:** po citatų skliausteliuose dalyvės raidinis kodas ir interviu eiliškumas, eilutės numeriai. Citatose: *Laužtiniuose skliaustuose „[]“* nurodoma papildoma informacija skaitytojams; tokie *skliaustai „(...)“* nurodo, kad dalis teksto yra praleista, norint sutaupyti vietos, nes joje nutolstama nuo analizuojamos temos; *pasviras brūkšnys „/“* reiškia minties šuolius.

¹³ *I must say (...) and I found that lying around feeling sick just depressed me – not depressed as in clinically “depressed”, but it sort of made me feel quite frustrated and I wasn’t expecting that. I was expecting that I would have a nap and then would be able to get on with other things but you are quite drained (S1, 148-153)*

¹⁴ Čia ir toliau randami **pabraukimai** tekste reiškia tai, kad pati moteris tą dalį ištare pabrėžtinai arba akcentuodama.

pusdalyvius (angliškai – pasyvus) ir kalbėdama apie save antruoju asmeniu, galima manyti, kad Silva jaučiasi nedaug galinti valdyti esamą situaciją.

Ši nauja būseną ją ypač stebina, nes smarkiai kontrastuoja su tuo, kaip ji jausdavosi ar ką buvo įpratusi daryti anksčiau: „*supratau, kad aš vienas iš tų žmonių, kurie padaro pragariškai daug per vieną dieną*“ (S1, 149-150), be to aš „*menininkė (...) skulptorė, o (...) neturiu energijos stumdyti didelių molio ar medžio gabalus (...), tad [dabar] nepadariau to ir nepamačiau ano, žinai, niekur nenuėjau ir nieko naujo neišbandžiau*“ (S1, 152-169).

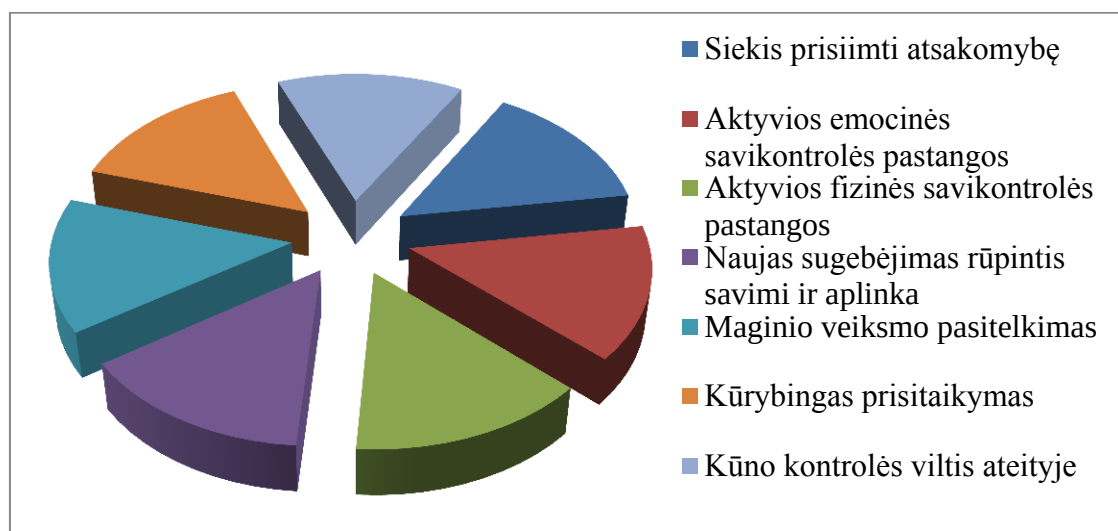
Nuviliančius ir sau netikėtus pasikeitimus Silva mato tiek savo psichikoje („*mano gebėjimas susikaupti (...), sąmojis, nuovokumas dinga (...), ko aš nesitikėjau*“ (S1, 182-184)), tiek kūne: „*suglebusiai apdribusiai atrodantis kūnas, kuris / tikėjau / jau bus tvirtas [juokiasi]*“ (S1, 999-1000), „*stebina, koks jau didelis yra mano pilvas*“ (S1, 1037), „*aš plaukuotesnė; tai dar vienas keistas dalykas, to nesitikėjau!*“ (S1, 1013-1014). Kritikuodama savo pačios kūną, Silva dažniausiai apie jį kalba tarsi iš atstumo, trečiuoju asmeniu, kartais netgi būtuojų laiku, tarsi būtų susidomėjusi, bet nedalyvaujanti savo kūno stebėtoja, pavyzdžiui, „*šitas didelis storas pilvas*“ (S1, 1039) arba „*mano kūnas atrodo senesnis, kas gana įdomu*“ (S1, 993).

Interviu metu man Silva taip pat tarsi tarp kitko užsimena, kad jos kojų venos išsiplėtę, viduriai užkietėję, skrandžio rūgštingumas padidėjęs, skauda nugaros apačią ir klubo sąnarius. Dar intensyvesnis netikėtumas, nusivylimas, praradimo jausmas ir netgi pyktis dėl savo fizinės realybės išryškėja tuomet, kai Silva pasakoja apie ją išgąsdinusią trauminę situaciją, kurios metu keturioliktają nėštumo savaitę (t.y., vos savaitę prieš mūsų interviu) ji galvojo praradusi savo būsimą kūdikį¹⁵.

3.1.1.2. Antroji temų kekė: siekis prisijaukinti savo kūnišką realybę. Silva bando tarsi prisijaukinti šią jai naują, netikėtą ir gąsdinančią

¹⁵ I was *shocked* (...) I was absolutely *devastated* (S1, 194-197); there it was that blood like the start of a period and I just couldn't believe it... just couldn't believe it (S1, 207-208); I really felt the loss, you know, that the baby kind of died (S1, 230); I can't believe I am so upset... at so early. I was quite cross with myself because I just couldn't help loving him [baby] (S1, 231-232)

realybę. Ji dvejojama siekia prisiimti atsakomybę, rasti sunkių išgyvenimų priežastis ir jų prasmę. Tai galima pastebėti Silvos nurodymuose sau susitaikyti su tuo, kas vyksta, bandymuose savo elgesiu daryti poveikį nėštumo procesams ir netgi kad ir dvejojančiuose mėginimuose susitaikyti, viliantis, kad visa tai netruks amžinai. Aptarsiu tai detaliau (žr. 2 pav.).

2 pav. Kontrolės poreikis arba aktyvus tvarkymasis su nuviliančia realybe

Tad pirma su kūno jaukinimusi susijusi tema – **siekis prisiimti atsakomybę** už savyje vykstančius procesus. Viena vertus, Silva man deklaruoja, kad ji yra atsakinga už šį nėštumą („nusprendžiau dalyvauti“ (S1, 311)), kartais tam pasitelkdama tokius apibūdinimus kaip „tai - absoliučiai žavus procesas“ (S1, 310), „privilegija“ (S1, 312). Dar daugiau, ji netgi mėgina prisiimti atsakomybę ir save kaltina už, regis, nuo jos nepriklausančius traumuojančius pergyvenimus, pavyzdžiui, anksčiau minėtą kraujavimą ji mėgina paaiškinti savo netinkamu elgesiu – rūpesčio savo kūnu stoka, kūno išsekiniu alinančiu darbu¹⁶. O, kita vertus, savo kalbėjimo maniera ji tarsi stumia tolyn asmeninę atsakomybę: pavyzdžiui, kalba antruoju asmeniu („tu atsakinga“, o ne „aš atsakinga“), nuasmenintai („yra jausmas“, o ne „aš jaučiu“), galiausiai – ištiesi kalbėjusi vienaskaita, netikėtai ir tik trumpam, vienoje vietoje, šokteli į daugiskaitą („mes pasirinkome“) (S1, 173-176).

¹⁶ I got up to go to work / and I must say that two days before I had felt absolutely exhausted / absolute sheer exhaustion I couldn't seem to get out of (S1, 201-202).

Kita kūno jaukinimosi kekei priklausanti tema atskleidžia aktyvias Silvos *emocinės savikontrolės pastangas*, jos pasiryžimą tvarkytis su savo nusivylimo fizine realybe jausmu. Silva, vartodama kontroliuojančius, nurodomuosius bei drausminamuosius žodelius „privalau“, „turiu“, kartais dar ir antruoju asmeniu („privalai“, „turi“), ne tik siekia savo emocijas atsieti nuo sunkiai kontroliuojamos fizinės realybės, bet ir kryptingai kuria savo naująjį santykį su ja. Pavyzdžiui: „tu tiesiog privalai išmokti mylėti tas savo naujas krūtis! [„krūtis“ sako tarmiškai] Tai nėra problema, tai kažkuriuo metu man atsitiks [nukars mano krūtys], tai turi įvykti, tad [kol kas] tiesiog džiaukis skirtumu, tu iš tiesų privalai“ (S1, 1028-1030); „privalau atsiminti (...) privalai stengtis ir būti laiminga“ (S1, 627-628).

3 pav. Silvos savęs piešinys pirmojo interviu metu.

Trečia tekste vis išskylanti tema - sąmoningos Silvos *fizinės savikontrolės pastangos*. Regis, ji nuolat aktyviai stebi ir kontroliuoja savo kūno pozą. Tai, anot jos, ypač sustiprėja jai būnant tarp kitų žmonių ir siejasi su tuo, kokia ji norėtų būti kitų žmonių matoma – tai yra, kaip ne nėščia. Silva teigia, kad ji „stengiasi vaikščioti išsitiesusi“ (S1, 391), neleidžia „sau laikyti rankų ant pilvo“ (S1, 857) (nors tai, anot jos, mylima jos poza, taip ji save šiame interviu ir nupiešia – žr. 3 pav.), bando slėpti savo bepradedantį matytis nėštumą nuo aplinkinių drabužiais ir nuoširdžiai nudžiunga, kai aš jai interviu metu

patvirtinu, jog man jos nėštumas ar konkrečiau – atsikišęs pilvukas neatrodo akivaizdus („tikrai? [laimingas juokas] Gerai. Taip ir turėtų būti. Dar neturėtų būti matoma“ (S1, 1052)).

Ketvirta tema – Silvos *naujai atrastas sugebėjimas rūpintis savimi ir aplinka*. Silva kalba apie savo siekį aktyviai rūpintis, daryti įtaką, o gal net kontroliuoti, ne tik savo pasikeitusią kūnišką realybę, bet ir savo fizinę aplinką. Mat, viena vertus, kartu su žinia, kad laukiasi, ji naujai ima žiūrėti ir į savo gyvenamą šalį, miestą. Anksčiau galvojusi apie grįžimą į savo tėvynę, Silva dabar kuria planus kaip pagražinti, pasirūpinti savo dabartine aplinka¹⁷. O, kita vertus, pasididžiuodama pasakoja apie savo kryptingų veiksmų įtaką kūniškiems pojūčiams: a) nusprendusi gerti vitaminą E, ji pasijunta žvalesnė, tuo pačiu ir labiau pasitikinti savimi (S1, 279-284); b) pagerinusi savo maisto racioną, ji teigia įveikusi užsitęsusį vidurių užkietėjimą, šlapimo pūslės uždegimą, sumažina savo galvos skausmus (S1, 360-374); d) kryptingai save ramindama klausydamasi klasikinės muzikos, ji sugeba suvaldyti savo atvirų erdvių baimę (S1, 364-366). Susižavėjusi tokiais pasiekimais, ji optimistiškai žiūri ir į galimybę susitvarkyti su ją kankinančiais intensyviais klubo sąnario skausmais (S1, 412). Matome, kad Silva tiki, kad visa tai jai „*geras mokymosi patyrimas*“ (S1, 413) ir kad ji planuoja savimi geriau rūpintis ir vėliau, pasibaigus nėštumui (S1, 376). Tačiau Silvos pasakojime šis pasitikėjimo savimi ir savo poveikio galia jausmas nėra visaapimantis, jis kaitaliojasi su vėl ir vėl iškylančiu nepasitikėjimu savimi ir tuo, ką ji gali ar negali daryti.

Tad penkta, manau, taip pat su vidinių ir išorinių procesų valdymu susijusi tema yra pasikartojantis *maginio veiksmo pasitelkimas*. Įdomu, kad ši magija susijusi su fiziniu lytėjimu. Net keturiose interviu vietose nuskamba Silvos žodžiai: „*pabelsk į medį*“ (angl. „*touch the wood*“), palydimi jos beldimo į krėslo, kuriame pati sėdi, ranktūrį. Pirmą kartą, kai ji kalba apie viltį, kad jos mama „*džiaugiasi jos būsima motinyste*“ (S1, 266-267), antrą, kai teigia, kad praėjus persileidimo grėsmei dabar „*jaučiasi labai tvirta ir*

¹⁷ *I feel differently about Bristol as a place to live (...) I feel that I really want to participate in groups of people who are going to help improve this environment* (S1, 1088-1120)

pasitikinti, kad vaikas dabar būtinai ateis į jų šeimą“ (S1, 286-289), trečią, kai save tarsi įtikinėja, kad ji „kaip ir kiti, patyrę praradimų ir ligų, asmeninių tragedijų ir jas įveikę, jaučiasi taip, jog sugebės pasirūpinti savo kūdikiu ir dėl to neturėtų nerimauti“ (S1, 425-430), galiausiai, kai man pasakoja apie savo „labai artimus ir sveikus santykius“ su savo vyru (S1, 545-546) ir jo šeima, ypač su jo seserimi, kuri „jai kaip sesuo dabar“ (S1, 547-548). Tokiu savo maginiu veiksmu man atskleidžia savo dvejones: pasitelkdama aukštesnes už save jėgas, tikėdamasi likimo prielankumo, man regis, ji, viena vertus, parodo, kad supranta savo įtakos gyvenimo aplinkybėms ribas, kita vertus, atskleidžia savo nesaugumo jausmą.

Šešta tema – **kūrybingas prisitaikymas** prie pasikeitusių savo kūno galimybių, sumažėjusių jėgų ir išaugusio nuovargio. Silva savo įprastą veiklą pakeičia seniai planuota nauja veikla:

I do sculpting / it's quite exhausting. So I had to change that. I have changed... eh... I've started to write a children's book, which you may say relates me thinking about children but not really – I've always planned to write this book and though / while I don't have this energy you know to throw a big bots of clay and wood around I can at least keep the creative forces going and have a project going what I can do while resting [laughs] (S1, 160-165)

Galiausiai, pripažindama savo dabartinės kūniškos egzistencijos apribojimus, ji viltis „susigrąžinti“ savo ankstesnį kūną sau tarsi nukelia ateičiai. Tad septinta tema – **viltis, kad vėl galės savo kūną valdyti, turės daugiau energijos ateityje**. Kalbėdama apie netolimą ateitį, ji teigia, jaučianti, kad prasideda ar tuoj prasidės, ar norėtų, kad prasidėtų pasikeitimas į gerąją pusę. Pavyzdžiui: „tikiuosi, mano energija sugrįžta“ (S1, 148); „iš tiesų noriu vėl galėti dažniau išeiti (S1, 159)“; „tiesiog jaučiuosi apribota [fiziškai], tikiuosi, jau nebeilgai (S1, 178)“.

Taigi matome, kad Silva bando siekti kompromisų, keisti savo pradinius norus, siekius, pažiūras ir netgi veiklą. Vis tik toks pasikeitimo priėmimas, prisitaikymas prie pokyčių jai nėra lengvas, nes kalbėdama apie savo susitaikymą su pasikeitimais dažnai tuo pačiu kalba ir apie sunkumą keistis, ir apie savo norą išlikti tokia, kokia ji buvo anksčiau.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad savo nusivylimo fizine tikrove, kaip ji ją jaučia, jausmą Silva pirmiausia sieja su ribota savo kūno kontrole. Silva savo pasikeitusią kūnišką realybę patiria kaip tam tikrą iššūkį, kaip naujas sąlygas, kurių bando nesureikšminti ir kartu supranta, kad jų ignoruoti nepavyks. Jas bando kontroliuoti, suvaldyti ir, regis, suvokia tokios kontrolės ribas. Ji siekia sąmoningai susitelkusi matyti pasikeitusią realybę pozityviai, tačiau vėl susidūrusi su kliūtimis savo viltį kontroliuoti kūnišką realybę tarsi atideda ateičiai. Šį ratą geriausiai apibendrina pačios Silvos žodžiai, kuriuos ji pasako po to, kai pasidžiaugusi tam tikra savo sėkme dieta ir kokybišku maistu reguliuoti savo kūno pokyčius, galiausiai vis dėlto grįžta prie savo pastangų ribotumo:

You have to realise that (...) until recently I have been eating / less than I was before (...) and a lot healthier / yet I have this sort of weight on in front of my belly and you think: “well, actually it’s out of your control these things and at the end, if I can’t get a flat stomach again, but I just have to accept that, you know (S1, 1042-1046)

3.1.1.3. Trečioji temų kekė: nejaučiamas kūno vidus „užpildomas“ fantazijomis. Paklausta apie tai, kaip ji jaučia savo būsimą kūdikį savyje, Silva pasakoja, kad jai netikėto, nors ir laukto, nėštumo pradžioje ji apie nėštumą galvojo kaip apie savo vidinę būseną, sunkiai įsisąmonindama, kad ši jos būseną reiškia, jog ji savyje turi vaiką. Didžiausias rūpestis – kaip jai nėštumą suderinti su savo gyvenimu apskritai:

I knew I was pregnant but I hadn’t really understood that that also meant that I was going to have a baby; I realized I was in a condition but the result really wasn’t going into my mind yet. I was too busy trying to concentrate as well as I could be / trying to carry on with my life (S1, 224-229)

Įdomu, kad čia apie vaiką kalbama kaip apie nuasmenintą „rezultatą“, o apie ką tik vykusius dalykus – būtuojų laiku, tarsi pabrėžiant nuostabą¹⁸ apie įvykusį pokytį ir nejaukumą dėl savo pradinių jausmų. Paklausus konkrečiai apie būsimą vaiką, paaiškėja, kad kūdikis pradžioje įsivaizduojamas neigiamai, ar netgi grėsmingai:

S: Ah... at the time I felt it was not a succubus / but I really felt there was something feeding off me and I felt a very alien (...) A: “*not a succubus*”? *Could you explain that, please?* A succubus / I can’t remember exactly what it is / not

¹⁸ *I didn’t think I was pregnant / I thought we had missed that month* (S1, 1097-1098)

quite the correct / a succubus is an evil spirit [laughs] / that sort of feeds / feeds on your soul when you are asleep [laughs]. So we made it. I don't feel so negatively towards it... A: so your baby at the beginning felt as if it is a succubus from ancient mythological times? Not quite / it felt more like / there is a science-fiction film called "the Manitou" where somebody has an alien growing inside them and actually give birth out of their shoulder and we referred to it as the "Manitou" (...) it didn't feel like a baby at all, it felt like a growth (Silva, S1, 674-689)

Tad nors ką tik Silvos paminėti „miegančia siela besimaitinantis kenkėjas ar piktoji dvasia“, „iš peties gimstantis ateivis“ ar „auglys“, regis, labiau tikėtą siaubo filmui nei nėštumo patyrimui, tačiau jie Silvai padeda paaiškinti, kodėl dėl jai nei jaučiamos, nei matomos priežasties drastiškai pasikeičia jos fizinė savijauta. Vėliau, fizinei būsenai šiek tiek pagerėjus, kūdikio vaizdas irgi įgyja tam tikrą neutralumą: „Aš tai [vartoja angl. "it"] vadinu krevete, nes ankstyvuosiuose paveiksliukuose [kalba apie medicininius tekstus] tai atrodo kaip krevetė“ (S1, 689-690).

Tačiau didžioji kūdikio vaizdinio transformacija įvyksta pirmosios echoskopinės apžiūros metu, kur, anot Silvos, įvyksta tikrasis įsimylėjimas: „kai pamačiau kūdikį echoskopo [ekrane], atsimenu, aš jaučiausi / aš norėjau verkti / aš nesitikėjau, kad įsimylėsiu tai [angl. "it"]“, tačiau taip buvo“ (S1, 228-229). Dėl to, nors Silva vis dar vartoja beasmenį įvardį (angl. "it"), tą dar nejaučiamą savo pilvelio gyventoją ji apibūdina kaip „gražų, mažutį“ ir priskiria tam tikrus charakterio bruožus („geras, pasakiškas, tyras, saldus, mielas“¹⁹); netrukus po to dar sukonkretina, kad labai tikisi, jog laukiasi mergaitės²⁰, gal net panašios į savo mylimą seserį (S1, 715). Kokį svarbų vaidmenį jai atlieka ultragarsinio tyrimo (echoskopijos) suteikiamos galimybės pamatyti kūdikį, kol dar negali jo jausti, manau, atskleidžia ir tai, kaip Silvas laukia kito tyrimo, kaip jaudinasi dėl jo tarsi dėl realaus pasimatymo: „tu turėsi dar vieną tyrimą, taigi galėsi dar kartą pamatyti kūdikį, pamatyti, ar tam (angl. "it") yra viskas gerai ir pasisveikinti“ (S1, 300-301).

¹⁹ There was a baby in there (...) this delicate little fairy person, just the tiniest little human being and I can cry when I think / about / like / tiny little ears, and tiny little hands, and how beautiful it looked, I really wasn't expecting it to be that beautiful (...) so now I just see it as this tiny little fairy person, very much fairy, very much a sort of eh... ah... delicate / eh... little / a great sweetness to it (...) it is currently a very pure good sweet thing (S1, 690-698)

²⁰ I want a girl (...) I even went through the process of trying witchcraft to conceive a daughter (...) It's wanting to have somebody that you can share her life in a more detailed way. I feel women do share emotionally quite a lot (S1, 647-658)

3.1.1.4. Ketvirtoji temų kekė: išorinės kūno ribos svarba. Regis, pati Silva, šiame etape kalbėdama apie savo kūną, labiausiai domisi savo išorine kūno riba. Tai netikėtai atsiskleidė paaiškėjus, kad Silva pasitelkia aplinkinius žmones kaip atskaitos tašką, kalbėdama apie jos kūno jai keliamus jausmus. Paklausta, kokius jausmus jai kelia jos pačios kūnas, Silva visų pirma tarsi žvilgteli į save iš šalies ir atsako, pvz., „*kiti žmonės mano, kad aš [mano kūnas] atrodau gerai, nes aš prisiziūriu*“ (S1,957-963). Netgi jos dar kartą paklausus, kokius jausmus jai kelias jos kūnas, ji vėl pirmiausia kalba apie jį santykiyje su kitais žmonėmis ir tik vėliau pereina prie savo pačios santykio su savo kūnu²¹, tačiau net ir tada daugiausiai susikoncentruoja į savo pasikeitusios išvaizdos vardinimą, tarsi save stebėtų veidrodyje (pvz., „*celiulitas*“, „*išsiplėte kraujagyslės*“, „*labai / labai išbalusi*“ (S1, 987-988)), o ne savo jausmų atskleidimą.

Taigi paaiškėja, kad bent jau kalbėdama su manimi šiame interviu, Silva ją supančius kitus žmones, o vėliau veidrodį pasitelkia kaip pagrindinį atskaitos tašką, mėgindama suprasti ir atskleisti savo jausmus kūno atžvilgiu. Gali būti, kad tokia tendencija susijusi su nepakankamu pasitikėjimu savo pačios vertinimu apskritai ir dėl to siekiu iš šalies, tarsi „objektyviau“ pažiūrėti į savo kūną, o, mūsų santykiui „apšilus“, nemažai šiame susitikime komentuotu susierzinimu dėl aplinkinių dėmesio, kurio susilaukia dėl išskirtinai aukšto savo ūgio (S1, 966-968). Tačiau taip pat gali būti, kad tai susiję ir su konkrečia besikeičiančio besilaukiančio kūno situacija, sunkumu ją iki galo savarankiškai suvokti.

Be to, Silvos susirūpinimas tuo, kaip jos kūnas ir ypač jos didėjantis pilvukas yra matomas šiuo metu, yra susijęs su bandymu išsaugoti savo privatumą. Ji siekia savo asmenines ribas apsaugoti nuo nepageidaujamo plepėjimo (pvz., žinios paskleidimo darbe, kol neaišku, ar viskas vyksta gerai

²¹ *I can't remember what we were talking about then...I've asked you, how do you feel about your body at the moment? Oh, how do I feel about my body now... So therefore I am not vain but I do try and look after myself / I am aware that people staring at me (...) because I know people are going to stare at me and I feel it is none of their business* (S1, 978-986)

(S1, 32-33)), o savo kūną – nuo nepageidaujamų svetimų žmonių žvilgsnių ir prisilietimų. Su žiūrėjimu ir prisilietimais ji siekia kovoti, neleisdama nei sau („*turiu save sustabdyti*“ (S1, 850)); nei kitiems liestis prie pilvuko („*tai neliečiamas pilvukas*“ (S1, 402²²)). O asmenines ribas saugo tylėjimu iš paskutiniųjų²³, netgi patirdama didžiulią grėsmę savo sveikatai, o gal net gyvybei: „*įsikibusi bandžiau išlikti gyva*“ (S1, 102-103). Kol, galiausiai, darbo krūviui vis didėjant, nuovargis ir įtampa paima viršų, ir ji „*verkdama kaip niekad anksčiau*“ savo privačią naujieną praneša viršininkui²⁴. Dėl to jos darbo krūvis palengvėja (S1, 96-97), tačiau nėštumo paslaptis paviešinama nekontroliuojamai²⁵. Dėl to ratui apsisukus, ji vėl grįžta prie savo pradinės dilemos:

In the end it is my pregnancy and I understand I have a right to tell people when I want to tell them (...) Your health has got to be the most important thing but privacy is important as well, you know. It is very difficult decision – I don't know what I'll do next time (S1, 108-115)

Įdomu, kad Silva, dažniau apie save kalba antruoju asmeniu („*tavo sveikata*“, „*tavo didelis pilvukas*“ ir pan.), svarstydamą besikeičiančias savo kūno ar fizinės ribas bei jų peržengimo grėsmes, tuo tarpu tai negalioja, kai ji kalba nors atrodytų ir apie labiau krizinę, traumuojančią, bet jai įprastesnę ir labiau sąmoningai kontrolei paklūstančią darbinę situaciją.

3.1.1.5. Penktoji temų kekė. įkūnyto tapatumo paieškos.

Kalbėdama apie save pačią, Silva tarsi atranda, kad tai, ko reikėtų kūdikio išlikimui ir sėkmingam nėštumui, gali naikinti ją pačią:

²² I must say I am not looking forward to being in that situation where you have got your big bump and people come up and touch you (...) It's a terrible invasion of pregnant women that the baby is separate from them, because it isn't actually, is still within your body (...) Basically I don't want them to (...) I am going to have to say: this is a no touch bump (...) because I don't think, it becomes more public as it becomes bigger (S1, 395-403)

²³ I was very / very tired at work and found my concentration was decreasing I felt I couldn't tell my boss that I was pregnant (S1, 35-37)

²⁴ When I was sitting in that office my attitude changed from caring about my career to caring about my health and I said to the man [my boss]: “enough is enough” / you know “you put too much on me” (...) he apologised (...) and I did tell then that I was pregnant. I feel now I've told them a lot of pressure has been taken off (...) I am a lot happier at work then I was for the first two months of my pregnancy when I was just hanging on to be alive (S1, 64-103)

²⁵ It is just so scary. I did find that my boss went and told other people which I found offensive (S1, 108-109)

[My mum says to me] I must basically lie down for the entire nine months. That is not the person I am at all, so there is always that little bit of “am I really looking after myself?” “am I resting enough?” [...] you know part of me wants to start climbing those (*whispering*) mountains again, you know physical mountains and get out and climb trees (*laughs*) (Silva, S1, 437-442)

Šioje mūsų pokalbio ištraukoje atsispindi ir tai, kad Silva tuo pačiu metu jaučiasi turinti klausyti savo mamos patarimų, nujaučia savęs ribojimo poreikį („*turiu gulėti ištisus devynis mėnesius*“, „*turiu save prižiūrėti*“, „*turiu ilsėtis*“) ir bando jam priešintis, pabrėždama, kad tai ją verčia būti ne savimi („*tai visiškai nesu aš*“ arba „*tai visai ne toks žmogus, kokia aš esu*“). Nusivylimas tokia situacija, frustracija atsiskleidžia ir kalbėjimo manieroje: pradžioje tarsi suokalbininkė man šnabždėjusi į ausį savo pasipriešinimą mamos ištartiams žodžiams, galiausiai ji su pasipiktinimu ir ilgesiu iššaukia savo laisvės ir nepriklausomybės norą.

Be to, Silvai siekiant suvokti, kas su ja pačia ir jos kūnu vyksta, svarbus savo kūno pokyčių vertinimas ir įprasminimas: „*patraukli aš ar ne?*“, „*nėštumo pasėkoje tapau labiau ar mažiau moteriška?*“. Silva tarsi nebesigėdija to, ką anksčiau jai atrodė būtina maskuoti pabrėžtiniu moteriškumu (vyriško ūgio keliamas įspūdis, kad ji nepakankamai moteriška). Todėl ji su susižavėjimu ir nuostaba didžiuojasi savo pasikeitusiu kūnu, jo naujai atrasta Amazoniška stiprybe ir galybe. Tai jai, regis, padeda jaustis tvirčiau tiek psichologine, tiek ir kūniška prasme:

I am enjoying my bigger boobs in the bath because the heat warms them up and they feel even more engorged and I feel very sort of powerful, that is how I feel, I feel quite physically strong, Amazonian woman whereas before (...) being so tall, I am as tall as any man so therefore I really wanted to be female (...) Now I am beyond that, I am on to a different thing, rather more powerful (S1, 1006-1012)

Tačiau, kita vertus, Silva stebisi veidrodyje atsispindinčiu kur kas ryškesniu nei jai įprasta savo „*moteriškumu*“²⁶, dvejoja savo patrauklumu²⁷. Galbūt todėl jai „veidrodžio“ nebeužtenka ir Silva pati man pristato kitų

²⁶ I am enjoying it though / I enjoy, I really enjoy looking side on and I just about lost / seeing how I have lost my waist, well, still there a bit. Front on I just go out like that [shows with her hands the curves], and I like that and I think that it looks kind of really sculpting / looks kind of curvy, there is more of a composition to the female form, yea, you know, lovely forms, and I am quite interested by it (S1, 1001-1005)

²⁷ I don't see myself as a very attractive person I don't think (...) A: really, how do you see yourself? Striking I suppose (S1, 808-813)

žmonių (savo vyro, mamos ir gydytojų bei panašioje situacijoje esančių moterų) vaidmenį savo naujo įkūnyto tapatumo paieškose.

3.1.1.5.a. Tolstantis partneris. Viena vertus, Silva, cituodama savo vyrą²⁸, džiaugiasi savo kūno pasikeitimais ir teigia, kad, nepaisant trūkumų, jos kūnas jai labai įdomus, žavintis ir darantis įspūdį²⁹. Tačiau, girdint neigiamus savo vyro komentarus apie jos besikeičiantį kūną, Silvai, anksčiau galvojusiai, kad jos vyras niekuomet apie moteris nesprendžia pagal jų išvaizdą, dabar tenka tuo suabejoti. Ir nors ji jam atkerta lengvai juokaudama, ją, sprendžiant iš trūkinėjančios kalbos, tai gerokai nustešina:

Then he turned round and said: “but afterwards your boobs might be really saggy”, and I was really amazed by that because he has never been / I never thought / he always seemed like the sort of guy who judged a woman by who she was rather than her physical attributes / he has been out with very large women, very slight women, he is not the guy who goes / you know / for the leggy blonde or something like that, never go into his head, and my reaction to that was: “well, you are just to going to have to learn to love those new boobs!” (S1, 1023-1029)

Dar daugiau, panašu, kad tas faktas, jog nėštumas vyksta moters kūne ir ji geba matyti nėštumą iš arti ar jį justį iš vidaus, o vyras – ne (S1, 328-330), Silvai paryškina skirtumus tarp moterų ir vyrų, jos kūnas vyrą ne tik fiziškai, bet ir emociškai atskiria nuo jos:

When we had the scan I was really emotionally overwhelmed by it and he wasn't / he said he still felt completely distant from the whole thing (S1, 330-331)

Fizinį savo atsiskyrimą nuo jos ir savo vienišumą apskritai vyras dar labiau didina neįprastai dažnu savo nebuvimu namie, gėrimu³⁰. Nors Silva raminasi³¹ jų ilgalaikę pažintimi ir vyro meile³² tikėdamasi, kad tai laikina,

²⁸ *My husband finds me very / very attractive (...) thinks it's brilliant how much more curvy I am, he says: “It is lovely, I can now see why men think pregnant women are lovely, you begin to get more curves, there is more sort of woman in front of me”* (S1, 1019-1029)

²⁹ *A: how do you feel about your body at the moment? I have always just found my body fascinating / I don't think it [my body] is unattractive in any way, and it is not beautiful / I have got cellulite, I have got varicose veins, I am very very pale. So you wouldn't / you know / if I think about that I think about it as being quite / I am quite blue in colour / yet my husband finds me very / very attractive and therefore (...) / I find sexually / I find myself a very sexual looking woman* (S1, 986-991)

³⁰ *I felt so tired / I just wanted to lie down and watch rubbish on the television / so he went out a great deal and got quite drunk and things / and of course I knew he would settle down and it only took him a few, maybe two or three weeks of doing this / and then he asked me if he could tell somebody* (S1, 317-322)

³¹ *I think you have just got to give each other space (...) I think things just happen a bit slower for him than they do for me, that is absolutely fine (...) you just leave one alone and he will. You mustn't / I really think / you mustn't force someone to feel an emotion they can't feel yet* (S1, 322-343)

tačiau galiausiai pripažįsta, kad kartais dėl to ji jaučiasi vieniša, pasimetusi (S1, 344-346) ir iš anksto baiminasi dėl judviejų ateities, „ruošiasi“, kad vyrui gali būti emociškai sunkiau ir vaikeliai gimus³³.

3.1.1.5.b. Artėjančios panašų kūnišką patyrimą turinčios moterys.

Viso interviu metu audžiama ir priešinga gija – stipresnių, artimesnių santykių su kitomis panašioje situacijoje esančiomis moterimis užmezgimas. Šiame interviu Silva kalba apie kur kas sustiprėjusį, glaudesnę nei anksčiau ryšį su irgi besilaukiančia savo vyro seserimi³⁴ ir savo siekį susipažinti su kitomis, net ir nelabai pažįstamomis besilaukiančiomis moterimis. Ji stebi jas su susidomėjimu, jaučia jų paramą ir siekia pati tokią paramą joms suteikti. Jai tai tarsi „įstojimas“ į naują – besilaukiančių moterų – „klubą“:

“I am / I am getting closer to friends who are pregnant, friends of friends of friends because I am fascinated by their changes as well. Yes, you do join the club” (S1, 1058-1060).

Netgi galima galvoti, kad toks geranoriškas Silvos santykis su manimi, jau pirmajame mūsų interviu atsiskleidęs tuo, kad ji labai atvirai ir nuoširdžiai kalba apie kartais sau ir itin nemalonius dalykus ar dalykus, kurių nėra sakiusi net savo vyrui³⁵, taip pat gali būti susijęs su tuo faktu, kad aš esu moteris, darau tyrimą apie moteris, turiu vaiką³⁶.

3.1.1.5.c. Besirūpinančios moterys ir vyrai (arba 1:0 moterų naudai).

Sužinojusi, kad laukiasi, Silva iš arčiau susipažįsta ir su nauja profesija – gydytojais ginekologais ir akušerėmis. Silva teigia, kad du vyriškos lyties gydytojai, su kuriais jai teko bendrauti nėštumo metu, pasižymi grubiu ir cinišku, statistika besiremiančiu, požiūriu į jos nėštumą ir į jos galimą persileidimą: „jei imsite kraujuoti, tiesiog atsigulkite, nesijaudinkite, jums

³² *We have been together almost 10 years and we love each other very much (...) I knew he would settle down (S1, 315-320); I know Tim comes round (...) he is capable of great love (S1, 341-344)*

³³ *I am prepared that when the baby comes he [jos vyras] may be very awkward for a while and I am perfectly prepared for it. I am not saying that it will be wonderful / I would love him to just love the baby as I hope to love it myself / I may have trouble with that, you can't possibly guess that (S1, 339-340)*

³⁴ *My sister-in-law, and I, she is, well, touch wood [knocks on the chair] like a sister to me (S1, 547); I feel even closer to Christie than I did before, my sister-in-law, with her little boy (S1, 1101-1103)*

³⁵ *I would like to have at least two [children] / [whispering] maybe even three / though [laughing] I haven't told my husband that yet (S1, 131-133);*

³⁶ *I would recommend to other pregnant women that this would be more common to be able to talk to someone like yourself (S1, 891-893)*

greičiausiai / greičiausiai pavyks dar kartą pastoti“ (S1, 940-941); „jūs galite netekti kūdikio bet kuriuo metu. Taigi [juokiasi] tiesiog susitaikykite su tuo“ (S1, 237). Tuo tarpu akušerės Silva suvokia kaip skatinančias džiaugtis, mėgautis savo nėštumu (S1, 947- 948). Tad, nenuostabu, kad informacijos šaltiniu tampa kitos moterys, o ne gydytojas, kuris nors, jos nuomone, žinojo apie galimą nepavojingą kraujavimą nėštumo metu, jos apie tai neperspėjo (S1, 257-259). Į akušerę, netgi suvokdama jos žemesnę kvalifikaciją, ji kreipiasi ir pastebėjusi kraujavimą ir pasijunta motiniškai „išklaudyta ir užjausta, o jos verksmas suprastas“ (S1, 924-929). Tai Silvai tarsi dar labiau sustiprina įsitikinimą, kad ji su savo moteriškos lyties kūdikiu turėtų kur kas stipresnę ryšį ir daugiau tarpusavio supratimo (S1, 648-653), skatina nedrąsią viltį, kad ji nešioja savyje mergaitę (S1, 647).

3.1.1.5.d. Motiniškumo savyje paieškos. Anytos motiniška globa³⁷, tarsi kontrastas jos santykiui su savo pačios pastaruoju metu tik savimi besirūpinančia mama³⁸, Silvą paskatina pamatyti, koks jai keistas švelnumas, rūpestis, ir kaip ilgai ji save matė tokią stiprią, kuriai nereikia globos³⁹. Įdomu, kad tai ji sieja ir su savo dideliu ūgiu – tokio ūgio moteriai neįprasta sulaukti švelnumo: „*jau seniai kas nors manim taip motiniškai besirūpino, nes aš esu 6 ft [183 cm] aukščio, paprastai žmonės linkę pas mane ateiti apkabinimui, o ne atvirkščiai*“ (S1, 558-559). Tad, patyrus rūpestį iš anytos, Silvai tuoj pat norisi jai atsakyti tuo pačiu.

Tuo tarpu šio interviu metu atsiskleidžia ištisa jos pačios mamos jai keliamų jausmų dinamika – nuo nusivylimo ja iki susitaikymo, kad ją pakeisti beviltiška. Silva bando savo mamą ir savo santykį su ja suprasti ir priimti, pasitelkdama: a) mamos mirtingumo fakto įsisąmoninimą (S1, 582-584); b) atsižvelgimą į mamos emociškai šaltą vaikystę (S1, 598-604); c) priminimu sau, kad vis tik anksčiau, jų vaikystėje, ji buvusi tikrai gera mama (S1, 491-

³⁷ *Tim's mother (...) we have got a real love for each other and she tries to mother me, which I think is just so lovely (S1, 561)*

³⁸ *My mother from the minute my dad got ill, it was all about her (...) she took it as if he did it to spite her in many ways (S1, 489-491); She thinks that we should focus on her (S1, 537)*

³⁹ *I am quite sort of "look after myself" kind of person (...) I am a strong woman that I try and face things front on, cry if I jolly well need to, just face the jolly problem and then just try and get over it (S1, 555-557)*

494; 608-609) tad, ji turi ko, tiek pozityvaus, tiek ir negatyvaus, pasimokyti apie motinystę ir iš jos:

The things we got to do as children were wonderful - we had every opportunity, dancing, drama, lots and lots of wonderful things, I hope to be like her in that way, but I hope to remember to always think about their [children's] emotional needs (...) that they can tell me things and I won't be angry (S1, 569-572)

Taip pat paaiškėja, kad Silva savotiškai tikisi, kad savyje nešioja mergaitę (ne tik dėl to, kad mergaites ji emociškai geriau supranta), bet ir todėl, kad galėtų sukurti geresnį nei pačios patirtą mamos – dukters ryšį.

Tad, apibendrinant, gal kiek paradoksalu, bet Silva teigia, kad apie motiniškumą ji daugiau mokosi iš savo, ką tik mirusio, tėčio⁴⁰, vaikus auginančių seserų⁴¹ ir, kaip jau buvo minėta, iš savo anytos.

Dabar pereisiu prie antrojo susitikimo su Silva ir trumpai pristatysiu, kas keičiasi antrajame interviu, kokios atsiranda naujos temos ir kokios temos išnyksta.

3.1.2. Antrasis Silvos nėštumo trimestras

Antrą kartą su Silva susitikau tame pačiame psichoterapijos centre ankstyvą pavasarį, jai jos nėštumui jau buvo 22 savaitė. Ji kalbą pradeda nuo to, kad labai laukė mūsų susitikimo ir koks svarbus jos savo patyrimo įprasminimui buvo ankstesnis mūsų pokalbis:

I found last time very positive experience. It made me eh.../ when I left here I sort of felt a lot more like I understood what was happening to me (...) coming to talk to somebody like yourself then it's an opportunity to .../ see this [pregnancy] is only a tiny part of a really interesting process and just to enjoy the journey a bit more, so I think it's a / it's worthwhile (S2, 7-26)

Mane tokia jos pozityvi reakcija nudžiugino ir gal netgi kiek nustebino, nes, pirma, nekėliau mūsų susitikimams terapinio tikslo, antra, man pačiai tuo

⁴⁰ He really helped us overcome fear because (...) he would challenge us constantly out in the physical environment (...) we would be climbing cliffs and things, and lowered down holes into black water to look at glow worms (...) he didn't believe in the word "can't" you know, "there is no such thing as can't, of course, you can, (...) your body is physically amazing, you can take on so much" (...) and that attitude is a great attitude which I would hope to impart on my own children (S1, 459-468)

⁴¹ I see my two sisters who both have children, they deal with their children in a very different way to the way my mother dealt with us, there is all the fun and all the excitement but there is far more interest in their state of mind, and true happiness, inner happiness, instead of being successful (S1, 605-608)

metu buvo gana sunkus apsisprendimų asmeniniame ir profesiniame gyvenime laikas (reikėjo skubiai apsispręsti, ar priimti siūlomą darbą ir karjeros galimybes Anglijoje ar grįžti į Lietuvą; grėsė skyrybos). Tad, viena vertus, daugelį gal dabar beveik savaime suprantamų dalykų priėmiau kiek su nerimu. Kita vertus, šiek tiek nerimavau ir dėl to, ar viskas gerai mano kalbintoms moterims. Mat kai kurios iš jų palaikė ryšį su manimi laiškais tarp susitikimų, tuo tarpu su Silva jokio kontakto, išskyrus patvirtinimą, kad ji tikrai atvyks iš anksto sutartu laiku, nebuvo.

Dabar tik supažindinsiu su pagrindinėmis antrajame Silvos interviu iškilusiomis temų kekėmis. Tačiau, kaip jau minėjau rašydama apie rezultatų pateikimo pagrindimą, šįkart Silvos interviu temas išsamiau aptarsiu ir pailustruosiu pavyzdžiais kitame skyrelyje, kartu pristatydama ir kitų moterų antrajame interviu (arba jų viduriniame nėštumo trimestre) iškilusias temas. Tad, analizuojant Silvos antrojo interviu medžiagą, visos jame atsiskleidusios temos buvo sugrupuotos į tokias penkias kekes:

1. Gąsdinanti kūniška realybė ir siekis ją suvaldyti. Paaiškėja, kad Silva šiuo metu jaučiasi tiesiog įsukta besikeičiančios fizinės realybės, ir tai ją gąsdina, ji desperatiškai mėgina tą realybę kontroliuoti.

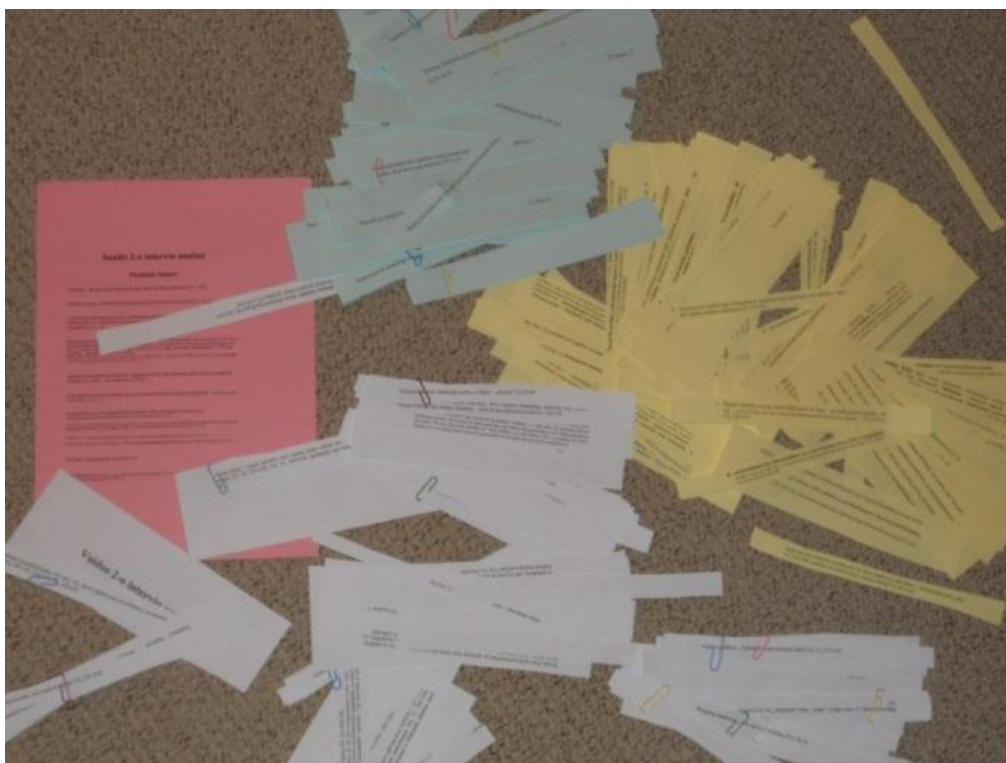
2. Besikonkretizuojantis kūdikio vaizdinys, kūdikio jautimas. Sužinojus vaiko lytį ir pajutus pirmuosius vaiko judesius, Silvai kūdikis tarsi šiek tiek „atsiskiria“ nuo jos pačios, ji atranda taktilinį bendravimą.

3. Trūkinėjanti ir painesnė išorinė kūno riba. Tiek kūniškos, tiek ir asmeninės ribos nebėra tokios griežtos šiame etape. Kartais pačiai Silvai nelabai aišku, kas yra jos viduje, o kas – išorėje, kas priklauso jai, o kas – kitiems.

4. Besikonkretizuojantis kūniškas tapatumas. Silva ir toliau siekia suvokti savo besikeičiantį kūną, vėl naują ir nuolat besiformuojantį savo kūnišką tapatumą. Tam ji vėl pasitelkia aplinkinių reakciją į save. Tačiau, priešingai nei nėštumo pradžioje, šiuo metu Silva, nors ir svyruodama, bet jau subtiliau, tiek moteris, tiek vyrus skirsto į sau artimus ir ne, patikimus ir nelabai.

5. Kūniški iššūkiai ir pamokos. Silva teigia besimokanti būti namie, klausyti savo kūno poreikių, lėtėjanti, tačiau, kita vertus, jausdama, kad ateityje gali būti dar sunkiau, šiuo metu nori išnaudoti paskutines galimybes keliauti ir pasiruošti aplinką ateičiai.

Šias Silvos temų kekes, sekdamą IFA žingsneliais (žr. 2.7. Tyrimo duomenų analizė), vėl išskirstau atgal į temas ir jungiu kartu su kitų moterų temomis. Temas, grupuoju ir pergrupuojau (žr. 4 pav.) nuolat grįždama prie originalios interviu transkripcijos – jas tikrinu tekste, ieškodama patvirtinimo, ar šios naujai suformuluotos temų kekės jungiasi ir kiekvienos tyrimo dalyvės tekste. Jeigu reikia, dar tikslinu, kartais atrasdama naujas, anksčiau nepastebėtas temas ar niuansus, galiausiai bandau atrasti tinkamą kekių pavadinimą ir tokiu būdu gaunu visoms tyrimo dalyvėms bendras temų kekes – metatemas. Tai šeštas analizės žingsnis – „interviu analizių integracija“. Šias metatemas dabar ir pristatysiu.

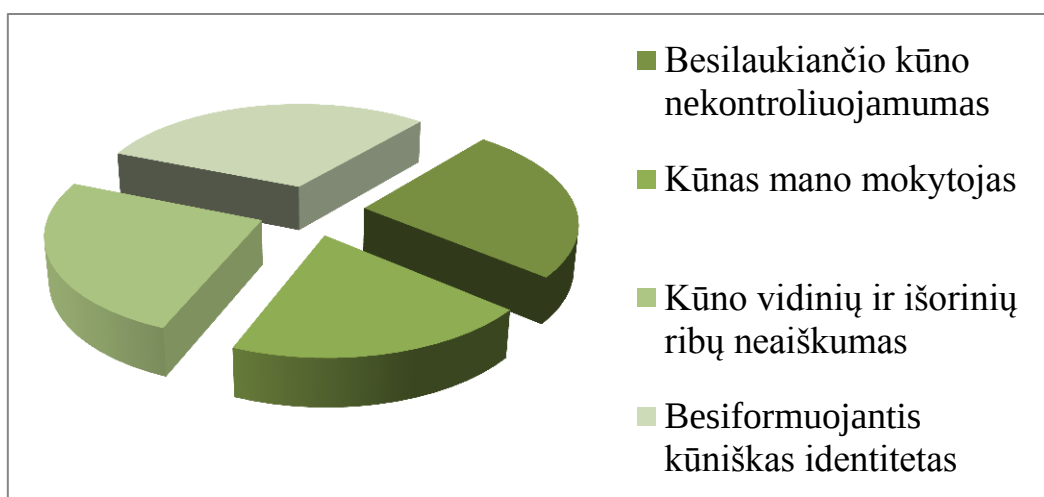

4 pav. Interviu analizių integracija

3.2. Įkūnytas nėštumo vidurio patyrimas

Antrajame nėštumo trimestre gautų interviu transkripcijų analizė atskleidė labai platų moterų įkūnyto savo nėštumo patyrimo spektrą. Dėl tokios duomenų gausos ir natūralių darbo apimtys apribojimų kilo poreikis atrinkti tas analizėje atsiskleidusias temas, kurias aprašyti būtų svarbiausia. Pirmenybė visų pirma buvo suteikiama toms temoms, kurias pasiūlydavo pačios moterys man neklausiant ir apie kurias kalbėjo bent pusė, t.y. bent trys iš šešių, moterų (sekant Smith (2011, p. 17) išdėstytais reikalavimais „geram“ ar pavyzdiniam IFA tyrimui). Pačios temos formuluojamos atsižvelgiant ne tik į tai, apie ką moterys kalba, bet ir į tai, kaip jos kalba. Tačiau, be abejo, kaip ir anksčiau, didelę įtaką atrankai turėjo neišvengiamai subjektyvus pačios tyrėjos žvilgsnis. Taip pat svarbu priminti, kad šios metatemos (kaip ir anksčiau pristatytos Silvos temų kekės) nebūtinai pačios savaime yra atskiros. Tačiau dėl šio skyrelio dėstymo tikslų, jos kiek dirbtinai tarsi atskiriamos viena nuo kitos.

Čia pristatysiu metatemas vizualiai (žr. 5 pav.), o pastarąsias visas susistemintas ir kartu su jų temų kekėmis ir kiekvieną iš jų iliustruojančia trumpute ištrauka iš originalaus interviu su konkrečia moterimi galima rasti prieduose (5 priedas).

5 pav. Įkūnyto nėštumo vidurio patyrimo metatemos.

Dabar kiekvieną metatemą aptarsiu atskirai.

3.2.1. Besilaukiančio kūno nekontroliuojamumas

Antrajame nėštumo trimestre, kaip ir viso nėštumo metu, visų šešių tyrime dalyvavusių moterų pasakojimuose skambėjo nekontroliuojamai besikeičiančio kūno leitmotyvas. Tai ypač svarbi, mano nuomone, metatema, todėl nuo jos ir pradėsiu. Ji išsiskiria ir tuo, kad tiesiogiai apie ją moterų klausiama nebuvo.

3.2.1.1. Kūno pokyčiai vyksta savaime. Visų pirma, patys kūne vykstantys pokyčiai moterų suvokiami kaip nuo jų nepriklausantys, joms tiesiog nutinkantys. Silvos mintis („*manau, prireikia nemažai laiko, kol tavo protas pasiveja tavo kūną*”(S2, 9-15) arba „*tavo kūnas tiesiog išprotėja [angl. "your body just goes bananas"] ir ... ima keistis*” (S2, 20-22), „*nėštumo metu tu, regis, nelabai gali kontroliuoti, ką tavo kūnas pasirenka daryti*”(S2, 791-793)) papildė kitų moterų pastebėjimai. Pavyzdžiui, jai tarsi antrina 30-ties metų britė, mokslinio žurnalo redaktorė Kamila, antrojo interviu metu besilaukdama 27-tąją savaitę:

I feel (...) full of kind of trepidation because it seems, everything's happened so quickly, it seems to have just rushed on without me really thinking about it. And I think it's interesting... you'd have no control over it at all, it's just happening (...) still / I still feel... yeah, like I need more time to think about it that I don't have (C2, 578- 585)

Nuo jų neatsilieka ir Lietuvoje gyvenanti latvė Eglė (26 metų, 22 nėštumo savaitė): „*tai tam tikra prasme / tiesiog / tu jautiesi visiškai nekontroliuojanti [juokiasi] kitaip nei paprastai*“ (Z2, 141-142). Lietuvė pradinių klasių mokytoja Saulė (33 metų, 26 nėštumo savaitė) taip pat stebisi tuo, kas vyksta su jos kūnu: „*ir pačiai keista, o Dieve, galvoju, tai [juokiasi]*” (E2, 739). Panašiai, nors tarsi juokdamasi, apie savo nesėkmę tvarkytis su savo kūno pokyčiais pasakoja ir lietuvė konsultantė Vaida (27 metų, 25 nėštumo savaitė): „*priaugau penkiolika kilogramų ir nežinau, kuo visa tai pasibaigs [juokiasi]*” (V2, 282-283).

Tuo tarpu interviu metu JAV gyvenanti ir aukštojoje mokykloje dėstanti Fiona (35 metų, 20 nėštumo savaitė), nors ir neformuluoja tiesiogiai, kad kūnas

tampa nekontroliuojamas, tačiau visas interviu tiesiog persmelktas to jausmo – ji kalba apie būtinybę kontroliuoti kūną ir kaip ji tai daro (F2, 111-112) bei kaip gąsdinasi dėl savo kūno pokyčių ateityje (F2, 105-115); svarsto, kokia sunkiai suvaldoma pati nėštumo žinia (F2, 15-16) arba baiminasi apie negalėjimą kontroliuoti savo situacijos vaikui gimus (F2, 28-30). Vis tik, ko gero, vienintelė jos visokeriopą (tiek kūnišką, tiek ir ne) nekontroliavimą išduodanti frazė galėtų būti šie Fionos žodžiai: „*tai tarytum lyg tai ... nėra kelio atgal*“ (F2, 20).

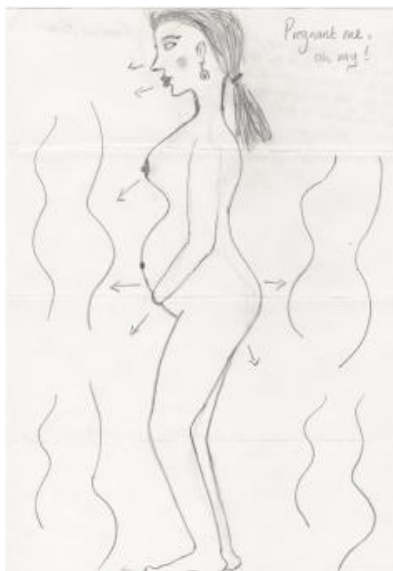
Pats pastojimas taip pat jau pirmuosiuose interviu šių, pastovius santykius turinčių, moterų buvo apibūdintas kaip vargiai suplanuotas, greičiau – ganėtinai jas nustebinęs dalykas (pvz., Silva kalbėjo, kad jai, o ypač jos vyrui, tai buvo šokiruojantis, sunkiai priimamas faktas, pareikalavęs nemažai laiko ir kantrybės; Vaida kalbėjo apie pastojimą kaip didžiulę nuostabą). Tačiau Kamila prie šio fakto grįžta dar kartą ir mūsų antrajame susitikime, tarsi jai reikėtų dar ir dar kartą įprasminti šio proceso pradžią:

We weren't planning but it was acknowledged that it was OK, we'd had this conversation that it was OK and we both knew that it was OK and that we were going to be together and make a real go of it / put a real effort / and that we wanted to be together and share our lives and both probably thought that children would come somewhere along the line and didn't realise they would come quite so quickly but (laughs happily) we're both thirty (C2, 630-644)

Tai, KAIP Kamila kalba apie savo pastojimą, man atskleidžia, kad ji vis tik nesijautė šio sprendimo autorė. Kamila tik šiuo atveju, skirtingai nei viso interviu metu, apie savo bendrus sprendimus kalba daugiskaita, kaip burtažodį kartodama „OK“ ir pabaigdama mintį – „*mums jau abiems trisdešimt*“. Kamila tarytum bando sau padėti susitaikyti su jausmu, kad vaikas visgi „*atėjo*“ ne laiku (ji ką tik buvo pagaliau sėkmingai įsidarbinusi), „*per anksti*“ (santykiai buvo neseniai užsimezgę). Kitaip tariant, vyrauja jausmas, kad ne „*jie pastoja*“, bet „*tai jiems įvyko*“ (kontrolės lokusas išorėje), „*neplanavom*“, bet „*priėmėm*“ („*kad taip gali atsitikti*“) (C2, 294-296).

3.2.1.2. Nepageidaujami dabartinio kūno pasikeitimai

3.2.1.2.a. Storėjimas. Kūno pilnėjimas, dažnai imantis labiau ryškėti būtent šiame nėštumo etape, daugumos aptariamame tyrime dalyvavusių moterų yra vertinamas išimtinai neigiamai. Pavyzdžiui, Fiona labai trumpai, tačiau vaizdingai atskleidžia, kad, nepaisant jos nestereotipinių („feministinių“) pažiūrų, ją jos storėjimas gąsdina: „*dejuoju apie neišvengiamą svorio prieaugį*“ (F2, 117-118); „*labai bijau sustorėti (...) mano mantra tapo: „Nebūsiu stora, būsiu nėščia. Nebūsiu stora, būsiu nėščia“*. Pabandyk tai pasakyti tai savo smegenų daliai, kuri žiūri į svarstyklių rodyklę kiekvieną dieną!“ (F2, 104-111) ar netgi emociškai ir vienprasmiskai man leidžia suprasti, kad jos besiplečiantis į šonus kūnas jai kelia pasišlykštėjimo savim jausmus: „*mano drabužiai tampa ankšti – Fe!* (angl. “Yikes”)“ (F2, 141-142). Šio interviu metu Fionos pieštame autoportrete (žr. 6 pav.) taip pat atsispindi pasišlykštėjimas savo storėjimu, išpūdį sustiprina rodyklių piešimas, tekstas pačiame piešinyje, savo kūno formų pakartotinis piešimas.

6 pav. Fionos savęs piešinys antrojo interviu metu

Abejonių nekelia ir kitos besilaukiančios moters – Kamilos – reakcija į savo didėjančią kūną:

I don't like that... sort of... ha (shows her sticking out bump) (...) feeling generally really kind of... HEAVY / Heavy breasts and like and kind of / becoming this sort of phrr (blowing air through her lips)... yeah ... you know,

yeah, and becoming this sort of hot and sweaty and just BIG, big, big / bigger than I'm used to being" (C2, 693-708)

Abiejų moterų pasakojimuose nemažai raiškių ištiktukų: „fe“, šlykštisi Fiona; „fu-u-u“, tarsi balioną susiraukusi pūstą Kamila. Be to, jos abi daug gestikuliuoja ir man rodo savo atsikišusius pilvukus. Įdomu, kad Kamila save piešdama (žr. 7 pav.) „vargsta“ atvaizduodama pilvuką. Ji tarsi manęs, tarsi savęs klausia: „hmm, kaip čia man jį nupiešti?“ (C2, 881-882). Kamila, beje, kaip ir Fiona, save nupiešia nuoga.

7 pav. Kamilos savęs piešinys antrojo interviu metu

Sunkumą pavaizduoti savo augantį „pilvuką“ turi ir Saulė. Be to, visą interviu nerišliai man kalbėjusi apie savo kūno pasikeitimus (kojų, sėdmenų, liemens, krūtinės išsiplėtimą⁴²) ir tarsi bandžiusi derėtis su manimi, kad ji dar „nesustorėjusi“, piešdama save tarsi atskleidžia, kad jai jos plėtėjimas visgi yra problema: „Sunku save tokią plačią [nupiešti] (A: plačią?) Nu, va vietos dar yra (juokiasi)“ (E2, 1279-1283).

Eglės interviu metu atsiskleidžia jos sunkumas apsispręsti, kaip ji jaučiasi dėl savo didėjančių apimčių, jos noras išvengti būtinybės atsakyti, o gal net ir galvoti apie savo didėjančią kūną. Ji pirmiausia nukrypsta į aplinkinių nuomonės

⁴² Nu vat aš ir jaučiu, kad vat kojos tos / nu kad vat į plotį nu vat kad / nu sėdmenys, nes vat ir pagal dydžius viską / nu krūtinė jau dviem dydžiais padidėjusi yra, toks vat kažkaip išsiplėtimas į / į šonus (E2,731-743)

citavimą šiuo klausimu, bet man visgi pakartotinai paklausus, kaip ji pati dėl šių pokyčių jaučiasi, ima mėtytis:

Yeah! / No! / It's just / Yeah / I just / I don't know, I think that people have different body types, you know, just / I don't know, I am always... / I don't fluctuate in weight very much I am always about the similar. Right now I am not gaining much / I am gaining a little bit, but it's not / so it's / I don't know (Z2, 120-124)

Tuo tarpu Silva, paklausta apie kūno pokyčius, nepaisant nemalonaus, bet, kaip jai atrodo, neišvengiamo plėtimosi kai kuriose kūno vietose (pvz., kojose (S2, 1261-1264)), akivaizdžiai nėštuminį pasikeitimą labiausiai sieja su pilvuko didėjimu ir džiaugiasi tarsi burtažodį pakartodama kelis kartus, kad jai labai „*pasisekė*“, kad jos kūnas „*mažai pasikeitęs*“, mat jos pilvukas „*nuostabus*“, o krūtys „*nedaug pasikeitę*“ (S2, 785-790). Tačiau netrukus paaiškėja, kad tai yra tik dar vienas būdas nuraminti save, nes tuojau prisipažįsta, kad šiuo metu negali žiūrėti į save veidrodyje, nes ją jos kūnas „*gąsdina*“ (S2, 812-815).

Vaida interviu pradžioje taip pat džiaugiasi ne tik savo didėjančia krūtine, bet ir pilnėjančiu savo kūnu. Tai tarsi priima kaip neišvengiamą nėštumo dalį, kaip patvirtinimą, kad ji išties laukiasi: „*visą laiką pas mane krūtinė buvo maža, tai su didele labai malonu! (juokiasi). Kitur didėja irgi malonu, tada vat pasijauti, kad tikrai nėščia*“ (juokiasi) (V2, 313-316). Visgi vėliau, piešdama save su nauju megztiniu, kurį teko įsigyti, kadangi „*sunku rasti kuo apšildyti, nes aš į savo visus rūbus nebetelpu, nes mano rūbai buvo pakankamai maži, tai jau labai labai nebetelpu*“ (V2, 722-724), Vaida pripažįsta, kad turi praktinių sunkumų dėl didėjančio svorio, o kalbėdama apie sunkumą atlaikyti aplinkos spaudimą, o gal net ir priekaištus dėl augančio svorio, nors ir juokaudama, bet užsimena, kad jai reikalingas emocinis palaikymas ir tuo, mano manymu, išsидуoda, kad vis dėlto jai nėra lengva, ir jos kūnas šiuo metu jai kelia ne vien tik malonias asociacijas:

Dėl to svorio pasikeitimo (...) nu tai paguodžia, ir viskas gerai. A: *O paguodos ar tau norisi?* Man tiesiog reikia ne tiek paguodos, kiek kartais palaikymo, nes nu vat aš pati savyje tai galiu žinot, bet jeigu dešimt kart per dieną pasako, kad tai yra daug [svorio] (juokiasi), tai kažkaip pradeda veikti, jau nori nenori (V2, 336-347)

Taigi matome, kad vienos moterys atvirai išsako, kad joms sunku priimti savo storėjančią ir besiplečiančią kūną (Kamila, Fiona, Saulė), kitos tarsi žiūri į jį su tam tikra ambivalencija, mėgina suvaldyti kūno joms keliamą nerimą (Eglė), dar kitos bando atrasti savo kūno didėjimo pozityvias puses, bet galiausiai išsiduoda, kad jas gąsdina jų kūnas (Silva) ar kad joms visgi reikia palaikymo jį priimant (Vaida). Taip pat atrodytų, kad šioms moterims, šiaip jau neturinčioms problemų su verbaline raiška, kalbamu atveju tikrai pritrūksta žodžių savo kūno plėtimosi pojūčiui išreikšti.

3.2.1.2.b. Ankstesnio patrauklumo netektis. Ar įmanoma jaustis seksualia storėjančią ar patrauklia senstant? Ar galima grožėtis savimi, kai akis tiesiog bado akivaizdūs kūno trūkumai? Šie klausimai kyla moterims žiūrint į save veidrodyje: „*kai laikau savo kūną nėščiu kūnu, jaučiuosi seksuali. Kai jį laikau storu, jaučiuosi ypatingai ne seksuali. Tai tas pats kūnas, su tais pačiais išlinkimais, bet mano požiūris į jį keičiasi*“ (Fiona, F2, 142-145). Ką tik minėjau, kad Silva „*negali į save žiūrėti veidrodyje*“, nes ją jos kūnas „*gąsdina*“ (išlindę venos, ištinusios kojos ir t.t.). Pasirodo, ji šiuo metu sau atrodo „*senstanti*“ (S2, 794), „*mamiška*“ (S2, 803), jos kūnas „*sekinamas*“, nes viską „*atiduoda būsimam kūdikiui*“ (S2, 798-799). Tačiau taip pat ji „*nusprendusi*“ jaudinimasi dėl to, kaip atrodo, atidėti ateičiai, o kol kas linkusi savo kūną tarsi kokį objektą tik stebėti: „*žinau, kad jaudinsiuosi vėliau, bet dabar aš tik / tik stebiu*“ (S2, 796-797).

Eglė, matydama savo besikeičiančią krūtinę, plėtėjančius dubens kaulus su liūdesiu konstatuoja: „*I’m losing my / you know / these youthful forms*“ (Z2, 111). Savo kūną liūdnai nusijuokdama stebi ir Saulė: „*kraujagyslės visur labai išvagotos, tai ir pilvuke, ir krūtinėj, ir ant kojų, visur, ten atrodo, kaip upeliai tekėtų*“ (juokiasi) (E2, 773-775). Nelabai patraukliai save mato ir Kamila: „*aš tiesiog tam tikra prasme... tam tikra prasme prakaituota ir truputį ... net nežinau... truputį išsitaršius*“ (C2, 294-295).

3.2.2.2.c. Kūno susvetimėjimas. Kūną patirdamos kaip sau nepavaldų ar nepriimtina aplinkai (nepatrauklų), moterys ima kalbėti apie jį kaip apie svetimą, nepažįstamą ar deklaruoja, kad jo nejaučia. Pavyzdžiui, Vaida, šiame

nėštumo trimestre džiaugdamasi labai išaugusiu savo kūno proprioceptiniu jutimu („*niekada nekrisi ant pilvo*“ (V2, 212); „*jauti save, nepasitempsi tikrai*“ (V2, 882-883)), ir nors jai „*tenka pasiversti*“ (V2, 280-281) kai reikia atsikelti, pripažįsta, kad nesuvokia savo svorio: „*svoris didėja [...] nejaučiu ant savęs*“ (V2, 278-279).

Eglė, siekdama išreikšti savo pozityvumą augančio pilvuko atžvilgiu, apie save kalba antruoju asmeniu – „*tavo*“, tarsi norėdama paneigti jo sąsają su savimi ir įtaką sau: „*aš iš tiesų susijaudinusi / TAVO⁴³ pilvukas auga*“ (Z2, 102). Ir tuoj pat priduria, kad jai liūdna, kad nėra kaip jo („*jos kūno*“) tinkamai aprengti, nes „*rūbų gamintojai [tai yra, KITI, aplinka] kuria drabužius tik tam, kad tavo nėščią kūną paslėptų, kažkokiais keistais būdais*“ (Z2, 105-106).

Silva jaučiasi negalinti „*atpažinti savęs veidrodyje*“ (S2, 815) ar nupiešti savęs, nes piešinyje „*negali atpažinti šito [savo] veido*“, tai ją, menininkę, labai glumina, nes jaučia, kad „*turėtų žinoti, kaip ji pati atrodo, o dabar taip nebėra*“ (S2, 1277-1278). Saulė kalba apie save ir savo kūną tarsi skųsdamasi, su gailėsčiu sau, dažnai mažybine forma ir, lyg siekdama atitolinti save nuo emociškai sunkių išgyvenimų, vartoja dalelytes „*tas*“, „*ten*“ (vietoj „*šitas*“, „*čia*“): „*davė tokį tepaliuką*“ (E2, 386); „*tuos vaistukus pavartočiau*“ (E2, 393), „*to kalcio jau iš manęs ima*“ (E2, 727), „*o jau tos kojos!!!*“ (E2, 732); „*sumušiau tą užpakaliuką*“ (E2, 719). Be to, ji dažnai apie save kalba dar ir antruoju asmeniu (pvz., „*nu ir saugais tada, kažko truputį nedarai*“ (E2, 294)).

Kamilai jos kūno pasikeitimo į neatpažįstamą pusę baimė tarsi gija yra audžiama viso antrojo interviu metu. Ji baiminasi, kaip nėštumas „*pakeis jos kūną*“:

What does it do to your body having a baby? (...) Does your body go back? Do you get your body back? (...) I don't think this is / this is me in a kind of different / different life. I want... I want to go back, I want to go back and have my / have the body I had before and not to / not to have damaged my / not damage... my body (C2, 140-157)

Moterys siekia tvarkytis su savo kūno joms keliama sumaištimi, norėdamos save įtikinti, kad nėra tai jau taip neištverinama, pvz., „*nu kartais taip būna ir viskas*“ (V2, 276); sau priminti, kad gali būti ir dar blogiau, pvz.,

⁴³ „TAVO“ išskirta tyrėjos.

„girdėjau, kad moterys kai kurios va labai daug priauga nęštumo metu“ (V2, 297-298); ar kad nepageidaujami kūno pokyčiai vėliau, joms pagimdžius, išnyks, pvz., „vis galvoji, kaip aš mankštinsiuos ir aš numesiu tą svorį“ (E2, 743-744); ar, galiausiai, teigdamos, kad kūniški pokyčiai joms „visai įdomu“ (F2, 118-119). Kita vertus, jos siekia situaciją kiek „suvaldyti“ aktyviais savo veiksmiais (pvz., dieta ir mankšta (Fiona⁴⁴); prausimusi ir kūno grūdinimu (Vaida⁴⁵)). Su nęštumo nekontroliuojamumu jos „kovoja“ (Vaidos žodis) netgi pasitelkdamos „primityvius“ (Eglės žodis) liaudiškus burtus (pvz., Silvos beldimai į medį, norimo vaiko – lėlės gamyba; Eglė klauso senų moterų patarimų ir nešioja adatas drabužiuose; Vaida ieško ženklų savo sapnuose).

Taip pat visos moterys šiuo metu, regis, savo pozityvumą laiko labai svarbia savybe ir jį kryptingai puoselėja. Galbūt todėl jos ne tik nuolat stengiasi žiūrėti į pokyčius teigiamai („tai jau pradeda darytis OK, galvoju“ (F2, 20-21); „labai keistas dalykas su mano nagais ir plaukais [slenka, trupa](...) bet tai nesvarbu, tai / pokyčiai yra gana pozityvūs / pozityvūs pokyčiai“ (Z2, 133-156)), o į neaiškumus – su susidomėjimu („įdomu... tu neturi jokių šansų kontroliuoti, tai tiesiog vyksta“ (C2, 582-583); „įdomu (...) viskas dar atrodo taip abstraktu“ (F2, 12-14)). Jos save dar ir auklėja, kad privalo būti pozityvios („privalai būti pozityvi“ (S2, 420)) ir tarsi besislėpdamos nuo juntamo nerimo ar gręsmės sau ar savo kūnui, mėgina juokauti: „visa tai / tiesiog / tu jautiesi negalintis kontroliuoti (juokiasi)“ (Z2, 141-142).

3.2.1.3. Fizinio nekontroliavimo ateityje baimė. Kalbantis apie moterų dabartinį patyrimą, jų savo nekontroliuojamai besikeičiančio kūno stebėjimą dabartyje, pačios moterys tarsi šokteli į ateitį ir ima neklausiamos kalbėti apie savo baimes dėl ateities. Pavyzdžiui, su Silva kalbantis apie jos atsirandančią ir išnykstančią meilę savyje nešiojamam kūdikiui ir man

⁴⁴ *I have been eating well and exercising religiously. It helps me feel in control and beats any happy pill I could take* (F2, 111-114)

⁴⁵ *Aš jas ten [savo krūtis] visaip grūdinu nuolat / visokiais ledais (juokiasi) ir taip toliau / nu kaitalioju su ledu / su šaltu kontrastiniu dušu* (V2, 270-274)

paklausus, kas dar ją jaudina „šiuo metu“, ji pradeda nuodugniai kalbėti apie savo gimdymą, nors jis dar beveik už penkių mėnesių⁴⁶. Panašiai šis „šoktelėjimas“ į ateitį vyko ir su kitomis moterimis. Čia noriu aptarti dvi pačioms moterims svarbias temas (žr. 5 priedą): gimdymo baimę ir savo kasdienio, fizinio gyvenimo pagimdžius nesuvaldymo baimę.

3.2.1.3.a. Gimdymo baimė. Jei nėštumo pradžioje, susitikus pirmąjį kartą, retai kuri moteris užsimena apie gimdymą, tai šiame etape apie gimdymą daugiau ar mažiau jau kalba visos tyrime dalyvavusios moterys. Jų išsakytos gimdymo baimės gali būti sugrupuotos į tris dideles grupes. Pirmoji grupė siejama su ***baimė išsikankinti fiziškai***: a) dėl nepakenčiamo skausmo (Saulė, Silva); b) dėl užsitęsusio gimdymo (Silva, Saulė, Vaida); c) dėl savo kūno suplyšimo galimybės (Silva). Antroji grupė siejama su ***baimė dėl šalia esančių žmonių***: a) baimė, kad bus nepaisomi jų norai (Fiona, Silva, Vaida), t.y. bus pernelyg skatinamos gimdyti natūraliai (Silva) ar kaip tik pernelyg greitai siūlomos medicininės intervencijos (Fiona, Vaida); jaudulys; b) ar pavyks užmegzti gerą ryšį su akušere (Fiona, Kamila, Silva, Vaida, Eglė); c) ar jų gimdymo planams nesutrukdys kas nors kitas (pavyzdžiui, tėvai ir uošviai, kurie taip „nervinsis“ ir „pergyvens“ (Vaida, V2, 550-570)). Trečioji temų grupė susijusi su ***sunkumu pasirinkti gimdymo vietą***. Moterys svarsto, regis, absoliučiai viską: nuo gimdymo namuose su minimalia medicinine pagalba (Vaida, Saulė, Fiona) iki važiavimo gimdyti į ligoninę su pilna medicinine įranga (Kamila, Silva, Eglė) ar net į kito miesto ligoninę (Saulė).

Moterys prasitaria, kad šias savo gimdymo baimes ir vizijas aptaria su artimaisiais ar jau gimdžiusiomis draugėmis, bendradarbėmis. Kartais dėl to palengvėja (pavyzdžiui, Eglei, Z2, 205-207), tačiau dažnai šie aptarimai baimes tik dar labiau padidina. Pavyzdžiui, Saulės pokalbis su jau du vaikus turinčia savo seserimi („tai ten, kai papasakojo, tai atrodo voj voj. Ir baisu kartu ir, atrodo, paprasta“ (S2, 1037-1038) ar Vaidos mamos gąsdinantys gimdymo pasakojimai – „mane tai jinai nuo mažens (juokiasi) (...) kai tu gimdysi ten tave gali į gabalus pjaustyti, tu nieko nejauti kaip tau skauda“

⁴⁶ What else worries you at the moment? S: I am fearful of long birth (S2, 918-920)

(V2, 679-683). Absoliučiai visos moterys pabrėžia šalia esančio žmogaus - profesionalo (dažniausiai gydytojos ar akušerės) pažinojimo ir asmeninių savybių svarbą. Pavyzdžiui, Fiona sako: „*susitikau su keturiomis iš septynių [akušeriu], dvi iš jų turi tai, kaip aš ir įsivaizduoju akušerę... žinai... Kaip tu įsivaizduoji akušerę? Na... supranti, tokią, kuri yra tvirtai stovinti ant žemės (angl. „earthy“), atvira pokyčiams (angl. „open-minded“), juokinga ir gebanti kontroliuoti*“ (F2, 186-193). Dabar stabtelkime prie Kamilos žodžiais išreikštų su gimdymu susijusių dvejonių:

You can't have someone you know who is assigned to you who knows you and who'll be there but you just have to feel that / you feel like / you're so much out of control anyway / that it would be really nice to know who's going to be there but ... So if you choose hospital birth... you have seven midwives... yeah, and whoever's on... you get them, which is good, it's better than not knowing at all... (C2, 851-857)

Šioje citatoje Kamilos nekontroliuojamumo baimė ir mėginimas susitaikyti su tuo atsiskleidžia keliuose sluoksniuose: fiziniame, emociniame ir socialiniame. Galime matyti, kad bandant susitaikyti su fiziniu gimdymo neprognozuojamumu („*tu jau ir taip mažai kontroliuoji*“), labai svarbu, kad atsirastų galimybė planuoti kitą - tarpasmeninį veiksnį. Tačiau pasirinkus tam tikrą gimdymo vietą, pavyzdžiui, ligoninę, atsiranda gimdymo vietos diktuojamos taisyklės (pvz., septynios rotuojančios akušerės) ir todėl - „*tu negali turėti kažkurios, kurią tu pažįsti*“. Tad, nors citata prasideda liūdnei ir baigiasi pozityvia gaida, tarsi iš dalies susitaikius su neišvengiama situacija („*tai yra gerai, geriau nei nepažįstant nieko*“), vienintelis dalykas, kurį tikrai pati Kamila šioje situacijoje suvokia kaip priklausančią nuo jos pačios („*jei pasirenki*“) yra gimdymo vietos pasirinkimas.

Vis dėlto, vienos moterys mėgina susitaikyti su tokia situacija (Saulė, Eglė), o kitos imasi aktyvesnių veiksmų ir nuodugniai svarsto alternatyvias gimdymo vietas ir alternatyvią gimdymo pagalbą (Fiona, Vaida) ar kuria labai detalų gimdymo planą (Fiona, Silva). Tai, pvz., Silva aiškina tuo, kad pernelyg traumuojantis gimdymas: a) atgrąšys ją nuo noro turėti daugiau vaikų („*nenoriu turėti tik vieną vaiką*“ (S2, 885); b) patirta gimdymo trauma apsunkins rūpinimąsi vaiku pirmomis dienomis, nes juk „*svarbiau gerai*

pasirūpinti savo vaiko gyvenimo pradžia, o ne būti nuostabia / pasakiškai gera / jo gimdytoja“ (S2, 929-930).

3.2.1.3.b. Savo kasdienio, fizinio gyvenimo pagimdžius nesuvaldymo baimė. Kita su nekontrole ateityje susijusi nerimo dalis – gyvenimas su vaiku, vaikui gimus. Šią temą irgi pasiūlo pačios moterys. Vyrauja baimė, kad gimus vaikui aš „*nieko*“ nespėsiu, nepajėgsiu, neišgalėsiu, nemokėsiu ar mane tiesiog paves mano kūnas. Apie tai kalbama nė kiek ne rečiau nei apie artėjančią gimdymą⁴⁷. Žemiau pateiktoje Fionos citatoje tarsi su humoru, tarsi rimtai atspindi jos nerimas, kad kūdikio atsiradimas gali nulemti būtinybę keisti savo dabartinį statusą (mokslininkė, aukštosios mokyklos dėstytoja) ir netgi tapatumą, gali jai tekti atsisakyti įprastos veiklos ir įpročių, pvz., pomėgio rašyti savo universitetinius darbus kavinėse:

I keep wondering how I'm going to be able to fit everything in once the baby is born. For example, I'll find myself in certain situations, you know.... at the gym or in the library, at the theatre or writing in a café... and well... I think how on earth do you do this with a baby? or... How do you juggle so much without dropping something, especially the baby? (F2, 21-30)

Pasitelkdama žongliravimo metaforą, ji man tarsi bando perteikti savo sunkumą įsivaizduoti, kaip galima būtų suderinti jai įprastus darbus su nauju įsipareigojimu, ir tuo pačiu perteikia naujai atsirandantį atsakomybės už gležną ir nuo jos visiškai priklausančią gyvybę jausmą: „*kaip neišmesti kažko, ypač vaiko*“. Vėliau tame pačiame susitikime Fiona man netgi prisipažįsta, kad jaučia laisvės praradimo ir neišvengiamo gyvenimo pasikeitimo baimę: „*dar neturiu jokių fantazijų, tik baimę ir augančią prarandamo gyvenimo nostalgiją*“ (F2, 167-168). Dėl prarandamos savo laisvės, darbinių sunkumų, persileidimo baimės, apie ateitį neleidžia sau fantazuoti ir Kamila: „*tai [žinia, kad laukiasi] visai nebuvo, „o, nuostabu, mes turėsime...“ visai visai visai [nebuvo]*“ (C2, 571). Silva, irgi su nemaža nostalgija, kalba apie savo dabartinio ir įsivaizduojamo būsimo gyvenimo skirtumus:

All things we want to do / these sort of adult holidays when we would go to Barcelona and Paris and walk the streets and just be a couple - go to nice

⁴⁷ Šis faktas, apie kurį jau rašėme (Matulaitė-Horwood, Bieliauskaitė, 2005), prieštarauja dažniausiai kiekybiniuose tyrimuose tikrinamai ir medicininėje praktikoje vyraujančiai nuostatai, kad besilaukiančioms (gal net ypač besilaukiančioms pirmą kartą) moterims didžiausias rūpestis yra artėjantis gimdymas, o ne gyvenimas pagimdžius.

restaurants etc etc spending money we haven't got but because it would be the last adult holidays without concerning ourselves with a child (...) I know / I'll / there will be times when I would be up all night or the baby had been unwell and I would be looking back and thinking "Well, I certainly wouldn't be walking down the streets of the Champs Elysees, you know, deciding whether or not to stop for a café-au-lait at my leisure now, would I?" (S2, 649-665)

Šios ateities baimės ir kitoms moterims įgyja labai konkrečius pavidalus. Pavyzdžiui, a) fizinės aplinkos (Saulė: „*nekontroliuojamas triukšmas*“, Eglė: „*neaiški gyvenamoji vieta*“, Silva: „*nepabaigtas remontas*“); ar, b) socialinės ir finansinės aplinkos nesuvaldymo (Vaida: „*besikišantys tėvai ir artimieji*“; Kamila: „*neaiški ankstyvosios vaiko priežiūros ir darbinė situacija*“; Kamila, Silva, Eglė: „*finansinis neaiškumas*“); c) fizinių kliuvinių atsiradimo (pvz., Saulė: „*pienuko trūkumas*“, Fiona: „*silpna, kūdikio nešiojimą apsunkinanti nugara*“, Silva: „*energijos lakstymui su vaiku trūkumas*“); d) asmeninių kompetencijų trūkumo (pvz., Eglė, Silva, Fiona, Kamila, Saulė kalba apie nespėjimą, nemokėjimą elgtis, nesusitvarkymo su situacija baimę); e) nepageidautinų asmeninių savybių atsiradimo ar jų paūmėjimo baimė (pavyzdžiui, Saulė: „*padidėjęs nervingumas*“, Silva: „*per didelis kontrolės poreikis*“).

Pavyzdžiui, Saulė man pasakoja apie savo nėštumo metu naujai atrastą laimę būti visiškai vienai („*pabūti sau*“, „*viena aš pabuvau*“) ar nebent tik su (irgi besilaukiančia) sese dviese: „*visai gera, žiūriu*“ užsidaryti nuo dirginančio aplinkinio pasaulio (E2, 904-932). Dėl to ji daro išvadą, kad jai sunku įsivaizduoti savo būsimą gyvenimą su mažyliu, ypač dėl to, kad šeimoje dar auga ir aštuonmetis vyro sūnus iš pirmosios santuokos, nes ji „*tokia / aš daugiau ra / ra / ramaus gyve- / nu tokia ramybės mėgėja, tai man ten per garsu, per / per daug triukšmo vat kažkaip / tada nuvargina labai*“ (E2, 925-927), tad matyt „*reikės ir užpakaly akis įsistatyti (...) vat bijau, kad nesužalotu, kad netvotu, nes nu jeigu ten dabar iki šiol ten namuos durys* trankomos ar dar kažkas *daužoma, indai daužomi, tai ką tu žinai kada kas bus? (...) nu, [vyro sūnus] pripratęs kol kas, kad vienas auga, nieko čia, nereikia tylėti*“ (E2, 1058-1070). Čia, kaip ir kituose mūsų interviu, Saulė apie šį berniuką kalba

taip, jog atrodo, kad jeigu jai pavyktų suvaldyti šį kartu gyvenantį aštuonmetį, jai būtų ramiau ir su savimi.

Tuo tarpu Silva nerimauja, kad jos pačios charakterio ar būdo savybės gali būti netinkamos auginant, kaip ji baiminasi, labai energingą, judrų, aktyvų sūnų⁴⁸: „liūdniausia, kad nemanau, kad būsiu jam tokia gera, kaip būčiau buvusi mergaitei. Galvoju, kad aš nežinosiu, kaip elgtis“ (S2, 144-146), „[jis bus] nelaimingas, nes negalėsiu bėgioti su juo kiekvieną dieną (juokiasi)“ (S2, 449-450); ar, kad turima namų aplinka gali būti jam neadekvačiai maža:

I live in a three bedroomed house you would say it was an average size house but all of a sudden it felt like a small house, I could imagine on wet days you know this boisterous boy, desperate to go outside (...) and I thought a while about that and I thought it is going to be so much more exhausting (S2, 115-124)

Taip pat su nėštumu paūmėja nerimas dėl finansinės savo situacijos, kai moterys yra įsitikinusios, kad jau baigėsi jų ligtolinis arba ankstesnis „*gan chaotiškas*“ (Kamila, C2, 337-340) ir „*gan nerūpestingai*“ (Eglė, Z2, 612-616) susidėliojęs profesinis gyvenimo būdas, besiremiantis pavienėmis darbo sutartimis.

Visgi moterys atranda bent tris būdus, kaip ir šioje situacijoje nusiraminti. Vienas jų – *sumenkinti konflikto įsivaizduojamą grėsmę sau*. Pavyzdžiui, Vaida beveik visą antrą mūsų pokalbį pasakojusi, kaip jai bus sunku „kovoti“ su vyresnės kartos – savo tėvų ir uošvių - įtaka dėl gimdymo vietos pasirinkimo ir vaiko priežiūros jam gimus, baigia teigdama, kad visgi gal ta „kova, tas frontas yra mano galvoj. Aš dar galvoju, gal reikia jį sustabdyt, nes gal-būt nieko ir nebus panašaus, kad aš čia viską išsigalvoju“ (V2, 816-818). Kitas būdas – *atrasti naujos ir gąsdinančios situacijos įprasminimą*. Pvz., kaip teigia Kamila: „laukiu didesnės atsakomybės už kažką kitą, iš tiesų trokštu prižiūrėti ką nors kitą, nes manau, kad mano prigimtis yra labai / man bus viskas gerai su tuo, manyčiau“ (C2, 616-619) ir „žinai, šiomis dienomis yra daug / per daug pasirinkimo, bet kuriuo atveju“ (C2, 645-646). Galiausiai, kaip jau minėta anksčiau, laikotarpis po gimdymo lauktinas dar ir todėl, kad

⁴⁸ Tarp pirmojo ir antrojo mūsų interviu Silva savo nuostabai sužino, kad ji laukiasi ne mergaitės, kaip tikėjosi.

moterys puoselėja, nors ir nedrąsia, *viltį po gimdymo susigrąžinti savo kūną sau.*

3.2.1.4. Persileidimo grėsmė. Persileidimo galimybė, tik kaip idėja ar turinti daugiau ar mažiau realų pagrindą, supurto daugelį mano tyrimo dalyvių (užsimena visos, išskyrus Fioną (žr. 5 priedą). Taip pat šioje vietoje turiu pripažinti buvusi sušokiruota, kai kartais, nė kiek neabejoju, dėl mano pačios niūrių išgyvenimų (mat esu patyrusi bent du labai sunkius persileidimus), aš, matyt tarsi save saugodama, kartais sugebėdavau „neišgirsti“ moters užuominų, jos baimių šia tema ir apie tai „sužinodavau“ tik jau transkribuodama atliktus interviu.

Kai kurios moterys (Silva ir Saulė) susidūrė su vienu pagrindiniu išoriškai matomu galimo persileidimo simptomu – skausmu ir kraujavimu. Jas abi tai labai sukrėtė. Silva apie savo galimą persileidimą, sukėlusį nemažą sumaištį naujai užgimstančioje meilėje būsimam kūdikiui ir pirmam nemaloniam susidūrimui su medikais, kalbėjo jau pirmame mūsų susitikime. Tuo tarpu Saulė, įsibauginusi, kad jai gresia ar net ji jau užsikrėtė vėjaraupiais, kol nebus išsiaiškinta jos ligos istorija, nakvoja vyro darbe ir toje jai nejaukioje aplinkoje jai prasideda į menstruacijas panašūs skausmai. Tačiau, deja, kaip tik jos pasakojimo apie galimą persileidimą aš taip ir nesugebu išskleisti, nes esu tarsi „suviliojama“ jos svarstymų apie galimas to priežastis. Dar galima galvoti, kad tokiu savo elgesiu aš atspindėjau tai, kad ir pačiai Saulei buvo saugiau tyrinėti šią jos sumaištį sukėlusias priežastis (stresą, nejaukumą, nėštumo metu labai pavojingos ligos (vėjaraupių) baimę), nei bandyti susivokti savo jausmuose:

Tiesiog jaučiausi labai užspausta, atrodo ten labiau / ir skausmai, tiesiog tokie atrodo - ten plyš kažkas vat ir toks vat mėnesinių toks jau skausmas, vat visas pilvas ir nesuprasi kažkas tokio (...) penktą ryto prabudau aš nuo tų skausmų. Tai nežinau, ar / o va jie [sergantys vaikai] atvyko sekmadienį / ar čia viskas susiję, ar čia tiesiog tik vaistukai, ar čia tik tai... Tai va toks va buvo. Ir tą sekmadienio naktį tai nuo keturių ryto, ir galvoju / ten dar tualetas nu koridorių / tai galvoju, „Dieve, kad greičiau tas... kažkaip labai neramu, kad savaitgalis“. Tai buvom, tiesa, ir / ir net į ligoninę nuvažiavę / gydytojai, ką ten telefonu savaitgalį / aš jai sakau, tai ji tokias ir tabletytes išrašė / nepraeina, nepraeina / tai ji, nu sako: „važiuokit į ligoninę“. Nu ką... O ten tas tepaliukas geltonas, žiūriu, kad išskytos tai ne geltonos, o oranžinės darosi. Tai man jau iš viso ten iki ašarų. Tai nu nieko ten / ten ligoninėj toj, viskas, sako, tvarkoj, nei ten jie mato, kad guldyt, nei ten kas / nu žodžiu - apžiūri ten tą kaklėlį ir viskas gerai ir vėl paleido (E2, 379-408)

Man šis tekstas, skęstantis gausybėje mažybinių žodelių („*tepaliukas*“, „*tabletytės*“, „*kaklelis*“), rodo didelį skausmą, didelį globos poreikį ir netgi savotišką regresą į vaikystę bei vaikams būdingą priklausomą santykį su pasauliu ir aplinka.

Panašu, kad galimas persileidimas ir kitų moterų yra siejamas su kasdieniu stresu. Pavyzdžiui, Vaida tarsi juokaudama užsimena, kad artimųjų nerimas dėl jos noro gimdyti namie gali nulemti jos persileidimą: „*jeigu jiems pasakysiu prieš, tai aš išvis niekada nepagimdysiu, nes jie taip nervinsis (juokiasi), kad ir nu / mane tas veiks irgi va*“ (V2, 558-561); Eglė gi bijo, kad blogą jos nėštumo baigtį gali nulemti jaunos pakeleivės tarsi nekaltai ištarti žodžiai: „*aš vis tiek tavo aplenksiu ir pirma turėsiu vaiką*“ (Z2, 854-860). Silva persileidimą sieja su savo nauju atradimu apie gyvybės trapumą, dėl ko ji iš karto prisimena savo tėčio mirtį ir netgi nuolat baiminasi dėl savo vyro⁴⁹.

Bet kuriuo atveju ši grėsmė daugumai kalbintų moterų yra tarsi nuolatinė nepageidaujama viso jų nėštumo palydovė, dėl to jos nuolat seka vaiko judesius, baiminasi lankytis tualete ar netgi bando nemegzti ryšio su savo būsimu vaikiu. Pavyzdžiui, „*daugumai kūdikių yra viskas gerai / oi, aš privalau tuo tikėti (...), bet kai jis nėra labai aktyvus ir nebaksteli visą dieną, tu pradedi galvoti, kodėl tu sustojai?*“ (Silva, S2, 408-415); „*[medicininėse nuorodose] rašo nuo dvidešimt aštuonių tai jau gimęs jau išgyventų ir taip va, vis tiek kiekvieną kart neramu į tualetą einant visada vis žiūri, žiūri, kad viskas būtų gerai, viskas*“ (Saulė, E2, 825-828); „*buvo laikas, kai aš atsiribodavau [nuo savo pojūčių, kūdikio judesių] (...), nes turiu draugų, kurios pergyveno persileidimus ir [žinau] kaip tai dažna*“ (Kamila, C2, 565-567). Vis tik moterys bando būti optimistiškos, įtikinėja vaikelius išlikti, nepaisant vis dažnėjančių sapnų apie išlendančius, atnešamus ar pagimdomus kūdikius (Saulė, Vaida, Eglė). Tad negaliu nesutikti su labai šitame nėštumo trimestre

⁴⁹ Throughout this pregnancy I have been very worried about my husband's mortality, not my own, but his mortality, and I get very concerned about him driving around on the motorway a lot, doing anything where he might be putting himself in danger, and I've really become quite overprotective of him, which he finds amusing, and doesn't find suffocating, my God! (grateful) (S2, 388-394)

savalaikė Silvos išvada: „*būčiau labai laiminga, jei jis dar išliktų viduje, nenoriu, kad jis jau skubėtų išeiti*” (S2, 369-370).

3.2.1.5. Nėštumas ir kitos negrįžtamos kūniškos transformacijos.

Baigiant aprašyti visą šią, mano manymu, labai svarbią metatamą, dar norisi paminėti, kad kalbant su moterimis antrą kartą, t.y. įpusėjus jų nėštumui, beveik visos jos (išskyrus Eglę) man papasakojo apie kokį nors kitą negrįžtamą ir labai įkūnytą kitų jų šeimos narių pokytį, kuris vienaip ar kitaip rezonuoja su jų nėštumo patyrimu.

Silva, kaip jau minėjau pirmajame susitikime, pripažino, kad nėštumas vėl jai sukelia tokį (agorafobinį) nerimą, kokį ji jautė, kai netikėtai, būdamas labai sveikas fiziškai, mirė jos mylimas tėvelis (S1, 362-364). Šiame interviu Silva įvardija, kad keturioliktą nėštumo savaitę jos patirtas kraujavimas jai sukėlė netikrumo kas gali atsitikti „*tiems mažiems žmogučiams*“ jausmą ir teigia, kad nors „*tai ir keista, bet persileidimo grėsmė man siejasi su tėtės mirtimi ir mirtingumas šiuo metu man tapo kažkas normalaus, o ne kažkas ypatingo*“ (S2, 382-388). Saulė nusiminusi man pasakoja, kad kai ji kreipėsi į ligoninę dėl įtartinų išskyrų – galimo persileidimo – šiame nėštumo etape buvo pradėta galvoti apie kitą galimą jos ligą – įtariamą cukrinį diabetą – nepagydomą ligą, kuria serga jos artimieji (E2, 404-423; 992-1003).

Be to, savo antrąjį interviu tiek Vaida, tiek ir Kamila pradeda nuo pasakojimo apie rimtas, pastaruoju metu išaiškėjusias savo artimųjų ligas. Vaidos seneliui buvo diagnozuotas vėžys: „*Mano senelį operavo, jam buvo šlapimo pūslės vėžys...*“ (V2, 9-10), Kamilos tėčiui, kuris „*paprastai labai / niekad neturėdavo problemų*” (C2, 5-6), dabar – rimta akių liga, nulemsianti „*negrįžtamus fizinius pokyčius*” ir „*tai gali reikšti, kad jam teks mesti darbą ar vairavimą ar visus šiuos dalykus, kurie, žinai, jį apibūdina*” (C2, 12-13). Fiona, nors jau man pasakojo apie savo mamos vėžio diagnozę pirmajame mūsų susitikime, šįkart mamos ligą labai aiškiai susieja su savo kūdikio laukimu:

What does it [pregnancy] mean to me? Mm.... I don't know... I don't feel particularly emotional or attached to the baby yet. I suppose it's a rite of passage. It makes me more aware of the life cycle than ever before especially because my mum is so ill at the moment. A: *Would you like to tell me more about your mum?* F: Well, she is ill with cancer. She seems to be coping extremely well but I am not really convinced and actually the thought of her death makes me so upset (F2, 47-60)

Regis, Fiona, nors ir dvejoja savo mamos regimai stoiska laikysena artėjančios mirties akivaizdoje, tačiau taip pat jos stiprybę tarsi supriešina su savo pačios sunkumu priimti savo nėštumą („*dar vis nesijaučiu (...) nėščia*“ (F2, 8)) ar gebėjimu juo džiaugtis („*žmonės daug labiau džiaugiasi [mūsų nėštumu] nei aš ir Steve. Mūsų jausmai daug labiau prislopinti*“ (F2, 96-97)).

Galiausiai, panašu, kad pačios moterys savo nėštumo fone šias savo ir savo artimųjų nepagydomas ligas ir netektis susieja su gyvenimo stadijų, jų kaitos įsisąmoninimu, neišvengiamu savo senėjimo, mirties ir baigtinumo įsisąmoninimu, o nėštumą mato kaip laikinumą, turintį konkrečią baigtį. Štai citata iš mano interviu su Kamila:

What does his [tavo tėčio] illness mean to you? Kamila: eh, it's thinking about my dad for the first time being vulnerable and thinking eh, he's actually... he's getting old, I'm getting oh... you know... into a position of responsibility towards him, whereas it's always been... always felt the other way round, so it the first / the first real appreciation of that, I think of that, my parent is gonna be old and I'm gonna be a parent (C2, 24-31)

3.2.2. Kūnas – mano mokytojas

*Prieš nėštumą aš užmigdavau tik ant pilvo,
kai laukiausi – ant šono,
o pagimdžius galiu miegoti ir stovėdama
(Anonimas)*

3.2.2.1. Kūno išmintis. Nors tai tikrai nėra dominuojanti tema mūsų antruosiuose susitikimuose, bet, nepaisant to, tikrai karts nuo karto moterims prasprūsta, kad jas kūnas nustebino tuo metu, kai jos „pastojo“ ir nuolat vis stebina ir žavi tuo, kas fiziškai su jomis vyksta viso nėštumo metu. Dauguma moterų (Eglė, Kamila, Vaida, Saulė) sako, kad pamačiusios teigiamą nėštumo testo rezultatą, jos niekaip negalėjo tuo patikėti. Sunkiausia buvo priimti, kad tai atsitiko būtent joms. Pavyzdžiui, Vaida man taip pasakojo: „*pasidariau*

testą. Kai pradėjo ryškėti antra raudona linija, mano akis tarsi rūkas aptraukė, negalėjau ryškiai matyti, o širdis, atrodė, išlips iš džiaugsmo (atsidūsta). Vis pasitvindama akis žiūrėjau, žiūrėjau ir negalėjau atsigrožėti“ (V1, 44-47).

Tačiau Kamila prie to savo gyvenimo momento dar kartą grįžta ir mūsų antrajame susitikime. Vėl vyrauja nuostaba ir susižavėjimas:

The beginning / at the beginning I was / I kind of / I couldn't believe it / I was amazed... sort of like - Wow! This biological thing happens, it works, 'cause for years of being on contraception and not, you know, controlling my body, to some extent, I almost didn't believe that that could happen so it was a sort of sense of WOW! Amazing! (C2, 552-557)

Šis žavėjimasis ir netgi didžiavimasis savo tiksliai sukoordinuotais kūniškais procesais, tarsi savaime „žinančiais“, kas ir kaip turi vykti, regis, tęsiasi ir vėliau. Pavyzdžiui, Fiona man sako: *„jaučiu, kad tai, kas vyksta, yra labai intymu ir nepaprasta. Aš sužavėta... žinai... nuoširdžiai nustebusi, kiek daug [sudėtingų] dalykų turi įvykti ir paprastai įvyksta [gerai]“ (F2,78-81).* Arba štai ištrauka iš interviu su Vaida, kupina pasididžiavimo, asmeninės svarbos ir savo kūno pranašumo prieš sudėtingiausius žmogaus išradimus:

Vat suvoki tą visą gyvybės stebuklą. Ir mes dažnai vat pasiginčijam, na, mano tėvelis sako „įsivaizduoji čia yra stebuklas - klonuoja žmogų“. Sakau: „koks čia yra stebuklas? Vienas, pa-brangiajį, ten reikia milijonų, laboratorijų ir gali sukurti dvidešimt ten vienodų, ar du šimtus“, sakau. „Aš dabar - be jokių laboratorijų, be jokių pinigų, kuriu žmogų, kuris į nieką nebus panašus (su džiaugsmingu pasididžiavimu), kuris bus vienietinis, unikalus, jo-o. Tai kuris čia stebuklas yra didesnis?“ (juokiasi). Va, bet kažkodėl jam atrodo, kad klonuoti yra stebuklingiau... (juokiasi) (V2, 247-258)

Ši kūniška „išmintis“ ir tiksli darna moterims dar kelia jausmą, kad jos privilegijuotos: *„jaučiuosi tam tikra prasme privilegijuota, kad šis kūdikis auga ir tai yra nuostabu“ (C2, 599-600); kad šis jų laikas yra kitoks, ypatingas: „tiesiog anksčiau buvo kitaip – aš taip smarkiai nejaučiau laiko tėkmės“ (Z2, 49-50); kad šiuo patyrimu tarsi dalijamasi su visa žmonija: „[nėštumas] toks milžiniškas patyrimas, kurį turi žmonės visame pasaulyje, manau“ (C2, 611-612).* Galiausiai tai, kad kai kurios moterys labai noriai, su dideliu susidomėjimu man pasakoja apie savo kūną ir netgi laukia šio mano klausimo (pvz., „jūs jau užsiminėte apie savo kūną, tai kaip jūs dabar jaučiate savo kūną? Fiona: o, kūniškasis klausimas. Laukiau jo!“ (F2,101-104)), irgi, manau,

rodo, kad moterys savo kūną ir tai, kas vyksta jose šiuo metu, prilygina mažam stebuklui.

Tačiau, nepaisant to, ką iki šiol pasakiau, pabaigti noriu tuo, kad nesu tikra, ar savo kūnu besižavėdamos moterys svarsto ir apie kontrolės perdavimą savo kūnui ir apie sekimo paskui jį giluminę vertę.

3.2.2.2. Nuovargis kaip signalas. Nėštumo pradžioje taip erzinės ir gyvenimą gerokai apsunkinės nuovargis dabar kai kurių priimamas kaip mokytojas, kaip kūniškas signalas, į kurį būtina atsižvelgti, nes jis „moko“ tvarkingesnės, labiau subalansuotos dienvakšės ir krūvio. Pavyzdžiui, Eglė taip pasakoja apie savo pasikeitimus:

I'm asking myself / trying to discipline myself and not [to] forget to eat, not [to] forget to make tea, you know, this kind of things (...) I just feel that I need more energy to go on. It's just that earlier it was different – I wouldn't feel the time passing so much. Now / there / three hours goes past and I know I need to go and take some rest (laughs) (Z2, 42-51)

O Saulė, pasitelkdama vaizdingą „šlapio skudurėlio“ metaforą, pasakoja apie išminktą pamoką nepersidirbti: „*nepuolu kažką dirbt, kad taip jau, nes jau porą kartų parodė (...), kad ten geriau tik pasijunti, puoli kažką ten pasitvarkyt ar ką, paskui jau jauti, kad viskas, tai nu pradeda skaudėt ir toks kaip šlapias skuduriukas atsiguli, tai tiesiog nesinori iki tiek, tai vis prisimeni, kad taip, kad nedaryčiau to*” (E2, 600-604). Ir nors ji dažnai keliasi šlapintis naktimis (kas dvi valandas), neturi jokių sunkumų paskui užmigti („o atsikėlus, ar paskui pajėgiat užmigti po to? *Saulė: taip, taip iš karto. Nėra, kad labai jaustysi*“ (E2, 430-432)).

Tuo tarpu neatsižvelgimas į savo kūniškus poreikius, kūno joms siunčiamus nuovargio signalus nėštumo metu nepraeina be pasekmių. Eglė, pavyzdžiui, pasakoja, kaip ją pykina, kai ji priiminėja žmones ir valgo pavargusi: „*Buvau pervargusi ir norėjau prieš tai nusnūsti, bet žmonės pradėjo rinktis ir neturėjau galimybės. Ir tada, kitą dieną aš vėmiau ir galvojau, kodėl? ‘(liūdnai nusijuokia) [aš nepailsėjau]*” (Z2, 171-175).

Tad ar negali būti, kad šį nėštumo etapą moterys išgyvena lengviau ne tik todėl, kad jis fiziškai lengvesnis, bet gal teisingas ir priešingas teiginys:

išmokusioms prisiderinti prie sumažėjusių pajėgumų, atsižvelgti į juos, išsimiegoti, šis etapas tampa ir fiziškai lengvesnis? Pavyzdžiui, Kamila pasakoja, kad pastojus ją labai migdė, daug daugiau nei paprastai (C2, 446-452). Fiona pirmajame nėštumo etape puolęs nepakenčiamas nuovargis ir mieguistumas dabar sumažėjo, tad nors ji jaučia, kad miego jai ir reikia daugiau nei paprastai (F2, 125-126), fiziškai ji jau jaučiasi puikiai (F2, 6-7). Vaida taip pat mato pasikeitimą – pirmus mėnesius vyravusį nuovargį ir pykinimą dabar pakeitė fiziškai labai gera būseną (V2, 141-146).

Vis dėlto šis fizinis palengvėjimas nebūtinai šioms moterims yra lengvas emociškai. Kartais kaip tik greičiau priešingai – moterų pasakojimuose, jų atradimuose matyti ir savigaila, ir nusivylimas. Pasižiūrėkime konkrečiau, ką moteris išmoko jų nuovargis ir kaip jos dėl to jaučiasi. Visų pirma, regis, nuovargis ir fizinių jėgų stoka „perspėja“ moteris nebeužsiimti ilgomis, varginančiomis ar labai aktyviomis veiklomis, nors jos apie tai pasakoja su tam tikru liūdesiu, nusivylimu. Vaida, pavyzdžiui, išmoksta, kad ji nebegali džiaugtis savo pomėgiu ilgai vaikščioti po parduotuves (V2, 745-752). Kamila (C2, 523-533), Silva (S2, 649-670) ir Saulė (E2, 440-455) su liūdesiu konstatuoja, kad priverstos ne tik rinktis ramesnį laiko leidimo būdą ir planuotas aktyvias atostogas pakeisti sėslėniu buvimu, bet turi sunkumų ir kasdieniniuose „iššūkiuose“ (pvz., Kamilai sunku ir namo grįžti, mat gyvena ant kalno, o Silvai dėl rūpimo, bet alinančio darbo, nors ir su doze erzelio bei apmaudo, tenka aukoti bet kokią socialinę gyvenimą).

Apibendrinant, galima pasakyti, kad anksčiau mažai sėdėjusios namuose šiuo metu moterys tarsi pratinasi daugiau laiko leisti juose, džiaugtis jais, daugiau stebėti aplinką, negu aktyviai joje veikti. Štai Silva pasakoja: „*man nebesinori keliauti, žinai, norėčiau turėti gražų namą, norėčiau tiesiog būti namie ir mylėti savo namą*“ (S2, 521-523). Jai antrina Kamila:

We are not doing very much really, not doing very much recreation at all, don't... haven't been going out much at all, not... just... I think it's a combination of the winter and finding / having our new home and just... and being... yeah enjoying being at home, yeah, I've not been to the cinema or not... kind of / certainly not going out drinking or... A: *would you like to go out drinking or doing other things you used to do?* Umm... not really, no I don't feel... no (C2, 383-393)

Beje, nors interviu tekstuose ir nedaug kalbėjimo daugiskaita („mes“), kalbant apie nuovargį minimi ir vyrai. Pvz., „mes nieko daug nedarome“, „mes abu buvom pavargę“, „mes tiesiog sėdime“. Tad, galima manyti, kad moterys jaučia, jog nuovargis būdingas jiems abiems.

3.2.2.3. Maisto įnorių pamokos. Kalbėdamos apie savo mitybos pokyčius, moterys: a) stebisi, kad pasikeitė tai, ką maistą jos nori arba gali valgyti; b) pabrėžia, kad taip pat pasikeitė jų valgymo įpročiai; c) užsimena, kad jos tikisi keistų savo pageidavimų.

Pirmoji tema, **maisto raciono pasikeitimas** moterims atrodo labai svarbi. Pavyzdžiui, Kamila šitame susitikime man pasako (C2, 474-504) mananti, kad **ji** pasikeitė, turėdama omenyje, kad pakito **jos valgymo racionas ir valgymo įpročiai**. Man paprašius patikslinti, ji pirmiausia pradeda nuo to, kad ji šiuo metu valgo labai daug. Paklausus, ar yra kas nors, kas jai šiuo metu neskanu, Kamila pakreipia kalbą apie gėrimus ir pirmiausia teigia, kad nebegeria jokio alkoholio, vėliau priduria, kad nebenori ir kavos, net ir balintos (nors tai nėra tokia reikšminga informacija, nes, deja, aš pati jos užklausiu apie kavą ir arbatą), tada dar priduria, kad nebevalgo ir kiaušinių.

Tuo tarpu Silva daug dėmesio skiria visiškai pasikeitusiam savo mitybos racionui ir naujam tapatumui, kuris ją pačią labai stebina:

Now I have / I am also become a vegetarian which I think is just so strange (...) How strange somebody who had always eaten everything and enjoyed a real variety in her diet, and, you know, empathised with vegetarians and understood it but never felt the emotional response vegetarians have to meat, I certainly have it now, strange (laughs)(S2, 681-710)

Man paklausus apie maistą konkrečiau, sužinau, kad visgi, jei pradžioje Silva negalėjo valgyti saldumynų ar pieniškų produktų, tai dabar ji valgo „*daug normaliau*“ (S2, 679-681), o šių produktų netgi valgo daug (S2, 716-718), tačiau mėsa jai dabar yra šlykšti, „*tai kaip valgyti [žmogaus] kūną*“ (S2, 688-689). Paprašius paaiškinti, ką ji turi omenyje, sužinau, kad anksčiau jos taip

mėgstama žuvis dabar jai primena dvėselieną, o raudona mėsa, nors nėštumo pradžioje jai jos tiesiog „reikėjo“, dabar jai kelia pasibjaurėjimą⁵⁰.

Apskritai mėsos ir riebaus maisto nebegali valgyti ar net užuosti ir Eglė. Ji nusivylusi konstatuoja, kad jau išmoko, jog šis jos padidintas jautrumas maistui (pvz., dešrelėms su raugintais kopūstais) kaip ir valgymas išsekus, jai gali sukelti pykinimą ir todėl ji teigia: „*tiesiog turiu būti labai atsargi su įvairiais patiekalais*“ (Z2, 177-178). Saulė jau žino, kad ją gali suerzinti žuvies kvapas ar uogų rūgštis (E2, 188-194). Vaida gi atranda, kad jos kūnas [organizmas] arba ji dažniausiai nori produktų, kurie turi tų medžiagų ar tų vitaminų, kurių jai labiausiai tuo konkrečiu metu reikia:

Va, aš pastoviai kažko vat noriu ar tai tarkim kažkokių ten spanguolių, aš ten pradėdau valgyt ar bananus ar dar ką nors. Ir... vienu metu aš kažko tai norėjau, bet ten bananų ar kopūstų ar dar kažko (juokiasi), bet kad man neišeidavo tą į racioną įtraukti ir aš kažkaip tai noriu / noriu, bet nėra tai ir nereikia ir po kiek laiko man sutrūko lūpų kampučiai ir aš pasižiūrėjau, kad aš norėjau būtent tų produktų, kuriuose vitamino B yra, ir, aš tada supratau, kad man vat geriausia pasako mano organizmas ko man trūksta ir... tada aš valgau tai, ko aš noriu (V2,848-859).

Baigiant maisto raciono pasikeitimo temą, kyla klausimas, ar pačios moterys kaip nors aiškina šiuos savo pokyčius? Dauguma – ne, dažniausiai tai beveik priimama kaip dar viena „*buvimo nėščia dalis*“, tačiau Silva savo naują pasišlykštėjimą mėsa ir perėjimą prie vegetarizmo sieja su mėginimu suprasti, kas yra mėsa arba kūnas, ypač kai jai dar sunku suvokti savyje esantį vaikelio kūną:

It's psychological rather than / rather than my stomach saying: "Oh, it's not delicious". It did say "it's not delicious", I would admit to that / it's much more of my mind cutting flesh, chicken the same, it's like, it's all revolting (...) I can only assume it has got to do with my mind dealing with what is flesh and what is / because I mean this is / I can imagine him spiritually in my stomach. Eh... it's very hard to imagine / feeling his little arms and feeling his little legs, and holding / you know / physically holding his little body. It's still very much spirit to me, and... maybe that has something to do with me trying to come to terms with the actual living being that's, you know, little person (laughs) (S2, 700-731)

Antra moterims svarbi tema – **naujų mitybos įpročių atsiradimas** – dažniausiai susijusi su didesniu rūpinimusi savimi. Jau citavau Eglę, kuri

⁵⁰ *Fish is / I have always loved fish and I can't eat it through my pregnancy, it tastes like rotting matter to me, it tastes / smells like rotting matter and it tastes like its rotting. Red meat I can eat, at the beginning of my pregnancy I actually sort of needed it, I sort of had times when I / but, oh, the thought of cutting open a steak or something at the moment / it's abhorrent. I can't* (S2, 693-714)

skaudžiu sau būdu išmoko prisižiūrėti, valgyti reguliariai ir nekompensuoti miego trūkumo maistu. Fiona irgi jau išmoko, kad jai viskas pagerėja, kai tik ji gerai maitinasi ir sportuoja (F2, 111-113). Tuo tarpu Kamila man papasakojo, kad ji vengia valgyti iš anksto paruoštą maistą, ėmė įtariai į jį žiūrėti:

I don't like eating things out of sandwich shops as well, you know ready-made meals and sandwiches and things I just feel a bit suspicious of them, I don't feel appetized by them, I think I'm subconsciously probably thinking well maybe it's got germs in it or where's that come from and I'm making my own sandwiches / my own sandwiches much more, carrying bits of food around with me ... just ... yeah, not being / just being more careful, I guess (C2, 504-511)

Manau, naujo įpročio susiformavimas rodo nemažą sveikesnei mitybai teikiamą reikšmę. Reikėtų čia paminėti, kad žiūrint į visus interviu, akivaizdu, kad nėštumo metu daugiau ar mažiau, tačiau absoliučiai visos moterys pasakoja apie pagerėjusius savo mitybos įpročius, kuriuos, kaip jau kalbėta aptariant Silvos pirmąjį interviu, dauguma žada tęsti ir vaikeliiui gimus. Taip pat šiek tiek ironiška, ypač po to, kai aptarėme Silvos kūdikio ir jos valgomos mėsos paralelę, kad pats Kamilos čia pavartotas žodis, išvertus iš anglų kalbos, reiškia ir „*gemalą, embrioną*“ (angl. „*germ*“). Tad, jei žengtume žingsnelį toliau ir šis žodis būtų laikomas kalbos klaida, atskleidžiančia sąsąmoningą Kamilos baimę, galėtume galvoti, kad ji šiuo metu nepasitiki nei aplinka (kiti žmonės gali gaminti ką nors jai pavojingo), nei vidumi (jau paruoštame maiste reikia saugotis to, kas yra jos viduje – kažko potencialiai besivystančio).

Trečia šiame nėštumo etape su maistu susijusi ir beveik visų moterų minima tema – **tikėjimas, kad jos privalo turėti kokius nors keistus su maistu susijusius įgeidžius**. Ši beveik anekdotinė tapusi su nėščiosiomis siejama nuostata yra paliečiama dažnai susigėdus, kad jokių ypatingų ar įspūdingų įgeidžių nebuvo, tarsi tuo jos beveik nuviltų mane. Pavyzdžiui, Fiona, nors ir neklausama, man sako: „*manęs iš tiesų nekamavo jokios (...) užgaidos*“ (F2, 124-125). Tą patį tarsi mane įtikinėdama pasakoja ir Saulė: „*Ne, nebuvo nei pradžioj kažkaip, nei / būdavo ten kažko rauginto dar pradžioj, bet vat taip va, kad kažkokio patiekalo staiga užsimanyčiau... Ne, nėra tokio. Man ir pačiai keista, kad kažkokių specifinių norų, ne*“ (E2, 174-

178). Šiokią tokią keistumą pavyksta prisiminti Kamilai, nors ji irgi abejoja, ar tai buvo įnoris:

I haven't had (...) any cravings. The strangest meal that I had, which might have been a craving, I don't know, was... umm... lamb chop and then a Mars bar so straight after, and nothing else just meat and chocolate so maybe that was a craving... yeah... (C2, 479-483)

O Fiona sako drąsiau nei paprastai dabar reiškianti savo norus ir pageidavimus, taip pat ir susijusius su mityba. Tai jai daryti lengviau, nes „*kai padarau ką nors truputį pamišusio ar šokiruojančio man patinka sakyti, kad Draugelis [jos būsimas kūdikis] mane privertė tai padaryti*” (F2, 165-166).

Šioj vietoj vis dėlto labiausiai išsiskiria Saulės santykis su savo kūnu ir jo norais. Jai kalbant apie mitybą, panašiai kaip ir apie kitus dalykus jos gyvenime, labai svarbus tampa žodis „reikia“, tuo tarpu kai jos kūno norai ir poreikiai jai pačiai tarsi nėra aiškūs:

Kitą kartą būna jo atrodo va ir pykina, ir vis tiek valgau. A: *o būna kartais taip?* Jo, ir atrodo nenori, ir toks va, nežinau pats, ko nori. Va toks yra. Atrodo, ir valgyti jau reiktų, va ir tarpas didžiulis toks labai, ir toks pykinimas yra. Ir kartu ir vėl nežinau, ko pats / nu tada ne daug taip kažkiek nedaug taip palesioji... A: *Kaip suprantat, kodėl jums dabar toks sunkumas su maistu?* Maisto tas toksai? Valgyti net nežinau... Kad dabar labai jau va to tokio apetito, kad nelabai.../ nėra, bet taip, kad ir jo nebūtų nėra. (E2, 138-153)

Tačiau, viso interviu su ja kontekste, galima spėti, kad jos dabartinė strategija tarsi ignoruoti savo kūno poreikius gali būti susijusi bent su keliomis priežastimis. Visų pirma, Saulė, nors ir spyriojasi („*yra juk ir [mažiau](...) sveriančių (liūdnai juokiasi)*“; „*juk vis tiek nuo sudėjimo priklauso*“), bet **labai rimtai traktuoja gydytojos jai išsakytus žodžius**, kad jos kūno svoris nėštumo pradžioje „*buvo per mažas*“ (E2, 130-138). Antra priežastis, manau, galėtų būti ta, kad, kaip ji ***jaučiasi jau pridariusi mitybos klaidų***, kai nežinodama apie savo galimą angliavandenių apytakos sutrikimą, valgydavo tai, kas jų daug turi, t.y. tai, ko jai „*negalima*“ (E2, 1003-1006) (beje, iš tiesų ši liga, kaip ir cukraligė, jai dar nėra diagnozuota, tik įtariama dėl paveldėjimo). Galiausiai įtakos turi ir ***jos noras būti gera jai maistą šiame periode ruošiančiai mamai*** (mudvi kalbamės vasaros antroje pusėje ir Saulė daug laiko praleidžia pas savo mamą, sode):

O taip tai nelabai ir pati ką sau gaminuos (...) Paimi, kas greičiau, kas po ranka yra. Nu, trupučiuką gal ir riebiau pradėjau valgyti. (...) Nu ir sako, sviesto

reikia, tai aš ir syiesto to tepu. Ten vėl pieno su uogom dabar pradėjau, tai, aišku, ir batonas šalia (liūdnai juokiasi). Va tokių visokių. Arba ant pavalgius dabar užsigerti - niekad to nedarydavau, dabar žiūrėk arbata su sumuštiniais, kai būdavo atskirai valgoma (E2,156-166).

3.2.2.4. Krūtinės pokyčių ir skausmų įprasminimas. Regis, smarkiai besikeičianti ir labai šiuo metu jaučiama krūtinė minima beveik visų moterų. Apie jos intensyvų augimą kai kurios moterys kalba džiugiai (pvz., Vaida: „*visą laiką pas mane krūtinė buvo maža, tai su didele labai malonu! (juokiasi)*“ (V2, 313-314); Saulė: „*džiugina, džiugina, krūtinės [pasikeitimas] tai džiugina (nusijuokia). Ir pačiai keista (juokiasi)...*“ (E2, 738-739), o kai kurios tai vertina sarkastiškai (pvz., Fiona netgi piešia save su nusvirusiomis krūtimis, komentuodama: „*viskas pajudėjo [žemyn] pietų kryptimi...*“ (F2, 211). Dar kitos, pvz., Eglė, didėjančias krūtis mato kaip atsisveikinimą su savo „*patogiomis*“, jaunatviškomis krūtimis ir supanašėjimą „*su tomis vargšėmis didžiakrūtėmis merginomis*“. Tokios krūtys, anot jos, fiziškai apsunkina galimybes keliauti ir skatina daugiau laiko leisti namuose, o tai ją liūdina, nors gal ir pravers, susilaukus vaikelio:

Smaller breasts, so they / I don't know, felt just kind of nice and more convenient, maybe. I don't know just before pregnancy I used to hike a lot / up in the mountains / so it made me feel that I could move everywhere but now I feel like those poor girls, you know, who are very full breasted (Z2,125-129)

Be to, moterims tai, kaip jų pasikeitusias krūtis vertina jų partneriai, yra kur kas svarbiau, nei kaip jie vertina beveik bet kurią kitą jų kūno dalį. Saulė, regis, todėl labai džiaugiasi savo krūtimis, nes susilaukia komplimentų iš vyro („*sako, kaip karlsoniukas, ten / labai vat krūtinė didelė labai patinka*“ (E2, 1285-1286). Tuo tarpu Eglė ir Silva, nesulaukiančios tokių komplimentų, sako, kad stengiasi apie jas negalvoti. Tačiau, pvz., piešdama save, savo krūtis Silva teigia, kad jos krūtinė jai atrodo „*išplatėjusi ir geidulinga*“, kad ji „*nežino*“ ir, jai „*iš tiesų nerūpi*“, kaip ji atrodo kitiems (S2, 1241-1244). Eglė taip pat prasitaria apie komplimentų dėl savo krūtinės trūkumą ir paklausta apie savo jausmus bando atsakymo išvengti ir teigia, kad „*nežino*“, kaip dėl to jaučiasi, bei priduria galvojanti, kad „*žmonės turi skirtingus kūno tipus*“ (Z2, 120-121).

Be to, krūtinės vidiniai (arba proprioceptiniai) pojūčiai skatina moteris savo krūtinę apibūdinti kaip „mamišką“ (Silva), „skaudančią, maudžiančią, duriančią“ (Vaida) ir „niežtinčią“ (Fiona). Tačiau taip pat iš to, kaip apie tai kalbama, galima suprasti, kad krūtinės didėjimas, pieno liaukų veiklos suintensyvėjimas, nemalonūs pojūčiai ir net su tuo susiję gyvenimo įpročių pasikeitimai moterų priimamami kaip natūrali nėštumo dalis, nes motiniška krūtinė beveik prilyginama didelei krūtinei, skatinančiai sėslumą, buvimą namuose (Eglė, Silva). Todėl dabartiniai nepatogumai su ja beveik primena aliuziją į vėliau gyvenimą galintį apsunkintį poreikį maitinti kūdikį krūtimi viešose vietose (Fiona). Būtent Fiona (F2, 138-140) kalba apie savo dabartinį sunkumą „su nuolat niežtinčia bei keliančia norą pasikasyti krūtine būti viešose vietose“, ir priminsiu, kad būtent ji kalba apie savo įprotį daugybę laiko praleisti bibliotekose ar rašyti kavinėse ir dvejones, kaip tai jai seksis vaikui gimus.

3.2.2.5. Prieštaringas išaugusio kūno jautrumo vertinimas. Pusė tyrimo dalyvavusių moterų savo kūną ir save šiuo metu vertina kaip kur kas jautresnes aplinkai nei paprastai. Tačiau dvi dėl to linkusios save daug labiau saugoti, rūpintis, o viena – kaip tik džiaugiasi, kad kartu su nėštumu išaugęs kūno jautrumas padidina jos kūno atsparumą aplinkoje gresiantiems pavojams. Pavyzdžiui, Eglė pasakoja: „dabar aš labai jautri. Kartais, mano vyras kepa ką nors, aš [jam] sakau: „uždaryk virtuvės duris, negaliu pakelti to kvapo (juokiasi)“ (Z2, 178-180). Saulė taip pat skundžiasi:

Mane užpykina / tokių yra / vairuojant, jo, yra tokių stresiukų. Nelabai ir norisi važinėti. Labai stengiasi dabar vyras jau ir per duobes tas / nes ir tas duobes va dabar labai jauti / labai smarkiai. A: O kai sakot „užpykina“, kas realiai su jumis tuo metu vyksta? Va, toks kažkoks va man ir suptis / ir su vestibuliariniu / vestibuliariniu aparatu kažkas (...) kaip mažus vaikus užsupuoja (E2, 263-273)

Tuo tarpu Vaida kaip tik džiaugiasi, kad kartu su nėštumu išaugęs kūno jautrumas padidina jos kūno atsparumą aplinkoje gresiantiems pavojams:

„Nejmanoma, negali nėščia moteris nukrist ant pilvo arba jina turi visiškai nebejausti savo kūno... Va, tu vis tiek kažkaip pasisuksi ant kelių krisi, ant rankų krisi, bet tu niekada nekrisi ant pilvo (juokiasi)“ (V2, 201-212)

Dabar pereisiu prie trečiosios antrojo nėštumo trimestro metatemos aptarimo.

3.2.3. Kūno vidinių ir išorinių ribų neaiškumas

Skaitant moterų antruosius interviu, ryškėja, kad šiuo metu moterys jaučia ypatingą sumaištį tarp to, kas yra jų viduje, ir to, kas yra išorėje; tarp to, kas yra jų, joms priklauso, ir to, kas yra ne jų, joms nepriklauso. Tarsi anksčiau buvusi tokia aiški riba (akivaizdi ir jau aptartame Silvos pirmajame interviu), šiuo metu ima trūkinėti.

Visų pirma, rašydama apie maisto įnorių pamokas jau pažymėjau, kad Silva ir Kamila labai susieja tai, ką priima į save iš aplinkos, ir tai, kas yra jose. Silvai, kuri anksčiau valgė mėsą nesusimąstydama, dabar negyvi kažkokio gyvūno ar žuvies kūnai primena jos mėginimą suprasti, kokį kūnelį ji nešioja savyje. Kamila, tarsi norėdama suvokti, ką ji valgo: „*galbūt jame yra mikrobu [dar galima versti – ,savaimė augančių kultūrų]?*“ (C2, 508-509), ieško atsakymo į klausimą, kas glūdi joje: „*pradžioje [įsivaizdavau] mažą prisikabinusį kirminą (...), [dabar] neįsivaizduoju tai (angl. „it“), nematau tai (angl. „it“), netgi padariusi echoskopinį tyrimą ir pamačiusi tai (angl. „it“) ekrane (...), aš negaliu matyti, tai (angl. „it“) per mažas*“ (C2, 761-767).

Taip pat moterys kalba apie savo vidinės būsenos susiliejamą su aplinka. Pavyzdžiui, Kamilai ir Vaidai šiame periode įvykusios jų vestuvės kuria vidinio saugumo, ramybės, stabilumo jausmą, sąsają ar net grįžimą (pvz., Kamila, C2, 401-404) prie ilgamečių šeimos religinių tradicijų. Vaidai gamta, netgi oras, rezonuoja su jos nuotaika šio jai svarbaus asmeninio įvykio metu. Kamila, Silva, Vaida, Eglė ir Saulė kalba apie dvigubą laukimą – savų namų ir vaikelio atėjimo į šį pasaulį, visoms joms labai svarbu ruošti savo aplinką, žinoti, kur gyvens pagimdžiusios. Kelios iš jų net svajoja apie gimdymą namuose (Saulė, Vaida), buvimą ir džiaugimąsi namais (Silva, Kamila, Vaida), visos dažnai vartoja frazę „*savuose namuose geriau ar geriausia*“, kitos jaudinasi, kad „*negali nurimti*“, „*įleisti šaknų*“ (angl. „*am/feel unsettled*“), nes

teigia, kad dar nežino, kur konkrečiai gyvens (pvz., Eglė) ar nesijaučia visiškai įsikūrusios (pvz., Kamila). Tačiau aplinka ir netgi, sakyčiau, išsiplėtusi moterų savastis neapsiriboja vien savų namų ruošimu – kai kurios pasakoja apie išaugusią aplinkos – savo gyvenamo miesto, parkų, viešųjų zonų (Eglė, Silva) reikšmę savo gerovei.

Be to, moterims ramybės neduoda neaiškos jų pačių fizinių ir finansinių galimybių ribos. Jau buvau minėjusi Saulės dabartinį sunkumą pajusti savo fizinių galimybių ribas. Ji, jei kiti neperspėja, dirba tol, kol atsigula „*toks kaip šlapias skuduriukas*“ (E2, 602-603). Tuo tarpu Vaida teigia negalinti „*apsibrėžti pinigais (...) Tai vat tas dovanų pirkimas paprastai paskui baigiasi finansiniu fiasko*“ (V2, 748-755). O Silva, nors ją „*visi*“ bando sustabdyti, absoliučiai neturėdama jėgų „*niekam*“, nes „*dar vis tokia pavargusi*“ (S2,467), ir, tarsi ignoruodama savo finansines ribas, nors dar per pirmąjį interviu kalbėjo, kad vargu ar gali išlaikyti savo namą (S1, 528-530), dabar planuoja samdyti statybininkus („*statybininkai persikelia gyventi pas mus*“) ir pradėti savo namų pertvarkymą. Tikisi jį pabaigti prieš vaikeliai gimstant, „*per devynias savaites*“ (S2, 561-573) (įdomi paralelė su devyniais nėštumo mėnesiais).

Tačiau galiausiai, ko gero, dažniausias šiuo metu neaiškumas, kas yra jų dalis, o kas ne, pasireiškia santykiuose su aplinkiniais žmonėmis ir jų „*vidiniais žmogučiais*“. Tai dabar ir aptarsiu.

3.2.3.1. Siekis surasti vidinę ribą ir kūdikį. Kalbant apie moterų santykį su jų kūdikiais, antrasis nėštumo trimestras, regis, joms visų pirma svarbus tuo, kad moterys bando suvokti savo vidinę kūno ribą, atskirti, kur baigiasi jos ir kur prasideda kažkas naujo – jų kūdikis. Tai nuostabiai atskleidžia Silva:

It's very much you feel [] / I feel he is cuddling me, I feel he is on the outside of me not inside of me, even though my skin is over the two of us. I was walking to work the other day and I felt like a kangaroo with the jerry in the pouch, I feel my stomach is not my stomach any more, it's his stomach that he is living in and its, I have got two separate things, two separate bodies now (S2, 815-822)

Įdomu, kad šiuo metu Silva, savo nuostabai echoskopijos metu sužinojusi, kad jos taip laukta „*maža nuostabi mergaitė*“ iš tiesų yra berniukas, šiame interviu ilgą laiką ir išsamiai man pasakoja apie su tuo susijusį savo sąmyšį ir kaltę. Sumišusi ne tik dėl savo kūdikio buvimo vietos („*viduj/išorėj*“), bet tarsi painiojasi ir įvardžiuose kalbėdama apie save, tarsi priimdama, tarsi atstumdama savo jausmus („*tu jauti/ aš jaučiu*“), sakosi besijaučianti taip, tarsi ji, viena vertus, turėtų „*du atskirus dalykus, du kūnus*“, o, kita vertus, tarsi „*jus pilvas nebebūtų jos*“.

Kiek vėliau Silva tarsi atranda kompromisą: vaikas siekia artumo su ja, todėl jis ir būna prisiglaudęs: „*toks jausmas / toks jausmas tarytum tai [vaikas] nebūtinai mano viduje, bet jis nepaprastai arti manęs ir jis nori būti su manim, jis nori apkabinti mane*“ (S2, 327-329); be to, tai vyksta nuolat ir tai ją džiugina: „*iš tiesų jis nuolat apsikabinęs mane, kas aš manau yra žavus patyrimas*“ (S2, 451). Tačiau, nepaisant tokių jos išvadų ir netgi nedrąsios kūdikio nepriklausomos egzistencijos pripažinimo (Silva teigia, kad „*jo gyvenimas jau prasidėjo, ir, kad jei jis mirtų gimdamas, jis jau būtų turėjęs kažkokį gyvenimą*“ joje (S2, 310-312), pagaliau, kalbėdama apie vaiką, ima vartoti įvardį „jis“, visgi, piešdama save, Silva tarsi vėl parodo besitęsiantį savo vidinį sąmyšį, kai tarsi vienu įkvėpimu sueiliuoja: „*juokinga maža būtybė jis [vaikelis] yra! Juokinga, išties nežiūriu į save*“(S2, 1260).

Panašus siekis surasti savo vidinę ribą ir sąmyšis išryškėjo ir kitų moterų pasakojimuose. Kai kurios moterys netgi tiesiogiai formuluoja, kad jų kūnas joms gali suteikti džiaugsmo tik tuomet, kai jos gali save atskirti nuo savo kūdikio savyje. Pavyzdžiui, Kamila man teigia: „*tu visada manai apie tai [kūdikį], kad tai tavo kyšantis pilvas*“ (C2, 699), o paskui priduria, kad nėštumui augant ir jai ėmus nešioti nėščiosioms skirtus rūbus, ji jau gali džiaugtis savo pilvuku, nes „*tai [kūdikis] jaučiasi tarsi jis dabar nebūtų aš, jaučiasi kaip kažkas kitas, jaučiasi kaip / taip / tai ne aš storėju, tai kūdikis yra labai / vis labiau ir labiau akivaizdus*“ (C2, 728-731). Taigi ar pilvas yra mano dalis ar ne? Ar kūdikis yra gyvas ar negyvas daiktas (vartojami žodžiai „*kažkas*“, „*tai*“ (angl. „it“)?

Fiona irgi painiojasi įvardžiuose, pvz., apie save „*tu visada manai*“. Eglė man taip pat prisipažįsta, kad jai šiuo metu sunku atskirti savo kūno vidinius procesus, pvz., savo virškinimą nuo kūdikio judėjimo. Ji vėl antruoju asmeniu kalbėdama apie save prasitaria negalinti pasitikėti savo kūno pojūčiais: „*tu negali iš tiesų pasakyti, ar kažkas spaudžia [žarnyne], ar tai iš tiesų kūdikis kažką bandantis (juokiasi) padaryti viduje*“ (Z2, 22-23). Ji racionalizuoja tai tuo, kad gal kūdikio judesiai kol kas labai „švelnūs“ (Z2, 764-766). Be to, galim pastebėti įdomią detalę, kad Eglė bet kokį skausmą ar nemalonų jausmą savo kūno viduje priskiria sau, savo kūnui, o kūdikį, painiodamasi, girdi ji jo judesius ar jaučią⁵¹, įsivaizduoja žaismingai kaip besivartančią žuvytę:

I think that's what it [kūdikis] feels / mostly as if someone just flips over or something, so it really feels like swimming, you know and / so, but it's / and if there are any sharper pains or something, I always think it's just digestion or something (laughs) (Z2, 730-733)

Silva brėžia paralelę tarp savo šlapimo pūslės ir vaikelio. Jei pradžioje jai neleisdavo miegoti, kaip ji mano, jos pačios dažnas noras šlapintis, tai dabar tą pačią žadinimo funkciją atlieka jos iščiose judantis vaikelis, tarsi „pratindamas“ ją prie to, kai ji jau realiai sūpuos jį savo rankose („*buvo keista nepabusti / būti pažadintai savo šlapimo pūslės, bet būti pažadintai kūdikio*“ (Silva, S2, 587-589)).

Vaida jau pirmajame savo interviu (11-tąją savo nėštumo savaitę) kalba apie panašią sumaištį, kai ji buvo „*tarsi atsidūrusi savo viduje*“ (V1, 183-187), o antrajame interviu (25-tą nėštumo savaitę) ji sako, kad ši sumaištis tęsėsi kurį laiką tarp mūsų pokalbių: „*jaučiau, kažkas dar nežinia kas – ten judesiai ar ten šiaip kokios žarnos gurkteli*“ (V2, 174-176). Be to, dabar ji savo vaiką jaučia taip, tarsi jis tuo pačiu metu būtų jai kaip niekad artimas, „*pats tas artumas*“ (V2, 160), ir tuo pačiu „*jau savarankiškas, atskiras*“ (V2, 163-164). Saulė džiūgauja, kad jos vyras sakosi „*jau atseit išgirdęs (juokiasi), (...) kažkas ten krebžda*“ (E2, 654-656). Fiona teigia besijaučianti taip, tarsi „*savyje nešiotų paslaptį*“ (F2, 159) ir nenori būti laikoma tik indu ar kontaineriu (*angl.* „*a vessel*“ (F2, 162)) vaikui augti, tačiau ir ji klumpa tarp „mes“ ir „aš“,

⁵¹There is a kind of strange sounds, like if you had / as if when you drink too much water and afterwards you are trying to do some exercises, you know (laughing) (Z2, 740-742)

atskleisdama savą painiavą arba sumišusią ribą, kai teiginys pradedamas žodžiais: „*MES esame tame kartu...*“, o baigiamas „...*tad, žinoma, Aš pasirūpinsiu SAVIMI*“ (F2, 88-90).

Kita vertus, pasidomėjus moterų kūdikių vaizdiniais, paaiškėja, kad jie labai pasikeitė, lyginant juos su pirmuoju trimestru. Pirmajame trimestre vaizdiniai buvo labiau neigiami: „*dėlė*“, „*siurbėlė*“, „*kirmėlė*“, „*virusas ar liga*“ (Kamila), „*atimantis iš tavęs tai, ką turi geriausio*“ (Eglė) ar „*piktoji dvasia*“ (Silva) ar paremti vadovėlinėmis nuorodomis bei vaizdu echoskopo ekrane (pvz., mažas kaip obuolio sėkla, tad vadinamas „*obuolio sėklyte*“ (Eglė); suriestas kaip krevetė, tad vadinamas „*krevete*“ (Silva); besipumpuruojančiomis galūnėmis, tad vadinamas „*pumpurėliu*“ (Fiona)). Tuo tarpu dabar, antrajame trimestre, nors ir išlieka jausmas, kad kūdikis gadina kūną, „*indamas iš manęs [to kalcio]*“ (E2, 727) ar „*mano kūnas senka dėl to, ką kūdikis ima iš jo*“ (S2, 798), šie jausmai ir kūdikių vaizdiniai tampa labiau įkūnyti (paremti savais pojūčiais) dažniausiai dėl to, kad jau pradedami justti kūdikių judesiai.

Apie kūdikių judesius jau kalba absoliučiai visos moterys, tačiau priklausomai nuo judesių patys kūdikiai yra suvokiami arba kaip labai švelnūs ir meiliai apsikabinantys („*pasakiška būtybė*“, „*miškų dvasia*“ ar „*besiglėbesčiuojantis beždžioniukas*“ (Silva)) arba kaip tik kaip besispardantys („*arkliukas*“ (Silva)), sustingę ar plaukiojantys („*avokadas*“, „*žuvytė*“ ar „*delfinas*“ (Eglė)). Vis dėlto dažniausiai kūdikiai dar tebėra labai idealizuojami („*labai gražus*“, „*labai puikus*“) arba sudievinami („*pasakiški*“, „*dvasios*“), tačiau jiems jau priskiriamos žmogiškesnės savybės, pvz., „*pomėgis stebėti*“, „*apsikabinti*“, „*žaisti ar išdykauoti*“ (Silva). Vis tik, kaip matyti, ta pati moteris gali turėti keletą skirtingų epitetų savo vaikui pavadinti, o kai kurie vaikų vardai patys gali turėti daugialypę (pvz., Vaidos „*teletabis*“, Fionos „*buddy*“⁵²) reikšmę.

Trečias pasikeitimas ir dar viena nauja tema – bendra fizinė taktilinė „veikla“ su vaiku. Pavyzdžiui, Fiona man pasakoja: „mes... *esame komanda*.

⁵² „Buddy“ Amerikos anglų kalboje turi bent keletą reikšmių – „pumpurėlis“ ir „draugelis“.

Man patinka bendrauti su Draugužiu, kai išeinam pabėgioti. Jaučiuosi tarsi supčiau jį... jį, kad užmigtu” (Fiona, F2, 161-165). Vaida džiaugiasi: „*labai įdomu matyti, kai atsiguli ir matai kaip pilvas kilnojasi (juokiasi)*“ (V2, 333-334). Joms pritaria ir Silva: „*kai jis juda, mes turime mažus / mes linksminamės kartu*“ (S2, 329-330), vėliau dar patikslindama: „*man pavyko jį pakutenti. Pajutau jo nugarą labai arti savo išorės, sukau mažus ratukus ir jis ėmė spurdėti*” (S2, 362-364). Apskritai visos moterys (Silva, Saulė, Eglė, Kamila, Fiona, Vaida) sako, beveik nuolat laikančios ranką ant savo pilvuko / savo kūdikio – tarsi sveikintusi⁵³, tai matyti ir jų laikysenoje, ir jų piešiniuose (žr. 8, 9 pav.).

8 pav. Silvos savęs piešinys antrojo interviu metu.

9 pav. Eglės savęs piešinys antrojo interviu metu.

Ketvirtas pasikeitimas – su kūdikio lyties įsivaizdavimu besikeičiantis vidinio atstumo nuo kūdikio patyrimas. Dauguma moterų norėtų žinoti kūdikio lytį, nors ir ne tai joms svarbiausia⁵⁴. O tos moterys (Eglė, Vaida, Silva, Kamila), kurios garsiai spėliojo apie savo kūdikio lytį interviu metu, teigia, kad jei žinotų, kad laukiasi mergaitės, „*jau dabar jaustųsi arčiau jos*“, „*norėtų labiau ją globoti ir saugoti*“, „*kūdikis būtų labiau jos, nei vyro*“ (Eglė, Vaida,

⁵³ A: I notice that you are touching your belly now... I know - he is kicking which is nice. Oh, I love rubbing my tummy at the moment, saying "hello" to him constantly (S2, 844-848)

⁵⁴ Kai tu nėščia, už viską labiausiai nori, kad tas vaikas būtų tikrai sveikas (V2, 453)

Silva). Ir tik viena Kamila teigia, kad „*norėtų berniuko, nes jos šeimoje, kur augo trys seserys*“, tai būtų įdomu (C2, 779-792). Beje, išskyrus Silvą, kuri įsitikinusi, kad žiūrint echoskopu jau sužinojo savo kūdikio lytį ir labai išgyvena, kad laukiasi berniuko, dauguma jų dar gyvena dvejonėse ir vartoja įvardžius „*jis...ji*“ (Fiona) ar subendrintą žodį „*teletabis*“ (Vaida), rodančius jų atvirumą (bet ir sąmyšį) abiem galimybėms. Bent keletas jų (Eglė ir Vaida) susapnuoja sapnus, tarsi „padedančius“ atskleisti jų vaiko lyties dilemą, nes susapnuojami tam tikros lyties kūdikiai, tačiau Eglė⁵⁵ konstatuoja, kad sapne susipainiojo, ar tai buvo vyriškas lyties organas ar virkštelė. Lyties neaiškumas jai, kaip ir kitoms, tik dar labiau prisideda prie bendros sumaišties.

3.2.3.2. Siekis nustatyti išorines ribas arba „Kieno tai kūnas?“

To tarsi manęs, tarsi savęs klausia moterys šiame nėštumo trimestre, susidūrusios su joms netikėtu požiūriu į save iš aplinkui esančių mažiau pažįstamų žmonių, kolegų, bendradarbių, gydytojų, visuomenės apskritai. Štai taip man savo pasipiktinimą išsako Fiona:

Suddenly you are pregnant and you become public property (...) it makes me.... as if...I am ... under public scrutiny all the time and often eyed suspiciously. Some people speak to me as though I were merely "a vessel" for this growing child. (...) Just don't tell me what to do! And why is that when you become pregnant suddenly your most intimate organs and most private of bodily functions become topics of general conversation?! PLEEE-ASE! (suddenly moves her whole body) (F2, 82-95)

Fioną pikтина jai netikėtas, nelauktas (angl. „*suddenly*“) jos išorinių ribų nepaisymas, peržengimas. Jos traktavimas tarsi ji būtų tik indas vaikui nešioti, staiga praradęs bet kokią sugebėjimą pasirūpinti savimi ar, dar blogiau, įtarimą kelianti potenciali būsimo visuomenės nario žalotoja. Tad, turint omenyje šį Fionos jausmą, visai nestebina, kad ji siekia išsaugoti tam tikrą atstumą nuo tokios aplinkos reakcijos, vengia gydytojų (F2, 198-200) ir, naudodamasi tuo, jog dar labai nesimato, džiaugiasi nėštumo paslaptį kol kas galinti išsaugoti nuo daugumos savo kolegų ir studentų (F2, 159-161).

⁵⁵ [pabudusi po ją painiojančio sapno] I just understood that I don't know anything (laughs) / I really can't tell, so it's / but, I think, I would like to know / I just / I really want to know whom I should talk to, these obstructions, I don't know (Z2, 276-278)

Silvą, pirmajame interviu baiminosi dėl būsimo per didelio aplinkinių veržimosi į jos intymią erdvę ir planavo, pilvukui padidėjus, jį paskelbti „*neliečiamu*“. Tačiau šiuo metu ji sušvelnina savo ribas ir, nors daugumai neleidžia savęs čiupinėti, artimus draugus prisileidžia, aiškindama tuo, kad „*norėtų sumažinti savo kūno atskirties kitiems, ypač vyrams, „kurie to [nėštumo] negali patys patirti, jausmą*“ (S2, 1013-1030). Tačiau labiausiai ši kūno nuasmeninimo dilema iškyla moterims susidūrus su sau nauja profesine grupe – akušerėmis ir ginekologais/-ėmis. Pavyzdžiui, Vaida, identifikiuodamasi su savo drauge, piktinasi, kai gydytojai nėščias ar gimdančias moteris sutapatina su jų besilaukiančiu kūnu:

Mano draugė viena gimdė universitetinėje ligoninėje, nu ten kur [negaliu iššifruoti]. Sako, ateina studentų šaika į palatą ir jiems sako: „va, matot pieno kiekis nuo krūtų dydžio nepriklauso, va, matot kokios mažos krūtys, o pieno turi“, „ateikit“, maždaug, „pačiupinėkit“ (juokiasi). Taip kad būna ir dabar dar kuriozų visokių (juokiasi) (V2,700-705)

Panašų išgyvenimą patiria ir ji, kai gydytojai kalba taip, tarsi jos ten nė nebūtų: „*man darė echoskopą ir šneka pats sau tas gydytojas ar seselei, aš nežinau, kam ten (juokiasi), tokiu rimtu veidu: „mm, placenta užpakalinėj pusėj, mm“, o tu sėdi ir galvoji: „viešpatie, ką tai reiškia užpakaly, o čia yra gerai? ar blogai? (juokiasi)*“ (V2, 458-463). Ir Vaida tęsia, kad visgi nors ji ir mylėtų vaiką visoki, jai labai rūpi, kad jam būtų viskas gerai, tačiau iš gydytojų aiškumo ji nesulaukia (V2, 463-466). Be to, Vaidai blogai atrodo ir tai, kad gydytojai netiki pačia nėščia moterimi, jos pojūčiais⁵⁶. Panašų akušerių požiūrį į save jaučia bei individualaus kontakto pasigenda ir Kamila:

The medical profession I've found really hands off, and sometimes I'm worried, that I haven't, you know, I feel like I'm not... / I think, hang on / I haven't / you know, I'm not being asked enough, I'm not being, you know, worried about enough (...) so I had very / I had four or five really short appointments saying 'you're OK, yeah?' A: So when you say that they are just hands off - what do you mean? C: Checking your urine, blood, etc. but not talking which I miss (C2, 811-824)

Kitų moterų santykis su medikais yra dinamiškas. Pavyzdžiui, Silva, kaip jau rašiau, pirmajame interviu man teigusi, kad akušerės – nuostabios,

⁵⁶ *Aš tai labai anksti pajutau [vaikelio judesius], nes mano gydytojai, kai aš pasakiau, tai ji dar net nieko neįrašė į tą grafą, kur reikia ten judesius žymėti, nes jaučiu, kad pagalvojo / nu, nepatikėjo (juokiasi) (V2,170-173)*

rūpestingos moterys, kurioms ji buvo linkusi atiduoti visą atsakomybę už savo kūną ir jo vidinius procesus, dabar, sutikusi daugiau akušerių, ne tokių mandagių ir netgi agresyvių, susvyruoja, ar jos priims „*jai asmeniškai geriausiai sprendimus*“, kol kas jas nepatikliai „*stebi*“, baiminasi galimų „*nesusišnekėjimų*“ (S2, 1045-1050) ir pamažu ima suprasti, kad gali, o gal net ir turi, susigrąžinti atsakomybę už su savo kūnu susijusius sprendimus (S2, 974-977).

Tiek Saulė, tiek Eglė, nors pastarajai teko ilgai ieškoti sau tinkančios gydytojos ir patirti visą virtualią nesėkmingų susitikimų su medikais, bereikalingų, kaip jai atrodo, brangių testavimų, dabartines savo gydytojas linkusios kone idealizuoti, jų žodžius priimti kaip tiesioginius imperatyvus: („*aš privalau juos [judesius] justi (...) nes mano gydytoja (...) sakė, aš privalau juos pajusti tiesiog dabar*“ (Eglė, Z2, 11-16); „*kalcio trūksta, bet (...)[kalcio] negeriam, gydytoja neliepia*“ (Saulė, E2, 728-731). Tačiau Saulė taip pat pastebi, kad gydytojos greičiausiai ne visada sako tiesą: „*tai supratau, kad nesako, ką ten jau...*“ (E2, 115), o kai jomis visiškai pasikliauji, gali būti padaromi neteisingi sprendimai savo kūno atžvilgiu: „*Paskui paprašiau, kad suleistų tų vaistukų į apatinį žandikaulį, tai pasakė, kad nekenkia, nu paskui man labai po kokių trijų valandų galva pradėjo svaigti, va tokia kaip būna, kai išgėrus ir lovoj guli ir viskas tau lubom eina, nu negali*“ (E2, 628-632).

Moterys jaučiasi tarsi pagautos: a) nori pasikliauti, klausyti tarsi išmintingesnio už save gydytojo, bet tada kažkas nuvilia (Saulė, Eglė); b) supranta, kad neįmanoma kontroliuoti savo nėščio kūno procesų ir tuo pačiu jaučiasi atsakingos už juos (pvz., Vaida⁵⁷); c) nori kūniškuose sprendimuose pasitikėti tik savo intuicija (pvz., sapnais, pojūčiais), bet tuo pačiu reikia išorinio patvirtinimo (pvz., tyrimai echoskopu (Vaida⁵⁸), medicininės

⁵⁷ Kiekvieną žmogų ten norima įterpti į tas lenteles ir kai tau pasako, kad kažkas yra *ne pagal lentelę*, tada protas suvokia, kad tai yra nieko baisaus, tai tiesiog yra *ne pagal lentelę*, bet pačiai yra nu kažkaip pasidaro va toks nerimas, nes tai yra *atsakomybė* (V2, 480-485)

⁵⁸ Gandrai tai labai pokštininkai (juokiasi). Man seniai darė echoskopiją (...) tą pirmą echoskopą kai ten viską pamatavo... ir daugiau po to nebedarė. Tai aš manau, kad darys jau vėliau (...) Tai vat tada galima bus pasižiūrėt, o dabar tai [kūdikio lytis] nėra aišku... (V2, 430-436)

literatūros paaiškinimų (Fiona⁵⁹, Saulė⁶⁰). Tad, viena vertus, moterys ieško „idealios“ medikės, akušerės (Fiona, Eglė, Silva, Vaida, Kamila), kurią radus tikimasi atsipalaiduoti, kita vertus, su medikais „kovoja“ jų vengdamos („vengiu gydytojų ir medicininių intervencijų“ (Fiona, F2, 200); „Tai sakiau, dabar (...) man vėl (...) paskirta, nieko neisiu, kad nu tiesiog jau, ką čia padarysi“ (Saulė, E2, 636-637).

Galiausiai, paradoksalu, bet nors pačios moterys protestuoja prieš tokį savęs sutapatinimą su savo kūnu, kur jų pačių jausmai ir pojūčiai niekam nerūpi, paklaustos, kaip jaučiasi, moterys pačios vengia kalbėti apie jausmus, vartoja medicinos terminus savo fiziniams pojūčiams apibūdinti (Silva: „*mano gimdymo kanalas*“, Vaida: „*kraujo kiekis*“, Saulė: „*momenėlis*“) ir dažniausiai apie savo besikeičiančio kūno procesus kalba tarsi apie simptomus: „*Dabar tai aš labai gerai jaučiuosi (juokiasi) (...) pirmais mėnesiais tai buvo per daug fiziškai... išsiekvodavau, mane labai pykino, labai ilgai, labai bjauriai. Man ten, aš labai pavargdavau visą laiką (...) Yra tokių smulkių nu / kaip fiziškai / va ėda rėmuo*“ [ir taip tęsia toliau] (V2, 138-150). Saulė į tą patį klausimą man atsako taip, kad aš beveik pasijuntu vizituojančia gydytoja: „*Nu, ką dabar / dabar šiek tiek jaučiuosi vis tiek šiek tiek, kad silpnesnė tokia, kad nu ir eiti tiek negali / tiek daug kaip anksčiau, tokia va, kad greičiau pavargsti tokia*“ (Saulė E2, 285-287). Silva net ir įvardija, kad dabar „*aš labiausiai esu pilvukas, nei visas likęs mano kūnas*“ (S2, 804).

3.2.4. Besiformuojantis kūniškas tapatumas

Bandydamos suvokti savo naująjį tapatumą, moterys kaip atskaitos tašką dažnai pasirenka kitus žmones. Štai Saulė viso interviu metu man tarsi pasakoja, tarsi derasi, kad gal dar ji nestora, tam pasitelkia palyginimą su savo seserimi (E2,763) bei savo vyro (E2,1298-1299), akušerės (E2,115-117;130), dantų gydytojos (E2,755) ir netgi savo mokinio tėčio ją padrąsinusius žodžius

⁵⁹ I've read everything I can get my hands on but I'm getting tired of the mainstream spiel. I have so many questions... (sighs) (F2, 32-36)

⁶⁰ Va tokių klausimų visokių, iškart tada puoli knygas žiūrėti, visose knygoje prisiskaitai... (E2, 582-583)

(E2,932-935). Moterys išlieka susirūpinusios, kaip jų augantį svorį vertina kiti žmonės, taip pat ir kaip jas mato aš. Tad panašu, kad moterys, siekdamos suprasti, įvertinti ir priimti savo besikeičiantį kūną, atsakymo ieško: a) stebėdamos savo santykius su artimais žmonėmis; b) stebėdamos savo partnerio reakcijas; c) ieškodamos į save panašių.

3.2.4.1. Vaidmenų verpetai. Artimiausioje aplinkoje moterys dažnai jaučiasi tarsi pakliuvusios į tikrus vaidmenų verpetus, kai neaišku, kas kuo rūpinasi.

Viena vertus, nepaisant to, kad anksčiau visiškai gebėjo pasirūpinti savimi, jos emociškai, o kartais ir fiziškai (Vaida⁶¹, Saulė⁶²) sugrįžta pas tėvus ir yra sugrąžinamos į vaikystę ar paauglystę. Tad jų sveikata, kūnu ir fiziniu saugumu (kad neužsigautų ir nepervargtų) ir ypač jų mityba, tarsi vėl nepilnamečių, rūpinasi jų mamos ir tėčiai. Tačiau, jei Saulė susitaiko su šiuo vaidmeniu, netgi ima vilkėti „*sarafanq*“ (žr. 10 pav.), kuris, jos pačios nuomone, kartu su jos platesniu „*kaip vaiko*“ veideliu ją paverčia panašią į „*matrioškę*“ arba „*karlsoniuką*“ (komentarai piešiant save), tik apgailestauja dėl kai kurių naujai atsiradusių įpročių (pvz., maisto parinkimo jai), tai Vaida (11 pav.) teigia „*kovojanti*“ (V2, 149-150) tiek su savo kūno negalavimais, tiek ir su savo artimaisiais, kad jie jos nelaikytų vaiku. Tai ji daro kartais paerzindama tėvus pati (V2, 499-504), o kartais bandydama išsisukti melu (V2, 831-838). Be to, Vaida nujaučia, kad prieš pat gimdymą gali būti dar uoliau sekama savo uošvienės gydytojos ir, nematydama išeities, susitaiko: „*kaip bus, taip bus, aišku*“ (V2, 609-615).

⁶¹ *Kadangi aš kaip tapau nėščia, aš atsikrausčiau pas juos gyvent* (V2, 649-650)

⁶² *Namuose tai, kai sesuo tokia pati, tai va mama gi viską mums virė ir valgyti, ir taip ten (...) sako, „neravėkit, kad man paskui nebūtų“, vat žinot, kad jai nebūtų sąžinės graužimo, kad ten mums beravint kažkas ten atsitinka* (E2, 846-853)

10 pav. Saulės savęs piešinys antrojo interviu metu.

11 pav. Vaidos savęs piešinys antrojo interviu metu.

Fiona irgi jaučiasi sugrąžinta į emocinę paauglystę („tai labai panašu į *vėl tapimą paaugle*“ (F2, 83)), jai tarsi (vėl) drovu dėl akivaizdžių savo fizinių pokyčių, ir su tuo susijusių faktų skubinio, pvz., kai ją kiti vadina „mamyte“ (F2,178-180). Ją piktina artimųjų įsitikinimas, kad jie nęstumą supranta geriau nei ji, todėl iš „*žinovo pozicijos jai papasakoja, kaip viskas bus*“, tarsi lengva ranka atmesdami jos ankstesnio gyvenimo prasmingumą (F2, 67-77), ji nori ir toliau būti matoma kaip rūpestinga, sveika, atsakinga ir gerbtina dėl savo pačios asmenybės ir todėl jai tai kelia kone paauglišką pasipriešinimą („*nenoriu, kad man kas nors ką nors aiškintų*“, „*palikite mane ramybėj*“).

Tuo tarpu Silva ir Eglė, kurių tėvai fiziškai yra toli nuo jų, už vandenyno, taip pat verda jausmų sūkuriuose. Jos abi jaučia savo tėvų dėmesio sau ir savo būsimam vaikui trūkumą, norą sulaukti palaikymo ir nusivylimą, kai jis pasirodo ne toks, kokio tikėjosi. „*Man reikia nuraminimo (verkdama), kad aš elgiuosi gerai*“ (S2, 1084), „*jeigu ji [mama] man bent paskambintų kartą per mėnesį!*“ (S2, 1063-1066), ji „*užmiršta būti mano mama*“ (S2, 1076-1077), sako Silva. „*Kaip jie gali rašyti tik mums dviems (juokiasi), kai mes jau jaučiamės esantys trise?* (Z2, 470-471), tarsi manęs, tarsi savęs klausia Eglė.

Vis dėlto, Silva teigia, besimokanti iš savo mamos, kokia mama nebūti⁶³. O Eglę tėvų pasiūlymas keltis gyventi arčiau jų kone išgąsdina (Z2, 351-365), jai primindamas jos paauglystę, kai teko padėti nuolat migruojantiems tėvams geriau pasijusti naujoje šalyje⁶⁴.

Antra vertus, atsiranda pirmosios „mamiškumo“ repeticijos. Moterys išbando rūpinimąsi kitais, netgi ima kalbėti apie save daugiskaitos pirmuoju asmeniu, pvz., „*magnio pagérém*“ (Saulė). Pati Vaida jaučiasi privalanti rūpintis ne tik jau anksčiau aprašytu sergančiu seneliu⁶⁵, bet ir savo mama⁶⁶. Kamila, nors to niekad anksčiau nedarė, dabar, tėtės ligos akistatoje, jaučiasi atsakinga, mokosi jį raminti (C2, 27-31). Silva jaučiasi „*tokia vieniša*“, nes jai tenka vienpusiškai megzti ryšį su savo už vandenyno gyvenančia mama: turiu „*pati skambinti jai*“ (S2, 1065-1066) ir klausytis jos rūpesčių (S2, 1073-1079). Tačiau savo noru ji šiuo metu labai rūpinasi metais jaunesniu savo broliu ir savo vyro jaunėliu broliu⁶⁷ ir, kaip ir Vaidos atveju, tame rūpestyje jau yra „*repetuojama*“ vaikų auklėjimo dinamika. Pvz., moterys tarsi išmoksta, kad nebūtinai visus pastebėtus dalykus reikia išsakyti (Vaida su mama); pasiekiant kokių nors auklėjimo tikslų galima pasitekti humorą (Vaida su savo seneliu) ar santykius su savo partneriu (Silva su vyro jaunėliu broliu).

⁶³ *She is missing out as well, what she is doing / her priorities aren't right. No, the thing is I must promise myself I will never turn into that person who wouldn't remember to care, you know, very important* (S2, 1140-1143)

⁶⁴ *When you look at your parents for some stability, you know, when you're a teenager you look at them and you see that they are less familiar with their surroundings than you are, because you / are / as a child observing quicker at school and other places* (Z2, 381-385)

⁶⁵ *Sakau, galima pas mane parašyt „palata numeris šeši“ ir pakabint virš durų (juokiasi) ir bus pats tas (...) [seneliui] yra blogai, ten pradėjo viduriuot. Nu, aišku, kai yra blogai, tai seni žmonės linkę paburbėt, jam tarsi viskas negerai. Jis negeria vaistų, jam atrodo, kad čia vaistai tai jam išgraužia skrandį, tai jis valgyt negali, tai jisai ten sakė, kad jis šoks pro langą, tai jisai važiuos namo, o nu tai aš kažkaip tai viską tą nuleidžiu juokais ir /ir viskas ir mes ten sutariam* (V2, 515-525)

⁶⁶ *Man mamai tai norisi paimt ir nu aš / jei ji na būtų vaikas, tai aš griežtai ir pasakyčiau, kad „nu, raminkis ir tvarkykis..., nes čia pati išsivalvoji viską“, bet tada jinai dar labiau susinervina ir aš žinau, kad taip negalima sakyti, ir, kad reikia / nu aš jai / aš ją suprantu, bet aš jai noriu kaip nors padėt, bet čia jau nieks be jos pačios jai nepadės* (V2, 515-543)

⁶⁷ *He [my husband] is allowed to criticise his brother, I am allowed to support him and what he feels, or advise him and you know talk to him, tell him he is being wrong, tell him to stop, but I can't say "I think that boy is such a selfish nasty little shit", which is what I really want to say (laughs)* (S2, 276-281)

3.2.4.2. Partnerio stebėjimas. Kalbėdamos apie savo įkūnytą patyrimą, savo kūnišką tapatumą, moterys savo vyrus pamini dėl kelių priežasčių. Paaiškėja, kad šiame nėštumo etape jos savo vyrus dažnai su nerimu pasirenka, kaip *savo išorinių kūniškų pasikeitimų įvardintojus ir vertintojus* (Vaida, Saulė, Fiona, Eglė, Silva), nors nebūtinai tuo tiki (Kamila, Vaida). Iš jų laukia nuraminimo, kad jos nėra labai pasikeitusios (Saulė, Vaida), nors ne visada to sulaukia (Eglė, Silva). Jei vertinimas, kaip moteriai atrodo, nebuvo teigiamas, jis labai giliai įstringa, ilgai svarstomas. Pavyzdžiui, Eglė, jau prasitarusi apie savo vyro (ir savo) baimę, kad ji netenka savo „jaunatviškų formų“ (Z2, 110-113), trečią kartą tame pačiame interviu grįžta prie savo „dar nepadidėjusio pilvuko“ temos ir ją papildo:

Of course, the main thing is the belly / so. And I haven't noticed but my husband somehow says that my hips are getting larger but he says this in a very sort of loving way. Maybe in a way it is / I don't know how to say – maybe that's in his posture (...) also maybe he is also just imagining this (...) maybe he thinks it should be this way, or something, so. ... You are pregnant therefore of course you are getting larger (...) But it doesn't really matter (Z2,144-155)

Pats vyras tokio pastebėjimo kontekste ir idealizuojamas (jis, anot jos, kalba su didele meile), ir kritikuojamas – vyras gali kažką „matyti“, nes žino, kad taip būti „privalo“ („įsivaizduoja“, nes jo tokia „poza“), taip pat bandoma racionalizuoti ar sumenkinti vyro teiginių įtaką sau („nėščia, dėl to ir didėji“, „nesvarbu“).

Antras įkūnytam patyrimui santykiyje su vyrais svarbus dalykas – *lytinių santykių pasikeitimo paieškos, kaip jų akyse suvokiamo savo moteriškumo vertinimo kriterijus*. Bent kelios moterys kalba apie pasikeitusius norus šioje gyvenimo srityje. Pasirodo, kalbamu metu santykiuose labiausiai pageidaujamas intymus švelnumas (Kamila, Vaida), rūpestis jomis (Saulė, Eglė) ir bendrumo su vyru jausmas (Fiona: „panašiai jaučiamės“, Vaida: bendras „slaptas gimdymo planas“, Silva: tos pačios lyties kūdikio noras). Kai kurios moterys (Kamila, Silva, Vaida) džiaugiasi, kai vyras inicijuoja ir lytinį aktą, tačiau baiminasi dėl to, kaip jis jaučiasi (ar jaustųsi), jei ji jam pasirodytų nebepatraukli, į save žiūri tarsi savo vyro akimis:

Physically since getting bigger and... being... hmm... yeah having this different shape... hmm... and feeling also physically / I don't know / you feel like you

can't, you can't just... you can't just express yourself without thinking, which I think a lot ... for me, sex is, you know, it's about switching off (clicking her fingers) kind of... your thinking and just you expressing yourself towards someone else very closely... hmm... but sort of being conscious, now being conscious of this bump and how you look (...) also thinking about how he's, whether he finds me attractive and what he's thinking (...) I'm very conscious, I don't kind of... switch off (...) and it feels like I don't want that... somehow (C2, 109-125)

Taigi, regis, ne tik Kamilai, kuri dar priduria, kad „*esu pripratusi būti, pripratusi būti, žinai, maža ir bėgiojanti aplinkui ir tiesiog būti savimi*” (C2, 708-709), bet ir kitoms moterims atsipalaidavimas ir ramus buvimas savame kūne tampa neįmanomas arba labai apsunkinamas dėl perdėto savo pasikeitusio kūno stebėjimo, jo kaip analizės objekto matymo. O kai moterys nebesijaučia tokios, kokias jos save pažįsta kūniška prasme, joms, anot Kamilos, nebepavyksta įprastai kūniškai bendrauti, nuolat įsiterpia kritiška sąmonė.

Šiuo atžvilgiu išsiskiria Saulės pasakojimas. Panašu, kad Saulė (pagal profesiją pradinių klasių mokytoja ir vienintelė iš tyrime dalyvavusių moterų jau auginanti savo vyro vaiką iš pirmosios santuokos) tiesiog regresuoja į vaikiškumą savo vyro atžvilgiu ir jau dabar tarsi ruošiasi kitokiam vaidmenų pasiskirstymui, taip pat ir būsimam finansiniam nelygiavertiškumui (E2, 1142-1143). Ji nustoja pati vairuoti mašiną, leidžia savo vyrui būti atsakingam už savo šeimos dienos režimą, džiaugiasi, kad jis ją vadina vaikišku personažu „Karlsoniuku“ (E2, 1291-1299), rūpinasi, kad ji „nepervargtų“ (E2, 838-841). Be to, Saulė pripažįsta jo didesnę išmanymą su nėštumu susijusių fizinių pokyčių srityje: „*Jis man visada sakydavo / „kai tu“, sako, „kai lauksies“ / nu sako, kai vaikutis bus, tai tada pamatysi, kaip jinai [jos krūtinė] ten [padidės], nenumaniau, kiek ten jinai gali [tiek] padidėti*“ (E2, 1293-1295) ir jį gerokai idealizuoja (E2, 838-841, 1320-1333). Nupiešusi save (žr. 10 pav.), ji man pati pastebi, kad jos „*veidas toksai kaip vaiko*“ (E2, 1305) ir dabar „*daugiau kaip berniukas aš*“ (E2, 1257).

Nėštumo metu ją užpuolusios nepaaiškinamos pienligės, manau, irgi gali būti viena iš sąsąmoningų jos artumo su vyru vengimo ir lygiavertiško santykio su juo pasislinkimo nelygiavertiško santykio „vaikas – suaugęs“

kryptimi dalių. Sąmoningai ji jaučiasi dėl to kalta, „*kaip kokia zarazna, va dėl to save pieluoju / dėl to nesmagu*“ (E2, 1022-1023), išgyvena, kad vyrui sunku (E2, 965-969), vis tik stumia nuo savęs lytinių santykių ilgesį (vienoje vietoje netgi padaro kalbos klaidą – apie save ima kalbėti antruoju asmeniu ir vyriškąja gimine: „*jau nu iš tikrųjų per ilgai ir pats ilgiesi ir / ir / ir kažkaip toks visai jau kaip vienas / kažkaip taip nu nesmagu tikrai taip*“ (E2, 971-973)).

Tačiau taip pat moteris šiame trimestre jau dažniau išsako ir, ko gero, neišvengiamą, iki tol mažai jaustą, bet labai įkūnytą ***nutolimo nuo vyrų***, tarp jų ir nuo savo pačių vyrų, ***patyrimą***. Tarsi nėštumas vyrus gerokai nuo besilaukiančių moterų atskirtų, nes, moterų nuomone, nėštumo fizinė patirtis jiems kelia baimę dėl sunkiai suvokiamo proceso. Nėštumas net gali būti jų užmirštas, nes nėra vientisa jų fizinės realybės dalis. Štai kaip apie tai kalba Silva:

He [my husband] has been much more in denial and much more scared of the whole experience than I have. It's different for me, you know Marcie's there all the time and he whenever I forget about him he reminds me, you know, he does something just to let me know that he is / "Don't forget about me mummy!" so he makes me focus on him A: *it sounds as if it is a constantly present reality for you?* Yes, and it's not a constant reality for the husband at all, his life is so the same as it was before (Silva S2, 535-545)

Atsisakydama eiti pas gydytoją ginekologą vyrą, Eglė tarsi reziumuoja šį moterų požiūrį: „*aš kažkaip netikiu, kad vyras gali suprasti apie nėštumą*“ (Z2, 525-526).

3.2.4.3. Analogo paieškos. Dauguma moterų ieško panašių į save moterų, fiziškai išgyvenančių tai, ką išgyvena jos šiuo metu, o kai kurios netgi atrada savo ir savo mamos kūno panašumą.

3.2.4.3.a. Įkūnyto likimo seseris. Ieškodamos savo naujam tapatumui, savo naujam kūniškumui vietos, regis, išimtinai visos moteris atsigręžia į panašias į save moteris ir neklausiamos ima man apie tai pasakoti. Tos, kurios turi seseris, dažnai pirmiausia atsigręžia būtent į jas. Štai Saulės vyresnioji sesuo irgi laukiasi beveik tuo pačiu metu. Tad Saulė, regis, nuolat lygina save

su ja. Sesers kūno pasikeitimais remiasi kaip tam tikru „objektyvesniu“ savo kūno pokyčių vertinimo kriterijumi, atsižvelgdama į faktą, kad sesei tai jau trečiasis nėštumas:

Džiugina tiek, kad / nu / bet irgi sesuo trečias / tai jau jos ten beveik dvigubai tas pilvas didesnis / jau jinai / ir kažkaip palygini, tai dabar atrodo dar plonas (juokiasi), o su kokia lieknesne ir / ir / ir tenai (E2, 761-765)

Tą patį ji daro ir lygindama savo būseną. Man teigia, kad jaučiasi už sesę kiek ramesnė, tvirtesnė dar ir todėl, kad toji „vis tiek stambesnė, jau jai sunkiau tai / tai kažkaip“ (E2, 882-886). Netgi, nepaisant to, kad joms abiem fiziškai būti kartu nėra taip jau lengva („vat tokia trintis po kokios savaitės atsiranda“ (E2, 888-889), panašu, kad Saulė ir jos sesė daug laiko praleidžia kartu, netgi ateityje Saulė žada išsinuomoti butą šalia savo sesės.

Silva, nors ir turi dvi skirtinguose žemynuose gyvenančias seseris, iš kurių viena netgi laukiasi tuo pačiu metu, daugiausia kalba ir nuolat savo kūną bei emocinę būseną lygina su fiziškai arčiausiai esančia, irgi besilaukiančia (antrą kartą) savo vyro seserimi, Christie:

My sister in law, Christie, is pregnant and / and / and her stress levels are much much higher than mine, so I think in a way I am almost find it easy because I just have to look at her situation, she has got a much more stressful job than me (...), she has got a toddler who is wonderful but he is demanding (...), and she is not resting, she is not relaxed and she is not happy, and I think, well me (...) is an absolute breeze compared to what she is going through (S2, 483-494)

Tuo tarpu Kamilai, vyriausiai iš trijų seserų ir pirmai iš jų besilaukiančiai, nors didžiausia parama ir yra jos draugė, kurios „*nėštumą ir vaiko susilaukimą ji galėjo stebėti*“ (C2, 810-811), bet ji, kaip ir Vaida bei Eglė, klausosi nėštumo istorijų, lygina savo ir kitų moterų patirtis, siekia bendrauti su aplinkui esančiomis, vaikų ką tik susilaukusiomis ar nėščiomis moterimis – bendradarbėmis, pažįstamomis, aktyviai ieško panašių į save moterų kitur, pvz., nėščiųjų jogos užsiėmimuose („*buvimas kartu su kitomis nėščiomis moterimis yra labai gerai*“ (C2, 825-831)).

3.2.4.3.b. Mano kūnas kaip mano mamos. Šiame periode kai kurios moterys pamato, kad jos ima fiziškai panašėti į savo mamas. Štai taip savo atradimą man atskleidžia Eglė:

In the first months my breasts were starting to enlarge, to become bigger (...) I'm losing my / you know / these youthful forms (...) I don't know, I am just / I

never saw my mom what she was before she had children, but, you know, I always remember her as that full rounded woman, so (laughs) (Z2,108 -115).

Ją neramina šis jos panašumas, nors ji ir stengiasi savo stiprius jausmus nujuokauti. Be to, kaip paaiškėja, ji baiminasi, kad ir kiti jos mamą per nėštumą užgriuvę fiziniai dalykai pasireikš ir jai, pavyzdžiui, iškris visi dantys (Z2, 156-160).

Panašios sąsajos su mamomis išaiškėja ir kitoms moterims. Pavyzdžiui, Kamila tik pastojusi sužino, kad ne tik jos pastojimas buvo toks netikėtas, nekontroliuotas, nelauktas, bet panašiai buvo ir jos mamai, kurios pradinė reakcija į žinią, kad Kamila laukiasi, buvo tylą, ji, „*manau, galvoju ,oi, vargšė tu / vargšė aš‘, nes ji atsiminė kaip ji pastojė panašioje situacijoje, pačioje santykių pradžioje ir labai jauna (...) ir ji tai matė kaip laisvės praradimą*“ (C2, 656-664). Tik išgąsdinta galimo persileidimo, Silva sužino, kad, kaip ir jos mamai, jai gali būti būdingas kraujavimas viso nėštumo metu („*ji man niekad nesakė to anksčiau / būtų buvę gerai, jei ji man būtų suteikusi tokią informaciją*“ (S2, 268-269). Beje, įdomu, kad šiame interviu Silva, paprašyta nupiešti žmogų, nori nupiešti savo brolių, bet nejučia ima piešti savo mamą, komentuodama: „*Oi, atrodo kaip mano mama, bet, manau, tai nėra mano mama, ar ne? Ji turi labai dideles raudonas lūpas*“ (S2, 1178-1180). Fiona savo nėštumo patyrimą lygina su mamos liga ir nesitiki, kad jos mama sugeba taip gerai susitvarkyti su savo mirtina liga, kaip ji tai parodo (F2, 57-59). Anot Vaidos, jos mamai šis nėštumas dar viena proga prisiminti sunkų savo gimdymą ir „pagąsdinti“ Vaidą, kad jos laukia tas pats (V2, 618-690).

Apžvelgusi bendras, daugumai ar bent jau didesnei pusei tyrime dalyvavusių moterų būdingas, su įkūnytu nėštumo antrojo trimestro patyrimu besisiejančias temas bei tik trumpai stabtelėdama prie tų patirčių, kurios yra individualios, dabar sugrįšiu prie Silvos atvejo ir trečiojo mūsų susitikimo.

3.3. Atvejo analizė (tęsinys)

3.3.1. Trečiasis Silvos nėštumo trimestras

Tame pačiame psichoterapijos centre Anglijoje trečią ir paskutinį kartą Silvą mačiau vasaros pradžioje. Jai tuo metu buvo 36 nėštumo savaitė. Ji mūsų pokalbį pradeda su įtampa. Greitai ir susinervinusi kalba apie iš namų vis neišeinančius statybininkus. Ši tema tarsi leitmotyvas kartojasi viso mūsų tos dienos pokalbio metu.

Toliau pristatysiu pagrindines šiame interviu atsiskleidusias temų kekes:

1) asmeninių ribų išsiplėtimo ir bejėgiškumo dėl sumažėjusios kontrolės jausmas; 2) nėščiosios kūniškas tapatumas; 3) siekis kontroliuoti artėjantį gimdymą ir vyro išstūmimas.

3.3.1.1. Asmeninių ribų išsiplėtimo ir bejėgiškumo dėl sumažėjusios kontrolės jausmas. Šiame interviu reali situacija – namuose tebesitęsiančios Silvai nerimą keliančios statybos – tarytum atspindi vidinius jos išgyvenimus ir, regis, leidžia tarsi netiesiogiai išreikšti savo jausmus. Pokalbis nuolat šokinėja nuo nebaigto remonto prie jos nėštumo ir būsimo vaiko laukimo temos. Tai leidžia įtarti, kad šiuo metu Silvos savo ribų suvokimas gerokai prasiplėtė – asmeninės ribos tarsi apima ne tik ją pačią ir jos kūdikį iščiose, bet ir jos gyvenamąją aplinką (įrenginėjamą šeimos namą).

Pavyzdžiui, kalbėdama tarsi apie statybas, tarsi vedama paraleles su savo nėštumu, Silva teigia, kad jos vyras jaučiasi lyg būtų įkliuvęs į spąstus dėl ilgalaikių įsipareigojimų (banko paskolos), todėl jie karštai ginčijasi, kartais visai nekalba, liūdi (S3, 32-35). Ji stengiasi būti pozityvi, maloni savo vyrui (S3, 60-62), bet iš tiesų nerimauja dėl jo savijautos, nes jaučia, kad jis nėra pozityvus nei būsimo vaiko laukimo, nei statybų, nei jos pačios atžvilgiu (S3, 109-116), ir jaučiasi atsakinga, „išprašiusi statybas“ (S3, 58-60). Ir čia norisi klausti – „o gal vaiko?“. Juo labiau, kad interviu tekste Silva ir toliau a)

kalbėdama apie statybininkus vis šokteli prie būsimo vaiko temos⁶⁸; b) atskleidžia savo vidinę savijautą, pasibaisėjimą, susijusį su sunkiu asmeninės atsakomybės už savo abu – statybų ir nėštumo – sprendimus išgyvenimu (S3, 58-60); c) dėl dar iki galo neįsisąmonintų, su savo ribų peržengimu susijusių, „*nenumaldomų*“ jausmų (S3, 95-99) apie savo namą kalba taip, tarsi jis būtų žmogaus kūnas („*pabudau vidury nakties ir valiau namą nuo viršugalvio iki kojų pirštų*“ (S3, 725-727)); d) savo vyro aktyvumą bendraujant su statybininkais sieja su tuo, kad jis fiziškai užčiuopia savo sūnų, savo būsimą kūdikį joje:

Marcie is very active and he could see / and he [my husband] actually felt his full little foot and he actually said yesterday, he is looking forward to Marcie coming that meant so much / a lot to me (sobbing)(...) and also he's / he never deals with people like builders and stuff / I've always have to deal with all that (...) but this morning, he actually sat down to talk to the builder instead of me and talked about what could be done (S3, 339-355)

Tad jei priimtume šią prielaidą, toliau galime logiškai teigti, kad išsiplėtus Silvos savęs patyrimo (ir kūno) riboms, išauga ir bejėgiškumo jausmas – mat daugiau sferų suvokiama kaip nepasiduodančios jos sąmoningai kontrolei. Kalbant konkrečiau, Silva su liūdesiu suvokia, kiek mažai realios įtakos ar kontrolės ji turi tiek savo kūnui⁶⁹, tiek savo artimiausiai aplinkai⁷⁰, tiek ir šiame interviu vis ryškiau iškylančiam nenumaldomai bėgančiam laikui⁷¹.

3.3.1.2. Nėščiosios kūniškas tapatumas. Kaip ir anksčiau, Silva save vertina atsižvelgdama į aplinkinių požiūrį į savo labai pasikeitusį kūną, savo

⁶⁸ I said, “you [my husband] just haven’t said a single positive thing about the house or you didn’t talk positively about the child either (...), you made such comments as “are you going to have any money after you pay for the childcare then you go back to work?” and this sort of thing... (S3, 109-116)

⁶⁹ It was about four in the morning and I was working hard and I was just crying, crying, crying (...) the thought of having a baby and bringing it home into this chaos, just distressed me so much / I just / I didn’t go back to sleep / so I just cried, cried and cried (S3, 131-143)

⁷⁰ I couldn’t stand / the house is filthy. I mean there is no nursery or anything / because every single bedroom (...) they are just filled with builders rubbish and bits of structure and the house is covered in filth and although I keep cleaning the dust but obviously another layer comes down again (S3, 133-139)

⁷¹ It was supposed to be eight weeks and now they’ve [builders] been in there – twelve. And I well / yes, well / started / went back to work because I’ve felt so distressed about it (nervous laughs) (S3, 7-10); the next week was supposed to be the absolute outside limit finish but there is loads and loads of work left to do (S3, 129-131)

dar labiau sumažėjusią energiją ir lygiuodamasi į kitas, panašioje gyvenimo situacijoje esančias moteris.

3.3.1.2.a. Lytinių santykių trūkumas ir savęs vertinimas. Silvai neduoda ramybės (angl. “*it haunts me*”) tai, kad jos akivaizdūs kūno pokyčiai, pasikeitę lytiniai organai bei tiesiogiai suartėjimo metu juntamas vaikelio buvimas, atstumia jos vyrą seksualiai: „*Paskutinį kartą, kai mes mylėjomės, Marcie spyrė (...) ir Tim’as tai pajuto ir jį tai tiesiog išgąsdino* (angl. “*it just freaked him right out*”) ir jis nebegrįžo (juokiasi)” (S2, 283-286). Tad, nors ji pati, „*priešingai nei jos kūnas*“, savo vyrą dabar gąsdina kur kas mažiau, nei kai sirgo mėnesinėmis (beje, ji netgi suklysta, teigdama, kad sirgo mėnesinėmis „*tris dienas per savaitę*“⁷²), jie neturėjo įprastų intymių santykių jau daugiau nei tris mėnesius ir tai jiems didžiulė permaina. Be to, vyras yra neigiamai atsiliepęs apie jos pilvuką. Teigia neatpažįstantis jos pėdų ir pasikeitusio kūno. Todėl, nors ji „*savo dabartinį kūną*“ ir suvokia kaip atitinkantį vadovėlinius nėščios moters standartus, matomus nuotraukose, ir didžiujasi juo, „*savęs*“ ji nelaiko patrauklia ir vengia rodytis vyrui nuoga (S3, 314-315). Be to, įtraukdama mane į savo labai asmenines ribas, priduria, kad ji pati masturbuodamasi įsivaizduoja save liekną⁷³.

Visa tai skatina gailėtis savęs ir baimintis, ką lytinių santykių nebuvimas jos vyrui, anksčiau dažnai siekusiam intymumo, gali reikšti („*jei jam kas nors pasisiūlys, ar jis sugebės atsispirti?*“ (S3, 270-271)). Dėl to ji man teigia, kad įvyko tai, ko ji niekada nesitikėjo, seksualumas ir nėštumas tapo nesuderinami. Nusivylusi savo pasikeitusios kūniškos realybės keliamais jausmais, ji tarsi bando juos nustumti apie save kalbėdama trečiuoju asmeniu:

Sexually it’s hmm (blows air through her mouth) - where is the sexual woman? I can’t see her! (...) the two [sex and pregnancy] are separated completely which is what I wasn’t expecting at all (...) Hmm, you know, I really hoped it doesn’t (S3, 379-382)

⁷² I mean, you know, he hasn’t been / he’s been quite scared of the baby, quite scared of me. Not me emotionally, because he thinks I’m much more content to be pregnant than when I am not pregnant, because I don’t get any PMT (laughing). And he, you know, don’t have to avoid me for about three days a week / three days a month / but hmm (S3, 248-254)

⁷³ My fantasy when I am, you know, masturbating is about sex after the baby, always, you know, sex as a slender not childless women but definitely not a pregnant woman (S3, 383-386)

Ji bando šį pasikeitimą kažkaip įprasminti ir nori tikėti savo vyro žodžiais, kad gal tai ir yra „*gilesnė meilė*“, kai „*nebereikia mylėtis septynis kartus per savaitę*“ (S3, 292-293). Vyrą teisinga nuovargiu, susijusiu su statybomis, darbu ir finansinių įsipareigojimų našta ir viliasi, kad viskas pasikeis vaikui gimus, tačiau bijo, kad taip gali ir neįvykti. Mat Silvos vyras, regis, kol kas baimindamasis, kad ji gali negrįžti į savo priešnėštuminį kūną pagimdžiusi ir jam gali būti sunku ją suvokti kaip patrauklią net ir tuomet, didžiai Silvos nuostabai ir susierzinimui, kuria planus, kaip „*suvaržyti, sukontroliuoti ar apriboti*“ jos naujai išlaisvėsiančias ar išsitampysiančias kūno vietas:

He (...) wants to take me down to a corset shop (...) and have a beautiful corset made. And (...) [he says] “you will be more beautiful again”. But I still thought, “What’s going to matter with mine / mine slightly looser (laughs) body? (...) it is kind of interesting that he thought he should strap in all this uncontrollable stuff which is the boobs and the bump he should just tie them all in and then he’d be fine (laughs) / somehow... (S3, 305-314)

3.3.1.2.b. Išvaizdos priėmimo iššūkis ir tausojantys sprendimai. Tad, regis, Silva kol kas priima save tausojantį sprendimą: vengia rodytis nuoga savo vyrui⁷⁴, bendrauja su moterimis, giriančiomis ir vertinančiomis jos išvaizdą („*ji pamatė mano pilvuką vakar ir ji pasakė, kad jai jis atrodo mielas ir apvalus ir man tai atrodo gerai. Ah, mums buvo gera kartu*“ (S3, 281-282)) ir didina atstumą su draugėmis, galinčiomis jai sukelti dar didesnę stresą („*kai tik ji mane pamatė, ji pasibaisėjo tuo, kaip aš atrodau*“ (S3, 448-453)), ir siekia savo visą energiją sutelkti į aplinkos rengimą vaikelio atėjimui – statybos pabaigimo skatinimą, tvarkymąsi. Be to, save ji siekia tausoti ir bendraudama su savo mama, nes jaučia, kad toji niekada jos pačios ir jos nėštumo nepriims taip, kaip jai norėtųsi („*nesirūpins, o tik naudosis*“), ir laikinai mamos globą „*perleidžia*“ artimiesiems:

I’m not being very supportive to my mother at the moment and she has always used me as a person to tell her off (išbarti) I suppose or keep her in line, but I can’t be bothered to do that for her at the moment. I have to think about my / my family away and I just let my sisters and brother worry about mother being difficult at the moment. Yes, you know, this is self preservation... (S3, 664-672)

⁷⁴ *Dressed I am fine, naked – I am not. Dressed he [my husband] can admire my pregnancy* (S3, 400-401)

3.3.1.2.c. Energijos trūkumas ir koncentracija į save. Piešdama ir komentuodama savo autoportretą (žr. 12 pav.), Silva atskleidžia, kad, priešingai nei anksčiau, jai dabar norisi sėdėti vienoj vietoj „*atsipalaidavus, susimąsčius, susigūžus, susikoncentravus*“ (S3, 1016-1020) į savo vidų, į jausmus. Ji pirmą kartą save nupiešia sėdinčią be jokios ypatingos šukuosenos, su tiesiai žemyn krentančiais plaukais. Ji sako, dabar norinti tiesiog „*sėdėti ramybėje, ačiū*“ (S3, 1030-1031). Taip pat jaučia, kad jai vis labiau rūpi jos vidus ir vis mažiau – išorė, vis daugiau – ką liečia, junta ir vis mažiau – ką mato; ramybė, o ne fiziniai iššūkiai:

It seems like my face has shortened – actually I am not bothered about my face – I could cover it with hair, it doesn't seem of any interest for me. It is more about, you know, different person that's eh... / it is more about this area here to me (darkens some lines around abdomen area)... And the touch is so important at the moment as supposed to sight / [which] is not. It is all about feeling, holding on, being relaxed, shoulders down, this is there I want to be, spend my days – sitting there (laughs) quite contentedly, thanks (S3, 1020-1031)

12 pav. Silvos autoportretas trečiojo interviu metu.

3.3.1.2.d. Susitapatinimas su panašią patirtį turinčiomis seserimis. Nors ankstesniuose dviejuose susitikimuose man beveik nieko nepasakojo apie savo besilaukiančią N.Zelandijoje gyvenančią seserį, apie kurios nėštumą ji daug girdėdavo iš savo mamos, šį kartą apie ją pasakoja daug ir emociškai. Jos vos metais vyresnė sesuo ką tik pagimdė dukrytę, ir nors, kaip ji sako, „*abi seseris kartu sudėjus jau yra šeši vaikai*“ (S3, 613-614), nors ji matė tik kelias

šios naujagimės nuotraukas, telefonu išgirdusi jos švelnų miauksėjimą („*kaip mažos katytės*“) ji pajuto milžinišką šio savo sesers pasikeitimo ir naujo žmogučio atėjimo į šį pasaulį emocinį poveikį sau. Tad anksčiau dėl sunkių savo santykių su mama svarsčiusi ilgai nevažiuoti lankyti šeimos, dabar ima rimtai dvejoti:

It really affected me (...) this one has made such an impact on me that this precious little life was born (...) even talking about it now I could cry (...) I just fell so in love with her and just so happy for my sister and just hoped that they are all well (crying) (...) I would love to see little Isabel (S3, 611-625)

Be to, sužinojusi, kad sesuo vyks savo dukrytę parodyti mamai, tarsi pati išgyvena įsivaizduojamą mamos ir sesers susitikimą. Svarsto, kaip seseriai pavyks parodyti mažylę, kaip mama ją priims ir netgi yra įsitikinusi, kad žino, koks bus šio jų susitikimo rezultatas ir dėl to baigia su atsidūsėjimu: „*kaip apmaudu*“ (S3, 627-643).

Taip pat Silva neklausama man pasakoja apie dar didesnę savo suartėjimą su taip pat vis dar tebesilaukiančia savo vyro seserimi Christie. Jų bendravimas tampa kūniškas ir vis artimesnis: „*kai tik mes išvystame viena kitą, mes liečiame viena kitos pilvukus, kalbame, kaip pastaruoju metu mums sekėsi lauktis savo kūdikių*“ (S3, 408-410). Jai Christie tampa ir jos intymių paslapčių patikėtine:

She is somebody to whom I would talk about very intimate body changes to and we build each other's confidence up a great deal (...) we spend a lot time comparing what's happened to our bodies and we carry the babies in a very similar way (...) I think she and I are much more aware of what is going on now in our respective bodies (S3, 412-434)

Man atrodo, kad Silva, lygindama save su Christie, džiaugiasi galėdama objektyviau ir man suformuluoti, kad ji savo kūną linkusi vertinti kur kas pozityviau nei toji, mažiau jaudinasi, mažiau išgyvena dėl kiekvieno priaugto kilogramo⁷⁵. Tad įdomu, kad apie savo santykį su Christie šiame interviu, tarsi apžvelgdama jau visą, nors dar ir nepasibaigusį, savo nėštumą, Silva kalba lyg

⁷⁵ Christie is much more body conscious than I am and in the negative sense. She doesn't have a higher / it's higher / the word high "self-esteem" always sounds like egoistical but it's just / I've always been totally comfortable of what I look like. And don't care if I put another few pounds or not it is just what I look like. Whereas Christie was always much more concerned - she needs to be slim and pretty, and she has quite a strong perception of her for that. She would get quite upset with herself, you know. She's very attractive and she doesn't have to worry about these things! (S3, 414-426)

atsisveikindama ir vildamasi, kad patyrimas abiems buvo neblogas ir jos dar susitiks („buvo labai jauku ją turėti. Aš išties viliuosi su ja susitikti / ją matyti ir, žinai, tikiuosi, mes viena kitą labai palaikėme per šiuos nėštumus“ (S3, 429-432). Man šie Silvos žodžiai tam tikra prasme išduoda, kad Silva, lygindama save su ką tik pagimdžiusia seserimi ir su greit gimdysiančia savo vyro seserimi, patiria ir neišvengiamai artėjančią savo nėštumo pabaigą.

3.3.1.3. Įkūnyta pažintis su būsimu kūdikiu iščiose. Didysis pasikeitimas šiame etape yra tas, kad Silva, kaip ir kitos moterys trečiajame trimestre, kalba apie savo būsimą kūdikį kaip apie nepriklausomai jaučiantį žmogutį, ir jaudinasi, pavyzdžiui, ar jam patogiu, ar užtenka erdvės jos iščiose, „nes jis toks aktyvus vaikas“, stengiasi, keisdama savo kūno pozą, pavyzdžiui, „atsistodama ant visų keturių“ (S3, 767-772) suteikti jam daugiau erdvės. Ji teigia savo vaiko augimą šiuo metu jaučianti per jo judesius ir kūniškus procesus:

For the last couple of weeks, his movements feels stronger and bigger, his limbs sort of thickening and he is turning into a boy as suppose to a baby. That is a very different thing. And now then he gets hiccups (žagsi) they are Big hiccups! You know – (imitates strong hiccups' sound). Rather than sort of – yip, yip (imitates small hiccups' sound) (S3, 543-547)

Save ji dabar, regis, laiko ne tik vaiko erdvės suteikėja, bet ir tiesiogine jo maitintoja, dėl to ji kitaip nei anksčiau, dabar rinkdamasi, ką valgyti, galvoja, „kaip vaikas elgsis, jei jis užvalgys šito ar ano“? (S3, 772-781).

Vis dėlto, nepaisant to, kas iki šiol pasakyta, Silva taip pat pripažįsta, kad jai kol kas dar sunku savo kūdikį įsivaizduoti, o gal net baisu. Galvojimas apie jį kaip apie visiškai atskirą žmogų yra „milžiniškas dalykas“, ir tai ją „gąsdina“ (S3, 800-803). Tad kartais ji kūdikį įsivaizduoja kaip „reklaminį Trolį“, kartais – kaip „kūdikio paveikslėlį ar filmą“, „kartais kaip bjaurų, bet įdomų“, kaip paslaptį, kaip „tamsą, kuri jai dar bus atskleista“, ir „stengiasi apie tai per daug negalvoti, užsiimti kitais dalykais“ (S3, 787-811).

Tačiau tuoj pat vėl spėlioja, ar vaikas gali turėti panašią neigiamą reakciją į kai kuriuos dalykus, kaip jo tėvai, pavyzdžiui, „žagsėjimo nemėgstantis“ tėtis

(S3, 839-847). O jei taip, ar galima viltis, kad jų temperamentai irgi bus panašūs (tuo ji džiaugtųsi). Taip pat, kalbant apie ateitį su vaiku, Silvai baisu, a) ar ji iš karto pamils savo vaiką, b) ar jis jai neatrodys negražus, c) ar jos vyras ir ji, nors abiems įdomesni vyresni vaikai, su kuriais jau galima kalbėtis, sugebės džiaugtis šiuo ryšiu, gebės savo buvimą su vaiku ir vaiko priežiūrą padaryti įdomiu dalyku. Be to, kaip ir kalbėdama apie savo namą, Silva vėl vartoja labai kūniškus veiksmazodžius (pvz., „*atsuksiu veidą savo baimei*“), personifikuoja aplinką (pvz., „*agresyvus eismas*“), tuo būdu atskleisdama, kad ją neramina ir tai, kokia aplinka sups jos jau gimusį vaiką⁷⁶.

3.3.1.4. Siekis kontroliuoti artėjantį gimdymą ir vyro išstūmimas. Šiame interviu Silva mane nustebina labai konkrečiu, netgi precizišku savo gimdymo planu. Tarsi suvokiant, kad žemė (ar šiuo atveju jos nuosavas kūnas ir aplinka dėl nepabaigiamo remonto) slysta iš po kojų, jai labai svarbu tikėti savo kontrolės galimybėmis ateityje. Todėl vėl vartodama tą pačią „*veido atsukimo*“ metaforą, pasakoja, kaip jai svarbu labai sąmoningai pasiruošti gimdymui:

I'm much more trying to make / my whole of my head to face the birth / to face the truth of what is about to happen. Because I really had been in denial (S3, 723-735)

Ji teigia, kad gimdymo neįsivaizduoja dalyvaujant savo vyrui dėl to, kad „*jo veidas beveik neturi kitos išraiškos, tik susirūpinimą*“ ar „*baimę*“ (S3, 519-526). Vyras su savo „*bejėgiškumą*“ iliustruojančiu „*sienu ramstymu*“, anot Silvos, gali jai nulemti tai, kad pati kęsdama skausmus, ji dar turės rūpintis ir sutuoktiniu. Silva, nors jos vyras tuo ir nėra patenkintas ir mano, kad „*ji elgiasi su juo siaubingai*“ (S3, 578-585), užsispyrė pasiekti savo. Ji planuoja gimdyti pradėti namie su savo dar negimdžiusia, bet nėštumu besižavinčia drauge, o į ligoninę važiuoti su kita, du vaikus turinčia, vaistažoles bei maitinimą krūtimi išmanančia drauge. Jei kuri nors draugė negalėtų, jas pavaduoti ketina jos uošvienė (S3, 502-564).

⁷⁶ I'll go out with the baby and face any fear I may have with being outside with this vulnerable person, will all this aggressive traffic and violent people and disturbed people (S2, 907-910)

Patį gimdymą Silva suvokia kaip labai moterišką („tai moterų laikas“ (S3, 508), „tai moterų darbas“ (S3, 517)) ir siaubingą („niekada neprašyčiau kieno nors tai pergyventi (juokiasi)“ (S3, 537-538)). Tad moters, pageidautina – panašią patirtį turinčios, „nuovokios ir suprantančios“, „pozityvios“ ir galinčios „patrinti jai nugarą“ dalyvavimą savo gimdyme (S3, 528-533) Silva supranta kaip didelį, ją stebinantį išipareigojimą, tačiau prisipažįsta norinti žinoti, kieno tai bus „petys“: „tada galėsiu atsipalaiduoti ir pilnai atsiremti“ (S3, 603-604).

Maitinimo krūtimi ji irgi iš anksto baiminasi⁷⁷ ir jau galvoja apie pagalbos prašymą. Tad akivaizdu, kad Silvos dėmesys ne tik nukreiptas į savo dabarties situaciją ir su ja susijusį bejėgiškumo jausmą, bet ir į ateitį, norą apsisaugoti nuo galimo nusivylimo ir neprognozuojamumo, nors galiausiai ji pripažįsta ribotą savo gebėjimą apsisaugoti: „ką gi, planai; kokie planai! Neturiu jokio supratimo, kas atsitiks, ar ne?“ (S3, 605-606).

Galiausiai atsisveikiname, palinkiu sėkmės gimdant, ir susitariame susitikti pas ją vaikui gimus.

3.3.2. Silva praėjus trimis mėnesiams po gimdymo

Buvo jau gerokai įpusėjęs ruduo, kai su Silvaėjau susitikti ketvirtą kartą, šįkart – jos namuose. Silva gyveno puikiam Bristolio rajone, centrinėje, bet ramioje vietoje. Ruduo buvo nuspalvinęs lapus ir padengęs akmenimis grįstus takelius, tad kiek slidinėju ant jų ieškodama nurodyto adreso. Kai pagaliau pamatau didelį, ne mažiau nei šimto metų senumo Silvų namą ir pakylu jos privačiu keliuku link jo, pirmiausia nustembu, kiek daug tuščių pieno mišinių buteliukų prie durų. Dar nepaskambinusi į duris, bandau susigaudyti, kaip jaučiuosi dėl to. Kiek nustembu, kad nepaisant man iki šiol atrodančio neutralaus nusiteikimo kūdikių maitinimo krūtimi atžvilgiu, vis dėlto gal esu

⁷⁷ I would really like Jackie to be there / when I will try to [breast] feed for the first time... to be able to help me as she could be helped. You know, because that is obviously quite scary thing and if it doesn't go well you feel guilty, upset, the baby is hungry and it's always that's other stuff / well, the world falls apart (laughs) (S3, 558-564)

natūralaus maitinimo šalininkė. Mintimis suskaičiuoju – vaikeliui vos 14-ta savaitė. Nuginu šią mintį šalin.

Mane pasitinka patogiais naminiiais drabužiais, bet kaip visada labai tvarkinga, dabar jau 33 metų Silva su savo sūneliu Marcie ant rankų. Primygtinai pasiūlo arbatos, ir įsitaisome jų svečių kambaryje, sūnelis snūduriuoja šalia pastatytame lopšelyje.

Didžiąją šio interviu dalį Silva kalba apie dramatišką savo gimdymo patyrimą. Gimdymas prasidėjo savaime nubėgus vandenims ir truko beveik dvi paras. Silva jį apibūdina kaip trauminį patyrimą, kurio metu ji balansavo ant ribos – noro, kaip buvo bandoma jai įteigti moterų konsultacijose, gimdyti natūraliai⁷⁸, ir noro, kad ištvirtų nepakeliamą ir nesibaigiančią skausmingą procesą, savo kūną ir gimdymo procesą patikėti kitiems⁷⁹. Tuo pačiu baiminosi ir siekė išvengti jai grėšiančios Cezario pjūvio operacijos⁸⁰. Galiausiai buvo naudojamas epidūrinis nuskausminimas. Sūnus gimė sveikas, bet gimstant dėl nemažo svorio ir užsitęsusio gimdymo, jam buvo išnarintas ar lūžęs nosies kaulas⁸¹, o rūpestis ja pačia, vos pagimdžius nepatenkino net ir minimalių higienos poreikių⁸². Beje, gimdyje, priešingai nei jos man anksčiau pasakotame plane, su ja buvo tik vyras ir tai jam buvo labai svarbus patyrimas⁸³.

⁷⁸ *They discouraged you having pain relief really (...) I could do it naturally next time, I am sure I could but the first time my body was not going with it (...) I let myself get to a state of exhaustion because I thought it was better for him if I didn't have an epidural or any other chemicals, I think that is insane what happens* (S4, 365-376)

⁷⁹ *I am like: "I can't do days / I can't do any more of this, you know, I can't". And they said: "well, we can / I will give you an epidural and speeding up drug and we will take over now" (S4, 518-521); they were just like angels, they said all the right things and they took over (...) reassuring me and not judging me for failing* (S4, 540-547)

⁸⁰ *They warned me that if I didn't contract properly that it would have result in a caesarean and I didn't want that to have to happen, I really didn't want that to happen. I had been through so much it seemed so unfair that should be the result that I was angry and upset* (S4, 532-537)

⁸¹ *His nose was right pressed up against his face, which was obviously from pushing and pushing and pushing and pushing. He had actually managed to snap his nose and it was really purple there* (S4, 689-694)

⁸² *I was filthy / you know / and they didn't even change me (crying) (...) Blood, sweat was everywhere* (S4, 782-789)

⁸³ *Tim did not want to be there at the actual birth, but then he was glad he decided he wanted to be (...) Tim just thought: "there he is, there's my boy". And when he [baby] came out he said he couldn't wait to hold him* (S4, 627-647)

Vis dėlto, atsižvelgdama į savo darbo temą ir į tai, kad, kaip paaiškėjo jau vėliau, skaitant kitų tyrėjų darbus, dažniausiai yra tyrinėjama būtent gimdymo patirtis (dažniausiai savo dramatiškumu užgožianti nėštumo ir kūno patirtį po gimdymo), čia pristatysiu tik tas susitikimo su Silva metu atskleistas temas, kurios susijusios su jos kūno patyrimu pagimdžius. Buvo suformuotos trys Silvos įkūnytą pogimdyminę patirtį atspindinčios temų kekės: 1) siekis surasti savo kūno ribas; 2) įkūnytas motiniškas tapatumas; 3) įkūnytas prioritetų pasikeitimas.

3.3.2.1. Siekis surasti savo kūno ribas. Šiame mūsų susitikime Silva svarsto, atpažįsta ji save, savo kūną, ar ne. Nors gimdymo metu ji drąsiai save ir belendantį kūdikį lietė, „*norėdama padėti savo sūnui išlįsti*“ (S4, 601-606), vėliau jai tai tampa baisu. Ji prašo, kad ja, jos žaizdomis ir pirmą kartą gyvenime įsigytu hemorojumi, pasirūpintų kiti:

Nobody would look at my wounds... underneath, and I think I needed, I had piles after I had Marcie (...) and they've made me uncomfortable I've never had them before and they frightened me. I was so uncomfortable, I needed to take painkillers only for that (...) I wanted someone to make sure that there was nothing that matter you know, and I was too scared to look down there, you know. Wow, I have had quite enough, thanks. I don't want to see the raw wounds that I was left with (S4, 935-951)

Po gimdymo ji nenorėjo ir maudytis pati, o pageidavo būti seselių apiprausta, iš dalies todėl, kad po ilgai trukusios epidūrinės nejautos sunkiai galėjo pastovėti ant kojų, tačiau taip pat ir todėl, kaip ji vėliau man prisipažįsta, kad jos pačios kūnas, o ypač pilvo sritis, nors ji tuomet ir vengė apie tai galvoti, ją tiesiog šiurpino:

I couldn't touch my stomach the first few days, it was too shocking. I kind of was in denial about it. It took me quite some time to touch it at all. I was a bit scared that if I put my hand in - it would just keep going or that I would find a hole in my stomach or something and it was quite a spooky thing. I recognise it as my own stomach, but I didn't like it (S4, 1278-1286)

Vėliau Silva patyrė, koks pažeminimas, koks nužmogėjimas yra šlapimo nelaikymas, kaip baisu, kai kūnas atsisako klausyti: „*aš apsišlapinau (verkia). Tai buvo tiesiog neįtikėtina. Buvau siaubingoje būklėje (verkia)*“ (S4, 789-791); „*nelaikiau šlapimo pirmas dienas, tad bijojau eiti pietauti, kad*

neapsišlapinčiau, tai yra / tai yra toks / toks orumo trūkumas. Tu turi išsaugoti savo orumą. Tai, manau, yra moterų teisė, mes ne naminiai gyvūnai, žinai” (S4,1113-1118).

Dabar, praėjus trims mėnesiams, Silva siekia susitaikyti su savo pasikeitusiu kūnu, kurio, kaip ji pati teigia, nebemoka netgi nupiešti („*neatrodą kaip aš, ar ne, kaip keista!? Tai visiškai nepanašu į mane* (S4, 2045-2074)) Ji vardija: „*keistos riebalų sankaupos neįprastose man vietose*“ (pvz., šlaunų viršutinėje dalyje ar nugaroje), „*oda – tarsi apsmukęs maišas*“, „*pilvas – mi-i-ilžiniškas*“ (angl. „*bi-i-ig*“) (S4, 1267-1274), o rankos – „*neįprastai raumeningos*“ (S4, 2079-2080). Jai norėjosi pakeisti drabužių stilių (dabar renkasi „*tinkančius, o ne gražius*“ (S4, 2086-2088)), bet ji išlaikė sau įprastas minimalias gražinimosi priemones („*akių pieštukas*“, „*lūpdažis, tvarka, švara*“).

Objektyviai žiūrint, sako Silva, pasikeitimas nėra didelis⁸⁴. Tačiau ji pati savo fizinį pasikeitimą labai pastebi: „*tai neatrodą labai toli nuo to, kokia aš esu, bet iš tiesų tai yra [toli]*“ (S4, 73-74). Sakydama „*aš esu*“, ji čia kalba apie savo ankstesnį kūną tarsi apie save „tikrą“. Kita vertus, Silva jaučia, kad grįžimas „*į savo kūną ir į savo protą galimas*“ (S4, 2060-2061), mat savyje gali įžiūrėti ir šiek tiek savo ankstesnio kūno, kurį apibūdina žodžiais: „*gerasis kūnas*“, „*mano senasis kūnas*“:

Now I mean I have got a bit of fat on me, but my old shape is there and I recognise it, and it's nice to see the old body again (...), I could get back to the good body I wanted (...) I would enjoy having my old figure back, I am sure I would (S4, 1288-1292).

3.3.2.2. Įkūnytas motiniškas tapatumas

3.3.2.2.a. Išsivadavimas nuo sutapatinimo su krūtimis. Kalbant apie Silvos kūną, matyt, didžiausio jos dėmesio šiame interviu sulaukia krūtys (netgi iš pradžių sudvejojau, ar ji galėjo numatyti mano abejones dėl mišinukų

⁸⁴ *I would really like to be able to fit into my old clothes, I don't have an unrealistic target, I am a size 16 [44 europietiškas] at the moment which is bigger I've ever been. What size were you before? Well, 12 to 14 [40-42], but I am happy just to be 14 [42 europietiškas] (S4, 65-71)*

prieš įeinant, bet patikslinus transkripciją dar kartą, įsitikinau, kad ji pati pasiūlė kūdikio mitybos sunkumų temą).

Pasirodo, pirmomis dienomis po gimdymo Silva jautėsi ne tik medicinos personalo (anot jos, norinčio laimėti Unicef labiausiai skatinančio natūralų maitinimą apdovanojimą⁸⁵), bet ir savo vyro sutapatinta su savo krūtimis, nes jis kaip pirmą daiktą po sūnelio gimimo jai parneša pientraukį. Tai ją privertė jaustis „nuasmeninta, nemylima, nemoteriška“, „*lyg jo galvoje aš būčiau nustojusi būti jo mylima moteris, jo žmona ir būčiau tapusi kūdikio maitinimo mašina*“ (S4, 265-281). Ji supranta objektyvias priežastis (pvz., sūnelis negalėjo maitintis jos pienu dėl per gimdymą sužalotos ir nesutvarkytos nosytės, ji negali nusitraukti pakankamai greitai, jos vyrui mamos pienas asocijuojasi su sveikata), tačiau realiai vyro pasiūlytas pientraukis numuša jos savigarbą:

You had to plug and I do mean plug both your breasts onto the hideous huge noisy machine and be / and the milk sucked out of you / and I wouldn't have it anywhere near me (...) I didn't find pregnancy took away my femininity or my womanliness or my independence but this breast business, I had stopped being important, all that mattered was that these boobs could do this job and nothing else mattered. I had to eat according to the boobs, I had to spend my life according to the boobs, I had to be inconvenienced for these boobs, so that they would produce the nectar of the gods which was basically breast milk (S4, 269-294)

Tad ji priima beveik visų aplinkinių smerkiamą sprendimą – maitinti vaikėlį pieno mišinėliais ir netrukus pajunta drastišką gyvenimo pasikeitimą, apie kurį džiaugsmingai dalinasi:

The minute I stopped producing breast milk I got my energy back (...) and didn't care I didn't have any sleep because you have got energy and that is fantastic you can whiz around and do things. And, of course, baby is happy because you are happy (...) all of a sudden the world was my oyster, and instantly it became a wonderful experience not a horrible experience (S4, 301-333)

3.3.2.2.b. Lytinio gyvenimo ir pasitikėjimo savimi sugrįžimas. Kitas pasikeitimas, šiuo metu ypatingai džiuginantis Silvą, suteikiantis jai „išaugusį

⁸⁵ I found that since Bristol is going for Unicef award breast feeding (...) basically they need you to stay breast feeding for six weeks (S4, 244-247)

pasitikėjimą“ savimi ir netgi iki tol nejausą „*stiprybę*“, yra lytinio gyvenimo, praturtėjusio bendra patirtimi, atsistatymas⁸⁶:

It's very pleasurable. It's very intense at the moment which is wonderful. Our love has a difference. We love each other just as much as ever but it has a different depth to it. How can you describe it? Kind of connected / we / got intimate / primeval! If that is the correct way of saying it / we just of need to be together, we need, we need to kind of mate, we need to be animals with our baby animal. Like sort of looking after the baby animal (S4, 1215-1226)

Silva teigia, kad viskas apsivertė iš karto pagimdžius. Vos tik „iš jos kūno pasitraukė sūnus, pas ją grįžo jos vyras“⁸⁷. Jau pirmomis savaitėmis ji troško savo vyro, kuris elgėsi tarsi „šuniukas rujos metu“ (S4, 1185-1190), tačiau ji nors ir „buvo seksualiai susijaudinusi, bet bijojo skausmo“ (S4, 1183-1184) ir varė jį šalin. Vis dėlto ją nustebino tai, kad, nors ir buvo rekomenduojama kurį laiką susilaikyti nuo lytinių santykių, juos atnaujinus gana anksti („nebuvo nei penkių savaitių“), jai „neskaudėjo, o buvo malonu“ (S4, 1209-1212). Čia taip pat atkreipiu dėmesį, kad Silva kaip ir mūsų trečiajame susitikime, vis dar labai laisvai ir detalai pasakoja apie savo lytinį gyvenimą.

3.3.2.3. Įkūnytas prioritetų pasikeitimas

3.3.2.3.a. Rūpestis išvaizda nukeliamas į antrą planą. Silva, anksčiau tiek dėmesio skyrusi savo išvaizdai, tikėjusi, kad po gimdymo „atgaus“ savo kūną, dabar argumentuoja, kad jai kur kas svarbiau jų ir ypač sūnelio „*laimė*“, nei jos svoris (S4, 1291-1298). Tad nors Silva prisipažįsta, kad „*nusivylimą*“ dėl savo dabartinio kūno visgi jaučia (S2, 45-48), kuris pradžioje „*tarsi rikošetu*“ ėmęs grįžti į savo ankstesnį pavidalą (S4, 1266-1267), vėliau „*sustojo toje pačioje vietoje*“ (S4, 62-64), ir mėgina kovoti su savo potraukiu saldumynams („*koka-kolai*“, „*ledams*“, „*cukrui*“ (S4, 56-61), vis dėlto teigia, kad nėštumo metu atsiradusį save raminantį („*apsidovanojantį*“) valgymą tęsia ir toliau: „*negaliu išgyventi nei dienos be šokolado*“ (S4, 48-56).

⁸⁶ I reckon I could turn my hand to anything now because I have got this power, maybe it's the sexual love that gives you confidence (S4, 1169-1172)

⁸⁷ As soon as Marcie was born we both went / fell madly in love with each other (...) It was just like when I first felt in love with him for the first time (...) he couldn't help his instincts. It's rather like mother-nature takes over with the man and he knows he can now impregnate the woman again, because he wasn't that interested in sex in the very end of the pregnancy, in fact he was scared of the baby. But as soon as the baby was out of the picture, Tim was in the picture (S4, 1179-1208)

Be to, ji man prisipažįsta, kad lyginant su nėštumu nelabai paiso dietos, nes norisi sau leisti „nusižengti“, „*save apdovanoti už tai, kad buvau tokia gera visus metus*“ (S4, 1847-1852). Ji jaučiasi tarsi ištroškusi „*suaugėlišų malonumų*“ ir netgi (kaip paauglė?) didžiuojasi po tiek laiko vėl ryte matydama maišelius po savo akimis ir jausdama pirmas pagirias: „*aš buvau atėmusi iš savęs visa tai, aš labai rūpinasiu savimi nėštumo metu (...), bet dabar tam tikra prasme man kurį laiką reikia pabūti išdykusia*“ (S4, 1852-1862). Taigi iki kito nėštumo, apie kurį, beje, šiame interviu Silva man užsimena ne vieną kartą (S4, 1682-1687; 1863-1864), nukeliamos ir pastangos rūpintis savim.

3.3.2.2.b. Grįžusi energija ir noras būti namie. Silva kiek sutrikusi. Vėl apie save kalba antruoju asmeniu, prisipažindama, kad nors jos energija grįžo į „*normą*“ (kas jai reiškia „*nuovargio išnykimą*“ ir „*daug didesnę laisvės turėjimą, nei kai buvo nėščia*“ (S4, 1125-1136) ir ji tik „*dabar pilnai įsisąmonino, kokia ji fiziškai išsisunkusi buvo nėštumo metu*“ (S4, 1131-1132), ir atsimena „*pirmą dieną kai galėjau užbėgti laiptais į viršų (...), aš beveik verkiau – energijos grįžimas buvo toks džiaugsmingas išgyvenimas*“ (S4, 1660-1663)), ir nors ji dabar gali „*džiaugtis savo malonumais pilnai iš iš visos širdies*“ (S4, 1892-1893), tačiau jos prioritetai pasikeitė. Tad net jei ji pajėgtų susitikti su kitais žmonėmis, dažnai kyla dilema, ar ne geriau būtų laiką leisti tik šeimoje („*ką aš geriau daryčiau – tai tiesiog gulėčiau ant kušetės*“ (S4, 1882-1890)).

3.3.2.3.c. Sutelkto taktilinio bendravimo svarba. Nors Silva (priešingai nei dauguma mano tyrime dalyvavusių moterų) savo vaiko nemaitina krūtimi, ji pabrėžia atradusi sutelkto taktilinio bendravimo, niekam kitam netrukdančią svarbą. Jau pirmomis valandomis po gimdymo, sunkiai išsikovojusį atskirą erdvę, ji savo vaiką laiko apkabinusi ir jam dainuoja⁸⁸, o jei vaikas negaluoja, skiria laiko jo iščiūčiavimui⁸⁹. Kai jaučia, kad sūnus po vyro komandiruotės atitolo nuo savo tėčio, ji sukuria jiems fizinę sąlygą pabūti kartu:

⁸⁸ *I was left there for a night by myself and it was lovely, just me and Marcie, I could sing to him, hold him, all the things that I couldn't have done on a ward, because there were other women there* (S4, 876-880).

⁸⁹ *If I think Marcie's been unwell I will rest him and comfort him as much as I can* (S4, 1494-1496).

When Tim came back he [Marcie] was a little bit uninterested in his dad but I literally said: “Right you two, I’ll do everything. You two just spend a whole day just holding each other”. And of course it didn’t take long for Marcie to fall back in love with his dad and realise who he was again (S4, 1504-1510).

Netgi piešdama save (žr. 13 pav.), ji šįkart piešia dviejų žmonių kompoziciją ir komentuoja: „o, Viešpatie, man reiktų [nupiešti] kūdikį savo rankose, ar ne?“ (S4, 2053-2054).

13 pav. Silvos autoportretas su sūneliu praėjus trims mėnesiams po gimdymo.

3.3.2.2.d. Darnios aplinkos poreikis. Be to, piešdama save (žr. 13 pav.), Silva pirmą kartą ne tik nupiešia kelių žmonių kompoziciją – save ir vaiką, bet pirmą kartą piešinyje atsiranda ir jos aplinkos dalies elementas – kušetė (ar sofa). Silva tai komentuoja: aš esu „gerai įsižeminusi čia, santykiyje su kušete [paryškina savo apatinės kūno dalies linijas](juokiasi)“ (S4, 2067- 2086). Ir išties, regis, tik gimus vaikui ir parsivežus jį namo, Silvai norisi pakeisti visą aplinką pagal vaiką ir jo poreikius⁹⁰. Iš ankstesnio poreikio turėti įdomius, išsiskiriančius namus, dabar tarsi nebelieka nieko⁹¹, ir Silva svajoja savo namus paversti tokiais, kad jie būtų „gražūs savo paprastumu, panašiai kaip jis [rodo į šalia miegantį sūnelį]“ (S4,1829-1839). O nėštumo pabaigoje ją taip

⁹⁰ We got to change the house (...) because it kind of needs to fit / like for the life of the baby (...) it’s hard going up and down the path with the baby in the car seat in the pouring rain. You sort of think it would be so nice to be able to park outside your house (S4, 1807-1814)

⁹¹ Before I was decorating it in a quite an over-the-top manner because I thought “wouldn’t it be fun to have a party house that was quite over-the-top”, you know. You fill it with candles and it was quite dramatic. Now I am feeling this is totally impractical. What I want is as much light as possible. I need to paint the whole house white (S4, 1633-1641)

jaudinės nepabaigtas namų remontas, jų neišbaigtumas, dabar jai tarsi netenka svarbos: „[namas] nepabaigtas, bet aš nebesijaudinu“ (S4, 1773-1774), nes, viena vertus, gimus vaikui, jai pasaulis tarsi susitraukė iki judviejų poros (S4, 1782-1784), o, kita vertus, dabar ji „*pati negali patikėti, kaip džiaugiasi*“ galimybe prisidėti prie kad namo įrengimas būtų pabaigtas (S4,1787-1789).

3.3.3. Silva praėjus metams po gimdymo

Į paskutinį susitikimą su Silva, dabar jau 34 metų, atskrendu iš Lietuvos, iš Vilniaus, kur grįžau gyventi po skaudžių savo skyrybų. Bandau vėl įsikurti gimtojoje šalyje ir kažkaip įprasminti savo šeimyninę nesėkmę. Gal todėl man ankstesni susitikimai su Silva atrodo tarsi nutolę laike, nors realiai nuo paskutiniojo – vos dešimt su puse mėnesio.

Buvo rudens pradžia. Šilta. Mane jau prie durų pasitinka labai žvali Silva su sūneliu Marcie ant rankų. Viduje pasikeičiame trumpomis mandagumo frazėmis ir susėdame pasikalbėti tame pačiame kambaryje kaip praeitą kartą.

Silva džiugiai pradeda pokalbį nuo to, kad buvo apklausta jai svarbiame projekte, kuris siekia pakeisti moterų priežiūros sąlygas ligoninėje po gimdymo. Taip pat mane informuoja, kad ji pradėjusi dirbti dvi dienas per savaitę, o Marcie jau nuo penkių mėnesių lanko privatų vaikų darželį, kuris jam „*nuostabiai tinka*“, nes jis taip „*mėgsta bendrauti*“ (S5, 44-48). Toliau daugiausia kalba apie tai, į kokią nuostabų berniuką išaugo jos sūnus.

Tačiau žemiau, kaip ir ankstesniame skyriuje, pateiksiu tik pagrindines su Silvos kūno patyrimu susijusias temų kekes, atsiskleidusias šiame interviu: 1) tvirtėjančios naujos ribos ir 2) motiniškas įkūnytas tapatumas.

3.3.3.1. Tvirtėjančios naujos ribos

3.3.3.1.a. Siekis suformuoti mažą ir saugų savo šeimos pasaulį. Silva visą savo energiją nukreipia, ją taupo tik sūnui (S5, 212) ir savo „*mažai laimingai šeimai*“ (S5, 190). Jai tik rūpi, kad Marcie gyventų gerai ir pačiai liktų „*mažos kišenėlės smagių dalykų*“ (S5, 207-208). Tad ji, nors ir kiek

dvejodama, minimalizuoja ar beveik atsisako anksčiau buvusio labai artimo bendravimo su savo vyro šeima, kurioje, anot jos, ėmė ryškėti negalėjimas susitvarkyti su jos vyro brolio asocialiu elgesiu (S5, 407-417; 511-527), vyro seserimi, kuri dabar jai atrodo pernelyg užsisklendusi (S5, 537-538), ir ją seniai pažįstančiais, bet skūstis gyvenimu įpratusiais, draugais (S5, 209-212) bei su praktiškai visa savo vaikystės šeima, nes „*joje ir taip niekas, išskyrus [jos] brolių, dar nepažino [nematė] jos kūdikio*“ (S5, 388-391). Ir, priešingai, šiuo metu ji dažniausiai siekia bendrauti su naujais, pozityviai „*kaip ir ji*“ nusiteikusiai (S5, 205), mažus vaikus auginančiais žmonėmis.

Taip pat ji vengia bendrauti ir su nėščiomis moterimis, nes tai jai primena jos pačios nėštumą ir nuovargį:

It is interesting how I feel about pregnancy in general at the moment – one girl in our office just fallen pregnant – and you know – I don't want anything to do with that. *Really? Could you say more?* Yeah... I don't feel supportive towards her at all. I feel uncomfortable. *What do you make out of it? Do you know?* I am not quite ready to get pregnant myself. And I remember my pregnancy is not a pleasant time in my life. It was so difficult! I resent (mane erzina) being tired now. I love that I have got all my energy back. I am still revelling (mėgaujuosi, linksminuosi) in that. And I know that then I get pregnant the fatigue will come. And I don't want it (S5, 903-919)

Taigi ji pripažįsta, kad saugosi ir savo šeimą saugo nuo visų, kas jai gali sukelti blogas emocijas (S5, 383-386). Silvos rytas prasideda lūkesčiu vėl pabudus būti visiems trims kartu⁹². Silva mano, kad dabar, gimus vaikui, ir jos vyrui neberūpi karjera, kaip ji neberūpi ir jai: „*juokinga, kaip susilaukus vaiko tu iš tiesų kvestionuoji tai, ko tau iš tiesų norisi ir kas tau svarbu ir nei vienam iš mūsų / mūsų karjeros visiškai nėra svarbios*“ (S5, 379-381). Juokdamasi sako, kad ją beveik gąsdina jos laimės jausmas šiuo metu, nes ji neišsivaizduoja, kad galėtų būti laimingesnė ir kelis kartus belsdama į medinį paviršių kartoja – „*tegul tai tęsiasi ilgai*“ (S5, 186-189).

Vis dėlto šiam nuostabiam pasaulėlyje, jos apibūdinamame kaip „*mūsų mažas laimingas [muilo] burbulas*“, jos deklaruojamame džiaugsme man girdisi ir a) jos vidinio nepasitenkinimo savimi jausmas: „*esu egoistė, man tai*

⁹² *I can't wait for him in the morning to wake up. I am half filled with joy for Marcie. (...) And my husband is just full of joy, we are side by side / you know / and sharing in this and that / and we are both loving it* (S5, 189-192)

labai savyje nepatinka, turiu prisiversti bendrauti su aplinkiniais“ (S5, 366-372), ir, b) išorinių jėgų įsiveržimo grėsmė ar baimė, jos mažos šeimos trapumo jausmas: „spėju, jog nenoriu, kad kas nors prasibrautų [į mano pasaulėlį] (juokiasi). Aš save saugau, ginu (juokiasi)” (S5, 383-386). Iš tiesų jos pavartota „muilo burbulo“ metafora, maginiai veiksmai (beldimai) irgi patvirtina suvokimą, kad fizine prasme šis „pasaulėlis“ nėra labai patikima struktūra.

3.3.3.1.b. Asmeninių ribų stiprinimas. Silvos kūno ir asmeninių ribų stiprinimas pasireiškia ir santykiyje su manimi. Mano klausimai apie ją pačią ir jos kūną šiame susitikime, regis, jai sukelia šiokį tokį susierzinimą, lyg jie ją atitrauktų nuo kur kas „tinkamesnio“ mūsų dėmesiui objekto – jos sūnelio⁹³. Pradžioje ji man teigia, kad nenori apie save galvoti: „*man iš tiesų nerūpi (...) aš išties nežiūriu į save*” (S5, 306-308). Ir nors vėliau ji prie šio mano klausimo grįžta, tačiau akivaizdu, kad priešingai nei per keletą ankstesnių susitikimų (paskutiniajame jos nėštumo trimestre ir netrukus po gimdymo), kuomet Silva labai noriai ir atvirai su manimi aptarinėjo savo intymias kūniško gyvenimo problemas, pvz., lytinį gyvenimą, tuštinimo sunkumus, masturbacijas, dabar ji mane tarsi vėl patiria esančią toli nuo savęs, mūsų tarpusavio ryšys kalbantis nėra toks intymus, t.y. sugrįžta į pirmojo susitikimo lygmenį.

Be abejo, taip pat reikia turėti omenyje, kad Silva žino, jog tai paskutinis mūsų susitikimas, taip pat žino ir tai, kad aš jau persikėlusi ir gyvenu nebe Anglijoje. Man peršasi išvada, kad nors Silva to iki galo ir neįsisąmonina, tačiau šiame interviu ji jau aiškiai ir mane patalpina už savo asmeninių ir kūniškų ribų rato (t.y. jo išorėje). Beje, kartais atrodo, kad ankstesnę save ji šiuo metu irgi talpina už dabartinių savęs patyrimo ribų:

You know before you came to see me today – I thought that “I am embarrassed by the person I used to be, I am embarrassed that she was so self-centered. “She”? Do you think about that old self of yours as “she” and not as “you”? Yes, “she”, not “me” (S5, 1081-1088)

⁹³ I’ve also noticed that you have quickly moved away from your body experience to Marcie again. Have you said everything you wanted to say about your reaction to your own bodily changes? Yeah, I don’t mind any of them (S5, 301-306)

Vis dėlto Silva nustebusi teigia, kad ir jos dabartinis savo vertės suvokimas labai priklauso nuo išorinių dalykų – išvaizdos ir artimiausios aplinkos susitvarkymo. Tačiau jei savo išvaizdą ji kasdien, nors minimaliai „patvarko“ sau „įprastomis kosmetinėmis priemonėmis“ (S5, 313-314), tai aplinkos (namų) sutvarkymas jai nėra toks lengvas, nes atimtų per daug laiko iš jos taip šiuo metu vertinamų žaidimų su vaiku. Dėl to ji teigia, kad nesutvarkyti namai ją daro „labiausiai chaotišku žmogumi plačiame pasaulyje“ (S5, 326-327). Tad panašu, kad jos asmeninės ribos dar vis neapsiriboja ir nesutampa su jos kūno ribomis, nors yra kur kas tvirtesnės nei anksčiau.

3.3.3.2. Motiniškas įkūnytas tapatumas

3.3.3.2.a. Vaikas „nešiojamas“ galvoje. Silva teigia, kad visgi, ko gero, daug lengviau eiti į darbą nei nuolat būti „su kiek suirzusi“ ar „besikalančiais dantukais vaikučiu“. Tai ji metaforiškai prilygina bandymui žongliruoti „daugybe kamuoliukų vienu metu“ (S5, 140-143). Silva jaučia, kad nėštumas jai tarsi iš pilvo persikėlė į galvą. Jei anksčiau ji nuolat kūdikį jausdavo savo pilve, tai dabar jį nuolat nešioja savo galvoje:

I reckon that you have to loose your mind so to speak, loose your ability to concentrate on anything until your mind gets totally programmed to thinking subconsciously about your child all the time, so that no matter what else you do, your / part of your brain is constantly wandering / thinking about your child's well-being, thinking about it's routine, thinking what you need to do next. Once in a while the rest of your brain is allowed to come back and then again (laughs) and then finally you can do both" (S5, 980-987)

Taigi Silva pripažįsta, kad viena svarbi jos kūno dalis – jos galva – iki šiol jai dar vis nepriklauso („*nemanau, kad aš jau atgavau savo galvą!*“ (S5, 988). Todėl ji jaučia, kad gerai eiti į darbą, kaip ir kartais tiesiog reikia eiti pabėgioti, reikia bėgti, kad ištvirtų motinystę, kad bent trumpam atsitrauktų nuo „nuobodžios kasdienybės“, „pasikartojančių kasdienių motinystės rūpesčių ir fiziškai nuo savo vaiko“ (S5, 278-281).

3.3.3.2.b. Poreikis mažiau kontroliuoti savo kūną. Silva pasakoja, dabar jau galinti sau leisti kartais atsipalaiduoti ir nekontroliuoti savo kūno. Ji tarsi derasi su manimi ar ieško mano pritrimo, sakydama: „galbūt tau turėtų

būti leidžiama būti šiek tiek netvarkingai ir truputį pritinginčiai savo mažose laisvo laiko kišenėlėse (juokiasi) vietoj to, kad [nuolat] karštligiškai tvarkytumeisi” (S5, 629-631).

Ją gąsdina ir erzina šių dienų lūkestis, jog moteris negali tiesiog „ramiai nusėsti”, atsipalaiduoti savoje šeimoje, o turi stengtis atrodyti tokia, kaip anksčiau, ar net dar pagražėjusi (S5, 607-614). Ji tai sako tarsi man, tarsi ir niekam, ima kalbėti trečiuoju asmeniu, smerkdama savo jaučiamą visuomenės dalies lūkestį, kurį patyrė tiek realiai (jai neadekvati pasirodžiusi bendradarbio pastaba, kad ji jau „vėl atrodo seksualiai“ (S5, 620-627)), tiek įsivaizdavo hipotetiškai. Priduria, kad dėl to moterys (o gal ji?) priverstos apsimetinėti, būti tokiomis, kokiomis išties nėra ir negali būti: „atrodyti žavingomis ar labai seksualiomis ar turinčiomis plokščių pilvą” (S5, 611-614).

Tad ji, įsisąmoninusi savo susierzinimą dėl tokių įsivaizduojamų į savo kūną projektuojamų lūkesčių, iš dalies, kaip ji sako, ir dėl mūsų susitikimų, ėmėsi šį nepasitenkinimą reikšti sau įprastomis – meninėmis priemonėmis. Ėmė piešti ir susitikimo metu man parodė savo perdėtai demonstratyviai seksualių, pernelyg savo kūnu susirūpinusių jaunų mamų piešinius (S5, 594-608).

Silva taip pat pripažįsta, kad norint susigrąžinti „senąjį” arba ankstesnįjį kūną jai, kaip ir kitoms naujoms mamoms, trūksta valios ir laiko (S5, 599, 979). Mes, jos žodžiais, „*deja, visos siekiam / nagais kabinamės siekdamos grįžti atgal į tą kitą žmogų [save], tuo pačiu metu desperatiškai stengdamosis būti jo mama. O [buvimas] mama atima 98% mūsų laiko*” (S5, 616-618). Taigi Silva „savo kūno tvarkymą“ dar vis nukelia į ateitį (S5, 272). Ramindamasi ji primena sau, kaip ir savo atvaizdai veidrodyje, kad jos pačios kūnas jai šiuo metu yra kur kas patrauklesnis nei anksčiau („gerai mergaite, tu dar vis gali [gerai atrodyti]” (S5, 308-309)). Ji kartais netgi iš tiesų suvokia savo kūną kaip „pakankamai patrauklų“ (S5, 307), mat jis yra tarsi dar labiau (savaime) pasistūmėjęs link to anksčiau turėto pavidalo („senojo ar ankstesniojo kūno“),

kuriam Silva teikia pirmenubę⁹⁴. Tačiau tuo pačiu jos kūnas jai vis dar primena nėštumą ir yra dabartinio etapo atspindys.

3.3.3.2.c. Motinystės atspindys pasikeitusiame kūne. Galiausiai Silva teigia šiuo metu galinti vien iš išvaizdos apie gatvėje sutiktas moteris pasakyti, ar jos turi vaikų ar ne. Neturinčios, jos nuomone, „*atrodo seksualiau, bet ir kur kas tuščiau*“ (S5, 846-847). Jos turi „*visas pasaulio galimybes*“, bet neturi tos meilės, kuri „*ją pačią užpildo vos ji įžengia pro savo namų duris*“ (S5, 849-854). Tuo ji man tarsi pasako, kad, nepaisant visų sunkumų, prieštaravimų ir ambivalencijos, jos motinystės patyrimas, taip pat ir tas, kuris atsispindi jos „*naujame*“ kūne (žr. 14 pav.), yra su niekuo nesulyginamas.

14 pav. Silvos savęs piešinys su sūneliu praėjus metams po gimdymo.

⁹⁴ *I like it [my body]. I like it. It came back to its old self on it's own to a degree* (S5, 266-267)

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Šioje dalyje aptarsiu anksčiau pristatytą konkrečių moterų kūno patyrimą kitų tyrimų ir nėštumo teorijų kontekste. Dar kartą primenu, kad nors tai nėra įprasta aprašant kiekybinius tyrimus, bet šiame darbe tik šioje jo dalyje, ir, tik jau lygindama gautus rezultatus su kitų tyrimų rezultatais ir teorinėmis koncepcijomis, pati pirmą kartą žiūriu ir čia pristatysiu ir kitus šioje srityje atliktus darbus (pagal Smith ir kt., 2009⁹⁵, p. 113-181). Tokia paties darbo atlikimo ir pristatymo schema buvo pasirinkta, atsižvelgiant į fenomenologinę paradigmą, kur vengiama stiprinti savo išankstinę „žinojimo“ poziciją. Todėl, tiek analizuojant konkretų konkrečių moterų patyrimą, tiek ir jį aprašant, buvo stengiamasi atsiriboti nuo teorijų ir anksčiau šioje srityje atliktų darbų. Tad prie kitų tyrimų rezultatų prisiliečiu tik jau atlikusi savo interviu analizes ir aprašiusi jų rezultatus.

4.1. Rezultatų aptarimas kitų tyrimų ir teorijų kontekste

Kaip jau buvo minėta anksčiau, pagrindžiant tyrimo rezultatų pateikimo pasirinkimą, atlikus visą trisdešimties interviu apimties longitudinalinį tyrimą ir pastebėjus, kad būtent antrajame nėštumo trimestre pirmą kartą besilaukiančios moterys kartu su kur kas labiau fiziškai realiu, savyje esančio kūdikio pajutimu kalba apie esminį savo kūniško ir įkūnyto patyrimo pasikeitimą, buvo nuspręsta, kad disertacijoje plačiau pristatysiu būtent antrojo interviu analizės rezultatus. Visą kitą tyrimą iliustruosiu vienos konkrečios moters chronologiškai pateiktu atveju.

Tad tik atlikus analizę ir ją aprašius, buvo atsiverstas iki tol atskirai padėtas specialusis („draudžiama atverti, kol nepabaigtas tyrimas“) segtuvas ir

⁹⁵ „Atliekant IFA tyrimą, visai natūralu, kad pats interviu ir jo analizė atves į naują ir netikėtą teritoriją. Paprastai pačios reikšmingiausios darbo dalys yra tos, kurių visiškai nebuvo tikimasi, t.y. tos temos, kurios iškilo proceso metu ir kurių nebuvo galima tikėtis, sudarant klausimus. (...) Tad, remiantis kokybinio tyrimo metodu, yra natūralu, kad aptarime bus įtraukiama ir nemaža dalis naujos literatūros“ (Smith ir kt., 2009, p. 113).

paaiškėjo, kad būtent nėštumo vidurys, kai kurių psichoanalitikų (pvz., Pines, 1972/1993, p. 64) apibūdinamas kaip reikšmingas laikotarpis, kai moteris kartu su kūdikio judesių pajutimu „pirmą kartą priverčiama atsigręžti į realybę, pripažinti vaiką kaip atskirą ir nekontroliuojamą, nors vis dar uždarytą jos kūno pastogėje“, yra mažiausiai tyrinėtas etapas tiriant įkūnytą motinystės transformaciją. Tiksliau tariant, apžvelgus esamus kokybinius tyrimus, nepavyko atrasti nė vieno, kuriame būtų kalbama su moterimis ar koncentruojamasi į nėščiųjų kūniškus išgyvenimus antrajame nėštumo trimestre.

Reikia pasakyti, kad, jei neapsiribotume tik kūniškos nėštumo patirties tyrimais, vienintelis longitudinalinis kokybinis tyrimas, kuriame kalbintos ir antrajame nėštumo trimestre esančios moterys buvo Smith (1990) moterų tapatumo raidos ir tarpasmeninių santykių motinystės transformacijos metu tyrimas. Šio tyrimo medžiagą jis vėliau pristato moters besikeičiančio tapatumo (Smith, 1991, 1999b), socialinių santykių (Smith, 1999a) ir metodologiniu (Smith, 1994) aspektu. Kalbant apie longitudinalinius kiekybinius tyrimus, taip pat minėtinas 2008 m. Jusienės ir Breidokienės pradėtas tyrimas, kuriame kai kurios moterys anketas ir klausimynus pildydavo ir viduriniajame nėštume trimestre (cit. pgl. Zamalijeva, Jusienė, 2010, p. 63), tačiau specialiai į šį laikotarpį jų taikyta nebuvo.

Pasitaiko ir tyrimų, pavyzdžiui, Bondas, Eriksson (2001), Breen (1975), Grossman ir kt. (1980) kai nėštumo vidurys specialiai praleidžiamas ir su moterimis kalbama tik nėštumo pradžioje (iki trijų mėnesių) ir pabaigoje (nuo 8 mėnesio). Breen (1975), Grossman ir kt. (1980) dar kalbino tas pačias moteris ir po gimdymo. Kita tyrimų grupė susitelkia į moterų patirtį artėjant gimdymui (Bailey, 1999, Johnson ir kt., 2004, Matulaitė-Horwood, Bieliauskaitė, 2005) ar ir kuo greičiau pagimdžius (Rudolfsdottir, 2000; Norkūnienė, 2002; Upton, Han, 2003; Bailey, 2001; Miller, 2005; Žalienė, 2011). Kai kurie fenomenologiniai tyrimai kartais atliekami ir nemažai laiko praėjus po gimdymo ir yra specifiškai skiriami subjektyviai moterų gimdymo patirčiai išsiaiškinti (pvz., Bowers, 2002; Lundgren, 2011; Callister, 2004;

Thomson, 2011). O kalbant apie nėštumo įkūnytą patirtį tyrimus, pastaruoju metu dažniausiai su moterimis susitinkama joms jau pagimdžius, vieną kartą, ir apie jų nėštumo patirtį kalbama retrospektyviai, pvz., Gil-Rodriguez (2008), Jordan ir kt. (2005), Houvouras (2006), Warren, Brewis (2004).

Tad tenka konstatuoti, kad išskyrus kelias išimtis (minėtus longitudinalinius tyrimus, kurie nebuvo susiję su įkūnytumu), jei ir kalbama apie šį etapą (vidurinįjį nėštumo trimestrą), tai dažniausiai remiamasi retrospektyvia medžiaga. Retrospektyvaus tyrinėjimo trūkumą jau šiek tiek paliečiau įvadinėje šio darbo dalyje. Tuo tarpu dabar galimą retrospektyvumo įtaką rezultatams galiu pailiustruoti ką tik pristatyta rezultatų analize. Pavyzdžiui, praėjus metams po gimdymo, Silva iš nėštumo laikotarpio prisimena beveik išimtinai tik savo nuovargį, tuo tarpu paties nėštumo metu jos patyrimas akivaizdžiai buvo labai dinamiškas ir daugiasluoksnis.

Nepavykus aptikti identiškų tyrimų, savo darbe atskleistą moterų įkūnyto nėštumo ir motinystės transformacijos patyrimą aptarsiu pasitelkdama šioje ir įvadinėje darbo dalyje nurodytus tyrimus ir anksčiau jau minėtas psichoanalitines, sociologines ir feministines teorijas.

4.1.1. Moterys savo besikeičiantį kūną nėštumo metu patyrė kaip nekontroliuojamai prastėjantį. Nuostaba, o dažnai ir nusivylimas dėl negebėjimo kontroliuoti savo kūno buvo būdingas visoms mano kalbintoms moterims antrajame jų nėštumo trimestre, o Silvos interviu medžiagos analizė parodė, kad jos fizinės realybės nekontroliuojamumo jausmas vis stiprėjo nėštumo metu, kartu augo ir jos poreikis valdyti savo kūną ir nėštumo bei gimdymo aplinkybes. Tad, jei, kalbėdama apie savo pirmų mėnesių patirtį, Silva man teigia nustebusi ir nusivylusi kitokia, nei tikėjosi nėštumo realybe, o nėštumo viduryje jaučiasi išsigandusi ir „*nespėjanti paskui*“ savo kūno pokyčius, tai nėštumo pabaigoje ji teigia, kad bet koks planas, spėliojimas, kas bus toliau, yra pasmerktas žlugti. Tai pamažu atslūgsta tik paskutiniajame interviu, kai ji pripažįsta, kad nors jai jos kūno kontrolė ir suteikia savigarbos, vis dėlto kartais galima kontrolę ir „*paleisti iš savo rankų*“.

Panaši kūno nekontroliuojamumo patyrimo dinamika buvo atskleista ir vienos iš Warren, Brewis (2004, p. 223-224) tyrimo dalyvės retrospektyviame pasakojime (nėštumo pradžioje, esant dar mažiems vizualiniams pokyčiams, moteris teigė, kad jautėsi kur kas tvirčiau emociškai). Kiti tyrėjai ir teoretikai (Nicolson ir kt., 2010; Gil-Rodriguez, 2008; Longhurst, 2005; Johnson ir kt., 2004) tiek reikšmės neskiria kūno nekontroliuojamumo patyrimui, bet taip pat užsimena apie būtent šiuolaikinių moterų didesnę nei bet kada anksčiau susirūpinimą sunkumu turėti tokią išvaizdą, tokią kūno išorę, kokios joms norisi. Johnson ir kt. (2004, p. 366-367) pastebi, kad visos paskutiniajame nėštumo trimestre esančios šnekintos moterys ne tik kalba apie tapimą mažiau patraukliomis, bet dažnai savo kūnui nėštumo metu apibūdinti vartoja negatyvius apibūdinimus: „storas“, „išsipūtęs“, „keistas“, „kūnas kaip didelės storos karvės“.

Kai kurie tyrėjai (Tyler, 2001; Upton, Han, 2003; Gil-Rodriguez, 2008) spėja, kad moterų noras atrodyti gražia gali būti susijęs su patiriamu socialiniu spaudimu ir kur kas labiau sureikšmintą liekno kūno (net ir nėštumo metu) verte, ypač sustiprinama besilaukiančių įžymybių pasirodymu viešosiose informacijos priemonėse. Nicolson ir kt. (2010) galvoja, kad šiomis dienomis tai dar labiau pastiprinama motinystės derinimo su profesine karjera poreikiu. Brewis, Sinclair (2000) tyrimas atskleidė, kad būtent moterys patiria didesnę socialinį spaudimą prižiūrėti ir cenzūruoti savo kūną, nes joms antsvorio turėjimas gali grėsti sunkumu įsidarbinti.

Ar yra teorijų, mėginančių paaiškinti tokį moterų jausmą? Sociologai Bourdieu (1986), Featherstone (2000), Shilling (1993), Crossley (2001), aiškindami žmogaus kūno kontrolės poreikį apskritai, teigia, kad į žmogaus kūną modernieji Vakarai žiūri kaip į „įkūnytą kapitalą“. Žmogaus kūno ypatumai (kūno svoris, krūtinės apimtis, raumenų išsidėstymas, laikysena, tarmė) ir sugebėjimai (raštingumas, meniškumas, sportiškumas) turi skirtingą mainomąją vertę arba kainą konkrečioje socialinėje aplinkoje (Bourdieu, 1986). Manoma, kad kaip ir kitos kapitalo arba turto formos, kuo labiau išvystytą ir kuo rečiau sutinkamą kūnišką „kapitalą“ turi konkretus žmogus,

tuo daugiau naudos jis gali jam atnešti. Tokiu būdu jį galima „iškeisti“ į gerai apmokamą darbą, sportinę sėkmę ar „gerą“ santuoką. Shilling (1993) ir Turner (2000) mano, kad toks požiūris ypač būdingas vakariečiams, kuriuos nuo tradicinių kultūrų skiria tai, kad „bendro supasaulėjimo įtakoje buvo nusigręžta nuo anksčiau egzistencinį ir ontologinį saugumą žmogui sukurdavusių ir palaikiusių religinių struktūrų“ (Shilling, 1993, p. 2). Tuo tarpu visuotinai privalomos ritualinės kolektyvinės prasmės dar yra išsaugotos tradicinėse bendruomenėse. Be to, kaip teigia kai kurie autoriai (Bordo, 1993; Totton, 2010), būtent „sumaterialėjusiuose Vakaruose“ mokslas pasiekė tokias galimybes, kad žmogus gali keisti ir kontroliuoti savo kūną anksčiau niekad net neįsivaizduotu būdu (genetinė inžinerija, plastinės operacijos, lyties keitimas, nereikalingo kūno svorio nusiurbimas, kūno padidinimas, odos patempimas ir kt.), kas, anot Bordo (1993), ypač svarbus moterims, nes tai joms potencialiai leidžia pasipriešinti ar išsivaduoti iš to, kad būtent jų kūnas dėl jo išskirtinio ypatumo kas mėnesį kraujuoti, pastoti ir išskirti pieną yra suvokiamas kaip „mažiau tvarkingas, ne toks švarus, labiau hormonų valdomas ar tiesiog silpnėsnis“.

Iš tiesų šio tyrimo rezultatai parodė, kad moteris džiugindavo tik jų krūtinės didėjimas (ypač ryškiai atsiskleidęs Saulės ir Vaidos pasakojimuose nėštumo viduryje ar Silvos „amazoniškame“ savęs patyrimo pirmaisiais nėštumo mėnesiais), bet liūdindavo akivaizdūs jos senėjimo ar vytimo ženklai (ryškiausiai atsiskleidę Eglės ir Silvos pasakojimuose), o bendras kūno storėjimas antrajame trimestre visų moterų buvo suvokiamas kaip nepageidaujamas, nors ir neišvengiamas reiškinys. Reikia pastebėti, kad nors šiame darbe dalyvavusios moterys šia, aukščiau apibrėžta, prasme visos yra vakarietės, nė viena iš jų nekalbėjo apie kokį nors dirbtiną savo kūno modifikavimą ar koregavimą. Netgi priešingai, pavyzdžiui, Silvą paskutiniajame nėštumo mėnesyje gerokai papiktino jos vyro ketinimai jos „išskydusį po gimdymo kūną suvaržyti gražiu ir prabangiu korsetu“, nors ji pati ir siekė „tvarkyti“ savo kūną ir aplinką, kad nebūtų „*pats chaotiškiausias žmogus pasaulyje*“.

Taip pat, kalbant apie moterų savo vertės patyrimą ir apie negalėjimą kontroliuoti savo nėščio kūno, reikia pridurti, kad šio tyrimo rezultatai prieštarauja psichologų Strang, Sullivan (1985); Drake ir kt. (1988) tyrimų rezultatams, kuriuose buvo teigiama, kad nepasitenkinimas savo kūnu nėštumo metu auga proporcingai kartu su augančiu nėščių moterų kūno svoriu. Priešingai, čia atsiskleidė, kad kūno didėjimas nėštumo metu buvo priimamas lengviau, kai tapo akivaizdu, kad moteris laukiasi, t.y., kai moteris vizualiai nebebuvo tapatinama su šiaip storėjančia. Be to, specialiai nėščiosioms pritaikytų drabužių nešiojimo pradžia šioms moterims (Kamilai, Silvai, Saulei, Vaidai, Eglei) sutapo su subjektyvaus nėštumo fakto priėmimo palengvėjimu ir išaugusiu pasitenkinimu savo kūnu.

Apibendrinama, galėčiau teigti, kad vizualinis savo kūno matymas ir vertinimas, kaip jį mato aplinkiniai, turi labai didelę reikšmę ir kalbintų moterų savęs vertinimui. Tad nenuostabu, jog nėštumas gali tapti tikru galvosūkiu: su nėštumu susijęs kūno didėjimas (storėjimas) yra gero nėštumo ir vaisiaus (būsimo kūdikio) augimo ženklas, tačiau, kita vertus, liekną kūną sutapatinus su idealiu kūnu, šis kūno didėjimas, o ypač kol jis akivaizdžiai aplinkinių „neatskiriamas“ nuo kūdikio kūno, kol neidentifikuojama, kad tai yra ne bet koks, o su nėštumu susijęs storėjimas, vargiai moterų gali būti patiriamas kaip pageidautinas. Tuo tarpu su tiesioginiu vaisiaus augimu nesusiję kūno pasikeitimai (plaukų, dantų, odos, nagų pokyčiai) ar svorio augimas kitose (ne pilvuko ir ne krūtinės) srityse daugumai moterų kėlė nekontroliuojamą jų kūno prastėjimo jausmą, kartais šiek tiek nuspalvintą nuostabos pojūčio.

4.1.2. Nėštumas gali sustiprinti savo kūniškumo patyrimą, tačiau jis nebūtinai yra pageidaujamas ar auginantis. Jau šio darbo įvadinėje dalyje užsiminiau ir, remdamasi Merleau-Ponty (1945/2006), Young (1984), Kepner (1997) teorijomis, dariau prielaidą, kad nėštumas gali skatinti didesnę savo kūno įsisąmoninimą, tačiau atlikus tyrimą paaiškėjo, kad tai moterys nebūtinai suvokia kaip teigiamą dalyką. Moterys, pavyzdžiui, „*labai smulki ir judri*“ Kamila, „*nekintančio svorio*“ Eglė ar sau „*pakankamai gražia*“ atrodanti Silva,

iki nėštumo į savo kūną žiūrėjusios kaip į instrumentą ir neturėję jokio didesnio reikalo juo rūpintis, būdamos juo iš esmės patenkintos, gali kaip tik priešintis nėštumo metu sustiprėjusiam savo įkūnytumo jausmui, kurį dar labiau stiprina jų išgyvenamas aplinkinių žmonių polinkis jas sutapatinti su jų kūnu.

Mano pastebėtą moterų kalbėjimo manieroje pasireiškiantį siekį savo kūną tarsi „atskirti“ nuo savęs patyrimo, norą, pajutus, kad kūnui tarsi įsijungė „savieigos režimas“, kalbėti apie jį tarsi jos būtų bešališkos savo fizinės būties stebėtojos (kalbėjimas ne pirmuoju asmeniu, juokimasis kai baisu) ir baimę būti paverstomis „pieno mašinomis“, „vaiko nešyklėmis“, „gimdomis“, „pilvais“ ar „krūtinėmis“ iš dalies įžvelgia ir kiti tyrėjai (pvz., Johnson ir kt. (2004) kalba apie „norą grąžinti kūną atgal“; Bondas, Eriksson (2001, p. 838) apie „neįprastą nėščiujų juoką“). Be to, šiame tyrime taip pat atsiskleidė, kad tik kai kurios moterys (Vaida ir iš dalies Saulė) ir priešingai, nei teigia Warren, Brewis (2004), Davies, Wardle (1994), Wood Baker ir kt. (1999) tyrimo išvadose, tik labai santykinai didžiuojasi savo storėjančiu kūnu ir džiaugiasi laikina galimybe pailsėti nuo įvairių dietų ir aplinkos spaudimų (tema „*mitybos pamokos*“). Vis dėlto dažniausiai kartu su džiaugsmu išgyvenamas ir sąmyšis bei kaltė dėl kūno apleidimo ir didžiulė viltis, kad viskas grįš į „normą“ ateityje. Tad šiame tyrime galėčiau daryti prielaidą, kad tai, su koku nerimu moterys kalba apie savo kūną ir šią savo viltį, galima galvoti, jog jos žino, kad, nors jos ir bando save įtikinti priešingai, iš esmės jų kūnas nėra joms pavaldus.

Galiu spėti, kad drastiški fiziniai pokyčiai ir aplinkinių keliami reikalavimai jų pačių kūnui šioms moterims kelia nerimą, didina nepasitikėjimą savo jėgomis, o galimybė savęs patyrimą atskirti nuo savo besikeičiančio kūno patyrimo joms tarytum leidžia kažkuriam laikui „atidėti“ ar pristabdyti savo asmenybės pasikeitimus. Kitaip tariant, nėštumas ir visa motinystės transformacija čia neturėtų būti suvokiama deterministiškai, kaip buvo manoma kai kurių motinystės kaip natūralios gyvenimo krizės teorijos šalininkų (Bibring, 1959; Chertok, 1969; Shereshefsky, Yarrow, 1973; Stern, 1995) ir tyrinėtojų (Breen, 1975; Smith, 1991; 1999b), besiremiančių prielaidomis, kad „nėštumas privalo atlikti tam tikrą paruošiamąjį darbą“ ir

kad, sėkmės atveju, „kūno pokyčiai neišvengiamai sukels ir asmenybinių transformaciją“. Remdamasi savo rezultatais, manyčiau, kad motinystės transformacija yra tik asmenybės pokyčių galimybė. Nebūtinai visos moterys ją pasinaudoja. Nebūtinai visos savo kūną suvokia kaip mokytoją ir mokosi, o jei ir mokosi, nebūtinai tai tęsia ir pagimdžiusios.

Štai Silva nėštumo antrajame trimestre, kaip ir Kamila, Eglė ir ypač Vaida, kuri džiaugėsi savo kūno išmintimi ir jautrumu, tarsi atradusi, kad jos kūnas ne tik instrumentas, ne tik objektas, bet ir „gyvenamas kūnas“, netrukus po gimdymo grįžusi į darbą vėl jį ima matyti kaip išorinį objektą, nebenori būti tapatinama su juo. Panašius dalykus atranda Bailey (2001, p. 126), teigianti, kad net tos moterys, kurios nėštumo pabaigoje ar tuoj po gimdymo ima priimti savo kūną „kaip komunikuojantį“ su aplinka kūną (pagal Frank (1991) kategorijas), dažniausiai, išskyrus retas išimtis, netrukus ima jį slėpti, o dar vėliau arba jį visai „užmiršta“, arba grįžta prie amžinojo „lieknojo“ kūno idealo paieškų.

Ieškodama paaiškinimo, kodėl šiuo metu moterys apie savo kūną kalba tarsi apie nuo savęs nepriklausančią dalį, suformuosiu kelias teorinių paaiškinimų grupes, iš kurių pirmoji susitapatinimą su kūnu sieja su savo nepilnavertiškumo išgyvenimu, o antroji – su savo neišvengiamos mirties priminimu.

Viena vertus, susitapatinimas su kūnu gali reikšti savo socialinio nepilnavertiškumo pripažinimą. Williams (2001, p. 58) vakariečiams įprastą savo kūno matymą gana romantiškai supriešina su jo matymu nėštumo metu: „paprastai atidžiai tyrinėjam savo kūną, tačiau tas tyrinėjimas yra šiek tiek sterilus, nejutiminis ir atsitraukęs, priešingai nuo egzistenciškai pripildyto ir emociškai užliejančio besilaukiančio kūno patyrimo“. Manyčiau, tai gerokai idealizuota, nes besilaukiančios moterys vis dar išlieka savos visuomenės dalimi, o, kaip pabrėžia Totton (1998), vakariečiams ir patriarchalinei santvarkai būdingas išvaizdos („kaip aš atrodau“) prioretizavimas prieš vidinį proprioceptinį jausmą („kaip aš save jaučiu“) (p. 245). „Nenorą identifikuotis su savo kūnu pastiprina ydinga, bet gaji vyriškumo / moteriškumo ir sielos /

kūno (taip pat ir dvasios / materijos, kultūros / prigimties) poliarizacija, kuri kūnišką identifikaciją prilygintų susitapatinimui su tuo, kas mūsų kultūroje yra sumenkinta ir neturi galių“ (Totton, 1998, p. 207). Šitos poliarizacijos šaknys buvo analizuotos tiek ankstyvųjų psichoanalitikų (Freud, 1925) „organo trūkumo“ ir Erikson (1968) „vidinės kuriančios erdvės“ arba berniukų pranašumo) teorijose, tiek painioje ir šiuolaikinės feministės (Bordo, 1993; Bailey, 2001; Grosz, 1990), ir teoretikus (Frosh, 1994; Wilden, 1987) labai papiktinusioje Lacan (cituota pagal Bowie (1991, p. 147), de Beauvoir (1949/1996) ir Irigaray (1996) moterų „kitoniškumo“ diskusijoje. Kitaip tariant, šių teorijų atstovai teigia, kad jei moteris identifikuotųsi su savo kūnu ir jo procesais, tai pastiprintų jos silpnesnę vietą visuomenėje.

Kita vertus, susitapatinimas su kūnu gali reikšti savo galių praradimą ir galutinį pralaimėjimą prieš savo senatvę ir mirtį. Būtų galima galvoti, kad moteris jų nėštumas gali „pažadinti“ ryškesniu, gilesniu, stipresniu savo kūno patyrimu, savo kūniškumu arba, remiantis Wittgenstein (cit. pgl. Shilling, 1993, p. 166), galbūt jas gali sukrėsti tuo, kad kūnas „nėra tuščias vamzdis, pripučiamas protu“ (kas atsispindi ir mūsų „*kūno nekontroliuojamumo*“ bei „*kūno išminties*“ temose), kūnas yra galingesnis, nei jos apie jį galvojo. Arba kaip suformulavo Shilling (1993, p. 10), mūsų kūnas yra „materialus, fizinis ir biologinis fenomenas, kuris yra ir apribojamas, ir riboja mūsų socialinį gyvenimą“. Žmogui norisi galvoti tik apie pirmąją šio teiginio dalį, tačiau būtent antroji dalis yra tai, kas, anot Bourdieu (1986), Shilling (1993), Crossley (2001), kelia stipriausias emocines reakcijas ir išgyvenimus. Tad, kaip teigia Hughes (2000, p. 22), „nors ir viliamės, kad kūnas mums paklūsta, tačiau kažkur giliai pasąmonėje žinome, kad taip iš tiesų nėra, ir, kad galiausiai mūsų kūnas yra mirtingas“. Mirtis, anot šio autoriaus, ko gero, išryškina galutinę kūno pergalę prieš protą, visišką savo kūnišką nepaklusnumą ir nepriklausomybę.

Turiu sutikti, kad apskritai kūniškumas, matyt, labiausiai mus gąsdina akistatoje su neišvengiama savo mirtimi. Mirties akivaizdoje, kaip rašo psichoanalitikas Bataille (1997, p. 250), „mes labiausiai suprantame, kad

nesam niekas daugiau nei kūnas, niekas daugiau nei organai, kraujas, kaulai ir panašiai. Suprantame, kad buvimas žmogumi mažai kuo skiriasi nuo buvimo arkliu, žuvimi ar gėle. Mes bijome mirties, nes mirę tampame tik fizine materija, suyrantys lygiai taip pat kaip augalai ar gyvūnai, praradę savo žmogiškumą ar savo ypatingumą“. Tuo tarpu nėštumas iš esmės primena moterims, kad jos yra tik savo kūno gyventojos arba, anot Mullin (2002, p. 32), „daugumai moterų nėštumas yra tas laikas, kai jos labai primygtinai suvokia, kad jos yra kūnas, besikeičiantis kūnas“.

Mirtingumo, senėjimo, baigties sąsaja su nėštumu, ko gero, labiausiai atsiskleidė mane pačią šiame tyrime nustebinusiam atradime, kad daugumai mano apklaustų moterų (bent jau nėštumo antrajame trimestre) įkūnytas savaime vykstančio nėštumo ir susidūrimo su galimais persileidimais patyrimas paskatina galvoti ir apie savo pačių bei artimų žmonių ligas, senėjimą, mirtį, savo ankstesnio kūno negrįžtamą praradimą. Tad, nors apie savo pačių neišvengiamą mirtingumą moterys atvirai ir nekalbėjo, gali būti, kad nėštumo metu yra paliečiami esminiai išlikimo savimi ir išlikimo apskritai ontologiniai klausimai, kurie kaip ir pirmoji, kūniškumo sąsajos su socialiniu menkavertiškumu, teorija galėtų tapti ateities tyrinėjimu objektu.

4.1.3. Nėštumo metu gali kisti moterų savęs ir savo kūno patyrimo ribos. Pirmiausia apie pačią psichologinę subjektyvių asmeninių kūno ribų sampratą. Remdamasi savo psichologinėmis ir psichoterapinėmis žiniomis, subjektyvias kūno ribas apibrėžčiau kaip tam tikrą vidų nuo išorės atskiriantį padalinimą. Riba atskiria tai, kas priklauso žmogaus vidui, kas yra jo, nuo to, kas yra išorėje ar kas jam nepriklauso. Realios kūno ribos gali sutapti, o gali ir nesutapti su subjektyviai patiriamomis asmeninėmis ribomis. Subjektyvios kūno ribos gali būti gana griežtos, aiškos ar priešingai – neaiškos, nestruktūruotos. Gali apimti tik vieną ar kelis žmones, taip pat ir negyvus objektus ar aplinką ar netgi tam tikros patologijos atveju (Matulaitė, 1996) tik žmogaus dalį.

Sekant Silvos susitikimų metu atsiskleidusį jos nėštumo patyrimą, galima matyti, kaip keitėsi įkūnytas jos savo ribų patyrimas – nuo tvirtų, griežtų, vėliau – neaiškių, iki išsiplėtusių, dar vėliau – sutrūkinėjusių iki siekio suformuoti naujas ribas. Pamėginsiu tai susisteminti. Pirmajame interviu Silva demonstruoja ryškų susidomėjimą savo išorine kūno riba, pabrėžtinai man nurodo savo asmenines ribas, deklaruoja jų peržengimo neįmanomumą ir beveik nieko nepasakoja apie savo vidų. Tai papildo dar įvade minėtą kai kurių autorių (Merleau-Ponty, 1945/2006; Young, 1984; Kepner, 1997; Van Manen, 1998) pastebėjimą, kad kūnui staiga pasikeitus jo įsisąmoninimas sustiprėja. Tačiau Silvos atveju šis „pastebėjimas“ skatina ją susitelkti į savo išorinę kūno ribą.

Antrajame trimestre, kartu su nauju fiziniu pojūčiu – kūdikio judesių jutimu savo viduje tiek Silvai, tiek ir kitoms moterims, atsiranda savo ribų painiava, pasidaro nelabai aišku, kas viduje, kas išorėje (atsispindėjusi kūdikio vaizdinio, santykio su savo kūnu ar su aplinkiniais žmonėmis ir net su maistu temose).

Trečiajame trimestre, viena vertus, Silvos išorinės ribos tarsi dar labiau išsiplečia, ji dalinasi labai intymiomis savo kūniško gyvenimo detalėmis ne tik su besilaukiančia giminaite, bet ir su manimi. Be to, Silva ten „patalpina“ ir savo gyvenamą erdvę – remontuojamą namą su visais statybininkais. Tačiau, kita vertus, ji tuo pačiu metu jaučia ir savo bejėgiškumą, energijos trūkumą, rezignaciją ir poreikį užsidaryti arba susitelkti išimtinai į save (pvz., ji vengia susitikti su savo vaikystės draugėmis, vengia nuoga rodytis net savo vyrui). Tad ji tuo pačiu metu tarsi ir rūpinasi daug kuo, ir užsisklendžia nuo visų.

Ketvirtajame susitikime (trys mėnesiai po gimdymo) ši riba yra labai netolygi, tarsi suskilinėjusi kaip, beje, ir Silvos kūnas. Kūno ribos tokios neaiškios, o atsivėrusi vidinė tuštuma tokia gąsdinanti, kad Silvai net baisu paliesti save, ji jaučia tarsi metaforinį poreikį susitvarkyti / „išsilaižyti“ savo kūne atsivėrusias „skyles“, išliūdėti savo gimdymo metu prarastą orumą. Tad, viena vertus, Silvai tuoj po gimdymo svarbi tik jos ir vaiko diada ir ji nori būti palikta džiaugtis savo motinyste viena su vaiku ar, kiek vėliau, mažame savo

šeimos trejetuke. Tačiau, kita vertus, jai rūpi, kad jos mintys ir kančios būtų išgirstos, o fizinė aplinka derėtų ar „atspindėtų vaikišką paprastumą ir grynumą“. Svarbų vaidmenį jos naujai stiprėjančioms riboms atlieka atgimęs lytinis gyvenimas.

Metams praėjus po gimdymo Silva tarsi siekia vėl nusibrėžti aiškesnes savo ribas. Jos vėl gerokai sutvirtėjusios, nors kartu Silvos suvokiamos kaip labai pažeidžiamos. Ten dabar atsiduria tik jų „maža graži šeimyna“. Be to, ji susižavėjusi kūno sugebėjimu savaime grąžinti save į pirminę būseną, nors pripažįsta, kad nevysiškai, o pati aktyviau tam daryti įtaką neatranda jėgų, laiko, galimybių (o gal noro?). Be to, ji nebenori kalbėti apie savo kūną, o nori kalbėti apie savo vaiką, ir apskritai šiuo metu norėtų kalbėti kur kas formaliau nei anksčiau.

Ar galiu tam atrasti kokį nors teorinį paaiškinimą? Kūno psichoterapijoje egzistuojančios ribų teorijos (Totton, 2005, Carroll, 2011) daugiausia aiškina individualios žmogaus raidos eigoje besikeičiančių ribų ypatumus ir neanalizuoja nėštumo metu besikeičiančio kūno ribų patyrimo iš besilaukiančios moters pozicijos. Nerandu ir specifinių subjektyvias nėštumo ribas paaiškinančių psichologinių teorijų.

Feministinių nėštumo teorijų atstovai, nors ir aptaria subjektyvų moters patyrimą, šiuo atžvilgiu absoliučiai klaidina. Jie aiškina, kad fiziškai nėštumas apsiriboja motinos kūnu (tai yra vyksta moters kūne, atitenka tik būsimai mamai), tačiau paties nėštumo priklausymo besilaukiančiai moteriai vertinimas tampa jų pačių rietenų priežastimi. Pavyzdžiui, ankstyvosios teorijos (pvz., de Beauvoir, 1949/1996; Firestone, 1971) būtent todėl nėštumą laiko moters kūno trūkumu, o vėlesnės teorijos (pvz., Martin, 1992, Bailey, 2001) dėl to jį laiko privilegijuotu. Dar kitos feministinės krypties teoretikės (Kristeva, 1982; Young, 1980/2005) įsitikinusios, kad nėštumo metu moters ribos tampa neaiškios, moteriai tampa sunku suprasti, kur jos kūnas prasideda ir kur baigiasi, kas, anot Young (1984, p. 46), gerokai apsunkina ir tyrimus šioje srityje.

Tuo tarpu du šioje srityje atlikti tyrimai (Houvouras, 2006; Draper, 2003), nors remiasi prielaida, kad nėštumas nebūtinai turi apsiriboti moters kūnu, galėtų būti kažkuo panašūs į šį tyrimą, tačiau tyrinėjamos kitokios aplinkybės ir kūno ribos apibrėžiamos kiek kitaip. Pavyzdžiui, Houvouras (2006) tiria jau pagimdžiusias moteris, jų kūno ribas, suprantamas kaip dalijimąsi emocijomis ir kūniškais išgyvenimais su savo aplinka. O Draper (2003) įsitikinęs, kad būsimieji tėčiai (o gal ir vyrai apskritai?) gimdantį kūną suvokia kaip „neapibrėžtą, krauju ir vaisiaus vandenimis besilaistantį ir, galiausiai, kūdikį paleidžiantį, bet kokias tradicines ribas peržengiantį kūną“ ir tiria būsimų tėčių reakciją į tai. Tiesa, Draper (2003) pasitelkia teoriją, kurios atstovai akcentuoja gimdymą kaip įvykį, verčiantį moters asmeninėms riboms labiausiai „išsiplėsti“ (ką matėme ir Silvos atveju). Tačiau abu minėti tyrimai vargu ar padeda suprasti aukščiau aptartą Silvos ribų kitimo raidą.

Tenka grįžti atgal prie šio tyrimo ir atsižvelgiant į šio ir į kitų, dažniausiai identiteto tyrimų rezultatus, pamėginti suformuluoti, kas galėjo paskatinti tai, kad moters anksčiau santykinai stabilios suvokiamos savo kūno ir asmeninės ribos, nėštumo metu gali būti patiriamos kaip smarkiai besikeičiančios.

Viena vertus, moterys jaučia, tarsi visuomenė beveik tikisi jų fizinio didėjimo, o jų rūpestis aplinka šiuo metu dėl būsimų palikuonių tampa labiau suprantamas, jų nuomonė labiau gerbiama. Silva pirmajame interviu kalba apie pasididžiavimą savo amazonišku kūnu, kurio dydžio ir galingumo, priešingai nei anksčiau, ji nebesigėdija. Iš dalies tai siejasi su kai kuriomis teorijomis, pvz., Bailey (2001, p. 121), teigiančiomis, kad nėštumo metu moterims „leidžiama“ užimti daugiau viešos erdvės, jos jaučiasi labiau vertinamos ir saugomos. Vėliau Silva intensyviau nei bet kada ima rūpintis ne tik savo namų aplinka, bet ir parkais, nėščiųjų politika. Taip pat panašiai apie išaugusią savo aplinkos svarbą ir savo įtaką jos kūrime kalba ir Vaida, Eglė, Saulė, Kamila.

Tačiau, kita vertus, tiek Silva, tiek ir visos kitos moterys kalba apie savo kūno ribų nykimą, tirpimą, kai jos jaučia, kad į jų asmeninę erdvę nuolat kėsিনamasi. Kai moterų asmeninės ribos yra daug kartų pažeidžiamos, kai

aplinkiniai jų kūną laiko bendra nuosavybe, tokių ribų „išsaugojimas“ per daug „kainuoja“. Nėštumui augant, moterų fizinė būtis, jų kūnas vis intensyviau aplinkinių stebimas ir prižiūrimas. Tai neramina daugelį tyrime dalyvavusių moterų, o Vaida kalba ir apie nerimą dėl ateities bei jai kylančią baimę, kurią stiprina toks intensyvus artimųjų kišimasis ir stebėjimas.

Kaip teigia Johnson ir kt. (2004), pačios moterys, gimdymui artėjant, praranda teises į savo fizinį privatumą, imamos laikyti pacientėmis ir vis labiau suvokiamos kaip inkubatoriai, funkcinės kitos kartos gamintojos, kaip tik kūnai ir vis mažiau kaip seksualinės būtybės. Tokį požiūrį į moteris atskleidė ir Rudolfsdottir (2000), Martin (1992), Marshall, Woollett (2000) atlikti nėščiosioms skirtų bukletų ir lankstinukų tyrimai. Be to, šiuose tyrimuose patvirtinama tai, kas nuskambėjo ir kalbantis su moterimis šiame tyrime – moterys nori, joms labai svarbus *asmeninis* ryšys su akušerėmis. Jos jaučia, kad toks ryšys jas apsaugotų *nuo tapimo objektais* ar *tik kūnais* medikų akyse ir joms leistų, kaip tai gražiai įvardija akušerės Bondas, Eriksson (2001, p. 837-838), „išsaugoti savo orumą, unikalumą ir palengvintų jų kančią“.

4.1.4. Įkūnytas santykis su kūdikiu savyje gali keisti pačią moterį, ir būti nuolatos patiriamas ambivalentiškai. Santykio su kūdikiu raida, šiuo atveju pirmiausia sprendžiant pagal Silvos, bet taip pat ir pagal kitų tyrime dalyvavusių moterų pasakojimus, primena lėtą laipsnišką procesą, kai nors ir persidengdamos viena su kita, moters interesų sritys progresuoja nuo susirūpinimo savimi, savo ligi tol turėto kūno išsaugojimo šitoje jai naujoje situacijoje iki rūpesčio vaiku. Tad jei pirmajame nėštumo trimestre moteris susiduria su sunkiai pakeliamu nuovargiu ir tai ją paskatina atkreipti dėmesį į save, tai vėliau, nėštumui įgyjant aiškesnius išoriškai matomus kontūrus ir jos patyrimą praturtinančius vidinius kūdikio judėjimo pojūčius, susvyruoja senos ir formuojasi naujos vidinės ir išorinės savo kūno patyrimo ribos, kurios, galiausiai, paskutiniajame nėštumo etape gali apimti ne tik ją pačią ir jos jau bebaigiantį susiformuoti kūdikį, bet ir, kaip ką tik aptariau, jos aplinką. Gimdymas kaip susitikimas su nauju žmogučiu gali būti pilnas euforijos, bet ir

pasimetimo, dėl visiškos fizinės priklausomybės nuo aplinkos lūkesčių ir reikalavimų, tačiau taip pat tai gali būti ir moters naujų savęs atradimų pradžia.

Ši didžios transformacijos idėja visiškai rezonuoja su šiuolaikine psichoanalitine teorija, kuri teigia, kad moters psichinė būseną prieš gimdymą ir po gimdymo ryškiai skiriasi (Stern, 1995; Raphael-Leff, 2009; Pines, 1993), o pirmasis nėštumas „kaip perėjimas nuo bevaikystės prie tėvystės, yra emocinio ir psichologinio neramumo“ (Pines, 1993, p. 117) ir „vertingo emocinio pasirengimo tėvystei“ (p. 118) laikas. Tačiau šis tyrimas, atverdamas naujas moterims subjektyviai svarbias ypatybes, nušviečia ir padeda šiek tiek praplėsti šiuos teiginius. Beje, pati Pines (1972/1993, p. 64), kaip sužinau dabar, antrąjį nėštumo trimestrą vadina tuo laikotarpiu, kai moteris būtent kartu su kūdikio judesių pajutimu „pirmą kartą priverčiama atsigręžti į realybę, pripažinti vaiką kaip atskirą ir nekontroliuojamą, nors dar vis uždarytą jos kūno pastogėje“.

Pavyzdžiui, Stern (1995, p. 171) „motinystės konsteliacijos“ sampratą apibrėžė kaip „naują ir unikalią psichikos organizaciją, kuri susiklosto kūdikį, ir ypač savo pirmą kūdikį, pagimdžiusiai moteriai“. Ši konsteliacija pasireiškia tuo, kad jos interesai ir rūpesčiai susitelkia „daugiau į jos augimą ir raidą ir mažiau į jos karjerą; daugiau į savo vyrą-kaip-tėvą-ir-savo-ir-vaiko-aplinką ir mažiau į savo-vyrą-kaip-vyrą-ir-lytinį-partnerį; daugiau į vaiką ir mažiau į beveik visą kitą“ (p. 172). Šiame tyrime galime matyti, kad: a) kai kurie Stern (1995) nurodyti kaip turintys pasitraukti į antrą planą bruožai moteriai išlieka svarbūs ir netgi labai svarbūs ir pagimdžius, pavyzdžiui, „vyras-kaip-lytinis-partneris“ (Silvos ketvirtasis interviu: 3 mėn. po gimdymo) ir b) ši „psichikos organizacija“ atsiranda gerokai prieš kūdikiui gimstant. Konkrečiau kalbant, galima matyti, kad dauguma moterų apie tokį „motinišką“ savo interesų ir rūpesčių pasikeitimą kalba jau antrajame nėštumo trimestre, kai kurios – netgi pirmajame. Dažnai šį pokytį jos tapatina su pirma kūdikio echoskopine apžiūra.

Beje, pirma echoskopinė apžiūra, nors kai kurių moterų suvokta kaip labai mediciniška, šalta ir invazinė, o gydytojų komentarai – kartais jas

verčiantys jaustis pasyvia vaiko „nešykle“, daugumai buvo labai svarbi pažinimo prasme, o emociškai dažnai prilygo pirmam pasimatymui su savo vaiku. Tai dera su Bondas ir Eriksson (2001, p. 832) teiginiu, kad pirma echoskopinė apžiūra atlieka svarbų „bendruomenės patyrimo“ vaidmenį. Kita vertus, pati echoskopinė procedūra, kai kurių autorių teigimu (pvz., Nicolson ir kt., 2010), pernelyg paankstina „kito žmogaus“ buvimo savyje fakto įsisąmoninimą ir skatina polinkį pernelyg pasikliauti medicininėmis technikomis.

Kalbant apie tai, kaip moterys įsivaizduoja savo gimdoje esančius kūdikius, ir bandant paaiškinti, kodėl ypač nėštumo pradžioje moterys savo kūdikiui iščiose apibūdinti pasitelkia tokius skirtingus vaizdinius, svarbu suvokti, kad tuo metu, kai dar nėra iš esmės jokio fizinio kūdikio buvimo viduje įrodymo, kūdikio fiziškai justai beveik neįmanoma. Todėl, žiūrėdama į savo tyrimo rezultatus ir pasiremddama Smith (1991), Raphael-Leff (1993) ir Bailey (2001) nepriklausomai vienas nuo kito pasiūlytomis hipotezėmis, kad moterims visuomet svarbu suvokti savo kūdikį kaip turintį tam tikrą tapatumą, netgi tuomet, kai iš jų subjektyvaus taško žiūrint tai dar vaisius su „neaiškiu statusu“, galiu teigti, kad tai atsiskleidė ir šį kartą. Be to, šiame tyrime paaiškėjo, kad moterys yra linkę pasitelkti nemažai priemonių šiam kūdikio tapatumui kurti: 1) vaizduotę ar prisiminimą (pvz., filmo ar reklamų herojų); 2) išorinę prieinamą informaciją, nurodančią kūdikio dabartinį dydį ar formą (pvz., kaip krevetę); 3) sau emociškai svarbias pravardes (pvz., teletabis ar draugelis); 4) spėliones apie ateitį (pvz., bus berniukas ar mergaitė, bus panašus į mano brolių, o gal į dukterėčią?). Vėliau (jau nuo antrojo trimestro) šie vaizdiniai moterims tapo labiau įkūnyti ir labai svarbų vaidmenį ėmė atlikti juntami kūdikio judesiai.

Raphael-Leff (1993, p. 65) savo „placentinėje paradigmoje“ pasiūlo, kad vienos besilaukiančios moterys „savo kūdikį patiria kaip švelnų buvimą, kitos – kaip parazituojantį įsibrovėlį“. Man savo straipsnyje (Matulaitė 2012, p. 18) sudvejojus, „ar šios dvi kraštutinės grupės egzistuoja mano tirtų moterų tarpe, nes beveik kiekviename interviu girdėjau ir pozityvius, ir negatyvius dalykus

apie moterų kūdikius savyje, ir, nors kūdikio vaizdiniai tampa gerokai pozityvesni nėštumui artėjant į pabaigą, jie visgi labai priklauso ne tik nuo pačios moters asmenybės, jos pastojimo aplinkybių, bet ir nuo jos tuometinės būsenos“, bei apibūdinus tai, ką matau „nuolatine ambivalencija“, sulaukiau elektroninio laiško iš pačios Londono universiteto A.Freud centro direktorės ir žinomos motinystės srities analitikės prof.Raphael-Leff. Ji, komentuodama mano straipsnyje pateiktus tyrimo rezultatus, jos nuomone, iš esmės rezonuojančius su jos darbais, priduria, kad ji šiuo metu jau daugumą moterų irgi mato kaip išgyvenančias „sveiką ambivalenciją“ savo dar negimusių kūdikių atžvilgiu ir vis tik jas vėliau skirsto „į tas, kurios fiksuojasi ties kūdikio idealizacija, depresija, nerimu, persekiojimu ar obsesija“ (Raphael-Leff, 2012 08 09)⁹⁶. Mane pradžiugino mūsų atradimų ar įžvalgų apie mišrius jausmus arba „sveiką ambivalenciją“ vaiko atžvilgiu rezonavimas, nors kaip fenomenologinės krypties tyrėja ir nesu linkusi žmones, o ypač tokias, iš esmės nereprezentatyvias savo tyrime dalyvavusias moteris⁹⁷ skirstyti į grupes.

Šiame tyrime netgi tos moterys, kurios atrodytų nuo pat pradžių turėjo labai pozityvų nusiteikimą savo kūdikių atžvilgiu, gal netgi jį kiek idealizuojančios moterys, vis tiek karts nuo karto apibūdindavo savo vaiką kaip filmų personažą (pvz., Vaida: teletabis) ar tiesiog kaip negyvą daiktą (pvz., Eglė: mano avokadas), o tos, kurios tarsi jau pradėjo vaikelį matyti pozityviai, pvz., Silva, mėnuo prieš gimdymą man pasakoja, kad tai „*Marcie, mano kūdikis, tikiuosi jam ten patogu, kad jis nėra pernelyg suspaustas*“, tame pačiame interviu vis dar grįžta ir prie kokio nors negatyvaus, pavyzdžiui, „*piktojo trolio*“ vaizdinio. Kartais ji apibendrina: „*kartais aš galiu jį matyti kaip kūdikį, o kartais – kaip kieno nors kito kūdikį*“ (Silva, aštuntasis nėštumo

⁹⁶ „Dear Agne, I read your paper with interest. It is always good to see qualitative research, and the IPA is particularly good, albeit time consuming. I found many overlaps with my own work, which is good (...) I would like to say that now I designated most women into a group of 'mixed feelings' ('healthy ambivalence') as opposed to the subgroups, later delineated as those with 'fixed' ideas around either idealization, depression, anxiety, persecution or obsession (...) Best wishes, and congrats on the creative research and article, Yours Joan“

⁹⁷ Visos tyrimo dalyvės yra su aukštauju, dažnai humanitariniu, išsilavinimu, pasižyminčios aukštu savirefleksijos, o dažnai ir savikritikos jausmu.

mėnuo), kas gal ir galėtų reikšti jos bundantį savo svyruojančio požiūrio vaiko atžvilgiu priėmimą.

Galiausiai, tai, kad patys kūdikio judesiai gali būti moterų suvokiami kaip „keisti“ ir nebūtinai stiprinantys moters ir vaiko tarpusavio ryšį prasitarė Johnson ir kt. (2004, p. 365). O Nicolson ir kt. (2010, p. 581) pastebėjo, kad būtent XXI a. pradžios moterys labiau nei ankstesnių kartų moterys, dažniau mėgindavo save (savo kūną) atskirti nuo nekontroliuojamai savo viduje augančio kūdikio.

4.1.5. Moterų kūniško tapatumo patyrimas glaudžiai susijęs su kitais žmonėmis. Šis tyrimas atskleidė, kad moterų savęs patyrimui nėštumo metu itin svarbios yra intersubjektyvi ir socialinė sritis. Jų kūno patyrimas nėštumo metu ir po gimdymo yra tiesiogiai įsikūnijęs jų savo gyvenimo ir savęs patyrimo ir išgyvenamas reikšmingų santykių su būsimu ar jau gimusiu kūdikiu, partneriu, šeima ir draugais kontekste. Tarpasmeniniai santykiai moterims labai svarbūs ir vyrauja visuose pasakojimuose, į juos moterys taip pat atsigręžia, norėdamos suvokti savo kūno pasikeitimus. Be to, patys santykiai keičiasi kartu su akivaizdžiu savo kūno ir savęs pačios kitimo išgyvenimu.

Šis tyrimas dar kartą iliustruoja fundamentalų „kūno, savasties ir pasaulio persipynimą“, apie kurį kalbėjo Finlay (2003), ir tai, apie ką dar tik spėlioju savo teorinėje dalyje, teigdama, kad nėštumo metu pasikeitus kūnui moterys savo gyvenamą pasaulį ir kitus žmones taip pat gali patirti kaip kitokius. Beje, Baraitser (2009, p. 127), kalbėdama apie pogimdyminį moterų įkūnytumą, kalba ir apie tai, kad kitaip moterys ima jaustis ne tik dėl jas supančių žmonių, bet ir dėl pasikeitusių aplinkos daiktų (pvz., ji gali jaustis didelė ir negrabi, kai bando sugrabinėti neįtikėtinai mažas kūdikio drabužėlio sagutes, arba beveik per maža, kai savo ūgtelėjusį mažylį bando pasisodinti ant klubo). Ką matėme ir Silvos pasakojime, kai ji teigia norinti: a) šviesios erdvės, kad matytų ir „nepamestų“ savo vaiko namų aplinkoje, ir kad pats vaikas matytų, ką jis daro; b) palengvinti sau judėjimo su vaiku galimybes, pvz., turėti privažiavimą

automobiliu iki pat durų, kad vežimėlio jai nebereikėtų stumti slidžiais akmenimis aukštin.

Kalbant apie kitus tyrimus, šįkart norisi pastebėti, kad panašiai kaip Smith (1999) nėščių moterų tapatumo tyrime, šiame tyrime atsiskleidė, kad šiuo savo gyvenimo laikotarpiu moterys nebūtinai gali norėti užsidaryti savyje, jos kaip tik gali megzti dar glaudesnius nei įprastai ryšius su joms svarbiais artimais žmonėmis. Tačiau šis tyrimas papildė Smith (1999) tyrimo rezultatus, atskleisdamas, kad visos tyrime dalyvavusios moterys nėštumo metu teikia pirmenybę tiems žmonėms, kurie: a) yra arčiausiai jų (partneriui, bendradarbėms, kaimynams, šalia gyvenančiai uošvienei ar vyro seserei yra teikiama pirmenybė kitoje šalyje gyvenančių vaikystės draugų ar tėvų atžvilgiu); b) išgyvena panašius fizinius procesus (besilaukiančios ar ką tik vaikų susilaukusios moterys – kitų moterų ir visų vyrų atžvilgiu).

Pamėginsiu aptarti dar keturias šiame tyrime atskleistas kūniško tapatumo temas:

a) kūniškos seserystės svarba. Šiame tyrime atsiskleidusi moterims svarbi kitų moterų su panašia patirtimi svarba teoriškai buvo paminėta ir psichoanalitikės Pines (1972/1993, p. 65), kuri teigė, kad būtent antrajame trimestre gali susiformuoti „slapta moterų draugija“ su savo ritualais ir senų moterų legendomis, o į vyrus kartais žiūrima kaip į vaikui pakenkti galinčius įsibrovėlius“. Dar ji priduria, kad „netgi pačios intelektualiausios moterys šitoje stadijoje gali grįžti į „magišką“ vaikystės pasaulį (p. 66). Man čia dar atrodo svarbus Merleau-Ponty ir fenomenologinės filosofijos, aprašytos Finlay (2011), pastebėjimas, kad mes ieškome sau „namų“, šiuo atveju – „naujų namų“, kuriuose mes galėtume ramiausiai jaustis, dažniausiai tai suprantama kaip buvimas tarp panašių į save.

Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad aš pati jaučiuosi tiek daug gavusi iš tyrime dalyvavusių moterų, nes dažnai buvau jų suvokta kaip viena iš Pines (1972/1993) apibūdintos „slaptos moterų draugijos“ narė, ko greičiausiai neatsitiko su kai kuriais kitais besilaukiančių ar pagimdžiusių moterų tyrėjais. Pvz., Smith (1990), atlikdamas tyrimą, buvo jaunas nevedęs mokslininkas, o

Gil-Rodriguez (2008), Bailey (2001) – labai jaunos, beveik studentiško amžiaus tyrėjos.

b) partnerio reakcijos svarba. Partneris bene dažniausiai minimas žmogus moterų interviu, į kurį „žiūrima“ dažniausiai, mėginant suprasti savyje vykstančius pokyčius, įvertinti savo patrauklumą, moteriškumą ar seksualumą. Su vyro reakcijomis moterys siejo pačias stipriausias savo emocijas. Tai, kaip jų partneriai vertino jų kūną, jas galėjo nuraminti, padrąsinti, leisti pasijusti saugiai, o jų neigiama reakcija jų kūniškumo atžvilgiu ar net pozityvios reakcijos stoka jas galėjo labai ilgam nuliūdinti. Gil-Rodriguez (2008, p. 92), tirdama universitetinį išsilavinimą turinčias brites, kai jų vaikams buvo 3 - 7 mėnesiai, irgi atrado, kad dauguma moterų labai akylai ir su nerimu stebi partnerio reakciją į savo pasikeitusį kūną.

d) mamos vaidmuo. Kai kurios mokslininkės teigia, kad nėštumas yra trijų kartų patyrimas (Nicolson ir kt., 2010). Psichoanalitikė Pines (1972/1993, p. 62) pabrėžė mamos fizinio buvimo šalia, jos fizinės pagalbos svarbą nėštumo metu. Tuo tarpu (Stone, 2012, p. 3) teoretizuoja, kad „tapimas mama, gali provokuoti moterį prisiminti savo archainę praeitį – savo kūnišką, priešverbalinę kūdikystę, paprastai praleidžiamą su savo pačios mama“. Santykių su mama svarba atsispindėjo ir šių moterų interviu, kai ypač tos moterys, kurių mamos toli, tarsi ieškodavo jų pakaitalo, išgyvendavo audringas emocijas, o tos, kurių mamos buvo arti (santykiyje su ja, o kartais ir savo tėčiu) – tarsi išgyveno grįžimo į savo vaikystę ar paauglystę laikotarpį.

e) subjektyvi sąsaja su paauglyste. Fiona, o iš dalies ir Saulė bei Vaida, atskleidė, kad kitų žmonių reakcijos į jas šiuo metu verčia jaustis tarsi jos būtų vaikai ar paauglės. Tačiau taip pat, visai įmanoma, kad pati vidinė nėštumo patirtis gali moterims subjektyviai sietis su paauglyste, nes, kaip sako Pines (1972/1993, p. 63), moteriai jos fiziniai negalavimai ir intensyvus kūno keitimasis, ypač krūtų augimas, gali „atgaivinti paaugliškas fantazijas ir su kūno pokyčiais susijusius jausmus“. Paauglystę, ko gero, gali priminti ir nėštumo metu greitai besikeičianti nuotaika.

Tad čia vėl galima grįžti prie teorinėje dalyje minėto Merleau-Ponty (1945/1962) teiginio, kad mūsų subjektyvumas nėra tik mūsų sąmoningumas, visų pirma jis yra kūniškas subjektyvumas. Be to, „aš ne tik įsisąmoninu pasaulį kūno dėka, bet taip pat ir įsisąmoninu savo kūną pasaulio dėka“ (Merleau-Ponty, 1945/1962, p. 82) arba, kaip Merleau-Ponty (1964/1968) tai įvardijo vėliau: mes vienas kitam galim tarnauti kaip savotiški „gyvi veidrodžiai“.

4.1.6. Galimybė įvertinti kūnišką išmintį. Baigdama aptarti rezultatus, turėčiau pasakyti, kad, matyt, dėsninga, jog analizuojant nėštumo vidurio patirtį iškilo ir gal ne tokia pastebima, bet tikrai moterų fenomenologiniame lauke esanti „kūno kaip mokytojo“ tema. Greičiausiai ji gali būti moterims reikalinga tarytum kita, pirmosios, „nekontroliuojamumo“ metatemos atsvara. Mat kai moteris negali kontroliuoti, joms belieka stebėti, o kai stebi, suvokia, kad tame yra ir kažkas išmintingo ir žavaus (beje, susižavėjimą patiria ir kai kurios Warren ir Brewis (2004) tyrimo dalyvės). Galiausiai, nors, kaip jau minėjau anksčiau, tikrai ne visos, bet kažką ir išmoksta.

Tai, kad moteris turi vienokią ar kitokią galimybę tvarkyti savo kūną („savo drabužių ir maisto pasirinkimu“), mano ir Marshall (1996, p. 263), nors iš tiesų ji daugiausiai kalba apie moters išvaizdą. O Bondas ir Eriksson (2001, p. 837) teigia, kad mokymasis arba keitimasis pirmojo nėštumo metu tiesiog būtinas, nes „dauguma pirmą kartą besilaukiančių moterų savo gerai suplanuotuose ir ego-centruotuose gyvenimuose nėra pasiruošę suvaržytoms rutinoms, kai reikia nuolat prioretizuoti ir nustumti savo poreikius į paskutinę vietą“, tačiau jos moterų keitimosi nesieja su mokymusi „iš kūno“, o kaip tik teigia (Bondas ir Eriksson, 2001, p. 836), kad „moterų susitelkimas į savo kūną nėštumo metu yra jų būdas išvengti galvojimo apie vaiko turėjimo prasmę ir savo gyvenimo pokyčius pagimdžius“.

Esu įsitikinusi, kad kai kurios mano tyrime dalyvavusios moteris ima mokytis būtent iš savo kūno. Gali būti, kad net pasitikėjimas savo kūnu, elgesys su juo šiuo metu gali būti labai panašus į būsimą elgesį su savo

kūdikiais. Pavyzdžiui, a) nebūtina dėl visko jaudintis – kūnas turi polinkį iš dalies pats save apsaugoti (pvz., Vaida ir jos drąsa čiuožinėti); b) svarbu pastebėti net ir mažiausius ir neaiškiausius kūno pageidavimus (pvz., Eglė išmoksta nevalgyti pavargus, o Silva žino, koks maistas jai kelia pasibjaurėjimą); c) kai kurie geri dalykai gali įvykti ir smarkiai nesikišant (pvz., Fionos nuostaba, kiek daug su kūdikio raida susijusių dalykų patys susitvarko).

Taigi galėčiau daryti prielaidą, kad kai kurioms moterims pats jų besilaukiantis kūnas tampa tarsi „bandomasis ar mokomasis vaikas“: reiklus ir neretai sunkiai suprantamas. Jos mokosi, kaip būti atlaidesnėmis pačioms sau, o gal ir kaip auginti savo vaiką. Šią prielaidą mums patvirtintų ir tas faktas, kad nėštumui pasibaigus ir ypač praėjus dar metams (Silvos paskutinis interviu), moteriai kur kas mažiau aktualu galvoti apie savo kūną ne tik todėl, kad pasikeitė jos asmeninių ribų patyrimas, bet ir todėl, kad ji šiuo metu jau turi savo tikrąjį, o ne „bandomąjį ar mokomąjį“ vaiką (arba, kalbant metaforiškai, kas gi žais su lėlėmis, kai reikia rūpintis savo kūdikiu?).

Be to, kartais kūnas ne tik mokydavo, bet ir džiugindavo. Visų moterų tekstuose atsiskleidė, kad jos labiau nei bet kada anksčiau įsisąmonino savo kūniškumą. Kai kurios išgyveno kur kas intensyvesnes nei iki tol emocijas, pvz., Silva teigia pirmą kartą tiek verkia, tiek ir džiaugiasi būtent nėštumo metu). Nemažai jų išgyveno jausmą, kad dalyvauja stebuklo kūrime, jautėsi ypatingos (Kamila, Vaida, Fiona, Silva). Taip pat jos maitinosi geriau, labiau savimi rūpinosi, kai kurios netgi pagerino savo fizinę sveikatą (pvz., Silvai dingo jos agorafobijos jausmas, migrenos, skrandžio skausmai). Be to, kai kurios jų savo nėštumą piešė ir kaip laimės kupiną išgyvenimą, skatinantį švelnų regresą (Vaida ir Saulė apie tai kalba jau savo nėštumo viduryje, Silva džiaugiasi, galėdama dar kartą išgyventi savo vaikystę, jau pagimdžiusi).

Taigi galime manyti, kad, viena vertus, moterys siekia kontroliuoti savo kūnišką patirtį, bet, kita vertus, jos ir yra beveik dėkingos, kad gali atsiduoti savo kūniškumui ir sveikina tai, kokią naują reikšmę joms įgyja jų besilaukiantis kūnas.

4.2. Apibendrinimas

Šis tyrimas leido išsamiai pasižiūrėti į vienos konkrečios moters įkūnyto nėštumo patyrimo raidą nuo pastojimo iki metų po gimdymo, o dar penkių moterų pasakojimais praturtintas vidurinysis nėštumo trimestras arba tas laikotarpis, kai ir pirmą kartą besilaukiančios moterys jau ima justį savyje judantį kūdikį, leido atskleisti bendras, visoms šešioms konkrečioms moterims šiuo metu rūpinamas temas. Nors šio tyrimo duomenys yra gauti iš nedidelio dalyvių skaičiaus ir todėl neturėtų būti kaip nors apibendrinami, vis dėl to noriu daryti prielaidą, kad šių susitikimų medžiaga leidžia galvoti, jog šios pirmą kartą besilaukiančios moterys nėštumą kūniška prasme išgyvena kaip išskirtinį laikotarpį savo gyvenime, kai joms tenka susidurti ir patirti kūniškų procesų viršenybę savo racionalumo atžvilgiu, kai iš esmės tenka pripažinti ribotą savo kūno kontrolės sugebėjimą, besikeičiančias savo kūno ir asmenines ribas, kai kyla iššūkis tam, kaip iki šiol jos pažino ir patyrė save. Ši nauja kūniška patirtis jas gąsdina, bet ir skatina mokytis ir keistis.

Vis tik nei viena iš mano moterų papasakotų istorijų nebuvo tokia aiški, kaip ir patyrimo raida nebuvo linijinė. Atrodytų, kad moterų įkūnytas savęs patyrimas yra nuolatinio kitimo būsenoje tiek nėštumo metu, tiek ir po jo. Dėl to visiškai sutinku su Eatough, Smith (2008), Smith (1999), Smith ir kt. (2009), Finlay (2011), kad fenomenologinis tyrimas čia labai praverčia, nes jis leidžia atskleisti tam tikras tarpasmenybines tendencijas, neatmetant individualaus gyvenimo, iš kurio kyla šios „tendencijos“, ypatumų.

Grįžtant prie teorinėje dalyje formuluotų filosofinių darbo prielaidų, visų pirma reikia pasakyti, kad tyrime atsiskleidė abu žiūrėjimo į savo kūną kampai: tiek kūno kaip objektyvaus daikto, kaip daikto tarp kitų daiktų matymas, kai į save žiūrima tarsi kito žmogaus akimis, bet taip pat, nors gal ir ne iki galo įsisąmonintai, ir kaip subjektyviai išgyvenamo, „gyvenamo kūno“ patyrimas, kaip „buvimo-šiame-pasaulyje“ būdas, kaip bendravimo su pasauliu priemonė. Taip pat tapo akivaizdu, kad negalima į nėštumą žiūrėti deterministiškai – intensyvūs kūno pokyčiai nebūtinai reiškia asmenybės pokyčius. Greičiau jie

reiškia asmenybės pokyčių galimybę. Be to, ne tik paaiškėjo, kad išorinės kūno ribos labai susijusios su aplinka ir kitais žmonėmis, bet šio tyrimo rezultatai atskleidė konkrečius moterų susidūrimo su nevaldoma fizine realybe momentus. Taip pat parodė, kad šioms konkrečioms moterims jų fizinis nėštumo patyrimas siejasi su žmogaus gyvenimo baigtinumu apskritai ir su jų pačių materialiais arba kūniškais ribotumais konkrečiai.

Apskritai moterų pasakojimuose tiek kalbėjimo turinyje, tiek formoje buvo ryškiai matoma įkūnyta nėštumo patyrimo dimensija. Priešingai nei Gil-Rodriguez (2008) tyrime, kur jau pagimdžiusių moterų interviu analizei buvo taikomas tas pats metodas, visos šio tyrimo dalyvės kalbėjo ne tik apie besikeičiantį savo kūno vaizdą ar „objektyvųjį kūną“. Be to, labiau prie manęs pripratusios, jos daug daugiau koncentravosi į savo įkūnytą nėštumo patyrimą arba „savo kūno patyrimą“, „kūniškai išgyventą ar išjaustą patirtį“ (žr. Merleau-Ponty 1945/2006; Van Manen 1998). Tuo tarpu piešimas, nors pradžioje kai kurioms ir kėlęs tam tikrų sunkumų, paradoksaliai, daugelį moterų atpalaidavo dar labiau ir leido išreikšti dar iki galo nereflektuotus patyriminius niuansus ir atverti tam tikrą, dar „nesurūšiuotą“⁹⁸ įkūnytų jausmų įvairovę.

Galiausiai patys būsimų mamų pasakojimai savo forma yra giliai prasmingi ir įkūnyti: įvardžių painiava, su pasakojimu kontrastuojantis juokas ar mažybinių žodelių vartojimas, kai kalbama apie grėsmę sau, kūdikiui ar nėštumui; netikėtas džiugesys, šnabždant apie savo naujai atrastus asmeninius sugebėjimus ir pozityvius gyvenimo pasikeitimus. Kalbos forma tokia turtinga, kad, viena vertus, ją buvo baisu nuskurdinti vertime, o, kita vertus, atrodė, kad tekstui reikėtų pasitelkti diskursinę arba kalbos analizę. Norėčiau teigti, kad ši kalbėjimo forma įkūnija nuolatinę nėščių moterų ambivalenciją, jų ambivalentišką santykį su jose savaime vykstančiu procesu ir paryškina jų asmeniškąjį unikalumą, reikalavimą jas priimti kaip besikeičiančią asmenybę,

⁹⁸ Terminas „preseparated multiplicity“ pasiskolintas iš prof. L. Todres pranešimo skaityto Oksfordo universitete, 2011 m. liepos mėn.

o ne kaip objektą, gimdą. Taip pat toks moterų kalbėjimas leidžia matyti ir jų dar iki galo nesuvoktą motinystės įgalinančią dimensiją.

Baigiant reikia pasakyti, jog akivaizdu, kad mano kalbintos moterys ir norėjo, ir bijojo motinystės. Perėjimas į naująją savastį joms neša ir baimę dėl senosios autonomiškos savasties praradimo, skatina supratimą, kad jos jau niekada nebebus tuo, kuo buvo, ar niekada neatrodys taip, kaip anksčiau. Tačiau tai neišardomai yra persipynę ir su jų tapimo mama džiaugsmu, nauju susietumu, nauju asmeniniu santykiu ir su dar viena nauja įkūnyta prasme. Tad, nepaisant audringų kūniškų permainų, šiose konkrečiose ir iš esmės laimingų moterų atskleistose istorijose, galime matyti, kad motinystė yra suvokiama kaip be galo daug suteikiantis patyrimas. Tuo tarpu virsmas į ją dažnai psichologų vertinamas kaip laikina ir beveik su liga sulyginama būseną, iki šiol tyrėjų dažnai buvo praleidžiamas.

Galiausiai šiek tiek išeinant už šio tyrimo ir už siauro nėštumo patyrimo ribų, norisi pridurti, kad berašydama šį darbą supratau, kad yra ir daugiau tokių dramatiškų susidūrimų su savo kūno nauju įsisąmoninimu tiek kiekvienos moters, tiek ir vyro gyvenime, pvz., menopauzė, senėjimas, chroniškos ligos. Kalbant iš psichologijos sąsajos su ginekologija, reikia pripažinti, kad ne tik subjektyvi nėštumo patirtis yra mažai tyrinėta, mažai liesta yra ir moterų santykio su savo mėnesinėmis ar santykio su kontraceptikais tema. Mažai tyrinėti ir susitikimų su ginekologais išgyvenimai. Kai kurie jų jau sulaukė, o kai kurie vis dar laukia kokybiško tyrėjų ir ypač tyrėjų – psichologų dėmesio.

4.3. Tyrimo procesas ir klystkeliai

Taip pat reikia pakalbėti ir apie tai, kas nepateko į galutinius rezultatus, tačiau paskatino papildomas mintis ir galbūt gali būti naudinga ateities tyrimams, teorijų kūrimui ar praktikai.

Visų pirma, žiūrėdama į savo nueitą tyrimo kelią, turiu pažymėti, kad pradžioje buvau suformulavusi ir dar vieną didelę metatamą, kurią pavadinau „dabartinės įkūnytos nėštumo patirties vertinimo galvosūkis“ arba „kūno

pokyčių patyrimo ir vertinimo sumaištis“. Šioje metatemoje buvau išskyrusi keturias temų grupes: 1) prieštaraujantis savo išvaizdos vertinimas (labai graži ir tuo pačiu nepatraukli); 2) sumišęs savo nėštumo fizinės būsenos vertinimas (nėštumas ir sunkus, ir tuo pačiu - kur kas lengvesnis nei tikėjosi); 3) sveikatos dilema (natūrali būseną ar liga, nėštumo ypatumai ar simptomai); 4) prieštaraujantys pojūčiai ir norai.

Vis dėlto šią metatemą vėliau panaikinau, mat ilgainiui bedirbdama supratau, kad ją išskyriau, norėdama kuo greičiau, kuo paprasčiau susitvarkyti su man akis badančiais prieštaravimais interviu medžiagoje. Jutau savotišką nerimą, susidūrus su tuo, kas man atrodė moterų painiojimas, o gal net manęs painiojimas, jaučiau savo sunkumą tame pačiame pokalbyje empatiškai vienodai priimti vieną jų išsakytą jausmą ar teiginį ir tuojau pat – jų visišką antonimus. Vėliau, jau priėmusi sprendimą neapsistoti ties savo pirmąja analize ir suformulavusi dabar jau pristatytas metatemas, skaitydama Raphael-Leff (1993), savo nuostabai atradau, kad ji pakartojo panašų savo teorijos kūrimo procesą. Tad, regis, mes abi, pastebėjome tokią savo kaip tyrėjų tendenciją. Tad, manau, kad iš tiesų svarbu šį savo klystkelį aprašyti.

Be to, dabar jau skaitydama šioje srityje atliktus tyrimus, atradau, kad jau minėtas suomių akušerių (Bondas, Eriksson, 2001, p. 829-830) tyrimas suformulavo „besikeičiančių nuotaikų“ temą, tuo keliu nuėjo ir Johnson ir kt. (2004, p. 365-366), suformulavę tris pagrindines metatemas: 1) dinaminė pasitenkinimo savo kūnu kaita nėštumo metu; 2) įvairi nėštumo įtaka kūno suvokimui; 3) besikeičiančios kūno ribos. Viena vertus, šios temos man neatrodo nei labai aiškios, nei pakankamai struktūruojančios įkūnytą nėštumo patirtį, atskleidžiančios iš esmės tik patį faktą, kad kūno atžvilgiu ir kūne yra jaučiami įvairūs jausmai ir jie kinta.

Kodėl taip atsitinka? Iš tiesų kartais pirmas žvilgsnis į šių moterų vidinį pasaulį, jų savęs patyrimą gali sukelti jausmą, kad moterys, o ypač, besilaukiančios moterys, „pačios nežino, ko nori“ arba perfrazuojant populiarią anglišką pasakymą, „ten tik hormonai ir jokios logikos“. Ši nuostata vis dar deja, populiari ir su besilaukiančiomis moterimis dirbančių specialistų tarpe.

Matyt, ne veltui, ginekologai ir akušeriai, su kuriais man pačiai teko dirbti Lietuvoje, nori „greito“ sprendimo ar aiškaus atsakymo į klausimus, pvz., „kaip padaryti, kad tos iš esmės isteriškos nėščiosios manęs klausytų?“ arba „kaip čia joms taip pranešti apie skaudžią nėštumo baigtį, kad pačiai nesusijaudinti?“

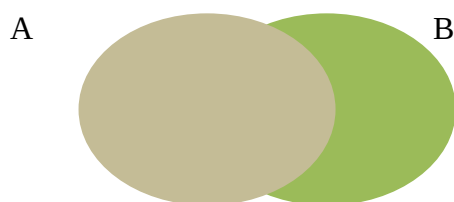
Šiuo savo darbu tikiuosi atskleidžiau, kad giliau paanalizavus, galima suprasti, kad logikos moterų patyrimo yra ir net labai daug. Gal iš dalies kaip tik mums, profesionalams, esantiems šalia šių moterų, per daug baisu suvokus, kad moterys išties jaučiasi labai panašiai kaip mes patys, kad jos yra kaip tas „Tu“ iš Buber (1998) filosofijos traktatų, kad negalime jų aiškinti atsitraukus kaip „tyrimo subjektų“ ar „pacientų grupės“, nes jos jaučiasi taip, kaip jaustūsi bet kuris iš mūsų, susidūręs su tokia visą asmenybę tiek kūniškai, tiek psichiškai, tiek ir socialiai keičiančia transformacija. Tad į ginekologų ir akušerių anksčiau minėtus klausimus, nepaisant mano empatiško supratimo, iš kur jie kyla, nėra paguodžiančio paprasto atsakymo. Tikiuosi, šis darbas šiek tiek prisidės prie to, kad abipusio supratimo būtų daugiau.

Antras dalykas išaiškėjo bandant išgryninti ir atskirti kūno patyrimą nuo viso kito nėštumo patyrimo. Nors sau vis primindavau, kad analizuoju „tik kūnišką patirtį“, paaiškėjo, kad išties vargu, ar tai yra įmanoma, ir, nors man tai kėlė nerimą, nes tyrimas, regis, darėsi nebeaprepiamas, teko išmokti šią pamoką, nes pačios mano kalbintos moterys kitus žmones, jų reakcijas į savo nėštumo metu besikeičiantį kūną įtraukia į savo kūno patyrimą. Todėl teko pripažinti, kad kūnas iš tiesų yra patiriamas ne kaip atskiras objektas tuščiam vakuume, bet kaip esantis tam tikroje realioje fizinėje ir emocinėje distancijoje nuo kitų, labai įkūnytų žmonių ir objektų. Panašų dalyką, kaip vėliau atradau, pastebi ir Smith (2009), ir Gil-Rodriguez (2008).

Galiausiai, manau, didžiausia mano klaida buvo ta, kad buvo pildyta gyvenimo įvykių skalė (GIS), kurią pradžioje pasirinkau kaip tam tikrą objektyvų kriterijų, nors išties ji vargiai turi kokią nors statistinę prasmę. Įpusėjus tyrimui supratau, kad šią skalę pasirinkau iš tam tikros baimės likti viena su nestruktūruota medžiaga ir iš įprasto nusilenkimo vis dar manyje

tūnančiai kiek pernelyg objektyvizuotai psichologijos sampratai. Šios skalės pildymas interviu metu, mano manymu, deja, galėjo neigiamai paveikti mano ir mano tyrimo dalyvių tarpusavio santykį, suteikdamas santykio nelygumo, mano tam tikro „ekspertiškumo“ jausmą. Vis dėlto kaip galimus šios skalės taikymo plusus būtų galima paminėti, kad tai leido moterims savotiškai „apšilti“, priprasti prie manęs, leido joms pajauti, kad domimasi ir susipažįstama ir su jų platesniu gyvenimu, įvairesnėmis jų gyvenimo sritimis (angl. „feel situated“), ir gal kaip tik tai (nors, kadangi nedariau kitaip, sunku ką nors konkrečiau pakomentuoti) joms leido ir suteikė didesnę motyvaciją ramiau „nerti“ gilyn į savo patyrimų ir įkūnytų patyrimų analizę, kai jau klausdavau apie tai. Jos tarsi laukdavo klausimų „apie kūną“.

Dar keli žodžiai apie interviu ribotumus. Tas faktas, kad aš kaip tyrėja buvau moteris, konkrečiau, tuo metu vieną vaiką auginanti moteris, kartais skatindavo tyrimo dalyves tuo pasiremti (pvz., „gi žinote, kaip ten būna“, „jūs žinote“, „suprantate pati“ ir t.t.). Kartais reikėdavo nemažai pastangų, kad pastebėčiau tokį moterų elgesį ir neužkibčiau už noro atrodyti „eksperte“, vis dėlto paskatinčiau moteris paanalizuoti, ką būtent joms reiškė ar ką būtent jos jautė vienu ar kitu kalbamu momentu. Kita vertus, moterų pasakojimus reikia suvokti kaip esančius konkrečiame kontekste ir šiuo atveju visai galėjo būti, kad tiek paminėti teigiami, tiek neigiami dalykai buvo moterų suformuluoti tik tokio, koks jis buvo, interviu metu – sulaukus empatiško kitos, vaiką turinčios moters dėmesio, nes kaip sako fenomenologai, kad vienas kitą suprastume, turime turėti tam tikrų sąlyčio arba persidengimo taškų. Žemiau (žr. 15 pav.), nors ir grubiai, bandau tai grafiškai pavaizduoti.

15 pav. Fenomenologinio pasaulio sąlyčio taškai.

Apibendrindama savo darbo rašymo patyrimą, norėčiau pasakyti, kad man reikšmingiausios atrodo tos konkrečios moterų įkūnyto nėštumo patyrimo detalės, kurios laikui bėgant skleidėsi prieš mane vis aiškiau ir aiškiau, ir jaučiuosi privilegijuota, galėdama kitų konkrečių moterų pasaulį ir tokiu svarbiu joms momentu pažinti iš taip arti. Tikiuosi, kiek įmanoma, pajėgiau tai perteikti ir savame darbe. Taip pat pastebėjau, kad baigdama rašyti disertaciją išgyvenau nėštumą ir gimdymą primenantį patyrimą, kai noriu ir bijau paleisti šį savo kūdikį (šį darbą) į platųjį akademinį pasaulį, tam, kad jis galėtų gyventi atskirą ir nuo manęs nepriklausomą gyvenimą, ir, kitą vertus, tikiuosi, kad „jam“ tai pavyks gerai.

IŠVADOS

1. Išanalizavus šių, pirmą kartą besilaukiančių ir skirtingą kultūrinę patirtį turinčių, moterų įkūnytą nėštumo patyrimą antrajame nėštumo trimestre (20–27 nėštumo savaitę), atskleistos keturios visoms joms bendros įkūnyto patyrimo temos:

- a) *besilaukiančio kūno nekontroliuojamumas*: savo kūną moterys gali patirti kaip nepaklūstantį jų sąmoningai kontrolei dabartyje ir kaip nenuspėjamą ateityje, pasižymintį nepageidaujamu storėjimu, patrauklumo ir įprastų jo savybių mažėjimu, gąsdinantį jas nuolatine persileidimo grėsme ir įkūnytu gyvenimo baigtinumo priminimu;
- b) *kūnas – mano mokytojas*: moterys gali džiaugtis naujai atrastu savo kūno jautrumu, bandyti įprasminti kūno pasikeitimus ir iš jo mokytis būsimai motinystei ir savo ateičiai naudingų įgūdžių;
- c) *kūno vidinių ir išorinių ribų neaiškumas*: moterys savo kūno ir asmenines ribas gali suvokti kaip neaiškias, jos siekia apsibrėžti savo įkūnytą santykį su aplinkiniais žmonėmis ir atrasti vidines, savo kūną ir kūdikį jame atskiriančias, ribas;
- d) *besiformuojantis kūniškas tapatumas*: moterys formuoja savo naują tapatumą, pasiremdamos akylu savo santykių su partneriais ir artimais žmonėmis bei į save panašiomis moterimis stebėjimu.

2. Remiantis šių konkrečių moterų patyrimo analizės rezultatais ir jų aptarimu kitų teorijų ir tyrimų kontekste, buvo atskleisti keli nauji įkūnyto patyrimo ypatumai:

- a) *šios moterys savo besikeičiantį kūną nėštumo metu patyrė kaip nekontroliuojamai prastėjančią*. Labiau neigiamai vertinami su tiesioginiu vaiko augimu nesiejami kūno (plaukų, dantų, odos, kraujagyslių, nagų) pokyčiai ir svorio augimas kitose (ne pilvuko ir ne krūtinės) srityse. Be to, pilvuko didėjimas tampa kur kas labiau priimtinas, kai darosi išoriškai akivaizdu, kad toks pasikeitimas yra susijęs su nėštumu.
- b) *nėštumas gali sustiprinti savo kūniškumo patyrimą, tačiau išaugęs kūniškumo patyrimas nebūtinai pačių moterų yra pageidaujamas ar jas auginantis bei brandinantis*. Įkūnyta motinystės transformacija yra tik

asmenybės pokyčių galimybė, kuria moterys nebūtinai pasinaudoja. Intensyviau jausdamos savo kūniškų pasikeitimų savybę, moterys gali išgyventi ir sumažėjusį pasitikėjimą savimi, ir savo neišvengiamo mirtingumo įsisąmoninimą.

- c) *nėštumo metu gali kisti moterų savęs ir savo kūno patyrimo ribos* nuo bandymo suvokti ir sustiprinti išorines kūno ribas iki ribų aiškumo praradimo, jų plėtimosi ir net išnykimo, išorinių objektų ir svetimų žmonių įtraukimo į asmenines ribas ir, galiausiai, praėjus metams po gimdymo, naujų aiškesnių ribų suformavimo.
- d) *įkūnytas santykis su kūdikiu viduje gali keisti pačią moterį ir būti nuolatos patiriamas ambivalentiškai*. Be to, paaiškėjo, kad įkūnyto santykio su būsimu kūdikiu raida primena lėtą laipsnišką procesą, kai, nors ir persipindamos viena su kita, moters interesų sritys progresuoja nuo susirūpinimo savo pasikeitusia būseną ir ankstesnių kūno formų išsaugojimu, vėliau – mėginimo atskirti savo ir kūdikio kūniškas ribas iki rūpesčio savo kūdikiu iščiose. Po gimdymo šis santykis modifikuojasi į naujos fizinės priklausomybės nuo jau išorėje esančio kūdikio santykį ir naujo įkūnyto motiniško tapatumo paieškų patyrimą. Paaiškėjo, kad echoskopinė vaisiaus apžiūra skatina pozityvesnį santykį su būsimu vaiku ir pasyvesnį moters ryšį su savo pačios kūnu, jį suvokiant kaip nuo savęs atskirą objektą.
- e) *šių moterų kūniško tapatumo patyrimas glaudžiai susijęs su kitais žmonėmis*. Siekiant suprasti savo kūniškų procesų patyrimą bei atrasti tiek savo kaip nėščiosios, tiek kaip naujos mamos tapatumą, yra pasitelkiami tiek fiziškai arčiausiai esantys, tiek panašius fizinius procesus išgyvenantys žmonės. Kai kurioms moterims įkūnytas nėštumo patyrimas šiek tiek primena jų paauglystės patirtį.
- f) *besilaukiantis kūnas moterų gali būti suvokiamas kaip išmintingas, ir, yra galimybė, kad kūno pamokos joms pravers ateityje*, išmokstant suprasti savo kūno poreikius ir auginant dar aiškiai pageidavimų negalintį suformuluoti savo mažylį.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. **Aposhyan S.** The Body-Brain Partnership // Aposhyan S. Body-Mind Psychotherapy: Principles, Techniques and Practical Applications. New York: Norton, 2004, p. 20-50.
2. **Ashworth P. D.** Participant Agreement in the Justification of Qualitative Findings // Journal of Phenomenological Psychology, 1993, Vol. 24, Nr. 1, p. 3-16.
3. **Ashworth P.** The Origins of Qualitative Psychology // Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods, ed. by J.Smith. London: Sage Publications, 2003, p. 4-25.
4. **Bailey L.** Refracted Selves? A Study of Changes in Self-Identity in the Transition to Motherhood // Sociology, 1999, Vol. 33, Nr. 2, p. 335-352.
5. **Bailey L.** Gender Shows: First-Time Mothers and Embodied Selves // Gender & Society, 2001, Vol. 15, Nr. 1, p. 110-129.
6. **Banister P., Burman E., Parker I., Taylor M., Tindall C.** Qualitative Methods in Psychology: A Research Guide. Buckingham: Open University Press, 2002.
7. **Baraitser L.** Maternal Encounters: The Ethics of Interruption. London & New York: Routledge, 2009.
8. **Bataille G.** The Bataille Reader, ed. by F. Botting, S. Wilson. Oxford: Blackwell, 1997.
9. **Bibring G.** Some Considerations of the Psychological Processes in Pregnancy // The Psychoanalytic Study of the Child, 1959, Vol. 16, Nr. 9, p. 959.
10. **Bivins M.** Embodied Experience Defined // Holistic Perspectives on Life, Health, Beauty, and Wellness, 2011. Prieiga per <http://maureenabivinsphd.com/2011/10/24/embodied-experience-defined/>
11. **Bondas T., Eriksson K.** Women's Lived Experiences of Pregnancy: A Tapestry of Joy and Suffering // Qualitative Health Research, 2001, Vol.11, Nr.6, p. 824-840.
12. **Bordo S.** Unbearable Weight: Feminism, Western Culture and the Body. Berkeley: University of California Press, 1993.

13. **Bordo S.** Bringing Body to Theory // *Body and Flesh: A Philosophical Reader*, ed. by D. Welton, Oxford: Blackwell Publishers, 2004, p. 84-98.
14. **Boss M.** *Psychoanalysis and Daseinsanalysis*. New York: Basic Books, 1963.
15. **Bourdieu P.** The Forms of Capital // *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. by J. G. Richardson. New York: Greenwood Press, 1986, p. 241-258.
16. **Bowers B. B.** Mothers Experiences of Labour Support: Exploration of Qualitative Research // *Journal of Obstetric, Gynaecologic and Neonatal Nursing*, 2002, Vol. 31, Nr. 6, p. 742-752.
17. **Bowie M.** Lacan. London: Fontana, 1991.
18. **Bracegirdle C.E.** Discovering Embodiment: A Poetic Method // *Journal of Body, Movement and Dance in Psychotherapy*, 2012, Vol. 7, Nr. 3, p. 201-214.
19. **Breen D.** *The Birth of a First Child: Towards an Understanding of Femininity*. London: Tavistock Publications, 1975.
20. **Brewis J., Sinclair J.** Exploring Embodiment: Women, Biology and Work // *Body and Organization*, ed. by J. Hassard, R. Holliday, H. Willmott. London: Sage, 2000, p. 192-214.
21. **Buber M.** *Dialogo Principas I: Aš ir Tu*. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998.
22. **Butler J.** Selection from *Bodies that Matter* // *Body and Flesh: A Philosophical Reader*, ed. by D. Welton. Oxford: Blackwell Publishers, 2004, p. 71-84.
23. **Callister L. C.** Making Meaning: Women's Birth Narratives // *Journal of Obstetric, Gynaecologic and Neonatal Nursing*, 2004, Vol. 33, Nr. 4, p. 508-518.
24. **Caroll R.** In Search of Vocabulary of Embodiment // *Journal of Body, Movement and Dance in Psychotherapy*, 2011, Vol. 6, Nr. 3, p. 245-257.
25. **Cash T. F., Pruzinsky T.** (eds.) *Body Image: A Handbook of Theory, Research and Clinical Practice*. New York: The Guilford Press, 2002.
26. **Chertok L.** *Motherhood and Personality*. London: Tavistock, 1969.
27. **Clark M., Ogden J.** The Impact of Pregnancy on Eating Behaviour and Aspects of Weight Concern // *International Journal of Obesity*, 1999, Vol. 23, Nr. 1, p. 18-24.
28. **Collaizi P.F.** Psychological Research as the Phenomenologist Views It // *Existential – Phenomenological Alternatives For Psychology*, ed. R. S. Valle, M. King. New York: Oxford University Press, 1978, p. 48-71.

29. **Cropley A.** Qualitative Research Methods: an Introduction for Students of Psychology and Education. Zinatne: University of Latvia, 2002.
30. **Crossley M.** Childbirth, Complications and the Illusion of „Choice“: A Case Study // *Feminism and Psychology*, 2007, Vol. 17, Nr. 4, p. 543-563.
31. **Crossley N.** The Social Body: Habit, Identity and Desire. London: Sage, 2001.
32. **Csordas T.J.** (ed.) Introduction: the Body As Representation and Being in the World // *Embodiment And Experience: The Existential Ground of Culture and Self*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
33. **Cusk R.** A Life's Work: On Becoming a Mother. London: Fourth Estate, 2001.
34. **Damasio A.** Descartes' Error: Emotion, Reason and the Human Brain. London: Papermac, 1994.
35. **Damasio A.** The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness. London: Harcourt Brace, 2000.
36. **Davies K., Wardle J.** Body Image and Dieting in Pregnancy // *Journal of Psychosomatic Research*, 1994, Vol. 38, Nr. 8, p. 787-799.
37. **De Beauvoir S.** Antroji Lytis. Vilnius: Pradai, 1949/1996.
38. **Deutsch H.** The Psychology of Women: A Psychoanalytic Interpretation, Vol. 2, London: Research Books, 1947.
39. **Dilthey W.** Selected Writings. Cambridge: Cambridge University Press, 1976.
40. **Drake M. L., Verlhurst D., Fawcett J., Barger D. F.** Spouses' Body Image Changes During and After Pregnancy: A Replication in Canada // *Image: Journal of Nursing Scholarship*, 1988, Vol. 20, Nr. 2, p. 88-92.
41. **Draper J.** Blurring, Moving and Broken Boundaries: Men's Encounters with the Pregnant Body // *Sociology of Health & Illness*, 2003, Vol. 25, Nr. 7, p. 743-767.
42. **Eatough V., Smith J. A.** Interpretative Phenomenological Analysis // *Handbook of Qualitative Psychology*, ed. by C. Willig, W. R. Stainton. London: Sage, 2008.
43. **Elliott R., Fischer C. T., Rennie D. L.** Evolving Guidelines For Publication of Qualitative Research Studies in Psychology and Related Fields // *British Journal of Clinical Psychology*, 1999, Vol. 38, Nr. 3, p. 215-229.
44. **Erikson E.** Identity, Youth and Crisis. New York: Norton, 1968.

45. **Featherstone M.** Body Modification: An Introduction // Body Modification, ed. by M. Featherstone. London: Sage, 2000, p. 1-13.
46. **Finlay L.** The Intertwining of Body, Self and World: A Phenomenological Study of Living with Recently – Diagnosed Multiple Sclerosis // Journal of Phenomenological Psychology, 2003, Vol. 34, Nr. 2, p. 157-178.
47. **Finlay L.** Reflexive Embodied Reflexivity: A Phenomenology of Participant Researcher Intersubjectivity // The Humanistic Psychologist, 2005, Vol. 33, No. 4, p. 271-292.
48. **Finlay L.** Phenomenology for Therapists: Researching the Lived World. Oxford: Wiley-Blackwell, 2011.
49. **Firestone S.** The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution. New York: Bantam Books, 1971.
50. **Foucault M.** The Order of Discourse // Untying the Text: A Post-Structural Anthology, ed. by R. Young. Boston: Routledge, Kegan Paul, 1981, p. 48-78.
51. **Fox P., Yamaguchi C.** Body Image Change in Pregnancy: A Comparison of Normal Weight and Overweight Primigravidas // Birth, 1997, Vol. 24, Nr. 1, p. 35-40.
52. **Frank A. W.** For a Sociology of the Body: An Analytical Review // The Body: Social Process and Cultural Theory, ed. by. M. Featherstone, M. Hepworth, B. S. Turner. London: Sage publications, 1991, p. 36-102.
53. **Freud S.** The Ego and the Id // The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud. New York: W. W. Norton and Company, 1923/1961.
54. **Freud S.** Some Psychical Consequences of the Anatomical Distinction between the Sexes. S.E. XIX. London: Hogarth, 1925.
55. **Freud S.** Further Remarks on the Defence of Neuro-Psychoses. Standard Edition, Vol. 3. London: Hogarth Press, 1896/1962.
56. **Frosh S.** Sexual Difference: Masculinity and Psychoanalysis. London: Routledge, 1994.
57. **Gadamer H.** Truth and Method. New York: Crossroad, 1990.
58. **Gendlin E. T.** Focusing. New York: Bantam, 1981.

59. **Gendlin E. T.** Language Beyond Patterns: Body, Language, and Situations // The Presence of Feeling in Thought, ed. by B. den Outen and M. Moen. New York: Peter Lang, 1991, p. 22–151.
60. **Gendlin E. T.** Focusing-Oriented Psychotherapy: A Manual of the Experiential Method. New York: Guilford, 1996.
61. **Gendlin E. T.** The New Phenomenology of Carrying Forward // Continental Philosophy Review, 2004, Vol. 37, Nr. 1, p. 127–151.
62. **Gergen K. J.** The Saturated Self: Dilemmas of Identity in Contemporary Life. New York: Basic Books, 1991.
63. **Gil-Rodriguez E.** Understanding Women's Experience of Their Bodies and Body Image in the Postpartum Year: An Interpretative Phenomenological Analysis, Portfolio for Professional Doctorate in Counselling Psychology, London: City University, 2008.
64. **Giorgi A., Giorgi B.** Phenomenology // Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods, ed. by J. A. Smith. London: Sage, 2003, p. 25-50.
65. **Gleeson K., Frith H.** (De) constructing Body Image // Journal of Health Psychology, 2006, Vol. 11, Nr. 1, p. 79-90.
66. **Graham H., Oakley A.** Competing Ideologies Of Reproduction: Medical And Maternal Perspectives On Pregnancy // Concepts of Health, Illness and Disease: a Comparative Perspective, ed. by C. Curren, M. Stacey. New York: Berg Publishers, 1986.
67. **Grossman F. K., Eichler L. S., Winickoff S. A., Anzalone M. K., Gofseyeff M. H., Sargent S. P.** Pregnancy, Birth, and Parenthood. San Francisco, Washington, London: Jossey-Bass Publishers, 1980.
68. **Grosz E.** Lacan: A Feminist Introduction. London: Routledge, 1990.
69. **Hancock B.** An Introduction to Qualitative Research. Nottingham: Trent Focus Group, 2002.
70. **Harre R.** Social Being. Oxford: Blackwell, 1979.
71. **Heidegger M.** Being and Time. Oxford: Basil Blackwell, 1927/1962.
72. **Heinberg L. J, Guarda A. S.** Body Image Issues in Obstetrics and Gynecology // Body Image: A Handbook of Theory, Research and Clinical Practice, ed. by T. F. Cash, T. Pruzinsky. New York: The Guilford Press, 2002, p. 351-360.

73. **Hisner P. L.** Concerns of Multiparas During the Second Postpartum Week // Journal of Obstetric, Gynaecological and Neonatal Nursing, 1986, Vol. 16, Nr. 3, p. 195-203.
74. **Houvouras S.** Negotiated Boundaries: Conceptual Locations of Pregnancy and Birth // The Qualitative Report, 2006, Vol. 11, Nr. 4, p. 665-686.
75. **Hughes B.** Medicalized Bodies // The Body, Culture and Society: An Introduction, ed. by P. Hancock, B. Hughes, E. Jagger, K. Paterson, R. Russell, E. Tulle-Winton, M. Tyler. Buckingham: Open University Press, 2000, p. 12-28.
76. **Husserl E.** Logical Investigations. New York: Humanities Press, 1900/1970.
77. **Husserl E.** Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology and to a Phenomenological Philosophy // General Introduction to a Pure Phenomenology, Vol. 1. Nijhoff: The Hague, 1913/1983.
78. **Husserl E.** The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology. Evanston: Northwestern University Press, 1936/1970.
79. **Hycner R. H.** Some Guideliness for the Phenomenological Analysis of Interview Data. San Diego: Working Draft, 1982.
80. **Irigaray L.** I Love to You: Sketch for a Felicity within History. New York: Routledge, 1996.
81. **Yardley L.** Dilemmas in Qualitative Health Research // Psychology and Health, 2000, Vol. 15, Nr. 2, p. 215-228.
82. **Young I. M.** On Female Body Experience: "Throwing Like a Girl" and Other Essays. Oxford: Oxford University Press, 1980/2005.
83. **Young I. M.** Pregnant Embodiment: Subjectivity and Alienation // The Journal of Medicine and Philosophy, 1984, Vol. 9, Nr. 1, p. 45-62.
84. **Young I. M.** Pregnant Embodiment // Body and Flesh: A Philosophical Reader, ed. by D. Welton, Oxford: Blackwell Publishers, 1984/2004, p. 274-285.
85. **Young I. M.** Throwing Like a Girl. Oxford: Blackwell Publishers, 2004.
86. **Jarema D.** Fizinę negalią turinčių žmonių gyvenimo prasmės patyrimas. Magistro darbas, Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2008.
87. **Jenkin W., Tiggemann M.** Psychological Effects of Weight Retained After Pregnancy // Women and Health, 1997, Vol. 25, Nr. 1, p. 89-98.

88. **Johnson S., Burrows A., Williamson I.** Does My Bump Look Big in This? The Meaning of Bodily Changes for First-time Mothers-to-be // *Journal of Health Psychology*, 2004, Vol. 9, Nr. 3, p. 361-374.
89. **Jones R. A.** Introduction // *Body, Mind and Healing after Jung: A Space of Questions*, ed. by R.A.Jones. London, New York: Routledge, 2011, p. 1-13.
90. **Jonkus D.** Intersubjektyvaus kūno fenomenologija: prisilietimo patirtis // *Problemos*, 2008, Nr. 74, p. 129-140.
91. **Jorda K., Capdevila R., Johnson S.** Baby or beauty: A Q Study into post Pregnancy Body Image // *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 2005, Vol. 23, Nr. 1, p. 19-31.
92. **Kaminskienė J.** Reumatoidiniu artritu sergančių vyrų skausmo patyrimo analizė. Magistro darbas, Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2007.
93. **Kepner J. I.** *Body Process: A Gestalt Approach to Working with the Body in Psychotherapy*. New York: Gestalt Institute of Cleveland Book Series, 1997.
94. **Kristeva J.** *Powers of Horror: An Essay of Abjection*. New York: Columbia University Press, 1982.
95. **Kvale S.** The Social Construction of Validity // *Qualitative Inquiry*, Vol. 1, Nr. 1, 1995, p. 19-40.
96. **Laing R. D.** *The Divided Self*. London: Penquin Books, 1971.
97. **Lakoff G., Johnson M.** *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books, 1999.
98. **Lamiell J. T.** *The Psychology of Personality: An Epistemological Inquiry*. New York: Columbia University Press, 1987.
99. **Larkin M.** Interpretative Phenomenological Analysis, Unpublished 6th IPA Conference Material. Nottingham: Nottingham Trent University, July, 2004.
100. **Larkin M.** Interpretative phenomenological analysis – introduction. [žiūrėta 2012 05 29]. Prieiga per internetą: http://prezi.com/dnprvc2nohjt/interpretative-phenomenological-analysis-introduction/?auth_key=3d2c098e0db0a31ea05f2d9f60148ed5144e6d06.
101. **Longhurst R.** (Ad) dressing Pregnant Bodies in New Zealand: Clothing, Fashion, Subjectivities and Spatialities // *Gender, Place and Culture*, 2005, Vol. 12, Nr. 4, p. 433-446.

102. **Lundgren I.** The Meaning of Giving Birth from a Long-Term Perspective for Childbearing Women // *Qualitative Research in Midwifery and Childbirth: Phenomenological Approaches*, ed. by G.Thomson, F. Dykes, S. Downe, London: Routledge, 2011, p. 115-132.
103. **Mays N., Pope C.** Rigour and Qualitative Research // *Qualitative Research in Health Care*, ed.by N. Mays, C. Pope. London: BMJ Publishers, 1997, p. 10-19.
104. **Malson H., Swann C.** Re-Producing “Woman’s” Body: Reflections On The (Dis)place(ments) Of Reproduction’ For (Post)modern Women // *Journal of Gender Studies*, 2003, Vol. 12, Nr. 3, p. 191-201.
105. **Manning P. K., Cullum-Swan B.** Narrative, Content and Semiotic Analysis // *Handbook of Qualitative research*, ed. by N. K. Denzin, Y. S. Lincoln. London: Sage, 1994, p. 463-477.
106. **Markens S., Browner C., Press N.** Feeding the Foetus: On Interrogating the Notion of Maternal-Foetal Conflict // *Feminist Studies*, 1997, Vol. 23, Nr. 2, p. 351-372.
107. **Marshall H.** Why We Should Add Old Fashioned Empirical Phenomenology to the New Theories of the Body // *Women’s Studies International Forum*, 1996, Vol. 19, Nr. 3, p. 253-265.
108. **Marshall H., Woollett A.** Fit to Reproduce? The Regulative Role of Pregnancy Texts // *Feminism and Psychology*, 2000, Vol. 10, Nr. 3, p. 351-366.
109. **Martin E.** *The Woman in the Body: A Cultural Analysis of Reproduction.* Boston: Beacon Press, 1992.
110. **Matulaitė A.** Kulminacinių potyrių fenomenologinio apibrėžimo galimybė. Bakalauro darbas. Darbo vadovas: prof. habil. dr. R. A. Kočiūnas. Vilnius: 1994.
111. **Matulaitė A.** Šizofrenija sergančių žmonių kūno patyrimo analizė. Magistro darbas. Darbo vadovas: prof. habil. dr. R. A. Kočiūnas. Vilnius: 1996.
112. **Matulaitė A.** Kokybiniai tyrimai, jų vieta tarp kitų psichologinių tyrimų, privalumai ir trūkumai: doktoranto referatas. Konsultantai doc. dr. E. Rimkutė, prof. habil dr. H. Vaitkevičius, Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2000.
113. **Matulaitė-Horwood A.** Nėščių moterų ypatumai: Psichoanalitinis požiūris (H. Deutsch ir D. Pines): doktoranto referatas, Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2000a.

114. **Matulaitė-Horwood A., Bieliauskaitė R.** The Subjective Content of Psychological Anxiety in the Last Month of Pregnancy // *Acta Medica Lituanica*, 2005, Vol. 12, Nr. 2, p. 31-36.
115. **Matulaite A.** “I’ve Got You under My Skin”: The Embodied Relationship with the Baby Within // *Studies in the Maternal*, 2012, Vol. 4, Nr. 1, p. 1-22.
116. **McLaren L., Wardle J.** Body Image: A Life Course Perspective // *A Life Course Approach to Women’s Health*, ed. by D. Kuh, R. Hardy. Oxford University Press, 2002, p. 177-194.
117. **Merleau-Ponty M.** *Phenomenology of Perception*. London & New York: Routledge classics, 1945/2006.
118. **Merleau-Ponty M.** *The Visible and the Invisible*. Evanston, IL: Northwestern University Press, 1964/1968.
119. **Merriam S. B.** Ensuring for “Quality” in Qualitative Research // S. B. Merriam, *Qualitative Research in Practice: Examples for Discussion and Analysis*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2002, p. 22-32.
120. **Mickūnas A., Stewart D.** *Fenomenologinė filosofija*. Vilnius: Baltos lankos, 1994.
121. **Miller T.** *Making Sense of Motherhood: A Narrative Approach*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
122. **Morin K. H., Brogan S., Flavin S. K.** Attitudes and Perceptions of Body Image in Postpartum African Women: Does Weight Make a Difference? // *American Journal of Maternal Child Nursing*, 2002, Vol. 27, Nr. 1, p. 20-25.
123. **Moscucci O.** *The Science of Woman: Gynaecology and Gender in England 1800-1929*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
124. **Moustakas C.** *Phenomenological Research Methods*. London: Sage Publications, 1994.
125. **Mullin A.** Pregnant Bodies, Pregnant Minds // *Feminist Theory*, 2002, Vol. 3, Nr. 1, p. 27-44.
126. **Nicolson P., Fox R., Heffernan K.** Constructions of Pregnant and Postnatal Embodiment across Three Generations: Mothers’, Daughters’ and Others’ Experiences of the Transition to Motherhood // *Journal of Health Psychology*, 2010, Vol. 15, Nr. 4, p. 575-585.

127. **Norkūnienė V.** Moterų prenatalinių lūkesčių ir pogimdyvinės būsenos ryšys. Magistro darbas, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2002.
128. **Ogden P., Minton K., Pain C.** Trauma and the Body: A Sensorimotor Approach to Psychotherapy. New York: Norton, 2006.
129. **Osborn M., Smith J. A.** Living with a Body Separate from the Self: The Experience of the Body in Chronic Lower Benign Pain: an Interpretative Phenomenological Analysis // The Scandinavian Journal of Caring Sciences, 2006, Vol .20, Nr. 2, p. 216-222.
130. **Panksepp J.** Affective Neuroscience: The Foundations of Human and Animal Emotions. Oxford: Oxford University Press, 1998.
131. **Parry D. C.** Women's Lived Experiences with Pregnancy and Midwifery in a Medicalized and Fetocentric Context // Qualitative Inquiry, 2006, Vol. 12, No. 3, p. 459-471.
132. **Pert C.** The Wisdom of the Receptors: Neuropeptides, the Emotions and the Body-Mind // Advances: The Journal of Body-Mind Health, 1986, Vol. 3, Nr. 3, p. 8-16.
133. **Petersen A.** The Body in Question: A Sociocultural Approach. London: Routledge, 2007.
134. **Phinney A., Chesla C. A.** The Lived Body in Dementia // Journal of Aging Studies, 2003, Vol. 17, Nr. 3, p. 283-299.
135. **Pines D.** Pregnancy and Motherhood: Interaction between Fantasy and Reality. London: Virago Press, 1972/1993, p. 59-77.
136. **Pines D.** A Woman's Unconscious Use of her Body: A Psychoanalytical Perspective. London: Virago Press, ltd, 1988.
137. **Radley A.** Health Psychology, Embodiment and the Question of Vulnerability / Journal of Health Psychology, 2000, No. 5, p. 297-304.
138. **Raphael-Leff J.** Pregnancy: The Inside Story. London: Press Sheldon, 1993.
139. **Raphael-Leff J.** The Psychological Processes of Childbearing. London: Anna Freud Centre, 2009.
140. **Reich W.** The Development of the Character-Analytic Technique // W. Reich, The Function Of The Orgasm. London: Souvenir Press, 1983, p. 117-190.

141. **Ricoeur P.** Hermeneutics and the Critique of Ideology // The Hermeneutic Tradition: From Ast to Ricoeur, ed. by. G. L. Ormiston, A. D. Schrift. Albany, NY: State University of New York Press, 1973/1990, p. 298-334.
142. **Ricoeur P.** Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning. Fort Worth. Texas: Texas Christian University Press, 1976.
143. **Rudolfsdottir A. G.** “I am not a Patient, and I am not a Child”: The Institutionalization and Experience of Pregnancy // *Feminism & Psychology*, 2000, Vol. 10, Nr. 3, p. 337-350.
144. **Rumble B.** The Body as Hypothesis and as a Question // *Journal of Body, Movement and Dance in Psychotherapy*, 2010, Vol. 5, Nr. 2, p. 129-140.
145. **Sartre J. P.** Existentialism and Humanism. London: Methuen, 1948.
146. **Sartre J. P.** Being and Nothingness. New York: Washington Square Press, 1956.
147. **Schleiermacher F.** Hermeneutics and Criticism and other Pritings. Cambridge: CUP, 1998.
148. **Schore A. N.** Affect Regulation and the Origin of the Self. Hove: Lawrence Erlbaum, 1994.
149. **Schore A. N.** Effects of Early Relational Trauma on Right Brain Development, Affect Regulation, and Infant Mental Health // *Infant Mental Health Journal*, 2001, Vol. 22, Nr. 1-2, p. 201-269.
150. **Scott G., Niven C.** Pregnancy: a Bio-psycho-social event // *Conception, Pregnancy and Birth*, ed. by. C. Niven, A. Walker. Oxford: Butterworth-Heinmann, 1996.
151. **Seale C.** Quality in Qualitative Research // *Qualitative Inquiry*, 1999, Vol. 5, Nr. 4, p. 465-478.
152. **Schetter C. D.** Psychological Science on Pregnancy: Stress Processes, Biopsychosocial Models, and Emerging Research Issues // *Annual Review Psychology*, 2011, Vo. 62, p. 531-558.
153. **Shereshesky P. M., Yarrow L. J.** Psychological Aspects of a First Pregnancy and Early Postnatal Adaptation. New York, Raven, 1973.
154. **Shilling C.** The Body and Social Theory. London: Sage, 1993.
155. **Shorter E.** A History of Women’s Bodies. Harmondsworth: Pelican, 1984.

156. **Skouteris H., Carr R., Wertheim E. H., Paxton S. J., Duncombe D.** A prospective Study of Factors that Lead to Body Dissatisfaction during Pregnancy // *Body Image*, 2005, Vol. 2, Nr. 4, p. 347-361.
157. **Smith J. A.** Self-construction: Longitudinal Studies in the Psychology of Personal Identity and Life Transitions / Unpublished D.Phil. thesis, Oxford: University of Oxford, 1990.
158. **Smith J. A.** Conceiving Selves: A Case Study of Changing Identities during the Transition to Motherhood // *Journal of Language and Social Psychology*, 1991, Vol. 10, Nr. 4, p. 225-243.
159. **Smith J. A.** Reconstructing Selves: An Analysis of Discrepancies between women's Contemporaneous and Retrospective Accounts of the Transition to Motherhood // *British Journal of Psychology*, 1994, Vol. 85, Nr. 3, p. 371-392.
160. **Smith J. A.** Beyond the Divide Between Cognition and Discourse: Using Interpretative Phenomenological Analysis in Health Psychology // *Psychology and Health*, 1996, Vol.11, Nr.2, p. 261-277.
161. **Smith J. A.** Identity Development during Transition to Motherhood: An Interpretative Phenomenological Analysis // *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 1999, Vol. 17, Nr. 3, p. 281-299.
162. **Smith J. A.** Towards Relational Self: Social Engagement during Pregnancy and Psychological Preparation for Motherhood // *British Journal of Social Psychology*, 1999a, Vol. 38, Nr. 4, p. 409-426.
163. **Smith J. A.** Interpretative Phenomenological Analysis: A Reply to Amedeo Giorgi // *Existential Analysis*, 2010, Vol. 21, Nr. 2, p. 186-192.
164. **Smith J. A.** Evaluating the Contribution of Interpretative Phenomenological Analysis // *Health Psychology Review*, 2011, Vol. 5, Nr. 1, p. 9-27.
165. **Smith J. A.** Evaluating the Contribution of Interpretative Phenomenological Analysis: A Reply to the Commentaries and Further Development of Criteria // *Health Psychology Review*, 2011a, Vol. 5, Nr. 1, p. 55-61.
166. **Smith J. A., Flowers P., Larkin M.** Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research, London: Sage, 2009.
167. **Smith J. A., Flowers P., Osborn M.** Interpretative Phenomenological Analysis and Health Psychology // *Material Discourses and Health*, ed. by. L. Yardley, London: Routledge, 1997.

168. **Smith J. A., Osborn M.** Interpretative Phenomenological Analysis // Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods, ed. by J.A.Smith. London: Sage, 2003, p. 51-80.
169. **Spinelli E.** The Interpreted World: An Introduction to Phenomenological Psychology. London: Sage Publications, 2003.
170. **Spinelli E.** The Methodology of Phenomenological Research // E. Spinelli, The Interpreted World: An Introduction to Phenomenological Psychology. London: Sage publications, 2005.
171. **Stein A., Fairburn C. G.** Eating Habits and Attitudes in the Postpartum Period // Psychosomatic Medicine, 1996, Vol. 58, Nr. 4, p. 321-325.
172. **Stern D.** The Motherhood Constellation: A Unified View of Parent–Infant Psychotherapy. New York: Basic Books, 1995.
173. **Stern P. N.** Strategies of Overcoming the Rage of Rejection // Completing a Qualitative Project: Details and Dialogue, ed. by J. M. Morse. Thousands Oaks, CA: Sage, 1997, p. 135-145.
174. **Stewart J.** (ed.) The Debate Between Sartre and Merleau-Ponty. Evanston IL: Northwestern University Press, 1998.
175. **Stone A.** Maternal Memory and Lived Time // Studies in the Maternal, 2012, Vol. 4, Nr. 1, www.mamsie.bbk.ac.uk.
176. **Strang V. R., Sullivan P. L.** Body Image attitudes during Pregnancy and the Postpartum Period // Journal of Obstetric, Gynaecological and Neonatal Nursing, 1985, Vol. 14, Nr. 4, p. 332-337.
177. **Straus E.** Psychiatry and Philosophy. New York: Springer Verlag, 1969.
178. **Svenaesus F.** The Hermeneutics of Medicine and the Phenomenology of Health: Steps Towards a Philosophy of Medical Practice, 2nd ed. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2001.
179. **Svenaesus F.** Illness as Unhomelike Being-in-the-World: Heidegger and the Phenomenology of Medicine in Medicine // Health Care and Philosophy, 2011, Vol. 14, Nr 3. p. 333-343.
180. **Swanson J.M., Chapman L.** Inside the Black Box: Theoretical and Methodological Issues // Critical Issues in Qualitative Methods, ed. by J. M. Morse. Thousand Oaks, C.A.: Sage, 1994, p. 66-93.

181. **Tereškinas A.** Kūno žymės: seksualumas, tapatumas, erdvė Lietuvos kultūroje. Vilnius: Baltos lankos, 2001.
182. **Tereškinas A.** Esė apie skirtingus kūnus: kultūra, lytis, seksualumas. Vilnius: Apostrofa, 2007.
183. **Thomson G.** "Abandonment of Being" in Childbirth // Qualitative Research in Midwifery and Childbirth: Phenomenological Approaches, ed. by. G. Thomson, F. Dykes, S. Downe. London: Routledge, 2011, p. 133-152.
184. **Todres L.** Embodied Enquiry: Phenomenological Touchstones for Research, Psychotherapy and Spirituality. Basingtoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2007.
185. **Todres L., Galvin K. T.** Embodied Interpretation: a Novel Way of Evocatively Re-Presenting Meanings in Phenomenological Research // Qualitative Research, 2008, Vol. 8, Nr. 5, p. 568-583.
186. **Totton N.** The Water in the Glass: Body and Mind in Psychoanalysis. London: Rebus Press, 1998.
187. **Totton N.** Embodied-Relational Therapy // New Dimensions in Body Psychotherapy, ed. by N. Totton, Berkshire: Open University Press, 2005, p. 168-183.
188. **Totton N.** Being, Having and Becoming Bodies // Body, Movement and Dance in Psychotherapy, 2010, Vol. 5, Nr. 1, p. 21-30.
189. **Turner B. S.** The Possibility of Primitiveness: Towards a Sociology of Body Marks in Cool Societies // Body Modification. Ed. by M. Feathersone, London: Sage, 2000, p. 39-50.
190. **Tyler I.** Reframing Pregnant Embodiment // Transformations: Thinking Through Feminism, ed. by S. Ashmed, J. Kilby, C. Lury, M. McNeil, B. Skeggs. London: Routledge, 2000.
191. **Tyler I.** Celebrity, Pregnancy and Subjectivity // Thinking Through the Skin, ed. by S. Ashmed, J. Stacey. London: Routledge, 2001, p. 69-83.
192. **Upton R. L., Han S. S.** Maternity And Its Discontents: "Getting the Body Back After Pregnancy" // Journal of Contemporary Ethnography, 2003, Vol. 32, Nr. 6, p. 670-692.
193. **Ussher J. M.** The Psychology of the Female Body. London: Routledge, 1989.

194. **Van der Kolk B. A.** The Body Keeps the Score: Memory and the Evolving Psychobiology of Post-traumatic Stress // Harvard Review of Psychiatry, 1994, Vol. 5, Nr. 1, p. 253-265.
195. **Van Kaam A.** Existential Foundations of Psychology. Garden City, New York: Doubleday, 1969.
196. **Van Manen M.** Modalities of Body Experience in Illness and Health // Qualitative Health Research, 1998, Vol. 8, Nr. 1, p. 7-24.
197. **Warren S., Brewis J.** Matter over Mind? Examining the Experience of Pregnancy // Sociology, 2004, Vol. 38, Nr. 2, p. 219-236.
198. **Watson J. B.** Psychology as the Behaviorist Views It, 1913 [žiūrėta 2012 05 22]. Prieiga per internetą: <http://psychclassics.yorku.ca/Watson/views.htm>.
199. **Wilden A.** Man and Woman, War and Peace: The Strategist's Companion. London: Routledge, 1987.
200. **Williams S. J.** Emotion and Social Theory: Corporeal Reflections on the (Ir) Rational. London: Sage, 2001.
201. **Willig C.** Interpretative Phenomenology // C.Willig, Introducing Qualitative Research in Psychology: Adventures in Theory and Method. Buckingham. Philadelphia: Open University Press, 2003.
202. **Winnicott D. W.** Psycho-somatic Illness in its Positive and Negative Aspects // International Journal of Psychoanalysis, 1966, Vol. 47, Nr. 4, p. 510-516.
203. **Wolf N.** Misconceptions: Truth, Lies, and the Unexpected on the Journey to Motherhood. New York: Doubleday, 2001.
204. **Wood Baker C., Carter A. S., Cohen L. R., Brownell K. D.** Eating Attitudes and Behaviour in Pregnancy and Postpartum: Global Stability versus Specific Transitions // Annals of Behavioural Medicine, 1999, Vol. 21, Nr. 2, p. 143-148.
205. **Zamališeva O., Jusienė R.** Moters depresišumą laikotarpiu po gimdymo prognozuojantys veiksniai // Psichologija, 2010, Vol. 42, p. 59-73.
206. **Žalienė J.** Nėštumo ir gimdymo komplikacijų reikšmė postnataliniam depresiškumui. Magistro darbas, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011.

PRIEDAI

1 priedas. Tyrimo skelbimai (lietuvių ir anglų kalba)

Brangios pirmą kartą besilaukiančios moterys,

Jei Jūsų nėštumui dar tik pirmi mėnesiai, noriu Jus pakviesti dalyvauti psichologiniame tyrime, kurio pagrindinis tikslas – suprasti, kaip pati nėščia moteris patiria savo nėštumą ir savo besikeičiantį kūną nėštumo metu. Bus atliekamas kokybinis tyrimas, kurio metu, Jums dalyvaujant kaip tyrimo bendradarbei, bus siekiama gauti išsamų kūno patyrimo nėštumo metu aprašymą, suprasti jo esmę. Planuojami trys (1 - 1,5 valandos trukmės) susitikimai nėštumo metu ir du jau gimus Jūsų vaikelui. Tačiau Jūs pati bet kada galite atšaukti savo dalyvavimą tyrime, jei šis Jums pasirodys neįdomus, ar per daug varginantis.

Jums dalyvavimas šiame tyrime galėtų būti naudingas, nes: a) turėtumėte galimybę nemokamai aptarti savo džiaugsmus ir rūpesčius konfidencialioje aplinkoje su tuo besidominčia profesionalė; taip pat Jums pageidaujant, būtų suteikta informacija ir nurodytos kreipimosi į kitas įstaigas, kitus profesionalus galimybės; b) galėtumėte kartu prisidėti gerinant perinatalinę priežiūrą, nes Jūsų interviu pagrindu būtų rengiama daktaro disertacija tema „Subjektyvus nėščių moterų kūno patyrimas“; rengiamos darbo su nėščiosiomis rekomendacijos; rašomi straipsniai ir rengiami pranešimai konferencijoms, laikantis griežtų anonimiškumo reikalavimų.

Suprantu, kad nepaisant aukščiau išvardytų privalumų, dalyvavimas tokiame tyrime užima tam tikrą laiką, reikalauja pastangų, tad jei norėtumėte daugiau sužinoti prieš apsispręsdamos dalyvauti, taip pat jei jau norite pranešti apie savo pasiryžimą dalyvauti tyrime, galite man skambinti [telefono numeris].

Agnė Matulaitė, psichologė, Vilniaus universiteto klinikinės ir organizacinės psichologijos katedros doktorantė

Dear Mothers-To-Be,

If this is your first pregnancy and you are still in the first trimester, I would like to invite you to participate in my psychological research, which aims to open up and understand how pregnant women themselves experience their pregnancy and their changing body in pregnancy. The research model I am using is a qualitative one through which I am seeking a comprehensive descriptions of your experience. Through your participation as co-researchers, I hope to understand the essence of bodily experience in pregnancy. The three interviews – of approximately an hour to an hour and a half each – are planned during the pregnancy and twice after your baby is born. However, if for any reason whatsoever and/or at any given point you would like to stop your participation in this research, you would always be able to do so.

Your participation in this research: a) would give you the opportunity to discuss any issues related to your pregnancy with the professional in confidence and for free; you could also be provided with the contact numbers for further help should you feel the need for it; also, b) it would hopefully help me towards facilitation of some improvements in the future of peri-natal services as on the basis of our interviews, the resulting PhD thesis on “Subjective bodily experience in pregnancy” and some practical recommendations for people working with parents-to-be in the future will be prepared and the material, once suitably disguised to preserve anonymity, will also be presented in both scientific articles and conferences.

I appreciate, however, that such participation requires your commitment in terms of time, energy and effort. If you have any further questions or would like to volunteer I can be reached at [telephone number].

Agnė Matulaitė, a psychologist and a PhD student of Vilnius University, Lithuania.

2 priedas. Sutikimas dalyvauti tyrime (lietuvių ir anglų kalba)

Sutinku dalyvauti Agnės Matulaitės tyrime, kuriame kalbėsime apie nėščių moterų kūno patyrimą, suprasdama, koks yra šis tyrimas ir koks jo tikslas. Žinau, kad iš viso su Agne Matulaite susitiksiu penkis kartus abiejų mūsų sutartu ir priimtiniu laiku, bei suprantu, kad kiekvienas susitikimas/interviu truks nuo valandos iki valandos su puse.

Leidžiu Agnei Matulaitei daryti mūsų interviu audio įrašą, ir, kad gauti duomenys būtų panaudoti klinikinės psichologijos daktaro disertacijos ir mokslinių straipsnių rengimui. Šiuose moksliniuose darbuose bus pakeisti mano ir mano minimų žmonių vardai, tačiau suprantu, kad aprašyme gali išlikti tokia informacija apie kiekvieną tyrimo dalyvę, tame tarpe ir mane: mano amžius, profesija ar išsilavinimas, priklausomybė etinei grupei, gyvenamoji ar kilmės šalis, miestas, mano vedybinė padėtis, vaikų skaičius mano šeimoje tam, kad padėtų skaitytojui pažinti ir atskirti vieną tyrimo dalyvę nuo kitos. Leidžiu panaudoti tokią informaciją apie save.

Buvau informuota ir žinau apie savo galimybę bet kada pasitraukti iš tyrimo.

Tyrimo dalyvė / Parašas / Data

Tyrėja / Parašas / Data

xxxxxxxxxx

Agnė Matulaitė

Participant release agreement

I agree to participate in Agnė Matulaitė's research study on body experience in pregnancy. I understand the purpose and nature of this study and I am participating voluntarily. I agree to meet with Agnė Matulaitė for five interviews of 1- 1,5 hours each. The time of each interview will be agreed mutually.

I also grant my permission for tape-recording of the interviews and for the data to be used in the process of Agnė Matulaitė completing a Ph.D. degree, including a thesis and any other future publication. I understand that a brief synopsis of each participant, including myself, will be used and although my first name as well as names of any people I mention will be changed, it will however include the following information: my age, my profession or education, my ethnic group, my country of residence or origin, the name of the city where necessary, my marital status, number of my children or any other pertinent information that will help the reader to come to know and recall each participant. I grant permission for the above personal information to be used.

I have been informed of and understand the possibility of cancelling my participation in this research at any point.

Research participant / Date

Xxxxxxxxxx

Researcher / Date

Agnė Matulaitė

3 priedas. Pagrindiniai interviu klausimai (lietuvių ir anglų kalba)

Trys pirmieji interviu // nėštumo metu:

1. Prašau, gal galite man papasakoti, kaip Jūs dabar jaučiatės? (Please, could you tell me, how are you now?) Papildomi: kaip jaučiatės būdama nėščia? Kokia jūsų fizinė savijauta? Kokia emocinė būsena, nuotaikos? (Prompt: how are you feeling about being pregnant? How are you physically? How are you emotionally?)
2. Kokius jausmus Jums kelia Jūsų kūnas šiuo metu? (How do you feel about your body now?) Papildomi: kokius savo kūno pokyčius pastebite? Sunkumai? Džiaugsmai? Kaip Jūs į tai reaguojate? Kokie kūno pokyčiai Jus veikia labiausiai? (Prompt: what is changing? Any difficulties? Any pleasures? How are you reacting? What changes in your body are affecting you most?)
3. Gal ką nors galite papasakoti apie savo kūdikį? (How do you think about your baby now?) Papildomi: kokios nors idėjos / mintys/ jausmai apie jį ar ją? Fantazijos ar metaforos? (Prompt: do you have any ideas/thoughts/feelings about her/him? Any fantasies or metaphors?)

Ketvirtas interviu // netrukus po gimdymo:

1. Prašau, gal galite man papasakoti, kaip Jūs dabar jaučiatės? (Please, could you tell me, how are you now?) Papildomi: kaip Jūs jaučiatės būdama mama? Kokia jūsų fizinė savijauta? Emocinė būsena, nuotaikos? Kaip Jūs jaučiatės būdama su savo kūdikiu? (Prompt: how are you feeling about being a mum? How are you physically? How are you emotionally? How are you feeling when with your baby?)
2. Kokius jausmus Jums kelia Jūsų kūnas šiuo metu? (How do you feel about your body now?) Papildomi: Kaip jūs dabar jaučiatės, stebėdama fizinius pokyčius, įvykusius per tą laiką, kai jūsų nemačiau? Kokie nors sunkumai? Džiaugsmai? Kaip Jūs į tai reaguojate? Kokie kūno pokyčiai Jus veikia labiausiai? Kaip Jūs dėl to jaučiatės? (Prompt: How do you feel about the physical changes which have taken place since the last time I saw you? Any difficulties? Any pleasures? How are you reacting? What changes in your body are affecting you most?)

Penktas, paskutinis interviu // po gimdymo praėjus metams:

1. Prašau, gal galite man papasakoti, kaip Jūs dabar jaučiatės? (Please, could you tell me, how are you now?) Papildomi: kaip Jūs jaučiatės būdama mama? Kokia Jūsų fizinė savijauta? Emocinė būsena, nuotaikos? Kaip Jūs jaučiatės būdama su savo kūdikiu? (Prompt: how are you feeling about being a mum? How are you physically? How are you emotionally? How are you feeling when with your baby?)
2. Kokius jausmus Jums kelia Jūsų kūnas šiuo metu? (How do you feel about your body now?) Papildomi: Kaip jūs dabar jaučiatės, stebėdama fizinius pokyčius, įvykusius per tą laiką, kai jūsų nemačiau? Kokie nors sunkumai? Džiaugsmai? Kaip Jūs į tai reaguojate? Kokie kūno pokyčiai Jus veikia labiausiai? (Prompt: How do you feel about the physical changes which have taken place since the last time I saw you? Any difficulties? Any pleasures? How are you reacting? What changes in your body are affecting you most?)
3. Kokius jausmus Jūsų nėštumas Jums kelia dabar? (How do you feel about your pregnancy now?)
4. Ar dalyvavimas šiame tyrime turėjo koki nors poveikį Jums? Jei taip, tai kokį? (What effect, if any, has your participation in this research had on you?)

4 priedas. Interviu analizės pavyzdys

[illegible]

5 priedas. Metatemų lentelė

Įkūnytas antrojo nėštumo trimestro patyrimas

METATEMA Nr.1: Besilaukiančio kūno nekontroliuojamumas

1. Kūno pokyčiai vyksta savaime:

Eglė: *of course you are getting larger; it's all out of control*

Fiona: *there as if... no going back*

Kamila: *it seems to have just rushed on without me really thinking about it; it's just happening*

Saulė: *toks vat kažkaip išsiplėtimas į / į šonus ir pačiai keista, o Dieve, galvoju*

Silva: *your body just goes bananas, and... starts changing*

Vaida: *[jau] priaugau penkiolika kilogramų ir nežinau, kuo visa tai pasibaigs*

2. Nepageidaujami dabartinio kūno pasikeitimai:

a. Storėjimas:

Eglė: *right now I am not gaining much / I am gaining a little bit*

Fiona: *I am positively terrified of getting fat, my clothes are getting tighter – yikes*

Kamila: *becoming this sort of hot and sweaty and just BIG, big, big*

Saulė: *sunku save tokią plačią; toks vat kažkaip išsiplėtimas į / į šonus*

Silva: *[my body] haven't grown too much more and so I feel I have been very /very lucky*

Vaida: *jei dešimt kart per dieną pasako, kad tai yra daug [svorio], tai kažkaip pradeda veikti*

b. Ankstesnio patrauklumo netektis:

Eglė: *I'm losing my / you know / these youthful forms*

Fiona: *when I consider my body as a pregnant body, I feel sexy. When I consider it as fat, I feel extremely un-sexy*

Kamila: *I was just kind of... kind of sweaty and a bit... I don't know... a bit kind of scatty*

Saulė: *kraujagyslės visur labai išvagotos, pilvuke, ir krūtinėj, ir ant kojų, visur, ten atrodo, kaip upeliai tekėtų*

Silva: *I can see my body is ageing; my body is tiring*

c. Kūno susvetimėjimas:

Eglė: *YOUR belly is growing*

Fiona: *I am curious to see how my body will change; the whole thing still seems very abstract*

Kamila: *don't think this is me, I want to go back, I want to have the body I had before*

Saulė: *o jau tos kojos!!!*

Silva: *I don't recognise [my body] as myself; I don't recognize this face*

Vaida: *svoris didėja (...) nejučiu ant savęs*

3. Fizinio nekontroliavimo ateityje baimė:

a. Gimdymo baimė:

Eglė: *women have had different experiences [of giving birth]*

Fiona: *whether I would be supported in my decision to have natural child birth*

Kamila: *you can't have someone you know but you're so much out of control anyway*

Saulė: *kai papasakojo, tai atrodo voj voj*

Silva: *end up being too terrified, too tired, too much pain, too traumatised, what-good-is-that?*

Vaida: *aš tai tikrai nenoriu jokių nuskausminimo priemonių, man to žmogiškumo reikia labiau*

b. Savo kasdienio, fizinio gyvenimo pagimdžius nesuvaldymo baimė:

Eglė: *I even didn't know how to touch him [the baby]*

Fiona: *how do you juggle so much without dropping something, especially the baby?*

Kamila: *I don't know how I would feel about childcare and all this*

Saulė: *reikės ir užpakaly akis įsistatyti; kaip aš čia viską suspėsiu*

Silva: *I can't run around with him every single day; no idea what our situation will be like*

Vaida: *bijau [senelių] įsikišimo: "pieno neužtenka", "vargšas vaikas nevalgęs" etc.*

4. Persileidimo grėsmė:

Eglė: there are certain things we cannot talk [about], especially to younger women; what they don't have yet

Kamila: I cut off 'cause I've got friends who have had miscarriages and [I know] how common it is

Saulė: kiekvieną kart neramu į tualetą einant visada vis žiūri, žiūri, kad viskas būtų gerai, viskas

Silva: when he is not very active and won't poke for a whole day, you think "Why have you stopped?"

Vaida: niekada nepagimdysiu, nes jie taip nervinsis, kad ir mane tas veiks

5. Nėštumas ir kitos negrįžtamos kūniškos transformacijos:

Fiona: [pregnancy] makes me more aware of the life cycle especially because my mum is so ill

Kamila: my parent is gonna be old and I'm gonna be a parent

Saulė: tikrai šokas, vat kai sužinojau [dėl mamos cukraligės ir savo galimos] čia tokia senatvinė

Silva: no idea what will happen to those little people! I feel the same / I lost my father only last year

Vaida: [mano seneliui] šlapimo pūslės vėžys

METATEMA Nr.2: Kūnas mano mokytojas

1. Kūno išmintis:

Eglė: earlier it was different – I wouldn't feel the time passing so much

Fiona: I'm fascinated / you know / genuinely in awe of how much needs to go right and usually does

Kamila: I was amazed... sort of like - Wow! This biological thing happens, it works

Vaida: aš dabar be jokių laboratorijų, be jokių pinigų, kuriu žmogų, kuris į nieką nebus panašus

2. Nuovargis kaip signalas:

Eglė: now / there / three hours goes past and I know I need to go and take some rest

Fiona: now I have more energy but I still seem to need more sleep

Kamila: just fell asleep early in the evening about nine; haven't been going out much at all

Saulė: nepuolu kažką dirbt, kad taip jau, nes toks kaip šlapias skuduriukas atsiguli

Silva: I don't feel like travelling, I feel like just being at home and loving my house

Vaida: pirmais mėnesiais aš labai pavargdavau visą laiką; [dabar] galėčiau būt nėščia visą gyvenimą

3. Maisto įnorių pamokos:

Eglė: just have to be very careful with the different meals

Fiona: I have been eating well; Buddy [jos būsimas kūdikis] made me do it

Kamila: I don't like eating things out of sandwich shops; maybe it's got germs in it

Saulė: būna kažko noriu, žiūrėk, jau nebenoriu; sako, sviesto reikia, tai aš ir sviesto to tepu

Silva: [eating meat is] like eating flesh; something to do with (...) the actual living being, the little person

Vaida: [man] pasako mano organizmas ko man trūksta ir... tada aš valgau tai, ko aš noriu

4. Krūtinės pokyčių ir skausmų įprasminimas:

Eglė: smaller breasts made me feel I could move everywhere; now I feel like those poor [full breasted] girls

Fiona: my breasts itch like crazy and I keep wanting to grab them in public and give them a good old scratch

Saulė: nenumaniau, kiek ten jina [krūtinė] gali padidėti tai taip; [vyrui] krūtinė didelė labai patinka

Silva: my bosoms have become much sort of wider and bizarre; I feel very / kind of more mumsy

Vaida: krūtis skauda; kartais jaučiu dūrimą tokį, kartais tokį maudimą, vis tiek gi joms reikia ten pasiruošti

5. Prieštaringas išaugusio kūno jautrumo vertinimas:

Eglė: now I'm very sensitive; I can't stand this smell

Saulė: labai jauti / labai smarkiai; kaip mažus vaikus užsupuoja

Vaida: nejmanoma, negali nėščia moteris nukrist ant pilvo arba jina turi visiškai nebejausti savo kūno...

METATEMA Nr.3: Kūno vidinių ir išorinių ribų neaiškumas

1. Siekis surasti vidinę ribą ir kūdikį:

Eglė: you can't really tell whether something is pressing or it is really the baby inside

Fiona: we're in this together so of course of course of course... I'm going to take care of myself

Kamila: it's not like me getting fat, it's like baby being more and more obvious

Saulė: *jau anksčiau; jau atseit išgirdęs: kažkas ten krebžda*

Silva: *he is on the outside of me not inside of me, even though my skin is over the two of us*

Vaida: *dar nežinia kas - ten judesiai ar ten šiaip kokios žarnos gurkteli*

2. Siekis nustatyti išorinę kūno ribą arba „Kieno tai kūnas?“:

Eglė: *he [vaikelis] should be starting to move right now, because my doctor said he will be moving around*

Fiona: *suddenly you are pregnant and you become public property*

Kamila: *checking your urine blood, etc. but not talking, which I miss*

Saulė: *kalcio trūksta, bet (...) negeriam, gydytoja neliepia*

Silva: *men have begun to start touching my stomach; I have said "no" to most, but friends - "yes"*

Vaida: *sako: "va, matot, kokios mažos krūtys, o pieno turi", "ateikit", maždaug, "pačiupinėkit" (juokiasi)*

METATEMA Nr.4: Besiformuojantis kūniškas tapatumas

1. Vaidmenų verpetai:

Eglė: *you look at your parents for some stability; you see that they are less familiar with their surroundings*

Fiona: *I hate being told what to do or how to behave; it's a lot like being a teenager again*

Kamila: *getting into a position of responsibility towards him [my dad]; it's always been the other way round*

Saulė: *mama gi viską mums virė ir valgyti, ir taip ten*

Silva: *I sort of need her to be my mother occasionally like now*

Vaida: *jei ji [mama] na būtų vaikas, tai aš griežtai ir pasakyčiau, kad "nu, raminkis ir tvarkykis"*

2. Partnerio stebėjimas:

Eglė: *I haven't noticed but my husband somehow says that my hips are getting larger*

Fiona: *people are so much happier than me and Steve, our feelings are more subdued, tentative*

Kamila: *thinking about how he's, whether he finds me attractive and what he's thinking, I'm very conscious*

Saulė: *jam [vyriui] labai patinka, sako „tokia grynai nu labai“, sako „tokia kaip sveikai graži“*

Silva: *it's different for me, you know Marcie's there all the time and it's not a constant reality for the husband*

Vaida: *dėl to svorio pasikeitimo, jįsai sako, kad "tai gerai, tik tu nesugalvok ten eiti dietų, tu turi priaugt"*

3. Analogo paieškos:

a. Įkūnyto likimo seserys:

Eglė: *another woman who just have had children; that's the best and the most comfortable source*

Kamila: *I've got friends who have had miscarriages and how common it is*

Saulė: *jau jos [sesers] ten beveik dvigubai tas pilvas didesnis; vis tiek stambesnė, jau jai sunkiau kažkaip*

Silva: *her stress levels are much much higher than mine; me is an absolute breeze compared*

Vaida: *Va va man netempė pilvo nu kažkaip kai būna, sako*

b. Mano kūnas kaip mano mamos:

Eglė: *[I am as] I always remember her [my mum] as that full rounded woman*

Fiona: *don't feel attached to the baby yet; she seems to be coping extremely well but I am not convinced*

Kamila: *I think she [my mum] remembered being pregnant herself which was a similar situation*

Silva: *looks like my mother here but I suppose it isn't my mother, is it?*

Vaida: *man atrodo, kad man neskaudės; o mama sako "Aha, gerai gerai vat palauk palauk, pažiūrėsim"*

PUBLIKACIJOS IR PRANEŠIMAI DISERTACIJOS TEMA

Mokslinės publikacijos:

1. Matulaite A. **“I’ve Got You Under My Skin“: The Embodied Relationship with the Baby Within** // *Studies in the Maternal*, 2012, Vol.4, Nr. 1, p. 1-22. Prieiga per <http://www.mamsie.bbk.ac.uk>
2. Matulaitė-Horwood A., Bieliauskaitė R. **The Subjective Content Of Psychological Anxiety In The Last Month Of Pregnancy** // *Acta Medica Lituanica*, 2005, Vol.12, Nr.2, p.31-36. Prieiga per http://www.elibrary.lt/resursai/LMA/Acta%20medica%20Lituanica/0502_08_ActMed_031_036.pdf

Pranešimų mokslinėse konferencijose disertacijos tema tezės:

1. Matulaitė A. **“Whose Body is This Anyway?” Subjective Experience of the Self and Healthcare Practices** (60 min.) *13th International EABP Congress of Body Psychotherapy, “The Body in the World, The World in the Body”*. Churchill College, Cambridge, Didžioji Britanija, 2012 m. rugsėjo 14 -17 d.
2. Matulaitė A. **Two in One: Culturally Lived Body Phenomenology in Pregnancy** (30 min.), *The 30th International Human Sciences Research Conference, Intertwining Body-Self-World*. St.Catherine's College, Oxford University, Didžioji Britanija, 2011 m. liepos 27-30 d.
3. Matulaitė A. **Kūno samprata A. Adlerio teorijoje** (30 min.) *Lietuvos individualiosios psichologijos draugijos konferencija „Individualiosios psichologijos šimtmetis“*. Vilniaus universitetas, Vilnius, 2011 m. kovo 19 d.
4. Matulaitė A. **Body Experience in Pregnancy: Phenomenological Analysis** (60 min.) *Tarptautinė kūno psichoterapijos konferencija, 8-as tarptautinis psichoterapijos mokslinio komiteto kongresas, 11-as Europos Kūno psichoterapijos asociacijos kongresas*. Paryžius, Prancūzija, 2008 m. lapkričio 8-11 d.
5. Matulaitė A. **“I’ve Got You Under My Skin“: Relationship With The Baby Within** (30 min.) *Tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija „Kūdikio ir*

- mažų vaikų psichikos sveikata: įvertinimo ir pagalbos galimybės*“. Filosofijos fakulteto psichologinių inovacijų ir eksperimentinių tyrimo mokymo centras, Vilniaus universitetas, Vilnius, 2008 m. spalio 23-24 d.
6. Matulaitė A. **Bendravimas už uždarų durų ginekologo kabinete** (60 min.) *Vilniaus krašto akušerių konferencija „Nėščios ir pagimdžiusios moters problemų sprendimo būdai“*, Vilnius, 2008 m. spalio 2 d.
 7. Matulaitė A. **Body Experience in Pregnancy** (30 min.) *Tarptautinė Interpretacinės Fenomenologinės Analizės konferencija*, Sussex University, Brighton, Didžioji Britanija, 2008 m. rugsėjo 18-19 d.
 8. Matulaitė A. **Savojo kūno patyrimas nėštumo metu: interpretacinė fenomenologinė analizė** (30 min.) *Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija „Psichologijos tyrimai Lietuvoje: atradimai ir perspektyvos“*, Vilniaus universitetas, Vilnius, 2005 m. gegužės 06 d.
 9. Matulaitė A. **Nėštumas ir savojo Aš praradimo baimė** (30 min.) *Antroji Respublikinė mokslinė-praktinė psichologinio šeimos konsultavimo draugijos konferencija „Šeima ir netektis: teorija, praktika, problemos“*, Vaikos raidos centras, Vilnius, 2004 m. lapkričio 26.
 10. Matulaitė A. **Moterys pirmajame nėštumo etape: išgyvenimų analizė** (30 min.) *Pasaulio lietuvių psichologų konferencija*, Vilniaus universitetas, Vilnius, 2004 m. rugsėjo 18-19d.
 11. Matulaitė A. **On Becoming a Mother: Early Pregnancy Experience** (30 min.) *Trečioji tarptautinė Rytų Europos Egzistencinės Terapijos asociacijos konferencija*, Birštonas, Lietuva, 2004 m. rugsėjo 15-17 d.
 12. Matulaitė A. **Vaikas ar laisvė: nėštumas ir motinystės krizė** (45 min.) *Vilniaus Universiteto Medicinos fakulteto Psichiatrijos klinikos mokslinė-praktinė konferencija "Kūdikio raidos sutrikimai"*, Vaiko raidos centras, Vilnius, 2003 m. gruodžio 1 d.
 13. Matulaitė A. **Motinystės ir gimdymo baimė: pogimdyminė depresija** (90 min.) *Lietuvos akušerių sąjungos respublikinė konferencija "Gamtos ir moters sveikatos harmonija"*, Vilniaus Universiteto ligoninės **Santariškių klinikos, Vilnius**, 2003 m. spalio 24 d.
 14. Matulaitė A. Bieliauskaitė R. **Being Pregnant in Post-Soviet Society** (180 min.). *Tarptautinis embriologijos ir psichoterapijos kongresas "Embryology, Therapy and Society"*, Nijmegen, Olandija, 2002 m. gegužės 8-12 d.

Pranešimų mokslinėse konferencijose ar vizituojamose akademinėse institucijose disertacijoje taikyto metodo tema tezės:

1. Matulaitė A. **Kokybiniai tyrimai kaip patyriminė kelionė** (90 min.) *LiPSA konferencija psichologijos studentams "Hominem Quareo – Ieškau Žmogaus"*. Vilniaus edukologijos universitetas, Vilnius, 2011 m. gegužės 13 d.
2. Matulaitė A. „**Aš nestora – aš laikiuosi**“, arba **Subjektyvumo galimybės psichologiniuose tyrimuose** (90 min.) *Lietuvos psichologų sąjungos tarptautinė mokslinė konferencija „Psichologija pokyčių laikotarpiu“*. Vytauto Didžiojo Universitetas, Kaunas, 2011 m. gegužės 6-7 d.
3. Matulaitė A. **Fenomenologinis metodas psichologijoje** (90 min.) *Vilniaus universiteto doktorantų seminaras*, Vilniaus universitetas, Vilnius, 2004 m. balandžio 1 d.
4. Matulaitė A. **Kokybiniai tyrimo metodai psichologijoje: trūkumai ir privalumai** (180 min.) *Viešas pranešimas* Londono Universiteto (UCL) Senato rūmuose, Londone, 2003 m. vasario 10 d.

Populiarios publikacijos disertacijos tema:

1. Matulaitė A. **Nėštumo išbandymai: ką sako kūnas besilaukiančiai moteriai?** (interviu) / *Aš ir psichologija*, 2010, Nr. 7, p. 49-51.// www.balsas.lt // www.mama.lt // www.eli.mama.lt
2. Matulaitė A. **Nėštumo kompleksai** (interviu) / *Tavo vaikas* priede „Nėščia ir graži“, 2007, Nr. 3, p. 7.
3. Matulaitė A. **Ko liūdi, nėštuke?** (interviu) // *Tavo vaikas*, 2005, Nr. 8, p. 6-7. // *Nėščia ir graži*, 2005, Nr. 5 (17), p. 12-14.
4. Matulaitė-Horwood A. **Esu bloga mama** (interviu) // *Tavo vaikas*, 2005, Nr.5, p.74-76. // „Nėščia ir graži“, 2005, Nr. 3 (15), p. 32-34. // www.delfi.lt // www.eli.mama.lt
5. Matulaitė-Horwood A. **Būsimą motinystę kai kurioms nėščiosioms kelia siaubą** (interviu) // „Lietuvos rytas“, Sveikatos gidas, 2005 04 77, p.3.
6. Matulaitė-Horwood A. **Nėščiosios jausmų ir santykių ypatumai** (2-a dalis) / *Tavo vaikas*, 2000, Nr. 4, p. 17.
7. Matulaitė-Horwood A. **Nėščiosios jausmų ir santykių ypatumai** (1-a dalis) / *Tavo vaikas*, 2000, Nr. 3, p. 18.

Padėka

Baigdama rašyti šį darbą dar kartą noriu padėkoti tyrime dalyvavusioms moterims už jų nuoširdų dalijimąsi savo patyrimu. Tik jos savo pasakojimais spalvino ir pamažu ryškino šio svarbaus žmogaus gyvenimo virsmo esmines dalis.

Dėkoju savo vadovei doc. dr. Rasai Bieliauskaitei, kad ji ištvėrė mane ir išliko šalia ne tik per įvairius darbo rašymo, duomenų rinkimo, bet ir asmeninio gyvenimo bangavimus.

Esu dėkinga ir Vilniaus universiteto Klinikinės ir Organizacinės psichologijos katedrai, visiems savo mokytojams ir kolegoms, kad suteikė užuovėją ir galimybę ramiai dirbti mokslinį darbą, kad išmokė labiau vertinti turinį nei formą, kad suprato, jog kartais šeimyninis gyvenimas yra kur kas svarbesnis, ir tris kartus man pasitraukus į motinystę, kiekvieną kartą nuoširdžiai sveikindavo sugrįžus atgal.

Mane turtino pažintis su mano mokytojais, kolegomis – ankstesnių, ne tokių „moteriškų“ darbų vadovu prof. habil. dr. R. A. Kočiūnu, fenomenologinių tyrimų pradininkais dr. V. Eatough, dr. M. Larkin ir prof. J. A. Smith, kūno psichoterapijos mokytojais ir mano psichoterapinės praktikos supervizoriumi bei knygų autoriumi N. Totton, kurie kiekvieną mūsų susitikimą paverčia švente, o savo laiškais ir paraginimais, regis, neleidžia nuo jų nutolti.

Tačiau ši disertacija niekada nebūtų buvusi parašyta, jei ne mano mama ir jos vyras dr. A. Aulas, uošviai R. Šimašienė ir A. Šimašius, kurie paskutiniaisiais metais ne tik noriai dalijosi vaikų priežiūros našta, bet netgi jos prašė. Ir, žinoma, esu be galo dėkinga savo patiems artimiausiems žmonėms: vyrui dr. Remigijui Šimašiui už buvimą atrama klaidžiuose tėvystės labirintuose ir už tai, kad paskutiniaisiais disertacijos rašymo mėnesiais vaikams atstojo tėtį ir mamą, o kai buvo labai sunku, kepė pyragus ir kvietė pasivaikščioti, ir trims

pačioms didžiausioms savo brangenybėms – Unužei, Anuprėliui ir Mortulei už tai, kad jie nors ilgėjosi, bet leido „mamytei kartais taip sunkiai ir ilgai dirbti“.

Taip pat dėkoju psichologei D. Svirušytei ir Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro darbuotojai dr. P. Zemlevičiūtei už pastabas ir pagalbą tvarkant disertacijos tekstą; prof. habil. dr. D. Gailienei, doc. dr. R. Sargautytei ir dr. P. Skruibiui už ankstesnio darbo varianto įvertinimą ir pozityvią kritiką; Vilniaus universiteto doktorantūros skyriaus darbuotojoms S. Vaškevičienei ir V. Dubonienei už neišsenkančius patarimus šį darbą derinant su doktorantūros reglamento reikalavimais.

Ačiū Jums visiems.